1230

Agric.
De Ponder
et
[illegible]en.ur.

GEORGII AGRICOLAE MEDICI LIBRI

quinque de Mensuris & Ponderibus, in quibus pleraque à BVDAEO & PORTIO *parum animaduersa diligenter excutiuntur.*

Opus nunc primum in lucem æditum.



PARISIIS,

Excudebat Christianus Wechelus, in uico Iacobæo, sub scuto Basiliensi. Anno M. D. XXXIII.

GEORGII AGRICOLÆ LIBER PRIMUS,

de mensuris Romanis,



VM bonarum literarum studiosis omnibus mensurarũ & ponderum cognitionem ad authores recte intelligendos utilem esse censeo, tum maxime medicis, Quibus tamen acrius aliquanto & attentius rem considerans, non modo ad artem suam præclaram illam percipiendam utilem inuenio, sed ad rite exercendã prorsus necessariam, Quod cæteris ferè quæ hac parte legunt, ea satis sit intelligere, medicos & quæ intelligunt re ipsa perficere oporteat. Habet nanque medicina mensuras exactas & statas, ac definita certáque pondera, In quibus si quis error acciderit, qui uelim nunquam accideret, is semper cum aliquo corporum nocumento, nonnunquam uerò cum summo uitæ periculo contingere solet. Atque aliorum certe in hisce errata eiusmodi sunt omnia, ut ope humana corrigi poßint: medici, si fuerint enormia, interdum non nisi diuina. Etenim mercator si iustam mensuram siue pondus incuria quadam excedit,

ipse

ipse accipit detrimentũ: sin dolo quippiam de ijs detrahit, defraudat emptorem, sed in eo, quod facile repẽdi queat. Medicus si uel inscitia, uel negligẽtia, uel maleficio, modũ siue pondus excedit, præsertim in medicinis purgãtibus, ægrotũ magno afficit incõmodo, aut omnino interficit: si uerò diminuit ea, quàmuis minori fiat ualetudinis iactura, non raro tamẽ & tum nocet ægrotanti. Sed mercatorem emptores decipientem Magistratus pœna multant. Circumforaneis pharmacopolis, qui se pro medicis ingerunt, & his & alijs modis ubique homines impune, ait ille, necare licet: tantum uerò abest ut arceantur, ut in florentißimis Italiæ urbibus fora ipsorum clamoribus perstrepant. Ita peruerso quodam more magis curæ nobis est tantillum mercis, quàm bona corporis ualetudo, sine qua nec mens ipsa satis sana esse potest. Verum nihil mirum pharmacopolas istos indoctos inter cætera permulta mensurarum & ponderum rationẽ priscam Romanorum & Græcorum ignorare, cum nostra ætate medici qui eam teneant recte, si sint fortè, pauci admodũ sint, aliquot ante nos annis atq; adeo seculis nulli fuerint, qđ scripta illorũ, in quibus uidemus eos fœdißimè lapsos, manifeste prodũt. Hinc partim factum, ut quia ueterum libros de medicamẽtis cõscriptos non intelligerent, animum ad medicamẽta cõuerterint cõponenda, adeò ut nunc eò uentũ sit, ut nõ solertes uiri solũ et experientes, quibus modice liceret, id agãt, sed inertißimus quisq; et nullius experientiæ quotidie utatur nouis, à se temere excogitatis, ueterum

rum

rum inuenta male neglecta iaceant. Hæc autem consideratio multis de causis est ualde abstrusa & perplexa. Primum diuersarum regionum non minus olim ac hodie diuersæ fuerunt mensuræ atque pondera. Sic alijs scriptoribus in usu sunt mensuræ Romanæ, alijs Atticæ, atque item alijs aliæ, eademq; uarietas etiam existit in ponderibus. Deinde authores, tam Græci quàm Latini, cuius regionis utantur mensuris uel ponderibus interdum tacent omnino, aut uix obscure & negligenter innuunt. Tum etiam unus & idem author mensurarum capacitatem, grauitatémue rerum quas metimur, uel ipsa pondera, iuxta consuetudinem modo huius, modo alterius regionis declarat. Preterea Græci de rebus Romanis loquentes, aut contra Latini de Græcis mensuram uel pondus per uocabula suæ regioni consueta sæpe explicarunt, quod aliquibus res, etsi non fuerunt eædē, parū tamen uiderētur inter se differre, alijs etsi multū differrēt, uti uocibus externis nō placeret. Postremo nec libri mendis carent: nā ut de reliquis nihil dicam, mensuræ et pondera notis quibusdā significantur, quas aduertimus aliquādo uel diuturnitate & iniuria tēporū deletas, uel mutatas librariorum incuria aut temeritate, uel deniq; libros excudentiū negligētia, aut praua corrigentiū diligentia uitiatas. Quæ omnia nisi qs diligēter obseruauerit, facillime in eos incidet errores, à quibus, bona pace dicam, ne magni quidē nostræ ætatis uiri sibi satis cauere potuerunt. Ne uerò eorū authoritas, quam alioqui summo studio, maxima eruditione, utilissimis libris

bris iam pridem euulgatis, sibi iure compararunt, Latinæ Græcæq; linguæ studiosis, quod attinet ad hanc rē obsit, & ut mensuræ ac pondera plerisq; omnibus adhuc ignota fiant clariora, decreui rem ipsam latius explicare: quàmuis non admodum forte in Græcis ponderibus opus fuisset hoc meo labore, si liber à Diodoro de his scriptus non perijsset, multo uerò minus in ponderibus simul & mensuris tam Romanis quàm Græcis, si Galeni libellus de pondere liquorum, qui in medicamenta recipiuntur, extaret. Quoniam uerò neuter ad nostra peruenit tempora, & Budæus, Portius, Alciatus uiri clarißimi & doctißimi & iurisconsultißimi de sextario Romano totius cognitionis mensurarum quodam quasi fundamento senserunt diuersißima, nec nisi unius sententia uera esse poßit, aut nullius, operæprecium mihi uisum est meam quoque interponere. Et id mihi licere arbitror, qui enim non? cum Budæo licuerit libere de Hermolao Barbaro, & uere de Angelo Politiano, qui huius tractationis semina nostro seculo primi sparserunt, iudicare? deinde Portio iam edito libro Budæi sua in lucem proferre? Nuper autem Alciato utriusque sententia quasi sublata propriam & nouam in locum substituere? Iudicia certe in literis olim fuerunt libera, nunc debent esse, & erunt posteris, uel nobis inuitis, modo non sint leuia, temeraria, & iniqua. Quòd si eorum quispiam me in ius uocare ob hanc caußam et doctis accusare uoluerit, rationibus agat, pugnet argumentis, testimonijs denique authorum, si potest, conuincat,

cat, omißis maledictis & conuicijs, ne nostra arrogantia uel pertinacia, ne quid aliud dicam, periclitetur ueritas, quæ sanè ut accuratè diſputando exquiri, ita nimium altercando plærunq; amitti ſolet. Id quidem qđ æquum eſt poſtulo, quo neglecto, ſi quis omnino uoluerit ſtomachari & maligne in conuicia prorumpere, ipſum ſuo magis obfuiſſe nomini quàm meo optimus quiſque, certo ſcio, iudicabit. Nec à me hæc ſcribuntur, ꝙ uehementer id ipſum uerear in tantis & tam præclaris ingenijs. Nam Budæus quidem ut magni & generoſi eſt animi, ita puto meliorem eſſe uirum, quàm ut agnitæ ueritati ullo modo refragari uelit. Alciatus uerò, quantū ex ſcriptis eius intelligo, uir eſt et ipſe egregiè doctus, quantum audio ex amicis, ingenio ualde candido. Portius autem quo magis eſt acer inueſtigator rerum abſconditarum, hoc enim nomine in primis à Baptiſta Egnatio uiro docto commendatur, eò minus grauiter feret me, quaſi ſocium quendam laboris in idem ſtudium incubuiſſe. In quo etſi mihi liberius neceßitate quadam eſt diſputandum, ſic tamen me gerere conabor, ut neminem eorum ſua debita laude priuare uoluiſſe uidear. Vt enim ueritati conſulere cupio maxime, ita clarißimorum hominum authoritati detrahere neque uolo, neque æquum eſſe cenſeo. Quòd ſi alicubi labores ipſorum, quibus ſe poſteritati commendarunt, forte non æſtimauero pro dignitate, extant omnium ſcripta, in quibus diligens & prudens lector facile obſeruabit, quid illi, quidue ego præſtiterim. Sed ad rem. Hunc do-

cendi ordinem, quò omnis hæc tractatio uia & ratione procedens fiat illustrior, in uniuersum seruare institui. Primum meam sententiam breuiter ponã, deinde eam authoritate, quæ penè sola hic magnam uim habet, enitar confirmare. Demum meis corroboratis, à me dissidentium opiniones diligenter expendam, ne res non satis discussa & pendens in controuersia lectorem non acrem dubium reddat, cui nostrum potius accedere debeat. Quàmuis qui mediocri sit iudicio, is ea parte nondum perlecta, non difficulter statuet, quã unam è tot sententijs & tam discrepantibus potissimũ probet. Nec enim plus una poterit, quod non nisi una non modo sit uera, sed etiam esse poßit. Principio autem de mensuris dicã. Appellantur uerò mensuræ quibus metimur tum liquores, quod genus sunt oleum, uinum, acetum, aqua, mel: tum arida cuiusmodi omnia frumenta, legumina, fructus, ac pleraq; alia. Sed quia mensurarum aliæ sunt Romanæ, aliæ Græcæ: nam reliquas consulto nunc omitto, nec hæ inter se cõcordant, initio Romanas tradere decreui, quòd ijs intellectis, quomodo plærisq; earũ Græci, Romano Imperio iam florẽte, sint usi, perspicuũ fiet. Tametsi non ignoro Romanos quoq; Græcis fuisse usos. Romanæ præterea, ut & Græcæ, inter se differunt, quòd alijs materiam tantum humentem, alijs siccam metiamur, nonnullis uerò utranque. Primum igitur liquorum mensuras aperiam. Culeus amphoras uiginti capit. Amphora urnas duas. Vrna congios quatuor. Congius sextarios sex. Sextarius heminas duas.

duas. Hemina quartarios duos. Quartarius acetabula duo. Acetabulum sesquicyathum. Cyathus ligulas siue cochlearia quatuor. Libra quoque cum mensura est, non secus ac si pondus esset, capit uncias duodecim mensurales: uncia autem duas semuncias. Quia uerò sextarius Romanus comprehendit libram & bessem, id est, uncias uiginti, de mensuralibus intelligo: nam libræ & unciæ mensurales cuique mensuræ fixæ semper & immobiles manent, cum ponderales pro rerum quas metimur diuersitate subinde mutentur, non est difficile colligere quot librarum uel unciarum unaquæq; mensura fuerit capax. Vt igitur à sextario quasi initio quodã & fundamento incipientes, per maiores ipso mensuras ad culei usque capacitatem perueniamus: quia is, ut iã dixi, uncias uiginti, congius capit libras decem. Vrna quadraginta. Amphora octoginta. Culeus mille & sexcentas. Rursus ut sextarium resoluentes minorum mensurarum capacitatem explicemus, quia ipse uncias uiginti, Hemina recipit decem. Quartarius quinque. Acetabulum duas cum dimidia. Cyathus sescunciã drachmã & scriptulum. Liceat mihi sic abuti ponderibus, quò res posset explicari. Ligula postremo drachmas tres, scriptulum unum. Hæc de Romanorum mensuris, quibus liquores metiebantur mea est sententia, quam nisi scriptorum probauero testimonijs, nemini me persuasurum scio. Nec immerito, quòd tota ferè confirmandi ratio hoc in loco in authoritate consistat, quam aut per se claram esse necesse est, aut, si fuerit inuoluta, diligenter explicatam.

explicatam. Atque hic statim nostra legentem etiã atq; etiam rogo ne molestè ferat se nonnulla ab alijs prius scripta iterum legere, quæ si omisissem, ut non fecissem illibenter, qui dilucide docere nõ uidebam. Nunc anteq̃ ad culeũ mensurarũ maximã reuertar, illud unũ dicam, me perspicuitatis caussa distinxisse mẽsuras in maiores et minores, ut maiores sint supra sextariũ, minores infra. His igitur frequentissime mediá utũtur, illis rarissime, omnibus tamen diuersi generis scriptores usos iam declarabimus. Quòd Culeus uiginti amphoras contineat ostendunt hæc Plinij uerba, quæ sunt quarto libri decimi quarti capite, Quando et postea sæpe numero, septenos culeos singula iugera, hoc est, amphoras centenas quadragenas musti dedere. Sic Plinius. Si igitur septem culei centenas quadragenas amphoras, ut ipse declarat, efficiunt, perspicuum est ad calculos redigenti, culeum amphoras capere uiginti. Idem Rhemnius Fannius in libello de ponderibus & mensuris dicit apertius, quo teste, qui ante me scripsere, quia in hac mensurarum capacitate exponenda, sæpe sunt usi, eum ne mihi quidem negligendum puto. Sunt uerò hæc eius carmina,

Est &, bis decies quem conficit amphora nostris
Culeus, hoc nulla est maior mensura liquoris.

Cæterum culeus ex Græco est κουλεὸς: sic enim Ionica loquendi consuetudine κολεὸς dicitur, quod præter cætera apud ipsos Græcos uasis genus significat, & fortasse mensuram, cuius nos certiores facerent rei rusticæ scriptores, si modo ulli extarent. Vnde Romani eos imi

tati

tati tam utres olearios & uinarios, quàm mensuram culeum dixerunt. Est autem mensura liquoris, quod Fannius *clare dixit, & ex* Plinij *uerbis intelligitur, atq; Catonis quæ sunt in libr. de re Rustica capite tertio & uigesimo. Si in dolium resinam indes, in culeum musti p.* I I I. *bene cõminuito: inde in fiscellam indito, & facito uti in dolio musti pendeat.* Hæc *de culeo. Sequitur amphora, quæ duas urnas comprehendit, quod* Columella *capite uigesimo libri duodecimi explanat.* Ego *tamen si humida fuerit uindemia trientem, si sicca quadrantem medicaminis in binas amphoras miscere solitus sum, ita ut quatuor urnarum esset musti modus: urna autem quatuor & uiginti sextariorum.* Fannius *quoque de amphora loquens ait,*

Huius *dimidium fert urna.*

Sed clarissime id ipsum scribit Volusius Metianus *cuius uerba sunt,* Nam *quadrantal, quod nunc plerique amphoram uocant, habet urnas duas.* Quòd *uerò idem mensuræ genus quadrantal & amphora nominetur,* Festus Pompeius *etiam declarat,* Quandrantal *uocabant antiqui, quam ex* Græco *amphorã dicunt: quod uas pedis quadrati octo & quadraginta capit sextarios.* Hæc Festus. *Si igitur amphora octo & quadraginta capit sextarios, ut ille recte scribit: urna uerò quatuor & uiginti, ut tradit* Columella, *quis non intelligit amphoram duas urnas continere?* Quin *etiam idem ex eiusdẽ* Columellæ *uerbis, quæ sunt libri tertij capite tertio, cũ* Varronis *libri primi capite* I I. *collatis percipitur.* Var-

Amphora

ronis uerba sunt, Nónne item in agro Fauentino, à quo tricenariæ appallantur uites, quòd iugerum tricenas amphoras reddat? Columellæ uerò de eadem re hæc. Atque ut omittam ueterem illam felicitatem aruorum, quibus & ante M. Cato, & mox Terent. Varro prodidit, singula iugera sexcenas urnas uini præbuisse: id enim maxime asseuerat in primo libro rerum Rusticarum Varro. Cum enim de eadem re loquantur, nemo non uidet amphoram duarum urnarum esse capacem. Alterum autem nomen ex Græco est declinatum: dicũt enim Græci ἀμφορεὺς uas quod utrinque ansas habet, quibus capi & portari poßit: mensuram etiam eodem nomine appellant, licet à Romana, ut dicam suo loco, diuersam: nam Latini unà cum terminationis mutatione & genus & mensuram mutarunt. Alterum Latinum est dictum à figura quadrata quadrantal: est enim pedis quadrati, ut Festus ait, & hæc Fannij carmina pulchre explicant,

Pes longo spacio latoq; notetur in anglo,
Angulus ut par sit, quem capit linea triplex
Quatuor ex quadris, medium cingatur inane,
Amphora fit cubus.

Iam utroque nomine non solũ eadem significatur mensura, sed etiam utrũq; ad liquores refertur: ut enim amphoram aquæ, ita quadrantal aquæ uel alterius liquoris dicere possumus. Amphoram uerò liquorum mensuram esse clarum est ex Columellæ loco paulò antè citato: quadrantal autem ex Catone, qui sic scribit capi-

te

te quarto & uigesimo. Vuas apicias percoctas bene le gito: ubi delegeris in eius musti culeum aquæ marinæ quadrantalia bina, uel salis puri mo lium: hunc in fiscellam suspendito, sinitóque cum musto distabescat. Imo etiam ex Plauti Curgulione ubi de anu bibula lo quuntur Phædromus & Palinurus,
Sitit hæc anus. Quantum sitit? Modica est, capit quadrantal. De amphora satis multi, cui proxima est urna, quam quatuor congios comprehendere diximus. Scribit enim Volusius amphoram duas urnas, congios uerò octo continere: unde certū urnam, quæ est dimidiū amphoræ, congios quatuor capere. Id autem cōcordat cum his Columellæ uerbis quæ paulò antè quoq; retulimus. Vrna autem quatuor & uiginti sextariorum. Nam cum congius sextarios capiat sex, ut mox explicabitur, urnam, quæ est quatuor & uiginti sextariorum, necesse est quatuor congiorum esse capacem. Verum urna, quæ & uas aquarium significat, Varroni dicta est, quòd urinat in aqua haurienda ut urinator. Mensuram uerò liquoris esse Columella loco iam dicto, & Cato capite tertio et uigesimo ostendunt. Ait enim, Marmor si indes in culeū, librā indito in urnā, & misceto cū musto. Horatius etiā in primo sermonū,
Vt tibi si sit opus liquidi non amplius urna.
Vel cyatho, & dicas magno de flumine mallem.
Sed discedamus ab urna. Congius sextarios capit sex, quod indicat Volusius cū scribit, Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta: nam octies

sex, constituunt octo & quadraginta. Hinc sextario nomen inditum, ut Fannius his uersibus aperit,

A quo sextari nomen fecisse priores
Crediderim, quòd eos capiat sex congius unus.

Sed Catonis uerba ostendunt quoque congium sex esse sextariorum: ea sunt capite septimo & quinquagesimo, ubi statuit, quantum uini sit familiæ bibendū. Mense quinto, sexto, septimo, octauo in dies sextarium unum. Deinde id ipsum declarans addit, in mēse congios quinque. Cum enim menses ferè triginta dies habeant, & singulis diebus bibatur sextarius, fiunt triginta sextarij, qui quinque efficiunt congios. Hunc locum doctè explicauit Budæus uir acutus & diligens, ut hic de Portio taceam. Ex eisdem autem uerbis quisque intelligere potest, congium liquidi mensuram esse: tum etiam ex his Liuij quæ sunt libro quinto & uigesimo ab urbe condita, Et congij olei in uicos singulos dati. De congio satis. Nunc de sextario similiter testibus planum faciam quod duas contineat heminas. Id Itaque declarat Festus Pompeius sic scribens, Hemina ex Græco ἥμισυ, quod est dimidia pars sextarij. Nec minus Gellius libro tertio capite quarto decimo, Si ex sextario hemina fusa est, non dimidiatum sextarium fusum dicendum est. Præterea hæc Fannij carmina,

At cotylas, quas si placeat dixisse licebit
Heminas, recipit geminas sextarius unus.

Quòd autem liquoris sit mensura, si non esset maxime, perspicuum ex Horatio fieret, qui in primo sermonum

monum inquit,

Panis ematur, olus, uini sextarius.

Ac Cicerone qui ait libro secundo officiorum, Si emere sextarium aquæ mina cogeretur. Vnde uerò di ctus sit ante declaratum est: quã ob rem iam ad Heminam ueniamus: ea capit duos quartarios, quod asserit Volusius Metianus, quem ne quis tanquam testem uilem contemnat, sciat nobilem fuisse iureconsultum, quo, ut Iulius Capitolinus scriptum reliquit, duo Antonini Pius & Philosophus sunt usi, alter cum aliquid de iure sanciret: Philosophus autem ut iura disceret. Volusij uerba de mensuris hic integra asscribam. Nam quadrantal, quod nunc plærique amphoram uocant, habet urnas duas, modios tres, semodios sex, congios octo, sextarios octo & quadraginta, heminas sex & nonaginta, quartarios centum nonaginta duos, cyathos quingentos septuaginta sex. Ex his quilibet intelligit heminam duos comprehendere quartarios. Cæterum Hemina unde sit nominata, Festi uerba, quæ supra retuli, declararunt: quòd uerò mensura liquoris sit, exempla in authoribus paßim occurrunt, nunc illud Plautinum sufficiat in Milite,

Neque equidem heminas octo exprompsi in urceum.

Progrediamur recto ordine ad quartarium, qui duo continet acetabula, ut ex Plinio patet, qui capite ultimo libri primi & uigesimi sic ait, Cum acetabuli mensura dicitur, significat heminæ quartam partem. Igitur quartarius quem dimidiam partem esse heminæ ex

Volusio probauimus, necessario duo comprehendit acetabula. Sed Plinius & Fannius acetabulum quod Atticis fuit in usu explicarunt. Romanis iuxta eandem diuisionem suæ exstitisse capacitatis alij scriptores ita usurpantes declarant. Quartarij autem capacitatē inter Latinos, præter Volusium, qui explicarit hactenus inueni neminem. E Græcis cum eo concordat Dioscorides cuius nōnulla extant in libello de mensuris & ponderibus, qui Galeno asscribitur. Is enim inter cæteras mēsuras sic semper in liquidis meminit quartarij ut dimidia pars sit heminæ, uel quod idem prorsus est duo capiat acetabula. Hunc quartarium, quia Fannius, ignorarunt Budæus, Alciatus, Portius, quod nemo putet acerbius dictum: nullus enim unquam fuit, quantumuis rerum diligens scrutator, quē non aliqua latuissent. Verū quartarius est appellatus, quod quarta sit pars sextarij. Liquoris autem mensurā fuisse, indicāt hæc Liuij uerba, quæ libro quinto ab urbe condita scribit. Manlius primū ob uirtutē laudatus, donatusq; non ab tribunis solum militū, sed consensu etiam militari, cui uniuersi selibras farris & quartarios uini ad ædes eius, quæ in arce erant, contulerunt: rē dictu paruam, cæterum inopia fecerat eā argumentū ingens caritatis, cū se quisq; uictu suo defraudās, detractū corpori atq; usibus necessarijs ad honorē unius uiri cōferret. Et Columella quinto cap. libri duodecimi, In uini uapidi ut acre fiat sextarios duo de quinquaginta, fermenti libram, fici aridæ pondo quadrantem, salis sextariū subterito, & subtrita

ta cum quartario mellis aceto diluito: atq; ita in prædictam mensuram adijcito. De quartario satis, nunc ad acetabulũ, quod continere sesquicyathum perspicuum fiet ex his Fannij uersibus, quibus de cyatho loquitur,

Bis quinq; hunc faciunt drachmæ si appendere tentes,
Oxybaphus fiet si quinque addantur ad illas.

Verũ acetabuli denominatio facta est ab aceto, nonnihil ad imitationẽ Græcorum, apud quos ὀξύβαφον, quod & ὀξύβαφος uas primo dictũ, in quod acetum infunditur, ut in id cibos, quibus acorẽ addere placet, intingamus, deinde ad mensuram translatum. Liquoris autem mensuram esse, ex Celso manifestum est in eius Acopi cõpositione, quod inscribitur ἐλαιῶδες neruis utile, ait enim, Instilluturq; subinde quàm optimi mellis acetabulũ. Sequitur cyathus ἀπὸ τοῦ χύειν, id est, à fundendo Græcis dictus, literæ aspiratæ in tenuem mutatione. Hũc in Simpuli locũ in conuiuijs successisse dicit Varro de lingua Latina, cũ in sacrificijs mansérit altera appellatio. Inde translatus ad mensurã cyathus, quorũ duodecim sextariũ complent: quod ex iã dictis dilucidũ esse potest, & nihilo minus ex his Scribonij Largi uerbis, quæ sunt Cõpositione CXXVII deprehenditur. Item rumicis radices tres, aquæ tribus heminis incoctæ donec sextarius relinquatur: inde cyathi quatuor per triduũ dantur. E quibus etiã, si non ex nominis ipsius etymologia clarũ esset, liquoris mensuram intelligimus. Restat ligula et cochleariũ, quæ licet mensuram interdũ significant eandẽ, non tamen semper.

Siquidem ligulæ usus aliquãto simplicior esse uidetur, cum cochlearium multas habeat differentias quas in sequentibus libris exponam: utroq; uerò nomine Latinis quarta cyathi pars significatur, quod Columella declarat libri duodecimi capite uigesimo primo sic scribens, Et ita coadijcitur in binas urnas ligula cumulata, uel mẽsura semunciæ bene plenæ salis cocti & triti. Quibus uerbis intelligitur ligulã quartã esse cyathi partem: nam cyathi quarta est ferè semuncia, dẽptis scilicet duobus scriptulis. Quia uerò dixerat ligula cumulata, necesse erat, cum per mensurã similem eam uellet apertius explanare, dicere mẽsura semunciæ bene plenæ. Si uerò simpliciter ligula dixisset, mensura semunciæ non plenæ fuisset dicendum meo arbitratu, deest enim id quod supra dixi, quominus quarta cyathi pars sit integra semuncia. Capit nanq; quarta apud Romanos drachmas tres & scriptulum unum: ut liceat etiã nunc mihi semunciam mensuram, sicut pondus in eiusmodi minora pondera, non aliter ac si mensuræ essent, diuidere, ut eò melius res difficilis intelligi queat. Cæterum quod eadẽ quarta cyathi pars etiam cochlear dicatur, clarius dicit idẽ Columella paulò pòst his uerbis, Præterea fœnũ græcum maceratur in uino uetere per triduum: deinde eximitur, & in furno siccatur uel in sole: idq; cum est aridum factum molitur: & ex eo molito post salituram musti cochlear cumulatum, uel simile genus poculi eius, quod est quarta pars cyathi adijcitur in binas urnas. Hæc ille. Mẽsuræ uerò siue poculi

genus,

genus, ut ipse loquitur, μύστρον Graeci adpellant, quod non modo Columella idem quod cochlear esse in hoc libro declarat, sed etiam Graecos constat sic usos. Verũ genus hoc cochlearij magnum nominandum censeo, ut à reliquis discernatur. Ligula autem dicta est à linguae similitudine, in cauum intra dentes, palatum uersus, contractae. Vnde Plinius pro mensura & linguae uocabulo utitur, cuius uerba sunt libro uigesimo capite tertio, & uigesimo de granis ferulae in uino tritis. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant Luna quarta, sexta, septima, linguae mensura. Sed ligulam sic usurpat Scribonius Largus Comp. CXLIII. Dantur quantum lupinus ex mellis ligula & aquae cyathis quatuor. Et Cõp. CCXXX. Huic medicamento si anatis sanguinis quasi duo ligulae adiunctae fuerint, minus mordebit. Idẽ sic quoque usus est cochleario Comp. CCXXXVII. Cum opus est cochlearia tria rosae cyatho permiscentur. Intelligit uerò per rosam oleum rosaceum. Sed de cochleario satis hoc loco dictum sit. Hanc autem Romanarum mensurarum rationem, qua explicatur quoties maior proxime se minorem capiat, Fannius uersibus aperuit, quem secutus est ea parte Budaeus ac reliqui duo, praesertim cum uiderent è ueteribus & bonis authoribus neminem alicuius mensurae capacitatem enarrantem uspiam ab eo dissentire, quamobrem & ego easdem recensui mensuras & eisdem fermè testimonijs ipsas confirmaui. De quartario tamen, ut de ligula nihil dicam, nulla in tota ipsorum tractatione fit mentio. Cuius capacitatem



tẽ ex Volusio, usum è Liuio & Columellá ostendi. Praeterea singulas ipse mensuras persecutus, liquoris esse uerbis scriptorum probaui, quod ut quis maxime contempserit equidem ad docendum censui conueniens & utile. Esto, notum sit excellentis eruditionis uiris, sit mediocris, infimæ non erit. Ego uerò omnibus hac mea lucubratione prodeße uolui. Cæterũ priusquàm ad alterum modum explicãdi mensurarum capacitatem perueniam, maiores mensuras in minores, imo minimas etiam resoluam, atq; hinc dilucidum erit quoties quæq; nõ proximam modo, sed unamquanq; se minorem capiat. Culeus itaq; comprehendit amphoras XX. urnas XL. congios CLX. sextarios DCCCCLX. Heminas M D CCCCXX. quartarios III D CCCXL. acetabula VII D CLXXX. cyathos XI D XX. ligulas XLVI LXXX. Amphora capit urnas. II. congios VIII. sextarios XLVIII. heminas XCVI. quartar. CXCII. acetabula CCCLXXXIIII. cyathos DLXXVI. ligulas MMCCCIIII. Vrna capit congios IIII. sextarios XXIIII. heminas XLVIII. quartarios XCVI. acetabula CXCII. cyathos CCLXXXVIII. ligulas MCLII. Cõgius capit sextar. VI. heminas XII. quartarios XXIIII. acetabula XLVIII. cyathos LXXII. ligulas CCLXXXVIII. Sextarius capit heminas II. quartarios IIII. acetabula VIII cyathos XII. ligulas XLVIII. Hemina capit quartarios II. acetabula IIII. cyathos VI. ligulas XXIIII. Quartarius capit acetabula II. cyathos III. ligulas XII. Acetabulũ capit cyathum

cum

cũ dimidio, ligulas VI. Cyathus capit ligulas IIII. Hæc unà cum his, quæ præponere soleo de quacunq; re dicturus tabularum uice esse possunt, ne cui mea in compendium contrahendi, quod non sine optimorum authorum iactura factum uidemus, caussa relinquatur. Hactenus mensuras Romanas ratione & uia quadam collectas, & in ordinem adductas exhibuimus, præter libram, unciam & semunciam, quas mensuras esse nunc est probandum, ut rursus ad sextarium non imparati accedamus. Libram duplicem esse, uel hodie pharmacopolia quocunq; in loco sint, ostendunt, ponderalem & mensuralem. Romanos etiam utranque in usu habuisse. Galenus, q unus pro multis testibus esse potest, asserit libro primo περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη. Cuius uerba Latin. tantũ adscriberẽ, nisi intelligerem quosdam Græca ipsa libentius legere, quibus in hac re morem gerere uolo. Scribit igitur sic, καλεῖται δὲ ὑπὸ τῶν ῥωμαίων ὁμωνύμως ὁ λιτραῖος σταθμὸς τῶν στερεῶν σωμάτων τῷ λιτραίῳ μέτρῳ τῶν ὑγρῶν, ὃ πάμπολυ καθ᾽ ὅλην τὴν πόλιν ἐστὶν δὲ ὕλης κερατίνης γιγνόμενον. Id Latinè uerbum è uerbo quasi exprimentes ita reddere possumus, Adpellatur enim à Romanis librale pondus solidorum corporum nomine simili libralis liquidorum mensuræ, quæ permulta in tota urbe est, ex cornea materia cõstans. Hæc ille. Quibus aperit nomine libræ, quã è Lat. corrupte Græci λίτραν nominãt, tã mensurã q̃ pondus significari. Deinde non multo pòst scribit, μικρὸν ἔμπροσθεν ἐδήλωσα

τὴν

τὴν ὁμωνυμίαν ἐξηγησάμενος τῆς παρὰ Ῥωμαίοις σταθμικῆς λίτρας τῇ μετρικῇ. Id est, Paulò ante ostendi, cum nominis similitudinem, quæ est apud Romanos libræ ponderali cum libra mensurali enarrarem. Idem Galenus corripit quodam modo medicos, quod eā differentiam in medicamentis non expresserint, his uerbis quæ sunt in libro sexto eiusdem operis, διὸ γράφειν ἐχρῆν ἐπιμελέστερον ἐν ταῖς φαρμακίτισι βίβλοις τοὺς ἰατρούς, ὁποίας τινὰς κελεύουσι βάλλεσθαι τὰς οὐγγίας ἢ τὰς λίτρας τῶν ὑγρῶν φαρμάκων, πότερον τὰς μετρικὰς ἢ τὰς σταθμικάς. Hoc est, Idcirco medicos in libris de medicamentis ac curatius oportebat scribere, quales nam uncias uel libras medicinarum liquidarum præciperent inijci, mensurales ne an ponderales. Ex quibus locis luculenter intelligitur libram duplicem Romanis fuisse mensuralem & ponderalem. Adijciendum igitur est si ponderalem indicamus Græcè σταθμῷ, Latin. pondo: si mensuralem Græcè μέτρῳ, Latinè mensura. Atque sic Galenum apud Græcos distinxisse ex sequentibus clarum erit. Tū Romanis sic in usu fuisse hinc conijcio, quòd persæpe libræ pondo adiectum inuenitur: sic uerò semper ponderalem significant, ut & pondo sine adiectione per se posito eandem denotant. Interdum autem deesse, quo significatur mensura: quanquam hoc in uniuersum uerū non est, reperitur enim libra pro pondere sine ulla adiectione sæpius à Latinis posita. Deinde pondo nullius differentiæ caussa addi cœpit, ut quum dicūt pondo de-

narij

narij, pondo uictoriati, hoc est, pondere, id enim solum tunc significat, perinde ac Græcis ὁλκὴ cum drachmæ adiungitur, quo modo scribit Dioscorides ὁλκὴ δραχμῶν ζ̄. Id est, pondere drachmarum septem. Erratur hac parte non minus hodie ac olim, non tã pharmacopolarũ culpa q̃ medicorũ, q discrimẽ hoc partim per ignorantiã, partim per incuriã non exprimunt, cũ certe nõ exigua differẽtia sit inter olei librã mensura & pondere. De quo errore ac alijs nonnullis, quos obiter indicabo, copiosius aliàs disserui, nunc probasse satis sit libram mensuram esse & pondus. Sed quòd mensuralis æque ac ponderalis in suas duodecim uncias diuidatur, Galenus apertius explanat ibidem libro tertio, quàm ut in dubium uocari poßit: ait uerò, ἔστι δὲ παρ' αὐτοῖς μέτρον, ᾧ τὸ ἔλαιον μετροῦσιν, ἐντετμημένον γράμμαις διαιρούσαις τὸ σύμπαν εἰς μέρη δώδεκα, καὶ καλεῖται τὸ ὅλον μέτρον ὑπ' αὐτῶν λίτρα, τὸ δωδέκατον δ' αὐτοῦ οὐγγία. Hoc est, Est autẽ apud ipsos (de Romanis loquitur) mensura, qua oleũ metiũtur, intersecta lineis diuidentibus totã in duodecim partes, atq; mensura integra uocatur ab ipsis libra: duodecima uerò pars eius uncia. E quibus clarißimum est, libram mensuralem duodecim esse unciarum mensuralium. Quam ob rem in magno errore uersantur hodie medicamentarij quidam, sedecim eam unciarum cõstituentes, maxime quum medicamenta tam Arabum quàm Græcorum conficiunt: cum ponderibus enim reliquarum medicinarum, quas in se recipiunt compositiones

sitiones siue mixturæ, hæc mensura libræ non conuenit. Iam etsi satis probatũ sit è Galeno libras & uncias mẽsuras fuisse, paucis tamen adhuc usum earum manifestare nõ inutile arbitror futurum. Quàmuis autem Galenus & medici eum secuti crebro sic usi sunt libra & uncia, unum tamen aut alterum locum ex ipso quoque testimonij gratia adscribam. Lib. primo eiusdẽ operis scribit ex his constare album emplastrum, λιθαργύρου μὲν καὶ ψιμυθίου λίτρας ἑκατέρου σταθμῷ, δυοῖν δὲ λίτροιν ἐλαίου μέτρῳ. *Id est, Ex argenti spumæ & cerusæ singulorum libra pondo, olei uerò duabus libris mensura. De hac eadem libra meo iudicio intelligendus est loqui Suetonius in Cæsare Dictatore quum ait, Populo præter frumenti denos modios ac totidem olei libras, tricenos quoque numos, quos pollicitus olim erat, uiritim diuisit. Etenim non temere legeris ueteres oleum, uinum, & reliquos liquores ad pensum uendidisse aut donasse: sed ad mensuram, quæ uel erat libra, uel aliquot libras siue uncias mensurales capiebat, licet medici liquores nunc appendant, nunc metiantur. Ad unciam transeundum, qua sic utitur Galenus libro* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους *octauo,* συντίθεται δὲ χειμῶνος μὲν εἰς δραχμὰς. ή. τοῦ κηροῦ, οὐγγίας. ά. μετρικῆς ῥωμαϊκῆς ἐμβαλλομένης τοῦ ναρδίνου μύρου. *Id est, Componitur autem hyeme quidem ad octo ceræ drachmas iniecta nardini unguenti uncia una mensurali Romana. Semuncia uerò præter Græcos sic usus est Columella, cuius uerba,*

ba, quæ supra quoque retuli, sunt: & ita coadijcitur in binas urnas ligula cumulata, uel mensura semunciæ bene plenæ salis cocti & triti. Mensura semunciæ dixit, quippe mensuram semunciam significans, eo modo loquendi quo dicimus mensura sextarij uel heminæ, quia mensuræ sunt, & quo nemo diceret mensura denarij uel uictoriati, quia pondera solum. Contrà in fine libri eiusdem pondo semunciam dixit, pondus semunciam indicans his uerbis, Quòd si etiam cum laser non habueris, pro sylphio mellis adijcies pondo semunciam. Sed reuertar ad libram, quod oleum cornibus libralibus uendebant ex uerbis Galeni supra citatis, quisque percipere potuit, nec minus ex hoc loco qui iam sequitur, quem ex libro περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *primo asscripsi,* ἐάν τις ὑποθῇ τὴν κοτύλην ἔχειν οὐγγίας. θ. ῥωμαϊκὰς τὰς κατὰ γεγραμμένας ἐν τοῖς συνήθεσι κέρασι λιτραίοις. *Hoc est, Si quis statuat, cotylen uncias nouem capere Romanas in cornibus libralibus, quæ in usu sunt, descriptas. Sic ille. Erant nanque lineæ quædam, ut alibi scribit, in orbem ijsipsis cornibus extrinsecus incisæ quarum interstitia erant unciarum capacia. Intrinsecus nanq; ut hodie in libris mēsuralibus, quæ ex plumbo candido fiunt, & tuberculis quibusdam signantur in cornibus non facile notari potuerunt. Verum eiusmodi cornua non solum fuisse libræ unius, sed duarum etiam librarum ex Horatij libri secundi Sermonum satyra secunda intelligimus, ubi ait,*

Ac nisi mutatum parcit diffundere uinum, &

Cuius odorem olei nequeas perferre, licebit
Ille repotia, nataleis, aliósue dierum
Festos albatus celebret, cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, ueteris non parcus aceti.

Bilibri enim dixit duarum librarum mensuralium capaci. Vbi Acron interpres inquit, Sunt enim in uenalibus cornua, quæ olei habent quantitatem, sextarij mẽsura. Quod si uerum est, fuerunt cornua diuersæ capacitatis in usu. Librale, de quo Galenus scripsit. Bilibre, de quo Horatius. Sextarij mensura, id est, unciarum uiginti, de quo Acron. Vt autẽ Horatius cornu bilibre dixit, ita Plaut. in Milite, bilibrẽ aqualẽ duarum librarum capacem dixisse uidetur. Versus sunt,

Ibi erat bilibris aqualis, hic propter cados
Ea sæpe decies complebatur die.

Sed hæc differentia est inter mensurales & ponderales uncias & libras: quòd ponderales corporum decernant grauitatem, mensurales molem. Id uerò cum res ipsa indicat, tum Galenus clare scribit libro primo operis sæpe iam commemorati, Αἱ μὲν γὰρ σταθμικαὶ, τὸ βάρος κρίνουσι τῶν σωμάτων· αἱ δὲ μετρικαὶ, τὸν ὄγκον. *Id est, ponderales quidem, de uncijs loquitur, corporum grauitatem decernũt: mensurales uerò molem. Idem iudiciũ est de libra. Vt igitur tãdem summatim colligã, quæ multis iam dicta sunt. Libra mensura est, & diuiditur in duodecim uncias, quæ & ipsæ mẽsuræ sunt. Vncia uerò in duas semũcias, quæ hodie in pharmacopolijs certo signo discretæ non sunt, & olim etiã*

magis coniectura quadam eas metiri solitos crediderim. Hoc dicto postremo sermonem de istis finiam. Libras & uncias esse mensuras authoritas docet, persuadet ratio, experientia credere cogit. Quare nũc his fundamentis iactis ueniam ad sextarium, de quo inter magnos homines, ut iam dixi, summa dissensio est. Nam alius ipsum duarum librarum esse censet, cuius opinionis est Budæus. Alius unciarum quindecim nouem detractis, quod sentit Alciatus. Alius deniq; uiginti unciarum ut Portius, in hoc Hermolaum Barbarum secutus, sed ponderaliũ, qui cõmunis omnibus ipsis, sit uenia uerbo, error est, quia omnes communẽ constituunt sextarium, ut paulò pòst perspicuum fiet. Nos diximus eum uiginti unciarum esse mensuralium. Atque id sanè eo diligentius erit explicandum, quò magis in sextario ad totam mensurarum rationem cognoscendam situm est: qui enim eius capacitatem rectè intelligit, reliquarum mensurarum omnium statuere potest: ut contra, in ea qui errat, in cæteris non potest non errare. Galeno itaque medicorum omnium longè præstantißimo, dum Romæ exerceret medicinam sub Antoninis Cæsaribus Augustis, hæc res in primis curæ fuit, qui libro primo operis, cuius sæpe mentionem feci, cum quorundam medicorum qui Romæ egerunt emplastra recenset, dubitat num Romanorum sextarium an Atticorum indicent. Siquidem Romanus uncias uiginti mensurales: Atticus, qui medicis in usu esse cœpit, decem & octo comprehendit. Verba ipsius, quibus id de sextario Ro-

mano explicat, quod nunc probare uolo, hæc sunt, ξέ-
στου δὲ νομίζω μεμνῆσθαι τὸν ἥραν τοῦ ῥωμαϊ-
κοῦ. παρὰ μὲν γὰρ τοῖς ἀθηναίοις οὔτε τὸ μέ-
τρον ἦν οὔτε τοὔνομα τοῦτο. νυνὶ δὲ ἀφ' οὗ ῥω
μαῖοι κρατοῦσι, τὸ μὲν ὄνομα τοῦ ξέστου παρὰ πᾶ
σίν ἐστι, τοῖς ἑλληνικῇ διαλέκτῳ χρωμένοις, ἔθνε-
σιν. αὐτὸ δὲ τὸ μέτρον οὐκ ἴσον τῷ ῥωμαικῷ,
χρῶνται δὲ ἄλλος ἄλλῳ ξεστιαίῳ μέτρῳ. παρὰ μὲν γὰρ
τοῖς ῥωμαίοις, ὁ ξέστης ἔχει μίαν λίτραν καὶ ἡμί-
σειαν καὶ ἕκτον, ὡς εἶναι τὰς πάσας οὐγγίας. κ. ἃς
τὸ πολὺ τοῖς κέρασι μετροῦσιν, ἐντετμημένοις
ἔξωθεν γραμμαῖς κυκλοτερέσιν, ἔνιοι δὲ ψευδῶς
ὑπειλήφασι τὸν ῥωμαϊκὸν ξέστην ὀκτωκαίδεκα
μετρικὰς ἔχειν οὐγγίας. ἔοικεν οὖν καὶ ὁ ἥρας, ὅταν
κοτύλην γράφῃ, τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ξέστου σημαί-
νειν, ἤτοι δὲ τὰς. θ. δηλοῖ οὐγγίας ἐκ τοῦ λιτραίου
κέρατος ἢ τὰς δέκα· τοῦτο γὰρ ἄδηλον, *quod est.*
Sextarij autem Romani Heram *meminisse arbitror.*
Nam *Atheniensibus neque mensura neque nomen hoc
erat: nunc uerò ex quo* Romani *rerũ potiuntur, sexta-
rij nomen omnibus, qui Græca lingua utuntur, existit: at
ipsa mensura* Romanæ *æqualis non est: alius enim a-
liam sextarij mensuram in usu habet. Quippe apud* Ro
manos *sextarius libram unam & dimidiam atque se-
xtam ipsius partem capit, ut unciæ uniuersæ sint uigin
ti, quas plærunq; cornibus, quibus orbiculares quædam
lineæ sunt extrinsecus incisæ, metiuntur. Cæterum qui-
dam falso putarunt sextarium* Romanum *octodecim
continere*

continere uncias mensurales: uidetur igitur & Heras, si quando cotylen scribit, dimidiam sextarij partem indicare: nouem uerò uncias cornu libralis significet an decem obscurum est. Hactenus Galenus. *Eiusdem sententiæ est* Oribasius Iuliani *apostatæ medicus libro secundo ad* Eustathium *filium*, Ἰταλικὸν κεράμιον ἔχει ξέσας. μη̄. ὁ ξέστης λίτραν μίαν καὶ οὐγγίας. η̄. *Id est, Amphora Italica capit sextarios octo & quadraginta. Sextarius libram unam & uncias octo. Idem prorsus tradunt reliqui Galenum secuti. Quin etiam Arabes, qui sua transscripserunt è Græcis, eadem planè statuunt, quorum uerba asscribere tædio plenũ legentibus putaui, tum etiam iccirco censui omittenda, quod in alio opere pluribus aperui, quid de ponderibus & mensuris senserint ipsi, & quãtum iuniores Itali à recto deflexerint atque aberrarint, in quo multa quoque sunt de proportione ueterum mensurarum & ponderum ad ea quæ nunc medicis sunt in usu.* Porrò *idem intelligitur ex hac compositione Andromachi iunioris, quæ est apud Galenum libro nono* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους *his uerbis*, ῥοδίνου κοτύλης τέταρτον, τουτέστι, κυάθους. α𐅵. ὅ ἐστιν οὐγγίας β𐅵. *Id est, Rosacei heminæ quartã, hoc est, sesquicyathum, quod est uncias duas cum dimidia. De mensuralibus sine dubio sentit, uter uerò tandẽ declararit Andromachus ne cuius compositio refertur, an Galenus qui retulit, est incertum. Cum itaque quartã heminæ capiat duas uncias cum dimidia, necesse est*

heminam esse decem unciarum, quæ quia dimidium est sextarij, sequitur necessario eum esse unciarum uiginti. Sed quid opus est istis & similibus cum uerba Galeni supra scripta sint clarißima? Quocirca à Græcis ad latinos trāseundum est. Hermolaus Barbarus uir summæ eruditionis in castigationibus Plinianis scribit ex sententia Festi Pompei, sextarium uncias uiginti continere, sed uerba quibus id dicat neq; ipse neque Portius eum imitatus recitat. Si tamen ita scripsit Festus, dubio procul uncias intellexit mensurales, quod neuter illorū explicat. Verum dubito nonnihil integrum ne Festum Barbarus habuerit, in quo hæc legantur, an ex uerbis collegerit, quibus declarat quot sextariorū sit quadrantal, maxime cum ex Plinio numerum unciarum amphoræ eliceret: unde facile erat subductis calculis statuere, quot unciarum esset sextarius. Certe nobis Paulus, bonus ille uir, qui in compendium eum redegit, non plura reliquit quàm supra retuli. Verba autem Plinij sunt capite quarto libri decimiquarti de uino, quod L. Opimio Consule creuit, in ducentos ferè annos seruato. Quo fit ut si eius temporis æstimatione in singulas amphoras centum nummi statuantur, ex his tamen usura multiplicata semißibus, quæ ciuilis & modica est, in C. Cæsaris Germanici filij principatu, annis centum sexaginta, singulis uncias uini constitisse nobili exemplo docuimus, referentes uitam Pomponij Secundi uatis, cœnamq; quam principi illi dedit. Hæc Plinius. Iam ex Columellæ libro quarto perspicuum est enarratione

ne

ne doctißima Barbari usuris semißiū de centenis nummis senos in annum redire creditoribus. Ineamus ergo hanc rationem. Si semißium usuræ annis centum & sexaginta, nongentos sexaginta nummos, quod nemo opinor negabit, conficiunt, & Plinius dicit, ut Hermolaus interpretatur, singulas uncias uini singulis nummis usuræ nomine constitisse, necesse est quòd amphora totidem uncias, id est, nongentas sexaginta contineat. Quod si uerum est, ut est sanè, capiet sextarios uiginti. Quemadmodum enim Barbarus ex hoc loco semißium usuram probat, ita probari potest quot uncias non amphora modo, sed etiam sextarius comprehendat. Ex his igitur omnibus probatum satis arbitror sextarium uiginti capere uncias, & quidem mensurales: nam quot ponderales, nisi humorem quem metiris expresseris, dicere minime potes, alius enim alio grauior est, uerbi causa uinum oleo est grauius, mel rursum multo grauius uino, ut liquores reliquos & arida omittā. Si quis ergo sextariū iuxta pōdus cōstituere uelit, tot erūt sextarij explicandi, quot res sunt quas metiri solemus: in cōmune uerò nullus sic cōstitui potest, de quo copiosius cū infra, tum libro tertio dicā. Restat nunc tertia huius sermonis pars, in qua primo decreui nonnulla pro uiribus explicare, quæ uel obscura & inuoluta sunt apud autores, uel ambigua dubiaq; uidentur. Deinde argumenta eorū qui sententias meæ repugnantes & cōtrarias probant, expēdere & refellere conabor, quorū alterū ut est ualde plausibile, ita alterū

uehementer odiosum: utrūq; uerò penè necessarium in tanta obscuritate rerū et opinionū diuersitate: quod ni esset, in totū ab his abstinere maluissem, partim consulens breuitati, partim meæ & dissidentiū existimationi: meæ quidē, ne iudicer prurigine reprehendendi laborasse, illorum ne, quæ nesciuerint, asseruisse dicātur. Sed quia ipsi sua non nuda & deserta, sed testimonijs scriptorū suffulta & munita protulere, nisi sensu quo dicta sint declarato, infringātur, periculū est ne plæriq; ultro citroq; opinionibus iactati animo fluctuent, ac penitus incerti, quò tandē consistant relinquantur. Quòd si fieret, hanc quæstionē meo labore, studio, diligentia nihilo magis explicasse, q̄ implicasse non iniuria censeri possem. Necessitate igitur quadam cōpellor contra doctissimos nostræ ætatis homines disputare. In quo tamen sic mihi temperaturus sum, ut bonis uiris potius studio ueri tuendi, quàm libidine lædendi quenquā, nedum illos, eò accessisse uidear. Cum itaque duplex sit mensurarum consideratio, una qua cuieus à minima capiendo initium constituitur, uel contrà idem in minimā usq; resoluitur: altera qua cuiusq; mensuræ capacitas, quod ad libras & uncias attinet mensurales, explicatur. In priori cum Budæo, Portio, et Alciato, ut iā ante dixi, conuenio, nisi quòd illorū non sint integra: desiciunt enim in his mēsuris, quartario, libra, uncia, semuncia, ligula. In altera cū nemine eorū, ut ex dictis diligēs lector potuit intelligere, & ex sequentibus multo magis intelliget. Nunc rursus singulas mensuras breuiter

percurram

percurrã à culeo incipiens: ubi primũ hoc dicendũ puto, Mensurarũ nominibus sæpe uel uas indicatur, quod in maioribus omnibus ferè fit: uel poculũ quod in minoribus. Quæ tametsi non raro iustã excedunt mensurã, tamen quia proxime ad earũ aliquam accedunt, aut ob similitudinẽ formæ, quã cũ ipsis habent, idẽ nomen obtinẽt, uerbi gratia, Vas quod urnas quadraginta capit, & iustũ culei continet modũ, & recte sibi ipsius nomen asciscit. Sic Vitruuius dolia culearia dixit, & Catilabrum culeare, quod unius essent culei. Quòd uerò una aut altera urna quadragenariũ numerũ excedit, culeus etiam, quia proxime ad ipsius accedit mensurã, appellatur. Sic Cato de re Rustica capite. CXLVIII. culeos nominat, qui capiunt urnas quadragenas & singulas, eius uerba sunt, Vinum in dolijs hoc modo uenire oportet, uini in culeos singulos quadragenæ et singulæ urnæ dabuntur, quod neq; aceat, neq; muceat. Budæus hoc declarans, Catonem non ad iustam mensuram respexisse putat, sed ad morem negociatorũ, qui accessionis nomine in singulos culeos singulas urnas stipulabãtur, ut id uini, quod infundendo & effundendo perit, hoc modo rependeretur, atq; sic culei uenderẽtur, ut debent, iusti. Cæterũ fuerunt et culei, siue ut Varro etiã, Nonio teste, uocat, culea è corio utres in quibus uinũ et oleum portabatur, quorum meminit Festus cum scribit, Curola cortices nucum uiridiũ, dicta à similitudine culeorũ, quibus uinum siue oleũ continetur. Præterea Plinius libro septimo capite uigesimo, A. Iulius Valens

meruit in prætorio diui Augusti centurio, uehicula cũ culeis onusta donec exinanirentur sustinere solitus. Hinc minæ illæ Plautinæ in Pseudolo,

Si mihi non iam huc culeus oliui deportatur,
Te ipsam culeo ego cras faciam deportere in pergulã.

In eiusmodi quoque culeos è corio insuti parricidæ in proximum mare uel amnem proijciebantur. Tum dolia sesquiculcaria dicũtur à Columella libro duodecimo capite decimooctauo, quæ culeum cum dimidio capiunt, id est, amphoras triginta. Eiusmodi dolij medietatẽ prorsus continet dolium, cuius capacitatem significat Plinius libro nono capite trigesimo, de polypo magnitudinis inauditæ loquens his uerbis, Ostendere Luculo caput eius, dolij magnitudine, amphorarum quindecim capax. Satis multa de culeo, præsertim cum hæc omnia ferè doctißime, ut solet, explicarit Budæus, & de eius capacitate, quantum ego meminisse ualeo, nulla controuersia sit, nec inter ueteres nec inter eos, qui nuper de mensuris scripsere. Siquidem Hermolaus Barbarus qui ait, Culeus quadraginta urnas cõtinet, idem planè dicit: amphora enim duas urnas comprehendit. Iam ad amphoram. Sed quia cado, qui Fannio est idem quod Attica amphora, Plinius utitur, forte quispiam diceret me hunc non recte omisisse, cui responsum uolo cadum non fuisse Romanam mensuram, sed Atticam, quam Plinius usurpare solet cum uel è Græcis aliqua trãsfert, uel de Græcis loquitur uinis Romã aduectis, id quod in ipsorum mensuris explanare decreui libro se-

quēti. Verū ut hodie plerisq; in locis mēsuræ atq; pondera iusta, ueluti typi siue exemplaria quædam asseruantur in palatijs, ne uenditor ea excedens ipse damnum faciat, aut minuēs emptorem merās aliqua parte fraudet: ita Romanam amphoram Ioui sacratam olim fuisse in monte Tarpeio, in quo Capitoliū fuit, Fannius his uersibus clarè dicit,

Amphora fit cubus, quam ne uiolare liceret
Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites.

Atque hinc Iulium Capitolinum in Maximino patre Capitolinam amphoram puto nominare cum ait, Bibisse autem illum sæpe die uini Capitolinam amphoram constat, comedisse & quadraginta libras carnis, ut autem Cordus dicit etiam sexaginta. Itaque Capitolinus his uerbis indicat mensuram: nam iustæ capacitatis amphora, quemadmodum ex Fannij uersibus intelligi potest, in Capitolio asseruabatur, non miræ magnitudinis, ut è doctis quidam scripsit. Siquidem & Attica maior hac erat, & eadem multo maiores, ut & minores in usu sine dubio fuerunt Romanis, quibus non ut mensuris sed uasis utebantur. In hac uerò mensura insigniter errarunt Angelus Politianus uir alioqui ualde doctus, & Demetrius Alabaldus, qui scribunt tres amphoras efficere sextarium, quasi sextarius triplo capacior sit amphora, cum una amphora, quod ex clarißimis Festi uerbis perspicuum est, octo & quadraginta sextarios contineat. Sed hunc errorē quia Budæus diligenter et enodate enarrat, mihi tēpus in eo conterendū non eße censeo, sed ad urnā

transeundum

transſeundum, quam congios quatuor capere ſuprà probaui, quocirca Nicolaus Perottus Cornucopiæ *ſcriptor magno uerſatur in errore ſic ſcribens, Vrnã uerò quartarium dici manifeſtum eſt, quòd quatuor ſextarios capiat.* Id *enim omnino ſine ullius authoritate ſcriptũ eſt, nam neque urna quatuor ſolum ſextarios capit, ſed quatuor & uiginti, neq; quartarius dicitur, quum ſint menſuræ non parum diuerſæ.* Quin *etiam quartarius ipſe non quatuor ſextarios continet, ſed eſt quarta pars ſextarij: unde tres tantum cyathos cõprehendit.* Quòd *ſi qs de quartario cõgij, quẽ ex* Catone *cõſtitui poſſe ſentit* Budæus, *dictũ uelit: ne is quidẽ capit ſextarios quatuor, ſed unum cũ dimidio.* Idẽ Perottus *alio loco ſui oblitus ſcribit, Vrna quadrantal cõtinet: quadrantal uerò octo et quadraginta ſextarios.* Hic *inepte quadrantal et urnam idẽ arbitratur, cũ quadrantal duarũ urnarũ ſit capax, ut ex* Columella *& alijs eſt declaratũ.* Eius *itaq; ſcripta tantopere inter ſe diſsidẽtia, ſatis arguunt ipſum hac parte nihil ſolidi ſcribere.* Soleo *autem errores indicare, quod iterum dicendum, non inuehendi cauſſa, ſed mea ſtabiliendi ne cuiuſpiam authoritas ſine ratione eis queat officere.* Cæterum *quia urna capit quatuor & uiginti ſextarios, qui efficiunt heminas octo & quadraginta,* Catonem *capite decimotertio dixiſſe opinor, urnam quinquagenariam, quæ duas heminas plus iuſta caperet urna.* Ab *ea uas aliquod, quod ipſius menſuram continet, urnale dicere poſſumus: quemadmodum* Plinius *libro nono capite trigeſimo polypi acetabula*

bula dixit urnalia his uerbis, Acetabulis siue calicibus ur nalibus peluium modo. Acetabula autem siue calices ipse appellauit brachiorum sinus, quas Græci κοτυληδόνας nominant. Sequitur iam congius sex sextariorum ca pax, eadē uerò mensura congiarium uocatur, à quo deinde munus quod à Cæsaribus, uel imperatoribus amicis dabatur congiarium dici cœpit, quod Fabius declarat his uerbis, quæ sunt in sexto de institutione oratoria, In metalepsim quoque cadit eadem ratio dictorũ, ut Fabius Maximus incusans Augusti congiariorum, quæ amicis dabantur, exiguitatem, heminaria esse dixit: nam congiarium commune liberalitatis atque mensuræ, à mensura ducta imminutio est rerum. Hæc Fabius. Vt enim donatiuum dicitur munus, quod militibus datur, ita congiarium quod amicis uel populo. Opinor autem inde dictũ, q̃ primo cõgij uini uel olei dabantur, deinde res aliæ dari cœptæ, eadem manente adpellatione. Sic Suetonius utitur in Cæsare dictatore. Omnibus uerò circa eum, atque etiam parte magna senatus, gratuito aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoque ordinum genere, uel inuitatos uel spõte ad se commeantes uberrimo congiario prosequebatur. Idem in Augusto, Congiaria populo frequenter dedit, sed diuersæ ferè summæ, modo quadragenos, modo tricenos, nonnunquam ducenos quinquagenósque nummos: ac ne minores quidem pueros præterijt, quàmuis non nisi ab undecimo ætatis anno accipere consueßent. Budæus apud Plinium libro quartodecimo, eiusdem numeri capite,

millia

millia cadûm congiarium dici putat unius congij. Ego arbitrarer ideo cados congiarios dictos, quòd eos pro munere diuiserit, ut sua mensura cado maneret. Quàmuis non ignorem cadum quoq; fuisse genus uasis: unde Columella scribit libro duodecimo capite octauo & uigesimo, Si in uetustatem seruare uoles, in cado duarum urnarum quàm optimi uini sextarium aut fecis generosæ recentes sextarios tres addito. Sic ille. Arbitrarer, inquam, nisi exemplaria quædam Plinij excusa, & manu scriptum peruetustum non haberent congiarium, ut uideatur ab aliquo asscriptum, qui significare uoluerit eiusmodi diuisionem fuisse congiarium, atque sic eam in contextum irrepsisse. Fit autem à congio etiam congialis, id est, unius congij. Plautus in Aulularia,

Mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam.

De congio plus satis. In sextario, ut supra indicauimus, errarunt Angelus Politianus & Demetrius Alabaldus, qui asserunt eum tres amphoras capere. Perottus præterea qui putat eandem mensuram sextarium & metretam, cum metreta amphoram excedat, quæ continet octo & quadraginta sextarios. Romanus autem sextarius non modo Italicus respectu Græci dicitur à Palladio, sed etiam Vrbicus respectu castrensis, quòd ab utroque differat. Verba Palladij de Italico hæc sunt, libro undecimo titulo decimoquarto. Tunc gypsi triti atque cribrati tres Italicos sextarios mittis in uini amphoras decem. De Vrbico libro secundo titulo undeuigesimo, In uini ueteris sextarijs urbicis decem, mittis grana myrti con

fracta

fracta sextarios urbicos tres. Græci uerò siue Attiā sextarij capacitatem libro sequenti declarabo, nunc is quo milites in castris sunt usi, qui ob id dicitur castrensis, est explicandus: capit uerò duos sextarios urbicos, siue Italicos: qua de re audiamus diuum Hieronymum *sic scribentem in* Ezechielem, *Sextam enim partem mensuræ* Hebraicæ, *quæ adpellatur hin, iubetur per singulos dies bibere. Porrò hin duos* χόας Atticos *facit, quos nos adpellare possumus duos sextarios* Italicos: *ita ut hin mensura sit* Iudaici *sextarij, nostriq́; castrensis, cuius sexta pars facit tertiā partem sextarij* Italici. E *quibus uerbis quis non intelligit sextariū castrensem duos* Italicos *siue urbicos capere? Sed hoc in loco sextarij diuisio in cyathos adpellationes suas sortita, præsertim apud poëtas aperienda est, ut* Scribonij Largi *locum, ubi inquit sextarij bes, medici possint intelligere. Sextarium itaq́;, quod ante me* Budæus *non indoctè explicauit, quia duodecim cyathos in se continet, quemadmodū as & libra duodecim uncias, fit ut perinde ac in re nummaria uel pondere sextantem duas uncias dicimus, ita in poculis duos cyathos.* Mart. *libr. 5.* Epigrammatum,

Sextantes Calliste *duos infunde falerni.*

Suetonius in Octauio Augusto, *Postea quoties largißime se inuitaret, senos sextantes non excesßit, id est, duodecim cyathos, qui efficiunt sextarium: iccirco uerò sextariū non dixisse uidetur, quod pocula habuerit in usu, quæ sextantem, id est, duos cyathos caperent.* Sic *quadrans tres cyathi.* Martial. *lib. 9. ad* Calatissum,

Addere

Addere quid cessas puer immortale falernum?
Quadrantem duplica de seniore cado.
Nunc mihi dic, quis erit, cui te Calatisse deorum
Sex iubeo cyathos fundere? Cæsar erit.

Hinc clarum satis est hæc de cyathis non de uncijs, ut Caldarinus & Beroaldus sunt interpretati, debere accipi. Hoc modo Budæus putat dictum quadrantem à Cornelio Celso de curatione quartanæ febris. Si quarto die cum horrore febris reuertitur uomere, sicut ante præceptum est: deinde post febrem modicum cibi sumere, uini quadrantem. Triens quatuor cyathi. Proper. lib. 3.

Cum fuerit multis exacta trientibus hora.

Persius satyra tertia,

Sed tremor inter uina subit, calidumq; trientem
Excutit è manibus. Martial. lib. 6.

Setinum dominæq; niues, densiq; trientes.
Quando ego uos medico non prohibente bibam?

Quicunx quinq; cyathi. Martialis libro secundo. ad librum suum,

Te conuiua leget misto quincunce, sed ante
Incipiat positus quàm tepuisse calix.

Semissem sic in usu esse non legi, sed loco eius heminam uel sex cyathos, ut apud eundem Martialem, cuius carmen paulo pòst subnectam. Septunx septem cyathi. Martialis libro tertio in Zoilum,

Septunce multo deinde perditus stertit.

Bes octo cyathi. Martial. lib. 11. de Caio Proculo,

Quincunces, & sex cyathos, bessemq; bibamus,

Caius

Caius ut fiat Iulius & Proculus.

Ita Scribonius Largus Comp. CCXXVI. *scripsit, Erui moliti sextarij bes, id est, octo cyathi. Sic deniq; Dodrãs nouem cyathi, Dextans decem, Deunx undecim dici pos sunt. Martialis libro duodecimo in Cinnam,*

Poto ego sextantes: tu potas Cinna deunces,

Et quereris quòd non Cinna bibamus idem.

Hactenus de sextario. Cõsequitur hemina mensura Ro*mana, uocabulum quoque licet ex Græco sit deriuatum.* Quare *Cato de re* Rustica *quum nunc hemina scribat, nunc cotyla, non eandem mensuram indicare uidetur, sed per heminam* Romanam, *per cotylam Græcam, & quidem Georgicam, de qua proximo libro sum dicturus. Catonis uerba de olea sunt capite* CXLVI. *Primæ cotylas duas.* Nulla *enim necessitas fuit cur non heminas diceret* Romano *loquendi more, quum aliàs sic loquatur, nisi diuersam mensuram significare uellet.* Nunc *ad quartarium ueniam, quem quartam sextarij partem esse probaui: uerum ei sententiæ locus* Plu*tarchi qui est in* Camillo *uidetur aduersari, de eadem enim re prorsus loquitur, de qua* Liuius *cuius uerba suprà retuli ex quinto libro ab urbe condita: ait uerò* Plu*tarchus,* τῷ δὲ μαλλίῳ τῆς νίκης ἀριστεῖα πρὸς τιμὴν μεγάλην μᾶλλον ἢ χρείαν ψηφισάμενοι συνεισήνεγκαν, ὅσον ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν εἰς τροφὴν σίτου μὲν ἡμίλιτρον φαρὸς· οὕτω γὰρ καλοῦσιν αὐτό· οἴνου δὲ κοτύλης ἑλληνικῆς τέταρτον. *Id est,* Manlio *uictoriæ præmium magis magni*

bonoris

honoris gratia quàm necessitatis decernentes cõtulerunt in ædes eius, quantum quisque uictus singulis diebus caperet. Cibi quidem selibram farris, sic enim ipsum adpellã, uini quartam partem Græcæ cotylæ. Hæc ille. Apparet igitur Plutarchum non quartam sextarij partẽ quartarium accepisse, sed heminæ, quæ est Græcis cotyla: atq; sic idẽ esset quartarius cum acetabulo, quod tamen est contra Volusium & Dioscoridem, qui quartarij capacitatem declarant. Ego cẽseo Plutarchum mensuram Romanam per Græcam uoluisse explicare, cum autem nullam inueniret proximius accedere ad sextarium q̃ cotylen Græcam, quam & Georgicam dici arbitror, quartarium cotyles dixit. Græcæ uerò addidit ad differentiam Romanæ, quam cotylen etiam uertere solent, ea autem aliquot uncijs minor est Georgica, ut in Græcis exponam. Porrò ξέσης licet iam tum erat in usu Græcis, non tamen nisi medicis, ut uel ea uox Plutarchum latuerit, uel si cognita fuerit, tanquam non satis pura, noluerit uti. Idem Plutarchus simili ratione cum Romani scriptores habent denarios, drachmas transfert, cũ octo drachmæ Atticæ uix septem denarios efficiant, quemadmodum hic tres cotylæ Georgicæ nondum duos sextarios Romanos. Nam alios diligentius, alios negligentius hanc diuersitatem inter Romanas & Græcas tam mensuras quàm pondera considerasse magis ex sequentibus intelligi poterit. Si uerò quispiam dixerit aliquam cotylen Græcam fuisse, quæ Romano sextario in capacitate responderit, equidem, illi sua sententia relicta, de

re ignota non contendam. Sed quid tertiarius & quartarius significet apud Catonem nonnihil in dubio est. Is uerò inquit capite XCV. Amurcæ in uas æneũ indito congios duos: postea igne leui coquito: rudicula agitato crebro, usq; adeò dum fiat tam crassum quàm mel: postea sumito bituminis tertiarium & sulphuris quartarium, conterito in mortario utrunq;. Plinius tertiam & quartã partem intelligit amurcæ duorũ congiorum, in crassitudinem mellis decoctæ. Verba eius sunt libro septimodecimo capite ultimo. Simili modo ne conuoluulus fiat in uinea, amurcæ cõgios duos decoctos in crassitudinem mellis, rursusq; cum bituminis tertia parte, & sulphuris quarta sub diuo coquito, ne excandescat sub tecto. Cum autem non explicet Plinius an amurcam ut eam crassitudinem consequatur, oporteat ad quartas, uel tertias, uel dimidias decoquere, nulla potest hinc mensura constitui, nisi decoctionis periculum quispiam fecerit. Budæus uerò ait, Quartariũ apud Catonem, sic congij quartam partem significare existimo, ut tertiarium tertiam, & sextarium sextam. Nisi itaque Plinij authoritas, qui quartam partem non congij, sed amurcæ decoctæ interpretatur, obstiterit Budæo, erit aliquis quartarius congij, perinde ac quartarium sextarij ex Volusio & alijs probauimus. Sed de his nimis multa. Acetabulum, ut supra dixi, ad imitationem Græcæ dictionis, quæ est ὀξύβαφον ab aceto denominatum uidetur: quàmuis Hermolaus Barbarus in castigationibus Plinianis ab accipiendo dictum putat,

unde quidam scribũt acceptabulum. Sed idem fallitur in Corollarijs scribens, Quãquàm & mensuræ genus significat, quod & cochleare dicimus. Acetabulum nanque cyathum unum cum dimidio capit, qui sex magna cochlearia, quas ligulas quoq; dicimus, efficiunt. In cyatho lapsus est Acron cum scribit super hoc Horatij tertio carminum, ode octaua, Sume Mecœnas cyathos amici Sospitis centum. Ait enim, Cyathos mensuras dixit, quas pro sexta parte sextarij dicebant. Cyathus enim non sexta, sed duodecima pars est sextarij, ipse uerò sextarius sexta est congij, quod fortaßis eum decipit. Malo tamen credere hunc errorem, ut plærosque, alicuius librarij negligentia contigisse, qui notam heminæ non scripserit integram, ex quo sextarij remansit, quod facile fieri potuisse ex notis earum mensurarum, quas tradam libro tertio, intelligitur. Landinus hoc loco, diuersa recitando hæsit. Mancinellus tacendo sibi cauit. Sequitur ligula siue cochlearium, quorum utrunq; multo frequentius pro instrumentis hauriẽdi, quàm pro certis mensuris accipitur. Perottus uolens differentiã inter linguam & cochlear explicare sic scribit de ligula, Item instrumentum ad similitudinem cochlearis, nisi quod cochlear concauitatem habet: lingua plana est, et oblonga in speciem linguæ facta. Quod uerũ non est, nã lingua æque caua est ac cochlear, quod satis ostẽdit Plinius cum ait, Linguæ mensura. Si enim mensuræ genus est, q poterit esse plana? Imo potius hoc instrumentum quod ad linguæ similitudinẽ retractæ ad palatum,

atq;

atque ita cauæ, factum esset, lingua dictum fuit: quæ sanè cochlearis est forma. Tum eius diminutiui usus nõ obscurè monstrat cauum fuisse instrumentum. Plinius libro uigesimoprimo capite decimoquarto de cera loquens ait, Punica fit hoc modo, Ventilatur sub diuo sæpius cera fulua: deinde feruet in aqua marina, ex alto petita, addito nitro: inde ligulis eligunt florem, id est, candidißima quæque, transfunduntq; in uas, quod exiguum marinæ habeat frigidæ. Quo modo flos ex uase in uas commode ligulis, nisi essent cauæ transfundi posset? Sed Columella quoque libro decimo capite decimoquinto de melle conficiendo scribit, Deinde ubi liquatum mel in subiectum alueum defluxit, transfertur in uasa fictilia, quæ paucis diebus aperta sint, dum musteus fructus deferuescat: is sæpius ligula purgandus est. Hæc ille. Qui uerò purgabitur, nisi instrumento cauo? Demum Martialis libro octauo epigrammatum insulsum Pauli iocum ridens, qui de prætoricia corona folium mittẽs phialã appellauit: quo nam modo apte iocum de phiala transferret ad ligulam & cochlearium, nisi caua essent? Versus eius sunt,

Quid tibi cum phiala, ligulam cum mittere poßis?
Mittere cum poßis uel cochleare mihi?

Liquet igitur ex his omnibus ligulam non planum, sed cauum fuisse instrumentum. Cæterum cochleare Martiali dictum est à cochlea, quòd ea hoc instrumento eruingeratur, ait enim in apophoretis hoc disticho,

Sum cochleis habilis, sed nec minus utilis ouis,

Nunquid ſcis potius cur cochleare uocer ?

Quámuis appellatum uideri poßit à ſimilitudine teſtæ ipſius cochleæ, quam nonnihil habet in concauitate, maxime ſi cochleam fractam ei compares. De diuerſitate cochlearij libro tertio plura dicam. Reſtant nunc, libra, uncia & ſemuncia, quas nemo, qui noſtra legerit, poſt hac ambiget Romanis menſuras fuiſſe. Ne itaq; uocis ſimilitudo nos decipiat diligenter aduertendum: in primis ubi authores librã uel unciam liquoris alicuius dicunt, non adiecto pondo. Sed poſſet hic quiſpiam cõtendere, libram olei tantũ fuiſſe menſuram, quod etiamſi dederimus, Galeni authoritate neglecta, qui ſcribit liquorum fuiſſe, nihilo tamen minus capacitas menſurarũ hinc percipitur: unius enim menſuræ capacitate conſtituta, reliquarum iuxta proportionem, quam inter ſe habent, neceſſario conſequitur. Iterũ contendat, neque Columellam cum ſcribit menſura ſemunciæ, neque Palladium cũ de ſcilla libro octauo titulo ſexto, unius libræ menſura, ſic intelligẽdos ut mihi placet, ſed potius menſuram eiuſmodi quæ libram, uel ſemunciam capiat cuiuſpiam rei appenſæ ab ipſis dici: cui reſpondeo, eam interpretationem mihi uideri multum coactam, tũ enim dicendum fuiſſet pondere libræ & ſemunciæ, quod magis proprium & minus ambiguum fuiſſet. Deinde ut Palladij locum non magnopere defenſum concedã nihil probare, ſed pro modo quodam ſiue ratione ibidem accipi menſuram, quia ſcillam niſi contuſam commodè metiri nõ poſſumus, Columella addit, bene plenæ, quod neſcio

nescio an unquam de pōdere dici poßit. Dicimus enim modium cumulatum uel plenū, uel plus modio: contra non plenum, aut minus modio: nullus uerò diceret, opinor, denarium cumulatum uel plenum, quod pondus sit tantum, non etiam mensura. Igitur ex his perspicuum est, semunciam etiā mensuram esse, non pondus solum. Sed ut demus nec hoc loco Columellæ quicquam effici posse, Galeni certe uerba clarißima meæ sententiæ de libra & uncia mensurali, sunt præsidium firmißimum, nec minus eam confirmant ratio & experientia. Hæc quod earum mensurarum usus in hodiernum usque diē pharmacopolis utcunque mansit: illa quòd intelligimus mensuralibus rerum molem, ponderalibus grauitatē discerni, quæ non exiguam habent differentiam in medicamentis conficiēdis. Nunc tempus esse arbitror, ut ad controuersiam, quæ mihi cum doctißimis uiris est, ueniam, atque testimonia scriptorum quibus sua probāt, aut refellam, aut ostendam dicta alio sensu ac ipsi acceperunt. Quod nisi fecero, timendum ne plærisque dubiū uideatur adhuc, quæ nam ex istis sententijs lancem in libra sit depressura, quod quælibet suis authoritatibus appareat esse grauis. Verum Portij simplici est errore inuoluta, quòd ipse unciarum numerum sextarij Romani rectè definiens, in hoc uno labitur, quòd ponderales dicat. Budæi uerò & Alciati, sit uenia dicto, duplici: & quia in uncijs explicandis alter debitum numerū excessit, alter minuit: & quia uterq; ponderales asserit. Sed contra cōmunem lapsum primo differendū cēseo.

Libet itaq; mox eos interrogare, utrum statuant in cõmune sextarium tot esse unciarũ, quot asserunt? an rei cuiuspiam quã metimur? Si dixerint in cõmune, id quale sit ne intelligi quidem potest. Nam ponderales unciæ pro rerũ quas metimur diuersitate adeo uariant, ut uix duas res reperire possis, quæ prorsus idem pendeant. Quod qui credere noluerit, capiat quam uelit mensuram, ac eam nunc hac re, nunc illa compleat, & inueniet diuersum pondus. Sin rei cuiuspiã quam metimur dixerint, rursus interrogabimus eos, num liquoris alicuius an aridi? si responderint liquoris: iterũ cum multi sint liquores percontandi erunt, num sextarius olei tot pendeat uncias? an uini? an aceti? an mellis? an lactis? an aquæ? an deniq; alterius liquoris? Si itaq; tum liquorem quempiã nobis expresserint, quantũ ille cum sextarij sit mensura pendeat solum dixerunt, de reliquis nihil. Sed si malint aridi respondere, similiter ex ipsis quæremus an tritici? an farris? an ordei? an fabæ? an alterius? quodcunq; uerò tandem responderint, non nisi pondus illius cũ mensura sextarij sit se explicasse fateantur necesse est. Quo modo si sextariũ definiemus, nónne tot erunt sextarij statuẽdi, quot omnino sunt res diuersæ, quas metimur? Verũ tot noluerunt efficere, sed unum sextariũ certum constituere ipsis erat propositũ, quod minime facere possunt, nisi nobiscum intelligere mensurales uncias cœperint, quæ cuiq; mensuræ perpetuo fixæ & firmæ permaneat, quascunq; res metiamur. Hæc contrà lapsum cõmunẽ dicere uolui. Nunc uideamus

mus quo modo quisq; sua probauerit: ubi primo cum Budæo uiro Græce latineq; doctißimo agam, qui sextarium Romanũ duas libras pendere censet. Suam uerò opinionem firmare nititur authoritate simul & experimento. Authoritate quidẽ Hesychij sic scribentis de cyatho, δέχεται δὲ ὑγροῦ τινὸς οὐγγίας δύο. Id est, capit uerò alicuius liquoris uncias duas. Hæc de Romano cyatho scripta esse Budæus corroborat his argumentis, Quòd Anastasij Imperatoris tẽpore, cum res Romanæ iam Græcis hominibus planè innotuissent, Hesychius scripserit, & quod uncias duas uocabulo dixerit Romano. In hunc fermè modũ Budæus. Equidẽ probaui duplices uncias esse, ponderales & mensurales. Hesychius autem ponderales non intelligit: siquidẽ scribit alicuius liquoris. Iam constat liquores non unius esse ponderis: etenim uinum grauius est oleo, si parem mensuram appenderis, & mel uino multo ponderosius, ut libro tertio explanabo. Cum itaque non adijciat cuius liquoris uncias duas capiat cyathus, eum ponderales intellexisse minime dicere possumus. Igitur necessario intellexit mensurales, sed de his nullum uerbũ fecit Budæus. Verum fingamus hominem summa laude dignum, nunc ita uelle sentire, q̃uis scire non possumus quid sentire uelit, nisi quòd optimũ quẽq; uirum ueritati consensurũ credimus, ne tum quidem de Romano cyatho sunt hæc dicta. Cum enim Galenus qui Romæ medicinã exercuit, ac diligentißime quantum ex scriptis eius apparet mẽsuras obseruauit, expreßis uerbis

dicat, sextarium Romanum uiginti esse unciarum, ex quo sequitur cyathum cõtinere sescũciam, drachmam, & scriptulum, nónne ipsi credendum est? Hesychium uerò dicendum de Romano non loqui? quod nec ipse asserit. Nam quòd Budæus ait res Romanas Anastasij Imperatoris tempore, quo scripsit Hesychius, hominibus Græcis innotuisse: certe, quod ad mensuras attinet, etiam Galeni, qui ferme quadringentos annos ante Hesychium medicinam perfecit, notæ erant, imò longe ante tempora Galeni. Romanis enim mensurarum & ponderum nominibus quibusdam paululũ corruptis inter medicos Græcos celeberrimi sunt usi. Andromachus uterque, quorum pater Neronis fuit medicus, & Theriacen illam nobilem descripsit: filius uerò etiam Romæ paulò pòst insignis. Criton quoque Cæsareus medicus: præterea Asclepiades, Heras, Dioscorides, ac alij non pauci. Siquidem Sextarius ipsis ξέστης dicitur, Libra λίτρα. Vncia οὐγγία, qua de re sic scribit Galenus libro περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη primo, καίτοι θαυμάσειεν ἄν τις, ὅπως ἐν ῥώμῃ διατρίβων, ἀντὶ λιτρῶν ὠνόμαζε κοτύλας. ἐπιχώρια γὰρ ταῦτα ὀνόματα. τό, τε τῆς λίτρας, καὶ τὸ τοῦ ξέστου, καὶ τὸ τῆς οὐγγίας. Id est, Atqui mirari quispiam posset, quo modo Romæ agẽs (de Andromacho iuniore loquitur) pro libris cotylas nominauerit. Hæc enim Romanis peculiaria sunt nomina, libra, sextarius, uncia. Ceterũ de quo cyatho apud Græcos Hesychij uerba poßint intelligi, dicam sequenti libro, in quo

Græcas mensuras tractare decreui. Budæus ergo hoc Hesychij testimonio, id quod ipse uult, minime probare potest. Deinde uerbis innititur Isidori, qui scribit libro decimosexto capite quinto & uigesimo, Hemina autem appendit libram unam, quæ geminata sextarium facit. Sextarius duarum librarum est, quibus assumptis nominatur bilibris. Hæc illc. Quàm uerò confusa, & plærisque in locis inepta sit Isidori de mensuris et ponderibus traditio, quisque facile, qui eam legere modo nõ auersatur, deprehendet. Quin Budæus ait etiam, non optimum ipsum authorem ne harum quidem rerum. Isidorus itaque libras & uncias mensurales prorsus ignorauit, ut ex eius scriptis obseruari potest: intelligit uerò ponderales, quod innuit uerbo, appendit, ait enim in heminæ explicatione, Hemina autem appendit libram unam. Quoniam uerò non explicat cuius rei hemina libram appendit, eius expositio fit planè dubia & incerta: nam neque liquores, neque arida in pondere, ut iam dixi, conueniunt. Igitur uerbis Isidori nihil probat Budæus, sed ipse aquam appendit, sua coniectura ductus, etenim Isidorus ibidem nullius prorsus liquoris, nedum aquæ mentionem fecit. Si itaque Isidorum de aquæ pondere locutum putat, id uel ex ipsius uerbis nobis confirmet, uel hanc explicandi mensuras consuetudinem Romanis in usu fuisse ostendat, ut quoties earum dicerent pondus, non aliud quàm aquæ intelligerent, quorum cũ neutrum facere poßit, quis non uidet illum hoc teste nihil probare? Sed si Budæus se communem sextariũ constituere

stituere

stituere, & uelit negare & poßit, ac dicat duas libras aquæ pōdere sextarium Romanū mensura cōplere, non nisi quantū sextarius aquæ pēdeat dixit: sed ne tantum quidē pēdet, ut lib. 3. dicturus sum, ubi quale nā sit experimentū Budæi partim considerabo, partim in alio opere cuius iam antè quoq; mentionem feci. Hoc satis nunc sit, Budæum non posse probare neque ex Hesychij, neque ex Isidori uerbis Romanum sextarium dupondiū esse. Verum idem Budæus uidens suæ opinioni ualde repugnare duos locos Plinij, è quorum altero apparet sextarium esse unciarum quindecim, altero uiginti: prior est ubi Plinius Atticas mensuras & pondera explicat: alter ubi loquitur de uino Opimiano: quomodo eam tueatur & defendat uideamus, postquàm Barbari retulit interpretationem inquit, Ex quibus uerbis etsi ambigere magis quàm rationem colligere doceamur, tamen, ut dixi, quod à me stat, id cupidè accipio & in rem meam uerto. Sic Budæus. Quid Hermolaus Barbarus senserit, tum ex suprà dictis, tum ex sequentibus intelligitur. Si uerò Budæus quæ consona ueritati sunt, ea uertit in rē suam, multis bene facit: sin minus, non paucos secum fallit. Sed pergit, Hac enim authoritate probo sextarium uel dupondium fuisse, id quod astruere conor, uel certe unciarum uiginti: cum apud Plinium legatur quindecim unciarum esse, id est, libræ & quadrantis, quod nullo alio testimonio subsistere potest. Sic ille. Sextarius Romanus neque dupondius fuit, neque si fuisset unquam ex hac authoritate potuisset probari: quod uerò

uerò dicit, uel certe unciarum uiginti, omnino est uerum, etsi Budæus id nunquàm concesserit ex hoc loco probari. Apud Plinium autem non legitur sextarium Romanum unciarum esse quindecim, sed sequitur ex eius uerbis Atticum pendere uncias quindecim, quod infra declarabo. Sequitur in Budæo, Verum illud non concedo, ut uncia uini duodecima libræ pars sit, nec in sextario uncias uini uiginti esse dico, sed duodecim, et in amphora quingentas septuaginta sex, quas Hermolaus nongentas sexaginta esse putauit, id quod ante ex Martiale abunde probatum est, alioqui sextarius, qui citra controuersiam in duodenos cyathos diuiditur, non unciarum uicenûm, sed duodenûm tantum esset, si uncia uini apud Plinium ad pondus non ad mensuram referretur: quod nec Pliniano sextario nec Pompeiano congruit, quodq; Hermolaum non aduertisse mirum est, præsertim cum Plinium in manus accepisset, quota est enim uncia pars libræ, tota est cyathus sextarij, & uncia tam ad quotam partem, quàm ad pondus refertur apud authores. Tantum Budæus. Vnciam non modo pondus, sed etiam mensuram esse rectè sentit, in eo uerò solo errat hic Hermolaus ac cum eo Portius. Sed quod Budæus ait unciam pro cyatho sumi, hactenus non probauit, ut enim legimus sextantem pro duobus cyathis, quadrantem pro tribus, & item alias libræ partes pro cyathis, ita non facile inueniemus unciã pro uno cyatho. Quod etiamsi Budæus testimonijs scriptorũ probare posset, hoc tamen in loco sic unciam accipi debere,

quispiam

quispiam non sine caussa fidenter negauerit. Necesse *enim tum erit, quo ea sententia non habeatur prorsus perinfirma.* Plinij *uerba uariè mutare, & usuras usurarum colligere, de quibus nihil hic dixit* Plinius. *Cum si unciam mensuralem nostram intelligamus uera hæc sint de sextario* Romano, *siue, ut* Budæus, Pompeiano, *et alteri* Pliniano, *qui* Atticus *est, ut ad ipsum non pertinentia nihil repugnent.* Reliqua Budæi *plura sunt quàm ut in loco referri poßint, minus necessaria, quàm ut debeant.* Quamobrem *proxime ad* Alciatum *iureconsultũ nostra ætate doctißimum ueniam, quòd similiter duplici in errore uersetur.* Is *itaque libro quarto dispunctionũ capite uigesimo primo olim idem sensit de mensuris quod* Budæus, *sed nuper edito libello, atque commentarijs in titulũ de significatione uerborũ & rerum priori sententia repudiata, in hanc uenit, ut sextarium* Romanum *quindecim unciarum fuisse putet, soli confidens authoritati, quæ quidem hac parte sufficeret, si modo uerè esset intellecta.* Primo Plinij *qui scribit libro primo & uigesimo capite ultimo.* Cyathus *pendet per se drachmas decem.* Sic *igitur infert* Alciatus, Cum *in sextario constet duodenos esse cyathos, consequens est sextarium non* XXIIII. *uncias, sed drachmas* CXX. *hoc est, quindecim uncias pendere.* Si *de cyatho* Romano *hæc essent scripta à* Plinio, *sequeretũr omnino tot unciarum esse sextarium: nunc cum de* Attico, *fit ut* Cotyle Attica, *quam heminam interpretatur, quæq; sex capit cyathos, pendeat uncias septem cum dimidia.* Satis *murari*

rari non queo, Alciatum uirum ingenij acuti & excellentis eruditionis non aduertere, Plinium eo loco de Graecorum, haudquaquam Romanorum mensuris & ponderibus loqui, cum ipse id apertis his uerbis dicat in principio capitis, At quoniam in mensuris quoque & ponderibus crebro Graecis nominibus utendum est, interpretationem eorum semel in hoc loco ponemus. Drachma Attica, ferè enim Attica obseruatione medici utuntur, denarij argentei habet pondus. Quid, quaeso, clarius est quàm Plinium de Graecis loqui? cum dicat se Graecorũ nominum, quibus usurus sit interpretationem positurum? & re uera nomina quae eo capite explicat Graeca sunt, excepto heminae, quod ipse pro cotyles nomine, & acetabuli, quod pro oxybaphi transtulit. Deinde medicos ait ferè uti obseruatione Attica, quorum scripta quia per interpretationem recenset, mensuras & pondera Graecorum sibi censuit esse declaranda, quo lector ea, ꝙ diuersa à Romanis essent, intelligere posset. Nõ probabit ergo Alciatus hoc Plinij testimonio sextariũ Romanum esse quindecim unciarum. Postea Fannij carmine, quod item est de cyatho sua stabilire nititur,

Bis quinq; hunc faciunt drachmae, si appẽdere tẽtes.

Ex quo efficitur idẽ qđ ex Plin. Nec de cyatho Romano, sed Attico dicta sunt. Fannius enim usq; adeo Romanas mẽsuras cũ Graecis cõfundit, ut neutrae satis certè ex eo constitui poßint, útque dubites, tot diuersa colligendo offuderit ne magis tenebras mensuris, an lucẽ dederit, quemadmodum alibi copiosius exposui. Nihil

igitur

igitur ex Fannij loco probauerit nobis Alciatus. Budæus certe uir prudens aduertit Plinium diuersa tradere, atque hic loqui eum de medicis ponderibus ait, quæ à negociatorijs olim, ut nunc quoque differebant: præterea ex isto loco putat Fannij carmen emanasse. Sed iure mihi dicet uterque, uidés ne Plinium sic loqui? Cyathus pendet per se drachmas decem: num & eum interrogabis? cuius rei cyathus? aut quia id nõ expreßit, ipsum quoque damnabis? Quibus responsum uolo, si Plinius dixißet liquorem multum consuluisset apud nostros perspicuitati: uerum quia eius tempore non ignotum erat, maximè Græcis, ut libro tertio dicam, quis liquor significaretur, culpandus ille non est, sed nos sumus accusandi, qui quò sensu talia dicãtur, aut ipsi nescimus, aut certe non explicamus. Sed diceret Alciatus, nónne scripsi leuißimi tritici sextarium pendere uncias quindecim? fateor & illud ipsum uerũ esse, quia Plin. modiũ tritici leuißimi asserit pendere libras uiginti, credo. At enim triticum mensura Attici sextarij, qui ex loco Plinij, quo suam opinionẽ probat, constituitur, tantum non pendet: neq; Plinius ibidem de tritico intellexit, ut nec illi, de quibus loquitur, Græcorũ medici. Quid enim adeo pertinebat ad medicamenta tritici leuißimi pondus, reliquis neglectis, tam exactè cõstituere? aut quid potius istius quàm grauißimi? Quasi maior ratio uilißimi tritici quàm optimi esse debuerit. Sed pendeat sextarius Romanus tritico leuißimo repletus uncias quindecim: tũc dicendũ est Romanus sextarius tritici leuißimi pen

det

det uncias quindecim: uel ſimpliciter Romanus ſextarius pendet uncias quindecim. Alterum tamen dicendum non eſt, niſi ex conſuetudine loquendi, de tritico leuiſsimo dictum intelligi poſsit, quam conſuetudinem Romanis fuiſſe, difficulter aut nunquàm nobis probabit Alciatus. In commune uerò dicere ſextarium eſſe unciarum quindecim, ſiue pendere uncias totidem: loquitur enim utroque modo idem intelligens, quo ſenſu dici poſsit non uideo. In uniuerſum nanque nullus poteſt conſtitui ſextarius, niſi uncias intelligas menſurales: nam ſi ponderales acceperis, tantum illius rei, quam aut expreſſeris, aut ex loquendi quodam more poſsis intelligere, ſextarius ſtatuitur. Sed ſe tamen ſextarium habere Romanum ex Plinij ſententia tritici leuiſsimi, quod eſt Gallicum, uel è Cheroneſo aduectum, contendat Alciatus, atque hinc, etiamſi communis nullus fuerit, poſſe rerum aliarum pondus conſtitui, iſto certo modo alius quiſpiam habere poteſt ſextarium grauiſsimi, quod eſt Africū, qui ſextarius pendeat uncias uiginti, drachmas ſex cum dimidia: alius medij alicuius, ut Sardij, qui pendeat uncias undeuiginti cū dimidia. Cum igitur tanta ſit uarietas tritici non diuerſarum ſolum regionum, ſed unius etiam, nam Gallicum quoddam Budæus longe grauius facit, quis ex pondere ipſius audebit conſtituere ſextarium? etiamſi dederit nobis, ut cogitur dare ratione perſuaſus, iuxta pondus Romanus cōmunem nullum fuiſſe? Poſtremo diceret quis pro Alciato, de ſextario Romano hæc ipſum fortè nō ſcripſiſſe, ſed de Attico, de

quo

quo ſine dubio Plin. eſt intelligendus cũ pondera expli cat: audiat iſte uerba Alciati & dubitare deſinet, ſcri bit uerò ſic, Eadem ratione factum eſt, ut cum ſextarius Romanus quindecim unciarum ſit, ut ſuprà dixi, Græci ſuo ſextario uncias octo & decem attribuant. Sed hæc nunc meæ ſententiæ cauſſa tuendæ ſatis ſint. Reſtat ut argumenta diſcutiam Portij, ſtatuentis in commune ſe- xtarium Romanum unciarum eſſe uiginti ponderalium, qui certe ſi pro ponderalibus dixiſſet menſurales, à uero non deſciuiſſet: quòd autem illas non has dicat, ex uerbis eius perſpicuum erit, quæ ſubijciam, Liquido- rum itaq; menſuris, inquit, ita declaratis ut quid inuicem capiant & capiantur ſatis intelligi poßit, earum pon- dera quibus præcipue deprehendi & ad noſtras refer- ri poßint, dicenda ſunt, & à minori ex iam dictis ini- tium capiam. Hemina pendet uncias decem, ſextarius uiginti, hoc eſt, libram & bes, congius libras decem, ur na quadraginta, amphora octoginta, culeus mille et ſex- centas libras pendet. Ita Portius. Ex quibus non poteſt eſſe obſcurum, libras & uncias ponderales eum intelli- gere: ſcribit enim, pendet, quod ſi de menſuralibus ſen- ſiſſet, capit aut continet aut tale quippiam ſcribere opor tebat. Sed diceret quis, Portius non negat ſe de ponde- ralibus ſentire: uerum uini ſextarium tantum pendere ait, nec ſine teſtibus, id enim ex Plinij loco, qui eſt de ui no Opimiano, colligi poteſt, & Fannius clarè dicit his uerſibus, Nã libræ, ut memorant, beßẽ ſextarius addet. Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi.

Demus nunc uerum esse uini sextarium Romanum *pendere uncias uiginti* : Portius *certe non uoluit uini tantum explicare, sed communem tam liquoribus quàm aridis: unde fit ut modij pondus librarũ uiginti sex & unciarum octo, quod inde sequitur, esse dicat, quo tamen modio ueteres nullum liquorem, nedum uinum metiri fuisse solitos in confesso est. Ne uerò hæc credantur conficta, Portij uerba attendamus. Modij sex medimnum conficiunt, sextarij sedecim modium. Sextarios pono quia & his sicca & humida metiri consueuerũt. Horum singulorum pondus superius scripsi fuisse libræ & beßis, id est, unciarum uiginti. Modij pondus ex computatione sextarij & amphoræ superius adducta, fiat librarũ uiginti sex & unciarum octo. Sic ille. Vides clare sextarium communem uiginti unciarũ eũ constituisse, non uini tantũ: tum enim modium non tot librarum dixisset esse, sed pondus aridorum cum modij mensurã impleant, declarasset. Cæterũ hæc rerum quas metimur diuersitas in põdere, non minus ipsum ac alios torsit, quod ex istis quæ de mensuris sermonẽ incipiẽs scribit, percipere licet. Mensuræ igitur, inquit, liquorũ, ut ab his initium capiam, quæ frequentiores & stabiliores apud antiquos fuerunt, quia humida pondere inter se parum differunt: cum in eo sicca et præcipue semina, quibus uita constat, genere & specie raro conuẽniant, ut triticum à milio & utrunq; inter se. Sic Portius, qui cũ aduerteret esse diuersum pondus rerũ quas metimur, uiam munire conatur, qua tuto perueniat ad*

sextarij cõmunis definitionem: sed quo modo? Humida asserit põdere parũ inter se differre. Videamus igitur *an hoc uerè sit dictũ de humidis.* Olei *sextarius ex* Fan*nij sententia, quẽ ipse sequi uoluit, pẽdet uncias decem & octo, uini uiginti, mellis triginta.* Differunt *ne ergo parum? cũ mel uino decem uncijs sit grauius? oleo uerò duodecim, id est, integra libra.* Mihi *sanè plurimum distare uidentur, quæ etiamsi drachma solum una differrent, uix dicerem parum inter se differre, quod tum etiam discrimen ad libram examinãti insigne appareat.* At Portius *id ausus fuit dicere, cũ mel sextarij mensura, oleo eiusdẽ mensuræ plus pẽdeat drachmas* XCVI. *iuxta* Fanniũ, *uino* LXXX. *Quid uerò ait de aridis? Genere & specie non cõuenire, ideo eorũ mensuras non facile pondere deprehẽdi posse.* Cur *ergo modiũ pendere libras uiginti sex & uncias octo scribit? quẽ ipse rectè sensit aridorũ tantũ esse mensurã? Quænam ista est inconstantia?* Nihil *aliud respondere potest, nisi quòd sextariũ cõmunẽ siccis æque ac liquidis constituerit, qui uncias uiginti, si dijs placeat, pendeat, quantũuis inter se arida differant.* Iam *eius opinione intellecta, quibus ipsam probet consideremus.* Postq̃ *dixisset quantũ quæq; mensura penderet, quæ uerba supra retuli, subiũgit,* Hæc *ex dispositione iam dicta mensurarum, & ex multis authoribus & maxime ex* Fauino *supra dicto colligi possunt.* Sic *ille.* Nos *fatemur necessario consequi ex proportione, quam mensuræ inter se habent, ut reliquæ tantũ pendeant, quantũ asserit, si*

ſextarius uiginti uncias pendet. Quia uero in cõmune ſtatuit ipſum, nullo ſenſu dicta declaraui. Qui uerò ſint iſti multi authores, ex quibus hoc menſurarum pondus colligi poßit, non intelligo. Ex Fannio *certe, quem* Faui num *nominat et ex quo maxime poſſe ait, id quod uult non colligitur.* Nam *is aſſerit uini & aquæ ſextariũ, quod ſupra quoq; dixi, pendere uncias uiginti, olei uncias decẽ & octo, mellis triginta.* Carmina *eius ſunt,*

Illud præterea tecum cohibere memento,
Finitum pondus uarios ſeruare liquores:
Nam libræ, ut memorant, beſſem ſextarius addet,
Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi.
Addunt ſemiſſem libræ liuentis oliui,
Selibramq; ferunt mellis ſupereſſe bilibri.

Ex his liquet Fannium *iuxta rerum diuerſitatem diuerſa ſextarij protuliſſe pondera, nõ hoc ſenſiſſe, quod* Portius *ex ipſo probare contendit, ſextarium communem pendere uncias uiginti. Si igitur* Portius Fannium *uoluiſſet ſequi, quemadmodum* Alciatus *in cyathi calculo ſequitur, oportebat eum quatuor liquorũ potißimorum pondera explicare, non omnium certum unum pondus ſtatuere, & dicere parum inter ſe differre. Sed ferme ſcire me puto quid deceperit* Portium. *Legerat in* Hermolai *caſtigationibus ſextariũ unciarum eſſe uiginti: deinde ex* Plinio, *de uino* Opimij *loquente, idem colligi poſſe animaduertebat: quibus motus definitũ ſtatuit pondus, et quia legerat apud* Fanniũ *uini et aquæ ſextariũ pendere uncias uiginti, reliquos uerò liquores differre,*

ut id dilueret, scribit parum inter se differre. Pergit, *Et de amphora & sextario Sextus Pōpeius attestatur. Illius uerba cum non citet credimus ipsum non plura q̃ nos inuenisse, uidelicet amphoram capere octo & quadraginta sextarios, sed fidē habere* Hermolao Barbaro, *qui scribit Festū sic sentire.* Demum ait, *Et ex pulcherrima* Pliniana *cōputatione paucis cognita libro decimoquarto capite quarto scribendo de uino Opimiano colligitur.* Gloriatur ibidem *quæ essent usuræ semissium primo à se inuentū, quod ut uerū esse potest, ita fuisset multo credibilius, si* Barbaro *uiuente adhuc, illud sibi uindicasset.* Non *negabit tamen* Barbarū *primo Plinij expositionem protulisse, quam cum retulisset* Portius, *mox aliter sensisse Plinium opinatur, cui opinioni, quā ex primis* Hermolai *castigationibus uenatus est, si locus ullus erit, nihil ex ipso probare poterit. Quam igitur incerta sit* Portij *de mensuris opinio, ex iam dictis quilibet intelligit.* Quam *ob rē ad* Hermolaum Barbarū, *quē ille imitatus est, ueniam, nec is differentiæ huius inter libras & uncias mēsurales ac ponderales uspiam meminit, quam scientē uerisimile est, si eius studiū obscurissima quæq; explicādi consideramus, non fuisse taciturū.* Ipsum *uerò ignorasse est indicio, quod postquàm duas sententias de sextario protulisset, alterā* Festi, *qui uiginti dicat esse unciarū, alteram* Africani, *qui duarū uel trium librarum, subiungit.* Ita *fit singulæ amphoræ* LXXX. *Festo, uel* XCVI. *Africano, aut certe* CXLIIII. *uini pondo capiant.*

Pondo

Pondo dicit, ex quo nemo non intelligit eum de ponderalibus libris sentire. Sed profecto bene fecisset, si Festi uerba asscripsisset, quæ forte ipse habuit, in nostris uero exẽplaribus desyderantur. Hæc pro mea sententia defendenda libere magis & necessario, q̃ petulanter & temere dicta à me accipiantur etiã atq; etiã rogo. Viros enim illos ob summã eruditionẽ ãplector, & quouis honore dignos iudico, quos nihil mirũ in re tam obscura à uero deuiasse, cum neminem è ueteribus opiner inuentũ iri, qui per omnia uestigijs ueritatis institerit, ac non alicubi aberrarit. Illud unũ si rursus dixero finẽ differendi de mensuris liquorum faciam. Libræ & unciæ mensurales certæ & immobiles mẽsuris semper manent, ponderales uariæ sunt pro uarietate tã aridorũ quàm liquorũ. Quocirca nisi quis humidũ uel siccum expresserit, aut ex consuetudine loquendi intelligi poßit, ponderales libras uel uncias in mẽsuris nunquam definire poteſt. Quod si etiam expresserit illius rei tantũ mensuras, cæterarũ minime declarauit. Nunc aridorũ mensuras uia & ratione non dißimili exponemus. Modius capit duos semodios. Semodius sextarios octo. Sextarius heminas duas. Hemina acetabula quatuor. Acetabulum sesquicyathum. Cyathus ligulas quatuor. Sed quia sextarius capit uncias uiginti, ut suprà probaui, sequuntur hæc ordine quodam. Modius cõtinet libras uiginti sex, uncias octo. Semodius libras tredecim, uncias quatuor. Sextarius uncias uiginti. Hemina decem. Acetabulum duas cum dimidia. Cyathus sescun-

ciam drachmā & scriptulū. Ligula drachmas tres & scriptulū unum. Hæc de Romanis mensuris aridorum mea est sententia, quā rursus testimonijs authorū annitar confirmare. Vt autē à maxima mensura & hic ordiar, Modium aio duos semodios comprehendere, quod ipsius semodij uox satis significat: dictus enim est semodius à semis & modius quasi semimodius, elisa syllaba una, quod etiā in semuncia fieri uidemus. Cæterū quod uterq; sit aridorū mensura, nulla eget probatione cum passim in scriptoribus, præsertim rei rusticæ, & frumentaria Ciceronis sic inueniantur. Modius autem denominatus uidetur à modo, quod inter cætera nō raro mensurā significat: inde modiale uas dicimus, quod modij habet mensuram. Vnde Plautus ait in captiuis,

Aulas calicésque omnes confregi, nisi quæ modiales erant.

Hinc etiam dicitur sesquimodius. Varro de re Rustica libro primo, Hoc licet cōiectura uidere ex aliquot rebus, ut nuces integras, quas uno modio comprehendere possis: quòd putamina suo loco quæque habet natura composita, cum easdem si fregeris uix sesquimodio concipere possis. Semodius autem sextarios octo continet, quod ex hac ratione liquet. Quadrantal tres modios, sex semodios, octo & quadraginta sextarios capit, ut Volusius clare dicit, ut in quartarij enarratione retuli. Igitur necesse est modium sedecim sextarios, semodium octo continere. Quemadmodum uerò à modio modialis ostendi formatum,

ita

ita quoque fit à semodio semodialis. Sic Cato capite LXXVI.*inquit, Hæc erit placenta semodialis. Sextarium porrò duas heminas capere non est necesse ut ultra probem: aridorum uerò mensuram fuisse declarant uerba Catonis quæ sunt capite* CV. *Scœnum & calamum in pila contundito, quod fiet sextarium unum: eodem in dolium confundito, ut odoratum fiet.* Et Columella *libro duodecimo capite quinto, Salis sextarium subterito.* Et *paulò pòst, Quidam ordei tosti sextarios quatuor. Sequitur hemina, quam quatuor acetabula cōtinere probaui: quòd uerò sit aridorum mensura, Catonis uerba quæ sunt capite* CVII. *explanant,* Et *iris aridæ contusæ heminam. Præterea Columellæ libro duodecimo capite* XLIX. *Sat erit autem totidem heminas salis adijcere, quot sunt modij oliuarum. Acetabulum uerò siccorum mensuram fuisse declarant autores.* Cato *capite* CII. *Si bouem aut aliam quamuis quadrupedē serpens momorderit, melanthij acetabulum, & quod medici uocant smyrneū conterito in uini ueteris hemina. Cornelius Celsus libro quinto capite decimooctauo,* Habet *gallæ & immaturæ & alterius, coriandri seminis, cicutæ, lachrymæ aridæ, gummi, singulorum plenū acetabulū.* Apud *quem acetabuli usus frequēs est.* Plinius *etiam scribit libro decimooctauo capite septimo, Quocūq; autem genere præparato, uicenis ordei libris ternas seminis lini, & coriādri selibras, salisq; acetabulo, torrētes ante omnia miscēt in mola. Cyatho autē sic utitur* Columella *libro secūdo capite*

 undecimo,

undecimo. Atque ita mense ultimo Aprilis serito tantum, quantū ut singuli cyathi seminis locum occupent decem pedū longum, & quinq; latum. Cornelius Celsus libro quinto de curatione papularū, Gith cyathos tres, picis aridæ unū. Plinius præterea libro decimoquarto capite nono, Dulci è genere est et melitites, distat à mulso, quod fit è musto cum quinq; congijs austeri musti, congio mellis & salis cyatho sufferuefactis austerum. Ligula postremò pro aridorū mensura usus est Columella, cuius uerba iam ante retuli. Pluribus autē probaui minores mensuras fuisse aridorū, quò res fieret credibilior: uidentur enim quædā in his ex natura significationis liquorum tantū esse mensuræ. Iam iterū maiores in minores quasque resoluam. Modius capit semodios duos; sextarios XVI. heminas XXXII. acetabula CXXVIII. cyathos CXCII. ligulas DCCLXVIII. Semodius capit sextarios VIII. heminas XVI. acetabula LXIIII. cyathos XCVI. ligulas CCCLXXXIIII. Sextarius & reliquæ minores se habent ut in liquidis. Restat, ut instituto ordine paucis ea quæ obscura nobis occurrūt elucidemus, quæ repugnātia elidamus. Mensuras itaq; siccorū ab humidorū mensuris nec Budæus nec Alciatus distinxit, sed eas confusè tradidit uterq;. Portius autē discreuit quidem, uerum diminute de utrisq; scripsit. Nā in humidis omisit quartariū, acetabulū, cyathum, ligulā siue cochleariū, libram, unciam. Quis uerò illi credet, qd' asserit minores hemina medicis solū in usu fuisse? cū Liuius & Columella utantur quartario?

quartario? Acetabuli & cyathi usus apud authores frequens sit? Libræ & unciæ Romanis *quotidianus fuerit in oleo uendendo? In aridis autem heminam, acetabulũ, cyathum & ligulam præterijt. Quibus tamen si nihil aliud, leguminum semina, ut hodie quoque paruis quibusdam mensuris ueneunt, olim fuisse diuendita credibile est, ac non medicis solum fuisse in usu. Sed fortassis illud hominem decepit quòd in aridorum mensuris modio & semodio atque sextario frequenter ueteres, maxime rei rusticæ scriptores utuntur, rarius hemina & acetabulo & cyatho.* Nunc *ad modium reuertar, in cuius capacitate declaranda multum fallitur* Perottus, *qui scribit ipsum duos & uiginti sextarios continere: licet ibidem legatur uitio librarij sestertios.* Idem *tradit modium quatuor modiolos capere, sed nullius id authoritate confirmat.* Mihi *quidem modiolus apud* Plautum *in Cistellaria mensuræ genus esse uidetur, cuius uerò capacitatis fuerit, fateor me ignorare.* Ait *autem* Plautus, *Quia ei promisi modiolum uini dare.*

χοινίκιον *certe* Celsus *modiolum transtulit, sed in diuersa significatione. Dicta sunt à modijs* Decemmodiæ *et* Trimodiæ *uasa rustica apud* Columellam *decem & trium modiorum.* Acron *uerò interpres* Horatij *cũ ait, Cumeræ dicuntur uasa minora, quæ capiunt quinque siue sex modios, quæ lingua* Sabinorum Trimodiæ *dicuntur, uidetur non aduertisse trimodias à numero trium modiorum, quos comprehenderent dictas, nisi locus corruptus sit.* Demensum *autem quid sit ubi* χοίνικα *declarabo,*

clarabo, dicã. Medimnũ iccirco nõ addidi mensuris ari dorũ Romanis: ꝙ Græca sit, et Cicero in frumentaria non uteretur hoc uocabulo nisi de rebus Siculorum, qui non minima ex parte Græci erant, loqueretur. Satis de aridorũ mensuris. Clarũ ergo est quòd mensuræ liquorum tantũ fuerint apud Romanos, Culeus, amphora, urna, congius, quartarius. Aridorum solum, Modius & semodius. Humidorum & siccorum simul, Sextarius, hemina, acetabulum, cyathus, ligula. Hactenus Romanas mensuras, sequenti libro Græcas exponam.

LIBER SECVNdus de Mensuris Græcis.



OMANAS MENSVràs cò pluribus primo libro tradidi, ut ipsas lectori, quoad fieri posset, explicatas & dilucidas exhiberē, quamobrem si cui longior uisus sum, is sciat me maluisse in hanc partē peccare potius, q̄ in obscuritatem incidere, in re tam perplexa breuitati nimis consulendo. Mea quoque contra doctißimorum hominum opiniones diligenter quidem minimeq; remisse, non tamen petulanter aut arroganter defendere uolui: adeò ut si docti etiam iudicarent, opera, studio, labore meo Romanas mensuras, quod ad earum capacitatem attinet, è tenebris quasi erutas, tandem suam lucem uere recepisse, equidem hanc laudem mihi soli non arrogarem, sed partiendā eam cum Budæo, Alciato, et Portio mea sponte arbitrarer. Nam eorū scripta, esto, me nō multū iuuerint, ut iuuiße nō negabo, certè occasionē de his scribēdi, q.d'aliquid puto, præbuerūt. In Græcis uerò si quid de studiosis eius linguæ hic meus labor meretur,

tur, credo me nõ admodũ arroganter facturum, si id mihi in solidum uindicarem. Et *hic tamen* Budæum *&* Alciatum, *Portius enim solius medimni meminisse contentus est, libenter etiam in partem laudis admitto, uel ob hoc quòd studiose quædam collegerint. Nam quod ad reliqua attinet, illi minus in istis elaborarunt.* Etenim Budæus *tradit quidem Græcas mensuras, sed sic ut paucas à* Romanis *capacitate distinguat, utq; alibi easdem esse dicat, alibi in ijs nihil certi tradi posse ferè asserat.* Alciatus *uerò eas à* Romanis *discernere nititur, & in explicandis operam cõsumit, quo etiam plus negocij mihi cum illo erit, cum alijs duobus minus.* Romanarum *autem mensurarũ ratio hoc fuit expeditior, quod reip. maximæ quidem, sed unius tamen essent unicæ.* Græcarum *uerò inuoluta magis: primo quòd diuersarum rerum pub. imo unius nonnunquam fuerint diuersæ. Siquidem aliæ* Atticæ, *aliæ* Ephesiæ, *aliæ* Alexandrinæ, *ut reliquas non commemorem, tum aliæ medicæ, aliæ Georgicæ, aliæ* Hippoiatricæ. *Deinde quòd scriptores rei rusticæ omnes ac alij plurimi perierint: unde medicis mensuris exceptis reliquarum usus sic ostendi, ut ego cupio & studiosis arbitror utile, non potest: enitar tamen, quoad res ipsa feret, omnia diligentius explicare. Cæterum in hoc libro potissimum declarabo* Atticas, *quas &* Medicas *adpellamus, atque* Georgicas, *quòd ijs in primis authores usos esse constet. Adyciam autem ipsis &* Hippoiatricas, *quòd ars ueterinaria non omnino sit à medicina excludenda. Seruabo uerò prorsus eandẽ, quam*

in

in Romanis, docendi seriem. Cum itaq; Atticæ siue medicæ mensuræ quoque duplices sint, liquorum & aridorum, primo liquorum exponam, ὁ μετρητὴς ἔχει χόας. ιβʹ. ὁ δὲ χοῦς ξέστας. ϛʹ. ὁ δὲ ξέστης κοτύλας. βʹ. ἡ δὲ κοτύλη τέταρτα βʹ. τὸ δὲ τέταρτον ἤτοι ἡμικοτύλιον ὀξύβαφα. βʹ. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον. αʹ∠ʹ ὁ δὲ κύαθος κόγχας μὲν. βʹ. μύστρα δὲ. δʹ. χήμας δὲ. εʹ. ἡ δὲ χήμη κοχλιάρια βʹ. *Id est, Metretes capit choas* XII. *Chus sextarios* VI. *Sextarius cotylas* II. *Cotyle quartarios* II. *Quartarius oxybapha* II. *Oxybaphum sesquicyathum. Cyathus conchas duas, mystra quatuor, chemas quinq;. Cheme cochlearia duo. Sed quia cotyle continet nouem uncias mensurales, facile hinc, calculis subductis, colligi potest, quot librarum uel unciarum mensuralium quæq; mensura fuerit. Capit igitur Metretes centum & octo libras. Chus nouem. Sextarius libram & semissem. Cotyle, ut dixi, uncias nouem. Quartarius quatuor cum dimidia. Oxybaphum uncias duas & drachmas duas. Cyathus sescunciam. Concha drachmas sex. Mystrũ drachmas tres. Cheme drachmas duas, scriptulum unum, grana quatuor & quatuor quintas grani. Cochleariũ drachmã unam, scriptulũ dimidium, grana duo et duas quintas grani. Licitum sit mihi & hic minoribus ponderibus pro mensuris rei declarãdæ gratia abuti, ut intelligantur plane drachma & scriptulũ & granũ unciæ mensuralis, in quæ tametsi non sit usu diuisa, animo tamen diuidi potest, imo etiam re ipsa, si quis hanc operam uellet sumere nihil necessariam.*

cessariam. Sic sentio de Atticis mensuris, quibus maxime medici utuntur, quam sententiam & ipsam authorum scriptis conabor probare. Metreten itaq; duodecim choas comprehendere Nicandri interpres his uerbis declarat. Μετρητὴς ἔχει ξέστας. οβʹ. *Hoc est, Metretes capit sextarios duos & septuaginta. Cum enim sex sextarij, ut mox ostendam, efficiant Choa, efficient omnino duo & septuaginta duodecim choas. Idem ex Fannij uersibus percipitur, qui mensuram hanc Atticam amphoram adpellat,*

Attica preterea dicenda est amphora nobis,
Seu cadus, hanc facies nostræ si adieceris urnam.

Si enim Attica amphora capit amphoram Romanam et urnam: Romana uerò amphora congios octo, urna quatuor, nónne sequitur Metreten continere Choas, qui Romanis Congij dicuntur, duodecim? Quòd autem Metretes & cadus idem sint, ex Dioscoride & Plinio est clarum. Nam ubi apud Dioscoridem μετρητὴς *legitur, Plinius eius quasi interpres cadus reddidit. Verba utriusque quò res fiat clarior asscribenda censui. Dioscoridis Græcè afferam, ne cogar idem bis Latinè dicere, inquit ille,* ὁ δὲ οἰνάνθινος σκευάζεται οὕτω, λαβὼν γὰρ ἀγρίας ἀμπέλου τὸ ἄνθος βρύοντος ξηρὸν μνᾶς βʹ. εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας. λʹ. εἶτα διυλίσας ἀπόθου. *Quæ uerba Plin. sic Latina fecit lib. 14. cap. sextodecimo, Fit è labrusca, hoc est, uite syluestri, quod uocatur Oenanthinum, Flores eius libris duabus in musti cado macerati post triginta dies*

ta dies mutantur. Metretes autem ἀπὸ τοῦ μετρεῖν, id est, à metiendo deriuatum est. Latini in eo cum mutatione terminationis et genus mutarunt, non tamen significationem: si quando enim Metretam dicunt, modiũ Atticum, mea sententia, intelligunt. Cadus uerò, nam & ipsum Græcum est ἀπὸ τοῦ χάδειν, quod capacem esse significat, aspiratæ in tenuem mutatione deriuari uidetur. Sed quod utrunque liquorum mensura sit, ex uerbis Dioscoridis & Plinij perspicuum fuit, & certe alter aliàs frequẽter Metrete, alter cado sic utitur. Nuncupatur idem mensuræ genus κεράμιον. Vnde Hesychius scribit, κάδος ἐστὶ κεράμιον. Id est, Cadus est ceramium. Quod fortasse aliter quis q̃ de mensura acciperet dictum, nisi intelligeret ex Dioscoride Ceramium & Metreten idem esse, ex eodem & Plinio atq; Fãnio Metreten & cadũ: ex quo id quod uolumus sequitur. Sic uerò Ceramio Xenophon libro sexto ἀναβάσεως κύρου usus uidetur, οὗτοι ξένια πέμπουσι τοῖς ἕλλησιν, ἀλφίτων μὲν μεδίμνους τρισχιλίους· οἴνου δὲ κεράμια χίλια καὶ πεντακόσια. Id est, Hi dona mittunt Græcis, farinæ quidẽ tria millia medimnûm: uini uerò Ceramia mille & quingenta. Dioscor. quoq; de uino Hyssopite scribit, δεῖ δὲ εἰς κεραμίῳ τοῦ γλεύκους, λίτραν μίαν τοῦ ὑσσώπου κεκομμένου φύλλων προσδιδόναι, Hoc est, Oportet autem Ceramio musti, libram unam hyssopi foliorum contusorum addere. Porro idem Dioscorides, ubi Romanam amphorã uult indicare differentiæ caußa adijcit ἰταλικὸν tã

Ceramio

Ceramio quàm Metretæ. Vt libro quinto de uino scillitico, λαβὼν σκίλλης συντετμημένης καὶ κεκαθαρμένης μνᾶς. γ΄. κάθες εἰς γλεύκους καλοῦ μετρητὴν ἰταλικὸν, καὶ μῆνας ἓξ ἔασον. Id est, Accipito scillæ concisæ & purgatæ mnas tres, ac immittito in musti boni Metreten Italicum, atque ita per sex menses sinito. Hic Metreten Italicum adpellauit amphoram Romanam. In eodem libro de uino absinthite sic scribit, οἱ μὲν γὰρ τοῖς μ΄. καὶ. η΄. ξέσταις τῶν ἰταλικῶν κεραμίων μίξαντες ἀψινθίου ποντικοῦ λίτραν μίαν. Quod est, Quidā enim quadraginta octo sextarijs Ceramij Italici miscuerunt absinthij pontici libram unam. Ibi Ceramium Italicum nominat simul explicans sextariorum esse octo & quadraginta, quod ipsum in Romanis mensuris est declaratum. Dioscorides itaq; si Atticam amphoram significare uult, simpliciter μετρητὴν uel κεράμιον uocat: Sin Italicam siue Romanam, quæ non paulò minor est, ἰταλικὸν, ut dixi, adiungit. Quemadmodum Latini cōtra Metreten amphoram Atticam adpellant, addentes Atticam, ut à Romana distinguant, quam simplici amphoræ nomine dicunt. Vtranq; uerò Græcorum medicis in usu fuisse, postquàm Romani Græciæ cœperūt imperare, uel ex Dioscoride liquet. Satis multa de Metrete. Sequitur Chus qui Chœus quoque dicitur. Hic ut apud Romanos Congius, sex continet sextarios, quod Cleopatra declarat, cuius pauca quædam de mensuris & ponderibus, sed ualde docta extant è libris κοσμητικοῖς excerpta. Sunt autem hæc

eius uerba, ὁ χοῦς ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας ἀττικὰς δώδεκα. ξέστας δὲ ἕξ. Hoc est, Chus quidem habet mensura Cotylas Atticas duodecim, sextarios uerò sex. Idem Plinius indicat congium transferre solēs. Dioscorides de uino quod è palmis fit ita scribit, ἐπίχει δὲ τοῖς δέκα χοίνιξιν ὕδατος χόας. γ΄. Id est, Infunde ad Chœnicas decem aquæ congios tres. De eodem Plinius libro quartodecimo capite decimò sexto, Dioscoridem imitatus. Proximúmque ei è palmis, quo Parthi & Indi utuntur & oriens totus. Maturarum, quas uocant & Chydeas, modio in aquæ congijs tribus macerato expressóq;. Rursum Dioscorides de uino quod fit è nardo Syriaca & Celtica atq; malabathro, ἑκάστου ἡμίμναιον λαβὼν εἰς δίχουν γλεύκους κάθες. Plinius, Apud alios nardi & malabathri selibris in musti congios duos additis.

Quin etiam carmina Fannij idem ostendunt,
Heminas recipit geminas sextarius unus,
Adde duos Chus fit uulgo, qui est congius idem.

Deriuatus autem χοῦς siue χοεὺς uidetur ἀπὸ τοῦ χέειν, quod est fundere, nam uasis genus etiam significat, quo aqua hausta fundebatur. Quod uerò sit humidi mensura ex iam dictis manifestum est. Tertium locum in Atticis mensuris obtinet ξέστης, quod uocabulum è Romana dictione, quæ sextarius dicitur, corrupta formarunt, ut claris uerbis, quæ libro superiori retuli, Galenus asserit. Nam neque nomen neque mensura hæc apud uetustiores Atticos scriptores inuenitur,

 sed

sed una cum imperio Romano & uox & mensura in Græciam uenit. Vnde usus eius apud Andromachū, Heram, Asclepiadem, Critonem, Dioscoridem, ac nōnullos alios, qui dum res Romana floreret, de medicamentis libros scripsere, admodum frequens est. Laurētius Valla censor Latinæ linguæ acerrimus in Herodoti secundo ἀρυστῆρες *sextarios transtulit: quod si* ἀρυστὴρ *idem fuisset quod sextarius Romanus, celeberrimi illi medici Græci dubio procul usi fuissent ea uoce potius quàm Romana. Sed hoc non mirum de Valla, qui alibi Cotylen quoque uertit sextarium. Cæterum* ξέστης *duas capit cotylas. Hinc Galenus libro primo* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *scribit,* ἔοικεν καὶ ὁ ἥρας ὅταν κοτύλην γράφῃ τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ξέστου σημαίνειν. *Id est, Videtur & Heras quando cotylen scribit dimidiam sextarij partem significare. Sed id ipsum præter medicos in quibus facilè potest obseruari, Aristophanis interpres in Pluto his uerbis declarat,* κοτύλη δέ ἐστιν εἶδος μέτρου, ὃ λέγομεν ἡμεῖς ἡμίξεστον. *Hoc est, Cotyle autem mensuræ genus est, quod nos Hemixestum dicimus, Fannius etiam inquit,*

At cotylas, quas si placeat dixisse licebit
Heminas, recipit geminas sextarius unus.

Verum liquidi mensuram esse Crito ostendit apud Galenum περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους *cū ait,* ὄξους ξέστας. γ. *Id est, Aceti sextarios tres. Sed nihil opus est istis cum nusquam non in Galeni libris de compositione medicamentorum exempla sint obuia;*

obuia: quocirca ad cotylen ueniamus, κοτύλη uox est in Græcia nata: nã Romani heminæ uocabulo utuntur, quod ipsum ex Græco quidem ἡμίσυ deriuatum est, sed Græci non ferè habent in usu, nisi cum Romanas aliquas medicamentorum compositiones in suam linguam transferunt. Hoc autem nomine cauum ipsi significant: unde κοτύλην appellauere, non modo uasis genus & mensuram, sed sinum etiam in quo caput fœmoris uoluitur, & concauitatẽ manus, quam uolam latini nominant. A cotyle quoque dicuntur κοτυληδόνες sinus tum uteri tum polypi, atque etiam herba ob similitudinẽ. Sed idem mensuræ genus τρύβλιον est dictum, ut scribit Cleopatra his uerbis, τὸ τρύβλιον τὸ αὐτὸ μέτρον χωρεῖ τῇ κοτύλῃ, ἔχει γὰρ μέτρῳ κυάθους. ϛ´. Id est, Tryblion eandem quam cotyle mensurã capit: continet enim mensura cyathos sex. Dicitur eadem mensura ἡμίξεστον, id est, dimidius sextarius, quod uerba Aristophanis interpretis, paulo antè relata, declarant. Recipit uerò cotyle duo ἡμικοτύλια, quæ uox quia medicis, ut mox ostendã, in usu est, satis id ipsum quod uolo, probat. Mensuram autẽ humidi esse, hoc unum indicare potest testimonium, quo magis hic utimur, ut consuetã nobis confirmandi rationem alibi necessariã seruemus, q̃ ut id, tanquã multũ sit dubium, corroboremus. Soranus apud Galenũ libro primo περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους ait, λιθαργύρου δραχμὰς κ´. ἀσβέστου δραχμὰς. κ´. ὄξους κοτύλην μίαν. Id est, Spumæ argẽti drachmas XX.

Calcis uiuæ drachmas XX. *Aceti cotylen unam. Sequitur quartarius, qui* τέταρτον *ab ipsis nuncupatur, quod quarta pars sit sextarij: utriusque enim uocabuli ratio in promptu est.* Hesychius *quoq; mensuram esse dicit, licet capacitatem ipsius non explicarit: inquit uerò,* τετάρτῳ μέτρῳ τῶν ὑγρῶν. *Id est, Quartario mensura humidorum. Idem clarum est ex* Dioscoride, *qui in exponendis liquorum, quos metimur, ponderibus semper* τετάρτου *mensuræ post cotylen mentionẽ fecit, cuius uerba in* Libello de mensuris & ponderibus, *Galeno asscripto, quisque Græcarum literarum non omnino rudis legere poterit, quæq; nos in alio opere eiusdem cum hoc argumenti explicauimus. Vtitur sic* Damocrates *apud Galenum libro octauo* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους, *uersus est senarius,*

ξέστου τέταρτον δ' ἐξ ἑκάστου μίγματος.

Id est,

Pars quarta Sextarij mixtura ex qualibet.

Eadem uerò mensura ἡμικοτύλιον, *id est, dimidia cotyle, ut dixi, nuncupatur.* Dioscorides περὶ θυμοξάλμης *libro quinto,* ἐπίχει ὕδατος κοτύλας ς'. ὄξους ἡμικοτύλιον. *Hoc est, Infunde aquæ cotylas sex, aceti dimidiam cotylen.* Apollonius *apud Galenum libro primo operis supra commemorati,* ἕψησον μετὰ ὄξους ἡμικοτυλίου. *Id est, Coque cum aceti dimidia cotyle. Liquet autem ex his liquorum esse mensuram, tametsi* Damocrates *medicus & poëta etiam ad arida traxerit. Capit uerò duo oxybapha. Cotyle enim duos*

quartarios,

quartarios, ut probaui, comprehendit: quatuor uerò oxybapha, ut ex Plinij uerbis perspicuum est, quæ sunt capite ultimo libri primi & uigesimi. Cum acetabuli mensura dicitur, significat heminæ quartam partem. Magis autem proprie iste locus hoc probat, quia de Atticis mensuris loquitur. Igitur quartarius necessa- rio duo acetabula continet. Nunc explicādum erit ὀξύ- βαφον, ita primo dictum uasculum ad infusionem a- ceti, ut in id intingerent cibum sumentes, paratum. Vnde Athenæus scribit, ἡ μὲν κοινὴ συνήθεια οὕτως λέγει τὸ ὄξους δεκτικὸν σκεῦος. Id est, Commu- nis quidem consuetudo sic uocat uas quod acetum con- tinet. Deinde mensura hoc nomine dicta, quam medici interdum κοτύλης τέταρτον nominant, ut Serapion apud Galenum περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη libro secundo, ἐλαίου κοτύλης μιᾶς ἥμισυ· θέρους κοτύλης μιᾶς τέταρτον. Id est, Olei coty- les unius dimidiam: æstate uerò cotyles unius quartam. Per dimidiam cotyles partem quartarius, per quartam oxybaphum est intelligendum. Apud eundem libro pri- mo περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους in- quit Apollonius, ὄξους κοτύλης τέταρτον. Id est, Aceti cotyles quartam. Capit uerò oxybaphum sesqui- cyathum, quod sic probatur. Cotyle siue Tryblion sex cyathos continet, ut ex Cleopatra dilucidum fuit, & hic Fannij uersus declarat,

At cotyle cyathos bis ternos una receptat.

Necesse igitur est oxybaphon, cū sit eius quarta, sesqui-

cyathum capere. Quòd uerò mensura liquoris, ex dictis intelligi potuit. Iam ad cyathum, quem superiori libro ἀπὸ τοῦ χύειν, id est, à fundendo deriuatum, diximus. Cleopatra autem his uerbis explanat quod duas conchas, quas ipsa uocat minores capiat, ἡ δὲ ἐλάττων κόγχη ἔχει μέτρῳ μὲν ἡμικύαθον. Hoc est, Concha minor capit mensura quidem semicyathum. Liquoris esse & etymologia probat, & satis testimonij est apud Galenum, nunc hoc unum sufficiat. Philippus medicus ut in quarto περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους scribitur, inquit, μέλιτος ἀττικοῦ κύαθον ᾱ. Id est, Mellis Attici cyathum unũ. Hinc transeundum esset ad minores mensuras, sed quoniã de ipsis diuersa admodum tradita sunt ab authoribus, differemus eorum explicationem in sequentem librum. Iam uerò est dicendum quoties quæque mensura unamquãque se minorem cõprehendat. Metretes itaq; capit choas XII. *sextarios* LXXII *cotylas* CXLIIII. *quartarios* CCLXXXVIII. *oxybapha* DLXXVI. *cyathos* DCCCLXIIII. *conchas* MDCCXXVIII. *mystra* MMMCCCCLVI. *chemas* IIII CCCXX. *cochlearia* VIIIDCXL. *Chus capit sextarios* VI. *cotylas* XII. *quartarios* XXIIII. *oxybapha* XLVIII. *cyathos* LXXII. *cõchas* CXLIIII. *mystra* CCLXXXVIII. *Chemas* CCCLX. *cochlearia* DCCXX. *Sextarius capit cotylas* II. *quartarios* IIII. *oxybapha* VIII. *cyathos* XII. *cõchas* XXIIII. *mystra* XLVIII. *chemas* LX. *cochlearia* CXX. *Cotyle capit quartarios* II. *oxy-*

bapha

bapha IIII. *cyathos* VI. *conchas* XII. *myſtra* XX IIII. *chemas* XXX.*cochlearia* LX. *Quartarius capit oxybapha* II.*cyathos* III.*cõchas* VI.*myſtra* XII. *chemas* XV. *cochlearia* XXX. *Oxybaphum capit ſeſquicyathũ,cõchas* III.*myſtra* VI. *chemas* VII.*cum dimidia,cochlearia* XV.*Cyathus capit cõchas* II. *myſtra* IIII.*chemas* V.*cochlearia* X. *Concha capit myſtra* II.*chemas* II.*cũ dimidia,cochlearia* V.*Myſtrum capit chemen unã et quartã ipſius partẽ,cochlearia duo cũ dimidio.Cheme capit cochlearia duo. Coch'earũ minima mẽſura eſt. Huc uſq; capacitatẽ menſurarũ, quæ explicatur quoties maior ſe minorẽ capiat,q̃ potui diligẽtiſſime declaraui,nunc ad alterã ueniendũ,qua quot librarũ uel unciarũ mẽſuraliũ quæq; mẽſura fuerit oſtẽditur. Libras & uncias mẽſurales Romanis in uſu fuiſſe primo libro ſatis multis probaui,iuxta quas ſi perpendamus Atticarum menſurarum capacitatem, cotyle capit uncias nouem, atq; ſic hemina Romana eam una ſolũ excelluit.Quòd uerò ita ſe res habeat,idẽ Galenus,ubiq; ſummæ diligentiæ uir, aſſerit libro quinto,* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *ſic ſcribẽs,* ὁ μὲν γὰρ ἥρας. ρπ̄. δραχμὰς ἔγραψεν εἰς σαθμὸν ἀνάγων, οὐκ εἰς μέτρον τὸ ἔλαιον, ὡς ξ'. δραχμὰς ἑλκούσης τῆς κοτύλης, καὶ γὰρ ἕλκει ἥγουν ἀττικὴ. θ̄. οὐγγιῶν οὖσα τῶν ἰταλικῶν, ἕλκουσι γὰρ αἱ. ιβ̄. οὐγγίαι ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν ἑπτὰ καὶ ἥμισφον οὐγγίας σαθμικὰς, ἅιτινες. ξ'. δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς οὐγγίας. η̄. δραχμὰς

 δε

δεχομένης. Hoc est, Heras quidem centum octoginta drachmas scripsit, ad pondus oleum reducēs, non ad mensuram, tanquam cotyle pendeat drachmas sexaginta: pendet enim eas Attica, quæ nouem unciarum Italicarum existit. Etenim nouem unciæ Italicæ, in cornibus intersectis discretæ pendent uncias ponderales septem cū dimidia, quæ sexaginta drachmæ fiunt, si uncia una octo drachmas ceperit. Hæc ille. E quibus quilibet intelligit Atticam cotylen uncias nouem capere cornu librali. Igitur ex ea certa stabiliq; sententia reliquarum mensurarum iuxta libras et uncias capacitas consequitur, quam supra exposui, & nunc nihil necesse est ut repetā. Sed restat ut quæ mihi repugnare uidentur excutiā, quæ intricata sunt explicē, quæ deniq; perperam dicta reijciam. Reuertar itaq; rursus ad Metreten, quā latini Metretam uocāt, ea pro uase in quo oleū seruabatur usus est Cato ita scribens capite cētesimo, Oleū si in metretam inditurus eris, amurca ita uti est cruda prius colluito. An uerò id uas iustæ mensuræ fuerit incertum est. Apud Columellam certe uasis olearij genus hoc nomine significatur multo capacius Attica metreta, quippe quod recipit musti sexaginta sextarios & olei pondo octoginta, quæ & ipsa septē & quinquaginta sextarios complent et heminā, ac supersunt duæ unciæ mensurales. Simul itaq; collecti fiunt sextarij Romani centū decem & septē atq; hemina & duæ unciæ mensurales, cū metreta Attica tantū modo duos & septuaginta sextarios contineat. Præterea in idē uas ultra

tot

tot sextarios musti et olei immittit aridorũ libras undecim & uncias tres, ex quo duplo fermè capacius esse intelligitur metreta Attica. Columellæ uerba sunt hæc libro duodecimo capite primo & quinquagesimo de oleo gleucino. Hac autem ratione confici debet, Vas oleariũ quàm maximum, & aut nouum aut certe bene solidum præparari oportet: deinde per uindemiam quàm optimi generis & quam recentißimi, sextarios sexaginta cum olei pondo octoginta in id confundi: tum aromata non cribrata, sed ne minuta quidem contusa, uerum leuiter confracta in reticulum iunceum & lineum adijci, & ita cum saxi ponduſculo in olei atque musti partem demitti. Sint autem his portionibus pensata, quas infra subijcimus, Calami, schœni, cardamomi, xylobalsami, corticis de palma, fenugræci uetere uino macerati, & postea siccati, atque etiam torrefacti, iunci radicis, tum etiã iridis Græcæ, nec minus anisi Aegyptij pari pondere, id est, unumquiuſque libram & quadrantem, ut suprà diximus, reticulo inclusa demittito, & metretam linito, post septimum diem aut nonum per se metretæ, si quid fecis aut spurcitiæ faucibus inhærebit, manu eximito & detergito. Hæc ille. Igitur aliquot sextarijs demptis hæc Metreta capacior duplo fuit Attica, qua de re non mensuram eo nomine, sed uas olearium significauit. Idem tamen Columella uidetur iustæ capacitatis metretam indicare libro XII. capite XXII. Picis liquidæ nemeturicæ metretam adde in labrum, aut in alueum, et in eodem infundito cineris lixiuiæ cõgios duos. Cadus quoq;

eadem

eadem cum metreta mẽsura Romana non fuit, quàmuis Plinius eo utatur, sed profectò non nisi ubi uel Græca transfert, uel de Græcis uinis loquitur, ut libro quartodecimo capite decimoquinto. Quid ni & Cæsar dictator triumphi sui cœna uini falerni amphoras centum, Chij cados centum in conuiuia distribuit. Nam falernum Italicum, Chium Græcum erat. Pro uasis uerò genere eius usus apud Latinos non est infrequens. Sic Columella cadum picatum dixit capite suprà citato, Post septimum diem oleum depleto, quod reliquum est musti picato cado recondito. Martialis quoque ait,

In uaticanis condita musta cadis.

Hinc ἡμικάδιον dimidius cadus, cuius mentionem fecit Philochorus ἐν τῇ ἀτθίδι ut scribit Pollux. Ab ipso fit & καδιχὸς, quod est cadalis, si licebit formare à Græca uoce, Romanis tamen usitata, tale denominatiuum, quale Plautus congialis, Plinius urnalis, Cato semodialis. Significat uerò καδιχὸς mensura cadi. Sic scribitur panes qui Dijs offerebantur fuisse καδίχους, nõ secus ac placenta à Catone semodialis, quod mensura sit semodij, adpellatur. Præterea idem mensuræ genus dicitur κεράμιον ut suprà probaui, tum etiã στάμνος & σταμνίον, quod uocabulum tanquam non satis Atticum propemodum reijcit Thomas magister in Atticorum nominum Eclogis cum ait, ἀμφορεὺς λέγε, μὴ στάμνος, μηδὲ μετρητὴς, εἰ καί τινες. Id est, Amphoreus dic, non stamnos, nec metretes, etsi quidam dicant. Miror nonnihil eum de stamno sic censere, cum Aristophanes

phanes ἐν βατράχοις utatur: ait uerò,

ὅτ' ἐγὼ μὲν ὢν διόνυσος ὑὸς σαμνίου. Id est,

Quando ego Dionysius stamnij sim filius.

Vbi interpres inquit, ὑὸς σαμνίου εἶπε παρ' ὑπόνοιαν. ἐπειδὴ ὁ οἶνος ἐν σαμνίου βάλλεται ὁ δὲ διόνυσος εἰς τὸν οἶνον ἀλληγορεῖται. σαμνία δὲ ἢ σάμνους, τοὺς ἀμφορεῖς τοῦ οἴνου φασίν. Id est, Filius stamnij dixit iuxta tacitam significationem, quandoquidem uinum in stamnium mittitur. Dionysius uerò per Allegoriam ad uinum refertur. Stamnia autem & stamnos amphoras uini dicunt. Idem Aristophanes ἐν τελμισεῦσι, ut Pollux citat,

οἴνου τε χίου σάμνον ἥκειν καὶ μύρου. Id est,

Vini uenire Chij & unguenti simul Stamnon.

Magis autē miror ipsum Metreten Atticam dictionem non putasse, cum Demosthenes eodem Polluce referente ea uoce sit usus: dixit uero οἴνου μετρητὰς, & usum eius antiquum fuisse è Latinis etiam scriptoribus Catone & Columella liqueat. Sed non immerito quispiam nobis obiecerit, Metreten non duodecim choum, ut dixi, esse capacem, sed decem tantum: quemadmodum Dioscorides scribit in uino è ueratro confecto his uerbis, ἔστι δὲ ὁ μετρητὴς χόες. ι. Id est, Est autem Metretes choum decem. Cui planè Budæus accedit Fannij asseueratione reiecta. Equidem malo hic in sententiam Alciati cōcedere, qui putat. β. detritū, quale non raro tēporis iniuria ueteribus codicibus accidisse obseruari potest ac. ι. solū relictū pro, ιβ. sicq; legendū etiā apud

Dioscoridem

Dioſcoridem χόες .ιϛ. Mouet uerò me ut Alciato potius aſſentiar, quòd è cæteris omnibus, qui Metretæ capacitatem explicarunt, duodecim choum eſſe colligi poſſit, ut Nicandri interprete, Fannio, Dioſcoridis et Plinij uerbis collatis, denique Cleopatra, ut in Georgicis, ubi eiuſdem capacitatis eſt, explicabimus. De Metrete plus ſatis, nunc ad Choa ueniamus, quem ſextariorum eſſe ſex ex eiſdem ferè authoribus oſtendi. Quid itaque dicemus ad diuum Hieronymum, qui commentariorum in Ezechielem libro primo Choa Atticum, ſextarium Italicum eſſe ſcribit? Alciatus qui hunc locum aduertit, duplicem eos habuiſſe Choa putat: ait enim, Quo ſit neceſſario ut duplicem Choa eos habuiſſe dicendum ſit: alterum, quo in humidis forte utebantur minorem: alterum quo in aridis maiorem: uaſculum enim triticeum Chœnice anguſtius nullum ipſi habebant. Sic Alciatus. Maiorem choa qui ſex comprehendit ſextarios, liquidi potius quàm aridi mẽſuram fuiſſe ſatis teſtimoniorum, quibus id ipſum probatur, ſuprà retuli: de minore an ullus fuerit uideamus, primo tamen audiendus eſt Alciatus, qui his uerbis adſtipulatur Hieronymo, Quam ſententiam ne improbem authoritas quoq; Plinij facit, qui lib. decimoquarto de Nectarite uino uerba faciens, quod apud Dioſcoridem fieri legerat, uncijs quinque radicis εἰς χοᾶς quinq; muſti additis, uertit in ſextarios ſex, ut Atticum Choa apud authorem, quiſquis fuit ſeu Dioſcorides ſeu alius unde ipſe accepit, legiſſe eum credam. De eo etiam intellexiſſe Athenæum arbitror, qui Rhy-

ton

ton, cuius uasis etiam Martialis meminit, describens simile esse cornui dicit, & duos Choas capere, & ideo solis Heroibus dari utpote bibacioribus. Nam & regibus Spartanorum in conuiuio cotylas binas dari solitum fuisse apud Herodotum legi, cum cæteris sola cotyla daretur. Vnde ostenditur aliquanto parciores uini fuiße, quàm nunc nostrates homines sunt. Nam et Græca cantio Plauti in sticho, solos denos cyathos concedit, Horatius nouem, quoniam tres prohibet suprà, rixarum metuens tãgere gratia. Hæc ille. Quibus si accedimus fuit alter Choeus etiam Atticis in usu. Sed de priori non puto facile quenquam, qui nostra legerit, posthac dubitaturum, quin etiam Alciatus ipsum asseruit. In altero non absque caußa poterimus assensionem sustinere. Nã apud Athenæum libro undecimo iustum Choa, non sextarij capacitate, accipimus. Quid enim mirum, ῥυτὸν poculi genus capere duos Choas? cum ἐλέφας tres capiat? δεῖνος aliud poculi genus Metreten? Ait enim apud eundem Dionysius Synopeus,

δεῖνος μέγας Χωρῶν μετρητήν.

Id est, Dinus magnus capiens Metreten. Sic enim scribit de poculis Athenæus. Apud nostros etiam sunt poculorum genera argentea, plumbea, uitrea, lignea, quæ plus quàm duos choas capiunt, quibus epotandis hospites bibaciores excipiunt diuites otiosi, quod non commemoro, quia laudo, sed ut probem talia pocula Græcis in usu esse potuisse, qui fuerint bibacißimi. De quibus Chamæleon apud eundem Athenæum, cum retulisset quosdam

dam

dam pluris fecisse ebrietatem, quàm diuitias, ait, οὐκ ἔχοντες γὰρ ἑτέραν ἡδονὴν ταύτης καλλίω, οὐδὲ μᾶλλον εὐχερῆ, καταφεύγουσιν εἰκότως ἐπὶ τὸν οἶνον· ὅθεν καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἐκπωμάτων ἐπιχώρια γέγονε τοῖς δυνάσταις. *Id est, Non enim habentes aliam uoluptatem hac neque honestiorem, neque magis in promptu, merito ad uinum confugiunt, unde et ingentia pocula familiaria facta sunt magnatibus.* Hæc ille. In die etiam festo, *quo inferias agentes, poculis certabant, quem inde* χόας *nominauere, qui cæteris præbibebat,* πρόμαχος *uerò ab ipsis adpellabatur, uelut præpugnans, quatuor choas ebibebat, quòd si tantũ quatuor sextarios bibisset, tãquam strenuum potatorem reliquis immerito præfecissent. Vt igitur à tribus congijs epotis Torquatus Romanis Tricõgius, Plinio referente, dictus est, ita* πρόμαχος *ille* τεσαράχους *dici potuit. Atque is nondum urnam uini bibebat: desunt enim duo sextarij* Romani, *cum Maximinus imperator amphorã, quæ duas urnas integras capit, si* Capitolino *credimus, die exhauserit. Quemadmodum uerò hic amphoram* Capitolinam *bibebat, ita* Xenarchus Rhodius, *eodem Athenæo authore, propter multam potationem dictus est* Metretes. *Athenæus igitur per* Choa *non intelligit sextarium, quod* Alciatus *uoluit. Quod uerò* Lacedæmones *in conuiuijs parciores uini erant* Lycurgi *legibus sic instituti, ut ab his & alijs abstinerent, nihil hic probat aut improbat. Sed Plinius facit ne sententiam* Hieronymi *improbet* Alciatus. *Certe semper is* χοῶν

congium

congium uertit, ut suprà probaui, hoc uno loco excepto, quem deprauatum censeo. Dioscorides enim sic scribit, ὁ δὲ νεκταρίτης σκευάζεται ἐκ τοῦ ἑλενίου, ὃ ἔνιοι μηδικὴν οἱ δὲ σύμφυτον. οἱ δὲ ἰδαῖον φλόμον. οἱ δὲ ὀρέσιον οἱ δὲ νεκτάριον καλοῦσιν. ἑλενίου ῥίζης ξηρᾶς οὐγγίας ε΄. ἐνδήσας εἰς ὀθόνιον, κάθες εἰς χόας ϛ΄. γλεύκους. Plinius sic transtulit, Inuenitur & Nectarites ex herba, quam alij Helenion, alij Medicam, alij Symphyton, alij Idæum phlomum & Horestium, alij Nectareũ uocant, radice põderis XL. denariorũ in sextarios sex musti addita, Nos legendũ arbitramur, radice põderis XL. denariorũ in sextarios trigintasex musti addita. Vt enim quinque uncias in XL. denarios, tanq̃ denarius & drachma idẽ sint, resoluit, ita sex etiã cõgios in trigintasex sextarios. Incertũ uerò est an illud, triginta, librarij alicuius incuria, ut nõ raro fit, sit omißum, an ipsius Plinij negligentia eadem illa qua scribit ochrã ex rubrica fieri, cũ rubrica fabrilis ex ochra fiat, ut in libello nostro de re Metallica indicauimus, quẽ Eras. Roter. rei literariæ nostra ætate facile princeps, & P. Plateanus Grammaticus nobilis ac Medicinæ studiosus nuper ediderunt. Quòd si quis malit legere, in congios sex musti addita, quia alijs in locis Plinius non consueuerit resoluere congium, per me licet, & idem erit. Præterea si quis assentiens Colenucio contendere uelit Plinium Dioscoridem non esse imitatum, sed alium quẽpiã qui sextarios sex scripserit, tum nihil est quod Alciatũ mouere poßit Plinius quo

sententiam

ſententiam Hieronymi *non improbet.* Nam quòd *ipſe credit* Atticum Choa *Plinium apud authorem, unde accepit, legiſſe, hic nimium eſt credulus, pace tanti uiri dixerim. Sed reuertar ad uinum* Nectarites, *id qui hodie parant, in muſti menſuram amphoræ* Romanæ, *non ultra quatuor uncias inulæ campanæ ſiue* Helenij *conijciunt, niſi quod ipſi coquunt.* At *ſi non coxeris uerum tribus menſibus, ut* Dioſcorides, *antequàm diffundas ſinas ferruere, ſatis ualidum erit.* Q*ua de re ſi quis ſic, ut* Plinij *leguntur, compoſuerit, non uinum conditum, ſed omnino pharmacum quoddam efficiet: eſt enim* Hele*nium perualidum medicamentum.* Denique *ſi* Atticorum *choeus eiuſdem capacitatis fuiſſet, cuius ſextarius* Ro*manus, quis credet? celeberrimos* Græ*corum medicos, quos ſupra commemoraui, & hic maluiſſe ſextarij uocem corruptam in ſuam linguam tranſponere, atq; ξέστην adpellare, cum eius locum χοεύς tenere potuiſſet, perinde ut* Congij *χοῦς obtinuit, et* Heminæ *κοτύλη.* Q*uo ſit ut* Hieronymi *locum putem aut deprauatũ, aut ualde negligenter ab ipſo ſcriptum.* Magis *tamen deprauatum à librario qui notam* Cotyles *non intelligens genere mutato χόας ſubſtituerit in locum* K *ας, quod facile fieri potuiſſe, quicunque conſiderabit notas, intelliget.* Q*uin etiam è* Græ*cis quidam contrà pro ſextario cotylen tranſtulerunt, abhorrentes à uoce* Romana, *ut paulo pòſt declarabo, quàmuis æquè capaces menſuræ non eſſent, quos opinor* Hieronymus *ſequutus,* Cotylen Atticam et Italicum *ſiue* Romanum *ſextarium eaſdem*

eſſe

esse mensuras scripsit. Nam Atticum *Choa eundem cū sextario fuisse nunquam probaret* Hieronymus, *Manebit itaque* Chus *sextariorum sex. Sed quid dicemus ad Suidam & Aristophanis interpretem in* Equitibus *qui sic scribunt?* χοῦς μέτρον ἀττικὸν χωρῶν κοτύλας ὀκτώ. Hoc *est,* Chus *mensura* Attica *capiens cotylas octo.* Nōnne *si uera sunt, tunc* Chus *non erit sex, sed quatuor sextariorum? Hæc utrunque ex uno aliquo scriptore, ut & alia permulta, excerpsisse clarum est.* Is *uerò mihi uidetur huius mensuræ capacitatem per cotylas Georgicas explicasse, quæ tredecim uncias mensurales cum dimidia capiunt, ut in sequentibus ostendā: continebat enim quæq; cotyle tres quartas sextarij, atq; ita semper tres sextarij quatuor tantum efficiebant cotylas: quocirca idem est dicere, Choa* Atticum *duodecim esse cotylarum, quæ nouem capiunt uncias, siue octo, ut ille dicit, quæ tredecim cum dimidia.* Tum *etiam quod ita sit intelligendum, ex* Hesychio *percipitur qui scribit,* ἡμιδωδέκατον τὸ ἡμίχουν. Id *est, Semiduodecima medimni pars* Hemichus *est.* Ergo *duodecima est idē quod* Chus. *Cum autē ea ipsa sit quatuor chœnicū, ut infra explanabitur,* Chœnix *uerò trium cotylarūm, necesse est quod* Chus *sit duodecim medicus medicarū,* Georgicus Georgicarum. Quod *fieri non potest, nisi apud* Suidam *& interpretem* Aristophanis *cotylen accipiamus* Georgicam. Postremò *proportio illa sesquialtera satis indicat,* Atticum Choa *esse cotylarum* Atticarum *duodecim, quam proportionem inter medicas et*

Georgicas mensuras omnes esse clarissime ostendam. Nisi itaq; istis mouerer, dicerem Choa medicum duodecim cotylarum, Atticum octo. Sed alius repente nos urget scrupulus. Idē Suidas inquit, χοὸς διξέσου, χοῦς γὰρ δύο ξέσαι. χοεὺς δὲ ἕξ. Quibus uerbis significat, χοῦς unius syllabæ circumflexum, esse duorum sextariorum: χοεύς uerò dissyllabum accentus acuti, sex. Quam differentiam uanam esse & futilem quilibet ex authoribus quos citauimus intelligere potest. Nā mensura eadem interdum χοῦς dicitur ab ipsis, interdum χοεὺς. Neque fuit ullus mea sententia Chus duorum sextariorum. Errorem uerò sic contigisse arbitror, scriptum erat χοίνικος hac nota Χ οϛ, deinde διξέσου declarationis causa, quod quispiam librarius legens χοὸς tanq̄ genitiuus esset à χοῦς hanc differentiam inter χοῦς & χοεὺς confinxit, quod nemini mirū uidebitur, qui aduertet in libello de ponderibus & mensuris ubi scriptū esse debet, ὥστε τὸν μέδιμνον ἔχειν χοίνικας μη̄, à quodā qui notas legere nesciuit μνᾶς pro χοίνικας factum: erat uerò hæc nota Χ αϛ. Sed de his et similibus qsq; qđ uelit statuat, ego nihil asseuero, ne quæ in his corrigere uoluerim, deteriora fecisse dicar. Veri similia enim afferre soleo, quæ si quis leuia & infirma esse conuincat grauibus et firmis argumentis, nō inuitus cedā. Certe libros deprauatos multā rebus obscuritatē inuexisse, et ex ea deinde uarias et falsas opiniones exortas esse, nemo opinor, negabit. Quid uerò hoc in loco faciemus, si non idē contigisse dixerimus,

mus, ac pro uno Choe Attico, fœcundo quodã partu natos quatuor? Primũ duodecim cotylarũ, qui uerus est. Alterũ octo, qui aliquo sensu uerus esse potest, Tertiũ duorum sextariorum, id est, cotylarum quatuor. Quartum huius dimidium, hoc est, duarum cotylarũ. Qui duo, si quid ego iudicare possum, ex notis quas homines rerum imperiti legere nesciuere nobis gignuntur, eò enim sua inscitia sunt progressi, ut modo non unius cotyles Atticum Choa constituerint. Vt demum finiam, Atticus Chus capax est sextariorum sex, siue cotylarũ Atticarum duodecim. Nunc ad ξέσηρ *qui inter mensuras Atticas receptus duplam proportionẽ habet ad cotylen, id est, capit uncias decem & octo mensurales. Alciatus uolens Græcum sextarium explicare, totidem quidem unciarum esse dicit, sed ponderalium, quod satis ex unciæ interpretatione liquet, que cuiusmodi sit libro quinto in ponderibus Græcis expendã. Ego præter Romanum sextarium non scio alium ab authoribus explicatũ, quàm qui cotylas Atticas duas capit. Sed audiamus quibus sua probet: ait igitur, Sed et Græci* ξέσηρ *suum, quem sextarium Plinius solet appellare, libræ esse scripserunt unius, itemq́; semißis: sic Paulus Aegineta, sic & interpres Nicandri, sic & Suidas ipse in dictione* μέδιμνος *prodidit. Hæc illæ. Quæ Paulo Aeginetæ adiecta sunt, siue ipse, siue alius scripserit, Romanas mensuras explicãt diuersis liquoribus refertas, inter quos olei sextarius pendet librã et semissem. Liquet uerò inde etiã nõnihil Romanas esse, qđ orditur*

sic, κεράμιον ἰταλικὸν, id est, Amphora Italica. *Caeterum eadem explicatio mensurarum* Romanarum *est in libello de mensuris & ponderibus, unde conijcere possumus & hic utrunq; ab uno aliquo illa sumpsisse, aut alterum ab altero. Sed dicet quispiam, quid causae fuit, cur Graeci* Romanas *mensuras explicarint?* Est *quod huic respondeamus,* Nonnulli *Graeci, qui* Romae *medicinam exercuere, scripserunt libros de medicamentis, in quorum compositionibus siue mixturis* Romanas *mensuras usurparunt, partim eas Atticis, partim latinis nominibus appellantes, ut pauló post ostendam: quod autem olei sextarium nonnulli, qui explicarunt mensuras, tantum pendere scripserint, libro tertio declarabo.* Deinde *dicit* Alciatus *sic sentire interpretem* Nicandri, *qui cũ plura his uerbis non habeat, ὁ ξέστης ἔχει λίτραν. ᾱ. ἡμίσειαν.* Id *est, Sextarius habet libram unam & semissem: non potest satis intelligi quid sibi uoluerit. Si enim ponderales acceperimus de* Romano *sextario, olei pleno, est dictum: si mensurales de* Attico. Porrò Suidas *intellexit mensurales, unde etiam Atticum sextarium, ut in aridis exponam. Pergit* Alciatus, *Huic sententiae etiam accessit* Serapion Arabs *medicus, qui apud* Dioscoridem *libro primo capite de pinu, quod* Graece *legitur tres cyathos, quatuor uncias ipse transtulit: constat autem cyathos duodecim in sextario esse. Sic ille.* E *quibus efficitur sextarium Graecum sedecim unciarum esse, quod nemo prodit: reddunt igitur haec* Serapionis, *ipsius* Alciati *sextarium Graecũ magis ambiguum,*

guum, quàm certum. Budæus autem mensuras Romanas & Atticas adeo putat easdem, ut eò deueniat tandem, ut credat Parrhisios suos etiam Solonis mensuris & põderibus uti, quia arbitratur se probasse, ipsos uti uel hodie Romanis. Nunc ad Cotylen Atticam, quæ medicis potißimum fuit in usu, Galeno teste, qui libro primo περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *sic scribit,* ἐκ πολλῶν φαρμάκων πάλαι συγγεγραμμένων, πρὶν εἰς τοσοῦτο δυνάμεως ηὐξῆσθαι τὰ ῥωμαίων. ἐστοχασάμην, ἣν ὀνομάζουσι ἐκεῖνοι κοτύλην, ἴσην εἶναι ταῖς κατὰ τὴν νῦν ἐν ῥώμῃ λίτραν οὐγγίαις ἐννέα. *Id est, Ex multis medicamentis olim conscriptis, priusquam res Romanæ in tantam potentiam uenirent, conieci, quam illi nominant Cotylen, parem esse uncijs nouem libræ Romanis nunc consuetæ. Idem libro sexto eiusdem operis,* εἰκὸς οὖν ἐστι τὸν ἀνδρόμαχον .ϛ. τῶν μετρικῶν οὐγγιῶν ἀξιοῦν ἐμβάλλεσθαι τοῦ κικίνου ἔλαιον, ὡς γίγνεσθαι τῶν ἓξ κοτυλῶν οὐγγίας .νδ. μετρικὰς, ὅπερ ἐστὶ ταυτὸν λίτραις μετρικαῖς ῥωμαϊκαῖς .δ΄. καὶ ς΄. *Id est, Consentaneũ igitur est Andromachum nouẽ unciarũ mensuralium oleũ ricininum censere esse mijciendum, ut sex cotylæ fiant unciæ mensurales quatuor & quinquaginta, quod idẽ est cum libris mensuralibus Romanis quatuor & dimidia. Hæc ille. Ex quibus intelligitur medicos maxime usos Cotyle Attica, atq; ita etiã alijs mẽsuris iuxta proportionẽ quã habent ad cotylen. Quin etiã Plinius idẽ sentit scribens, Ferè enim Attica obseruatione*

tione medici utũtur. Vnde ego motus has mẽsuras medicas appellaui. Sed hoc tamen in uniuersum uerũ non est, nam ijdem Graecorum medici interdum Romanis utuntur mensuris non mutata capacitate. Hinc Plinius recte & prudenter dixit ferè. Id ipsum uerò probandũ censeo uerbis authorũ. Sic usurpat Amphorã Romanã Dioscorides libro quinto de uino absinthite, οἱ μὲν γὰρ τοῖς .μη. ξέσταις τῶν ἰταλικῶν κεραμίων μίξαντες ἀψινθίου ποντικοῦ λίτραν μίαν. Id est, Hi quidẽ octo et quadraginta sextarijs Romanarum amphorarũ miscentes absinthij librã unã. Andromachus uerò sic usus est congio Romano, quod declarat Galenus libro sexto περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους his uerbis, τὸ πλῆθος δὲ τοῦ χυλοῦ χοέος εἶναι κελεύει, τουτέστι ξεστῶν .ς. τῶν ῥωμαϊκῶν ξεστῶν. Id est, Multitudinẽ succi choeos esse praecipit mẽsura, hoc est, sextariorũ sex Romanorũ. Iubet enim Andromachus ex sententia Galeni, succum mali punici in medicamentum inijciẽdum mensura congij, qui Romanis est sex sextariorum. Subnectit nanque, ἐν ῥώμῃ γὰρ ἰατρεύσας, τὰ πάντα τοῖς τῆς πόλεως ταύτης χρῆται μέτροις. Quod est, Cum enim Romae medicinam exercuerit omnino huius urbis utitur mensuris. Verum non modo sic interdum in usu habuerunt Choa pro Congio Romano, qui uincit Atticum integra libra, et ξέστην pro sextario Romano, qui Atticũ superat duabus uncijs mẽsuralibus, sed et Heminae uocabulo, licet raro, usi sunt, omnino Romanã mensuram indicare uolentes;

uolentes: ut idem Andromachus iunior apud Galenum περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους lib. 7. εἶτα ἐπίβαλε στροβίλων πεφωγμένων ἡμίναν. Hoc est, Deinde iniice nucũ pinearũ exiccatarũ heminam. Epicharmi quoq; uerba cõmemorãtur hæc ab Athenæo libro undecimo, καὶ πιεῖν ὕδωρ διπλάσιον χλιαρὸν ἡμίνας δύο. Id est, Et bibere aquã duplam calidã heminas duas. Et Sophronis, κατάστρεψον τέκνον τὴν ἡμίναν. Hoc est, Subuerte puer heminam. Hinc coniicere licet iam olim Græcos hac uoce Italica usos, quam Diodorus in libro de uocibus Italicis est interpretatus, ut idem Athenæus scribit, Ista exempli loco satis nunc sint, in quibus non obscure cernimus, Græcos etiã, potißimũ medicos, Romanas mẽsuras usurpare, easq; aliquando Romanis uocabulis, aliquando suis, sed ferè adiiciẽtes differentiæ causa ῥωμαϊκὸν uel ἰταλικὸν, significare. Quidam igitur per cotylen intelligunt nouem uncias mensurales, quæ est Attica: alij decẽ, quæ est Romana hemina: nonnulli libram mensuralem Romanam. Cum enim inuenirent apud latinos libram pro mensura, neq; uellent dictione Romana uti, neq; haberent ipsi mensuram, quæ illi prorsus responderet, cotylen, ut quæ proxima in capacitate esset, transtulerunt. Licet Galenus ac alij quidam non ſpreuerint Romanã uocem, sed ea ambiguitatis causa uitandæ uti maluerint. Fuerunt nanq; Romanis insignes medici, Antonius Musa, Aelius Gallus, Caßius, Apuleius Celsus, Scribonius Largus, Valens, ac alij nonnulli, è quibus non pauca

medicamenta in suam linguam Græci transposuerunt. Sed quod ita cotyle interdum utantur Galenus ostendit libro sexto περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *de Andromacho filio loquens,* πάντως γοῦν ἐχρῆν αὐτὸν τῆς ῥωμαϊκῆς λίτρας μνημονεῦσαι· νυνὶ δὲ κοτύλας γράφει τὴν συνήθη περὶ τοῦ μέτρου τούτου καταλιπὼν ἡμῖν ἀμφιβολογίαν, εἴτ' ἐννέα μετρικῶν οὐγγιῶν, εἴτε δώδεκα βούλεται τὴν κοτύλην εἶναι. *Id est, Omnino certe oportebat ipsum Romanæ libræ mentionem facere: nunc autem cotylas scribit consuetam de hac mensura ambiguitatẽ nobis relinquens, an nouem unciarum mensuralium, an duodecim cotylen esse uelit. Sed clarius id dicit libro quinto eiusdem operis,* καὶ ἤδη καὶ πᾶν τοῦτο πρόσθεν εἶπον ἐν τῷ πρώτῳ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων. ὡς ἐγχωρεῖ καὶ τῶν ἰταλικῶν οὐγγιῶν. θ. τὴν κοτύλην εἶναι, καθάπερ τινὲς ᾠήθησαν· ἐγχωρεῖ δὲ καὶ ιβ. ἐμβάλλειν, ὡς ἄλλοι κελεύουσιν. *Quod est, Atqui totũ hoc iã ante dixi in primo libro horũ cõmentariorũ, quod licet Cotylen nouẽ unciarũ Italicarũ esse, ut quidã putarunt: licet autẽ et duodecim inijcere, ut alij iubent. Hæc ille. Qui igitur nouẽ immittunt Atticã accipiunt cotylen: qui duodecim, librã Romanã eò loci significari arbitrãtur. Clarissime demũ Galenus ipse sic usus declarando ostendit* ὑγιεινῶν *libro quarto,* ἔσω δὲ τὸ μὲν ἔλαιον ἕν τι τῶν χαλασικῶν, οἷον περ ἐν ἰταλίᾳ τὸ σαβῖνον. ἐμβαλλέσθω δὲ εἰς τὰς εἴκοσι καὶ πέντε κοτύλας μόδιος ἰταλικὸς τοῦ

σπέρματος

σπέρματος τῆς ἐλάτης. οὖσων δὲ τῶν κοτυλῶν ἰταλικῶν ἃς δὴ καὶ λίτρας ὀνομάζουσι. Id est, Esto uerò eius generis oleum cui relaxandi uis insit, cuiusmodi in Italia Sabinum est. Conijcies autem in quinque & uiginti Cotylas seminis abietis modium Italicũ. Sint uerò cotylæ Italicæ, quas utique & libras nominant. Perspicuum igitur est quod Græci medici nonnunquàm Cotylæ sint usi pro libra mensurali. Galenus tamen ac alij quidã libræ uocabulo frequentius utuntur. Sed Guarinus Veronensis et Gregorius Tiphernas excusari nõ possunt, quorũ alter in Strabone δεκακοτύλους transtulit decem librarũ, alter ἀττικὴν κοτύλην acetabulũ Atticũ, nec Laurent. Valla qui in Herodoto κοτύλην Sextariũ interpretatur, siue Atticã siue Georgicam acceperis. Habuerunt enim hi Romanam uocẽ Heminam, per quam redderent proximius, si omnino reddendum putarunt. Postremo quidam medici uel abhorrentes à uoce sextarij, quæ Romana est, uel quia non haberent mensuram per quam proprie redderent, cotyles uocabulo pro ea sunt usi: quemadmodum etiam Plutarchus, ut suprà indicaui, locum Liuij uertens. Hoc ipsum uerò Galenus quoque mihi uidetur ostendere libro sexto περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη, quem locum quia diuersì usus cotyles ibi meminit, omnino adscribendum putaui, οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν γραψάντων περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν. ιϛ. φασὶν οὐγγιῶν τῶν ἐκ τῆς ῥωμαϊκῆς λίτρας τὴν ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἐν ταῖς φαρμακίτισι βίβλοις γεγραμμένην κοτύλην. ἄλλοι

λοι δὲ τὴν τῶν ιβ´. φασὶν οὐγγιῶν ὑπ᾽ αὐτῶν λέγεσθαι· καθάπερ ἐν ῥώμῃ τὴν λίτραν τοῦ ἐλαίου συνήθως ὀνομάζουσιν. ἤδη δέ τινος ἤκουσα λέγοντος ἑκκαίδεκα οὐγγίας ῥωμαϊκὰς ἔχειν τὴν ἐν ταῖς φαρμακίτισι βίβλοις γεγραμμένην ὑπὸ τῶν ἰατρῶν κοτύλην. Id est, Maxima itaque pars eorum qui de mensuris & ponderibus scripserunt, nouem dicunt unciarum libræ Romanæ Cotylen definitam à medicis in libris de medicamentis conscriptis. Alij autem duodecim unciarum dicunt ab ipsis dici: sicut Romæ olei libram de more adpellant. Audiui uerò quendam qui cotylen dicebat habere uncias sedecim definitam à medicis in libris de medicamentis scriptis. Hæc ille. Libro autem primo eiusdem operis adijcit δίμοιρον ut exacte fiat sextarius Romanus: ait uerò, ῥαδίως δὲ ἀποπίπτουσα κἂν ἑκκαίδεκα καὶ δίμοιρον οὐγγίας τὴν κοτύλην ἔχειν ὑποθώμεθα, καθάπερ ἔνιοι φασί. Hoc est, Facile autem decidit, licet sedecim uncias et duas eius partes cotylen habere statuamus, quẽadmodum nonnulli aiunt. Sed dicet quispiam, quomodo pro sextario Romano acceperunt, cum tres unciæ atq; tertia ipsius pars desint integro sextario, qui est unciarum uiginti? id libro sequenti exponam, nunc satis sit hanc diuersitatem cotyles indicasse, qua cõsiderata medici q̃ Græcos legunt diligenter debent aduertere, quid cuique compositioni conueniat, aut quæ nam uires medicamentorum è mutata cotyle resultent. Hæc de cotyle. Hic uero mihi cũ Portio prorsus negotij nihil est, neq;

cum

cum Budæo,*qui de Græcis nihil fixum statuere se posse dicit,quandoquidē Plinius id præstare nõ potuit:quippe cũ nec ipsis Græcis de ea re cõueniat, quæ pro locorũ urbiumq́; uarietate ac tẽporum fortasse identidem euariarunt.Sic Budæus.Cum Alciato autem parum qui Græcos suo sextario decem & octo uncias attribuere scribit,unde fit cotyle nouem unciarum :si igitur uncias,ut paulò antè dixi,intellexisset mensurales,quemadmodũ non nisi ponderales nouit,uere dixisset,modo explicasset etiam qui Græci,sed hoc fortasse leuius,illud fortuitum,quod non sentiens bis Atticum sextarium explicauit,primo cum ait* Romanum *pendere uncias quindecim: pendet enim tot uncias* Atticus *oleo,ut dicam libro sequenti,refertus,minime uerò* Romanus,*deinde cum decem & octo unciarum asserit Græcum.* Est *enim tot omnino mensuralium Atticus. Hæc nunc sufficiant,nam supra eius argumenta,quibus probat sextarium Græcum,expendi. Atque tantum de Atticis siue medicis mensuris humidorum,quas fateor, ut pondera diuidam libro ultimo huius operis, diuidi posse in* Atticas *puras, et medicas,quæ partim sint* Attice,*partim* Romanæ,*sed ad Atticam rationē translatæ: breuitatis tamē gratia id ipsum hic facere neglexi.Ne uero ista parte etiã quippiã desyderetur,Puræ Atticæ sunt,*Metretes,Chus, Cotyle, Oxybaphon,Cyathus, Mystrum, Cheme,Cochlearium. *Medicæ autem & illæ & præterea* Sextarius *atque* Quartarius,*quorũ hũc ipsi* τέταρτον,*illũ* ξέστην *appellant.Iã aridorũ mẽsuras iuxta eandẽ rationẽ trademus,*

ὁ μέδιμνος ἔχει χοίνικας. μη̄. ἡ δὲ χοῖνιξ κοτύ-
λας. γ̄. ἢ ξέστην αϛ΄ ὁ δὲ ξέστης κοτύλας. β̄. ἡ δὲ
κοτύλη ὀξύβαφα. δ΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον.
αϛ΄. ὁ δὲ κύαθος κοχλιάρια. ῑ. *Quod est, Medim-
nus capit chœnicas octo & quadraginta. Chœnix coty-
las tres uel sesquisextarium. Sextarius cotylas duas. Co-
tyle oxybapha quatuor. Oxybaphon sesquicyathum. Cya-
thus cochlearia decem. Quoniam uerò cotyle capit no-
uem uncias mensurales sequuntur hæc, Medimnus capit
centum & octo libras. Chœnix libras duas & quadran-
tem. Sextarius uncias octo & decem. Cotyle nouem. Oxy-
baphon duas & drachmas duas. Cyathus sescunciam. Co-
chlearium drachmam unam, scriptulum dimidium, gra-
na duo & duas quintas grani. Hæ sunt Atticæ mensu-
ræ aridorum, medicis maxime in usu, quod rursus eni-
tar probare. Medimnum capere octo & quadraginta
Chœnicas in Georgicis pluribus explicabo, nunc hoc
Suidæ sufficiat.* Μέδιμνος μέτρον χοινίκων. μη̄.
*Id est, Medimnus mensura chœnicum octo & quadra-
ginta. Hunc uerò medicis in usu fuiße probare nequeo:
magnis enim mensuris perraro utuntur. E Chœnice ta-
men is sequitur eidem Suidæ sic scribenti,* Μέδιμνος
μέτρον ἐστὶ ξηρῶν οἷον πυρῶν ἢ κριθῶν. μέδιμνον
οὖν μοδίων. ϛ̄, ὡς εἶναι μέτρον ξεστῶν. οβ̄. ἤτοι λι-
τρῶν. ρη̄. *Id est, Medimnus mensura est aridorum ut
tritici uel ordei. Medimnus igitur modiorum est sex, ut
sit mensura sextariorum duorum & septuaginta, siue
librarum centum & octo. Ita Suidas. Illud uerò sex*

modiorum

modiorum esse medimnum, de hoc non est intelligendũ, sed de Georgico: nam ille medicus aut modiorum Romanorum tantum est quatuor, ac superest sesquisextarius exacta ratione. Aut modius solum modo est sextariorum duodecim Atticorum, quorum prius modiorum numerum minuit alterum capacitatem, neutrum uerò cum ueritate consentit. Sed de his plura in Georgicis. Eiusdem sententiæ cum Suida est Alciatus qui ait, Censeo igitur Metretam, Cadum, Medimnum, Amphoram Atticam eiusdem fuisse ponderis. Hæc ille. Cæterum in memoriam sunt reuocanda, quæ suprà de Metrete scripsi: nempe quod & ipse sextariorũ sit duorum & septuaginta, & libras mensurales capiat cẽtum & octo: unde prorsus eadem capacitas esset, si itaque uno eodemq; liquore implerentur mensuræ illæ, isq; penderetur idem pondus proueniret. Sed quid de hac re sentiamus, in Georgicis statuimus uberius explanare: nunc ad Chœnica ueniamus, quam tres cotylas capere declarat Cleopatra hisce uerbis, χοῖνιξ ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας τρεῖς, σταθμῷ δὲ δραχμὰς. ρπ. Id est, Chœnix habet mensura cotylas tres, pondere uero drachmas centũ & octoginta. Ex his licet primo cognoscere Chœnicem trium cotylarum medicis fuisse: deinde etiam tot, quot dixi, unciarum mensuralium, quod ipsum tamen melius intelligetur ex libro sequenti, in quo rerũ, quas metimur, põdera tradã: quot enim drachmas Cleopatra definit, tot pendet oleum. Igitur si Chœnix tres cõtinet cotylas, continebit omnino sesquisextarium. Quin etiam

Dioscoridis

Dioſcoridis & Plinij loci collati talem uſum Chœnicis fuiſſe demonſtrant. Dioſcoridis eſt de uino quod fit è palmis, λαβὼν φοίνικας τὰς χυδαίους πεπείρους βάλε εἰς πυθάκνην πετρημένην ἐν τῷ πυθμένι καὶ ἐσφηνωμένην καλάμῳ πεπιλωμένῳ. τὸ δὲ τρῆμα λίνῳ βεβύσθω. ἐπίχει δὲ τοῖς δέκα χοίνιξιν ὕδατος χόας. γ'. *Quod Plinius ſic reddidit lib. 14. capite ſextodecimo. Proximumq́; ei è palmis quo Parthi & Indi utuntur & oriens totus. Maturarum, quas uocant & Chydæas modio in aquæ congijs tribus maccerato expreſſoq́;. In decem chœnicum locum, modiū ſubſtituit. Efficiunt enim decem Chœnices cotylas triginta, ſextarios uero quindecim. Romanus autem modius, ut primo libro probaui, ſedecim eſt ſextariorum. Plinius non æſtimans unum ſextarium, modium tranſtulit, nolens Græca uoce uti. Quàmuis minus etiam eſt, ſi in Dioſcoride è Chœnicum reſolutione non ſtatim Romanos ſextarios colligas, ſed primum Atticos, deinde ex his Romanos. Sed Laurentius Valla alioqui ob Latinam linguam à barbarie uindicatam ſumma laude dignus, ualde errauit Chœnica uertens in tertio Herodoti, modium. Tum in ſexto libro parum memor prioris opinionis* δύο χοίνικας *duo ſemodia reddit, quem Cœlius in opere antiquarum lectionum non ſatis diligenter antiquas menſuras excutiens ſequitur. Porrò Chœnicis uſus non adeo infrequens eſt medicis. Nam Chryſermus apud Aſclepiadem, ut Galenus refert libro octauo* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους, *ait,*

ὀρόβων

ὀρόβων ἀληλεσμένων χοίνικα. Id eſt, Erui moliti Chœnicem. Apud eundem libro decimo Eraſiſtratus inquit, καππάρεως ῥίζης κεκομμένης καὶ σεσησμένης χοῖνιξ εἷς. Id eſt, Capparis radicis conciſæ & cribratæ Chœnix unus. Hinc fit ἡμιχοίνικον. Dioſcorides de uino e ueratro, ἀρκευθίδων ἡμιχοίνικον. Hoc eſt, Granorum iuniperi dimidiam Chœnicem. De hac ſatis: ſequitur ξέστης ſiue ſextarius, quo pro aridorum menſura ſæpenumero uſus eſt Galenus & alij quorum ipſe medicamenta recenſet, ut περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους libro primo, Μύρτων μελάνων ξέστην. α. σελίνου σπέρματος ξέστην. α. μυρσίνης ἀκρεμόνων ξέστην. α. ἀδιάντου ξέστου τὸ ἥμισυ, λαδάνου τὸ ἴσον, οἴνου μέλανος ξέστας. ϛ. Quod eſt, Myrti nigri ſextarium unum, ſeminis apij ſextarium unum, ſummitatum ramorum myrti ſextarium unum, adianti dimidium ſextarium, ladani tantundem, uini nigri ſextarios ſex. Quod uero Cotyle ſit aridorum menſura non deſunt exempla, ſed Aſclepiadis nunc ſuffiAat, qui ſic uſus eſt apud Galenum eiuſdem operis libro nono, γλοίου κοτύλας. ϛ. λεπίδος δραχμὰς. ιϛ. κηκίδος κοτύλας β'. Id eſt, Viſci cotylas ſex, ſquamæ æris drachmas ſedecim, gallæ cotylas duas. Oxybapho ſic uſus eſt Dioſcorides περὶ θυμοξάλμης ſcribens, θύμου λείου ὀξύβαφον, ἁλῶν ἴσον. Id eſt, Thymi tuſi oxybaphō, ſalis tantundē. Galenus quoq; ait libro περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους quinto, πεπέρεως λευκοῦ ὀξύβαφον. Id eſt, Piperis

albi

albi oxybaphum. De cyatho satis sit hoc Dioscoridis, cæteris, quæ permulta sunt, relictis, ὁ δὲ μελιτίτης πρὸς ε. χόας αὐστηροῦ γλεύκους μέλιτος χοῦν ἕνα, καὶ ἁλὸς κύαθον ἕνα. Hoc est, Melitites uerò fit adiecto ad quinq; congios austeri musti mellis congio & salis cyatho. Quod uerò cochlearium sic sit in usu, audiamus hoc unum Galeni testimonium, quod scriptum est in operis iam sæpius citati libro secundo. Critonis est compositio, σταφίδος ἀγρίας καὶ ὀριγάνου ἀνὰ ὀξύβαφον, νίτρου δραχμὰς β. λεῖα δίδου κοχλιαρίου πλῆθος διαμασᾶσθαι, ἕως ἂν πληρωθῇ τὸ στόμα, εἶτα χανὼν ἐάτω ῥεῖν. Id est, Herbæ pedicularis & origani singulorum oxybaphum, nitri drachmas duas, tusa da ad manducandū cochlearij mensura, usque dum os saliua impleatur, tum hians sinito effluere. Hæc de aridorum mensuris. Nunc consueto docendi more maiores mensuræ in minores sunt resoluendæ. Medimnus capit chœnices XLVIII. sextarios LXXII. cotylas CXLIIII. oxybapha DLXXVI. cyathos DCCCLXIIII. cochlearia VIII. DCXL. Chœnix capit sesquisextarium, cotylas III oxybapha XII. cyathos XVIII. cochlearia CLXXX. Sextarius capit cotylas duas, oxybapha VIII. cyathos XII. cochlearia CXX. Cotyle capit oxybapha IIII. cyathos VI. cochlearia LX. Oxybaphon capit sesquicyathum, cochlearia XV. Cyathus capit cochlearia decem. Iam transeundum esset ad tertiam sermonis instituti de mensuris aridorū partē, in qua difficiles locos consueui explicare,

explicare, sed quia pauca hic occurrunt de alijs diceda, quæ de Medimno dici possunt mox in Georgicis diligentius exponam: tum etiam ibidem excutiam, quæ de Choenice à scriptoribus sunt tradita: nunc Alciati quædam expendenda qui sic scribit, Metron enim ut eius poëtæ interpres attestatur præcipue Choenica appellabant, ex eo quòd illa principium sit omnis ferè mensuræ, quapropter et à quibusdam libra dicta est, sed impropriè. Sic ille. Primum rectè ex Aristophanis interpretis sententia scripsit. A quibus uerò Choenix libra sit dicta neque ille explicat, neq; equidē scio. Pergit, Videtur Rhemnius Palæmon non ipsam Choenicem, sed eius dimidiū libram appellasse, dum Atticam libram cōmemorat ponderis drachmarum LXXV. Hæc quomodo Alciato uenerint in mentem conijcere nequeo: nec enim Fannius hoc sensit, neque uideri potest id sensisse: Dimidium enim Choenicis illius sunt drachmæ centum & octo, cū uetus mina Attica, quam explicat Fannius, sit tantum drachmarum quinque & septuaginta. Subnectit deinde, Erat autem Choenix, ut Iulius Pollux, & Suidas, & interpres Nicandri ait, cotylarum trium, id est, ut idem interpres inquit, septem et uiginti unciarū Græcarum, quantum uidelicet in dies singulos panis solebāt seruis antiqui demetiri. Hæc ille. Quæ uera sunt, & de Choenice Attica, quàm Medicā dicimus, scripta, modo intelligeret Alciatus uncias mensurales. Tandem ait, Vnde apparet Choenicis Atticæ differētia ab alia cōmuni Græcorū Choenice, quæ sextariorū quatuor erat.

Hactenus Alciatus. Primum an Choenix talis fuerit nec ne, forte non sine causa in dubiū uocari posset. Deinde si fuisse concedamus Graeci cuiusdam & interpretis Nicandri uerbis atq; Fannij uersu moti, nemo certe ex illis communē Graecorum dicit: quare quibus in usu fuerit prorsus est incertum. Palladius quidem Syrorum Choenicis meminit, sed eius capacitatem nō explicauit. Quia uerò usus istius è bonis authoribus probari non potest dubitauerit quispiam, an num ex Choe qui octo cotylarum esse traditur à Suida & Aristophanis interprete, nata sit inscitia librariorum alteram uocem prò altera scribentium: ut contrà Choa ex illa ortā uideri posse suprà dixi. Verum de rebus incertis ut ego nihil definire uolo, ita quisq; iudicet, qđ ipsi uidebitur, praesertim cum in ea Choenice non multū situm sit, ut quae neq; Medica, neq; Georgica mensura. Iam satis de aridorum mensuris, è quibus si auferas sextariū purae remanebunt Atticae. Porrò liquet ex dictis quòd liquorum tantum mensurae fuerint medicae, Metretes, Congius, Quartarius. Aridorū solū Medimnus et Choenix. Vtrorumq; Sextarius, Cotyle, Oxybaphū, Cyathus. Minores uerò, ut dixi, in sequenti libro, tertio huius operis, diligentius declarabo. Sequūtur Georgicae mensurae, quae si rei Rusticae scriptores ulli essent reliqui, dubio ꝓcul doctius & certius tradi possent: cum uerò ne unus quidē in nostras manus peruenerit, Cleopatrae foeminae doctissimae scriptis innitemur. Quoniā autem & hae duplices sunt, primo liquorum exponam, ὁ μ̀ μετρητὴς

ἔχει ἀμφορέας. β΄. ὁ δὲ ἀμφορεὺς χόας. δ΄. ὁ δὲ χοῦς ξέστας. θ̄ ἤτοι κοτύλας. ιβ̄ ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα. δ΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον. αϛ΄. ὁ δὲ κύαθος μύστρα. δ΄. Quod est, Metretes capit amphoreas duos. Amphoreus choas quatuor. Chus sextarios nouem, siue cotylas duodecim. Cotyle oxybapha quatuor. Oxybaphon sesquicyathum. Cyathus mystra quatuor. Cum autem cotyle Georgica capiat tres quartas sextarij, erit omnino capax tredecim unciarum mensuralium & dimidiæ, atque ita iuxta hanc proportionem Metretes continet centum & octo libras. Amphoreus quatuor et quinquaginta. Chus tredecim cum dimidia. Cotyle librã & sescunciam. Oxybaphon tres uncias & drachmas tres. Cyathus uncias duas & totidem drachmas. Mystrũ drachmas quatuor cum dimidia. Hæc nostra est de Georgicis mensuris sententia: redeo itaque ad Metreten, quòd uerò is capiat duos amphoreas declarat Cleopatra, quæ inter cætera sic se in Georgicis inuenisse scribit, καὶ τὸν ἀμφορέα ξεστῶν. λϛ̄. κοτυλῶν. μη̄. τὸν δὲ μετρητὴν ξεστῶν. οβ̄. κοτυλῶν. ϟϛ̄. Id est, Et Amphorea (intellige inueni in Georgicis) sextariorũ sex & triginta, cotylarum octo & quadraginta. Metreten uerò sextariorum duorum & septuaginta, cotylarum sex & nonaginta. E quibus quisque rationem inire uolens, intelliget Metreten duos amphoreas capere. Idem planè dicit interpres Nicandri his uerbis, ὁ ἀμφορεὺς ξέστας τριακονταέξ. ὁ μετρητὴς ξέστας ἑβδομήκοντα δύο, Id est, Amphoreus capit sextarios sex &

 triginta.

triginta. Metretes duos & septuaginta. Numerus enim ille sextariorum consequitur si in eos cotylas redegeris. Secundum locum obtinet amphoreus capiens quatuor choas, quod sic probari potest. Chus, ut iam ostendam, capit cotylas duodecim. Amphoreus uerò, ut scribit Cleopatra, octo & quadraginta, in quibus quia calculis subductis quater duodecim esse uides, sequitur amphorea choas quatuor continere. Vtitur autem eo Aristophanes in Pluto,

Οἷα δ᾽ ἀμφορῆς οἴνου μέλανος ἀνθοσμίου. *Id est,*
Quum amphoræ nigri atque odori Liberi.

Et Herodotus libro primo alterius crateris, qui Delphos una cum aureo à Crœso missus erat, capacitatem explicans ait, ὁ δὲ ἀργύρεος ἐπὶ τοῦ προνηίου τῆς γωνίας, χωρέων ἀμφορέας ἑξακοσίους. *Id est, Argenteus autem in angulo uestibuli templi, capiens amphoreas sexcentos. Apud eundem Lacedæmones dono mittunt Crœso cratera æneum* μεγαθεῖ τριηκοσίους ἀμφορέας χωρέοντα. *Hoc est, Capacitate trecentos amphoreas continentem. Sed de hoc satis. Chus duodecim cotylas capit, ut eadem Cleopatra explanat,* τὸν δὲ χοῦν ξεστῶν θ̄. κοτυλῶν δὲ. ιβ́. *Rursus intellige in Georgicis inueni, Choa sextariorum nouem cotylarum duodecim. Ad huius differentiam puto Galenum declarationis gratia adiecisse,* τουτέστι τῶν ξεστῶν. ς̄. *quod est sextariorum sex. Addidit uerò &* ῥωμαϊκῶν *ob eam causam, quam iam antè dixi. Sequitur Cotyle, nam sextarij capacitatis ipsius declarandæ gratia mentio facta*

cta est, quæ comprehendit quatuor oxybapha siue tryblia: nam eædem hic sunt mensuræ, cum in medicis fuerint diuersæ: qua de re uideamus uerba Cleopatræ, τὸ τρύβλιον καὶ ὀξύβαφον ὁμοίως ἔχουσι κοτύλης δʹ. Id est, Tryblion & oxybaphon similiter capiunt cotyles quartam. Hinc Aristophanis interpres in Equitibus scribit, τρύβλια δὲ τὰ ὀξύβαφα. Id est, Tryblia autem oxybapha. Et hæc rectè. In aliis uerò non manet in eadem sententia super hoc uersu,

Ὀξύβαφον ἐντευθενὶ πρόσθου λαβὼν ἢ τρύβλιον.

Id est,

Oxybaphon hinc acceptum appone aut tryblium. Putat enim diuersum his uerbis, ὅτι τὸ τρύβλιον μεῖζον τοῦ ὀξυβάφου. Id est, Quòd tryblium maius oxybapho. Est nanq; maius in medicis, nempe idem quod cotyle, ut tũ declaraui. Hic uerò in Georgicis eiusdem capacitatis est, cuius oxybaphũ, quod sesquicyathum capere eadẽ Cleopatra ostendit, iam supra dictis adiungens, κύαθος κοτύλης τὸ ϛʹ. Id est, Cyathus capit cotyles sextã. Si oxybaphon quarta est cotyles, cyathus autẽ sexta, nemo non intelligit & hic oxybaphon capere sesquicyathum perinde ac in medicis mensuris. Cæterum quod cyathus cõtineat quatuor mystra, ex Columella rerum Rusticarum scriptore probari posse arbitror, qui hunc locum, quem & suprà libro primo attuli, dubio procul è Græco suæ artis authore aliquo transtulit: inquit uerò, Præterea fœnum Græcum maceratur in uino uetere per triduũ: deinde eximitur & in furno siccatur, uel in so-

admodũ in medicis mensuris probaui, tres quartæ eius sunt libra & sescũcia, quarum Cotyle Georgica est capax. Ad tertiam partem uenio, in qua consueui difficilia queq; pro ingenij mei uiribus explanare. Quàmuis uerò hoc in loco non multa Cleopatræ authoritati aduersa sint, aut esse possint, tamẽ nõnulla declarationis gratia adijcere non arbitror inutile fore bonarum literarum studiosis. Has itaq; mẽsuras Georgicas nominaui, secutus eandem Cleopatram, quæ in Georgicis eas se inuenisse scribit. Videntur uerò & hæ fuisse Atticæ; cuius rei indicium uel maximũ puto, quod metreta, quæ omnium consensu Attica est mensura, atq; ob id etiã à Fannio Attica amphora appellatur, suæ sit hic capacitatis, id est, omnino eiusdem, cuius esse iam antè in medicis ostendi. Alterum argumentum est, quòd Medimnum istud Georgicum mox declarandum sex capiat modios Romanos: id uerò de Attico medimno dictum itẽ in sequentibus probabo. Tertium quòd hæ mensuræ Georgicæ inueniantur sesquialteræ proportionem habere ad medicas. Cum itaq; Solon, ut Plutarchus in eius uita refert, auxerit mẽsuras & nomismata, per hoc uerò & pondera, uideri potest mensuras tertia parte capaciores constituisse. Vt quas medicas diximus, ueteres fuerint Atticæ, Georgicæ Solonis instituto successerint. Vtq; ueteres mensuræ medicis iam inde ab antiquo manserint in usu, quod ipsis non sine difficultate mutentur in compositionibus mensuræ, & quod ad eorum artem mutatio mensurarum reipublicæ commodi causa facta

nihil pertinebat, ut cōtra illa nihil accipiebat detrimēti, manentibus mēsuris medicinæ consuetis. Georgicæ autē reliquis in usu esse cœperunt. Verba Plutarchi sunt, καὶ ἅμα τούτῳ γενομένην τῶν τε μέτρων ἐπαύξησιν, καὶ τῆς νομίσματος τιμὴν· ἑκατὸν γὰρ ἐποίησε δραχμῶν μνᾶν, πρότερον ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν οὖσαν. *Id est, Et simul mensuras auctas, & monetam maioris precij factam: centum enim drachmarum minam constituit, quæ antè erat trium & septuaginta.* Idem intelligitur ex his uerbis Andocidis, quæ sunt in oratione περὶ μυστηρίων inscripta, ἔδοξε τῷ δήμῳ, Τισάμενος εἶπε, πολιτεύεσθαι ἀθηναίους κατὰ τὰ πάτρια. νόμοις δὲ χρῆσθαι τοῖς Σόλωνος καὶ μέτροις καὶ σταθμοῖς. χρῆσθαι δὲ καὶ τοῖς δράκοντος θεσμοῖς, οἷσπερ ἐχρώμεθα ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. *i. Visum est populo, dixit Tisamenus, ut Athenēses regerentur patrio more. Legibus autem uterētur Solonis & mensuris ac ponderibus. Vterentur uerò & Draconis institutis, quibus anteactis temporibus usi sumus. Sed Solonem Plutarcho & Andocide cōfisus aio mensuras auxisse. In has uerò Georgicas mutasse ueri simile mihi uidetur, quod argumentis dictis Atticæ com probentur: non tamen id sine scriptoris alicuius testimonio asseuerandum puto. Quòd uerò proportionem sesquialteram habeant Georgicæ ad medicas exponam, Cotyle Georgica capit uncias tredecim cum dimidia, Attica nouem. Nemo autem nisi prorsus rudis Arithmeticæ non uidet sesquialteram proportionem esse*

tredecim

tredecim & dimidij ad nouem. Sic Chus Georgicus capit duodecim cotylas Georgicas, quæ efficiunt nouem sextarios. Chus uerò medicus duodecim cotylas nouem unciarum, quæ sex constituunt sextarios. Nouem autem ad sex proportionem habent sesquialteram. Oxybaphum item Georgicum capit uncias tres & drachmas tres. Medicum uncias duas & drachmas duas. Iterum proportio est sesquialtera. Cyathus quoque Georgicus capit uncias duas & drachmas duas. Medicus sescunciā. Eadem est proportio. Postremo mystrum Georgicum comprehendit drachmas quatuor cum dimidia. Medicum drachmas tres. Manet & hic proportio sesquialtera. Vt uerò Georgicæ mensuræ ad medicas habent proportionem sesquialteram, ita mina Attica Solonis ad ueterem sesquitertiam. Vnde non uidetur si sic auxit mensuras eandem proportionem seruasse. Id autem mirum est, inter Romanam amphoram & Metreten Atticum etiam proportionem esse sesquialteram: nā Metretes sextarios duos & septuaginta, Amphora octo & quadraginta continet. In hoc uero solum differunt, quòd sextarius Romanus Attico sit capacior. His itaque consideratis, aliquis non immerito dubitare posset, an nō ueteribus alius quàm Georgicus ille fuerit amphoreus, à quo Romani suā amphorā acceperint, et ad cuius proportionē Metretes auctus fuerit. Quo incremēto facto manserit amphoreus dimidiū metretæ, ut apud Romanos urna amphoræ. Sed in rebus dubijs sine authoritate nihil est affirmādū. Cæterū Metretes hic capit choas octo

cto

cto, quorũ quilibet est duodecim cotylarũ Georgicarũ, siue nouem sextariorum: octo itaque Choës efficiunt duos & septuaginta sextarios. In medicis autem mensuris Metretes duodecim Choas continet, quorum singuli sunt sex tantum sextariorum, ex eo iterum inita ratione duo & septuaginta sextarij proueniunt: quocirca eiusdem planè capacitatis eße medicus Metretes & Georgicus intelliguntur. Iam tempus est ut ad aridorũ mensuras Georgicas transeamus, Ὁ μέδιμνος ἔχει ἡμιμεδίμνους μὲν. β. τριτέας δὲ. γ. ἑκτέας δὲ ἕξ. ἡμιέκτα δὲ. ιβ'. ἡμιδωδέκατα δὲ. κδ'. χοίνικας δὲ μη̄. ἡ δὲ χοῖνιξ ἔχει κοτύλας. γ̄. ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα δ'. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον αϛ'. ὁ δὲ κύαθος μύστρα. δ'. Id est, Medimnus capit semimedimnos duos. Tertiarios tres. Sextarios sex. Semisextarios duodecim. Semiduodecimas quatuor & uiginti. Chœnicas octo & quadraginta. Chœnix uerò capit cotylas tres. Cotyle oxybapha quatuor. Oxybaphum sesquicyathum. Cyathus mystra quatuor. Sed quia Cotyle capit uncias mensurales tredecim cum dimidia. Medimnus centum sexaginta duas libras. Semimedimnus unam & octoginta. Tertiarius medimni quatuor & quinquaginta. Sextarius medimni septem & uiginti. Semisextarius medimni tredecim cum dimidia. Semiduodecima pars medimni sex & uncias nouem. Chœnix libras tres, uncias quatuor cum dimidia. Cotyle libram unam & sescunciam. Oxybaphum tres uncias & drachmas tres. Cyathus duas uncias & drachmas duas. Mystrũ

drachmas

drachmas quatuor cum dimidia. Sic sentio de Georgicis aridorũ mensuris. Reuertar itaque ad Medimnum, quod aridorum mensura est maxima, ut Metretes liquorum. Legitur autem medimnus & medimnum, atq; sic in neutro Cicero potius utitur. Eius dimidiũ est ἡμιμέδιμνος. Tertia pars τριτεὺς, quod est, Tertiarius. Sexta ἑκτεὺς, quem Sextarium medimni interpretamur, ut à Congij sextario, quem sine adiectione sic appellamus, discerni possit. Græci tamen facile distinguunt, ut qui duo diuersa uocabula habeant, alterum planè Græcum ἑκτεὺς: alterum è Romano corruptum ξέσης. Cuius sextarij medimni dimidium est, quod & uocis compositio indicat, ἡμίεκτον, siue ut Aristophanes ἡμιεκτέον, id est, dimidius sextarius medimni. Guarinus qui in uita Syllæ apud Plutarchum non adiecit, medimni, à Latinè tantum doctis intelligi non potest: est uerò duodecima pars medimni. Hinc dimidium eius ἡμιδωδέκατον adpellatur, id est, Semiduodecima, quæ quarta & uigesima pars sit medimni, Semiduodecima denique capit duas Chœnicas: nam medimnum octo et quadraginta. Sed hæc omnia ferè interpres Aristophanis his uerbis declarat in commentarijs in Nebulas, ὁ δὲ μέδιμνος χοίνικας ἔχει. μη΄. τούτων τὸ ἕκτον ὀκτὼ, τὸ ἥμισυ τοῦ ἕκτου τουτέστι τῶν ὀκτὼ, τὰ τέσσαρα, ὃ καλεῖται τετράμετρον. ὁ οὖν ἡμίεκτος τέσσαρας ἔχει χοίνικας. Id est, Medimnus chœnicas capit octo & quadraginta, horum sexta pars octo, dimidia sextæ, id est, octo, quatuor, quod tetrame-

trum

trum adpellatur. Igitur ſemiſexta quatuor habet Chœnicas. Et paulo pòſt iterum de Medimno ſcribit, τούτου οὖν τὸ ἕκτον ἐστὶν ὀκτὼ χοίνικες, τὸ δὲ ἡμίεκτον τουτέστι τὸ δωδέκατον τῶν ὀκτὼ πρὸς τοῖς τεσσαράκοντα, χοίνικες τέσσαρες. *Id eſt, Huius igitur ſexta pars ſunt octo Chœnices. Semiſexta uerò, id eſt, duodecima octo & quadraginta Chœnicum, quatuor exiſtunt Chœnices. Hæc Ariſtophanis interpres, cum quo prorſus concordat Suidas, ſicut in plæriſque alijs, ita ut alter ab altero, aut certe uterq; ab uno aliquo authore tranſſcripſiſſe uideatur. Sunt uerò eius uerba,* ἡμίεκτον μέτρον. τοῦτο δ' ἐστὶ. δ'. χοινίκων. ὁ γὰρ μέδιμνος. μη. χοινίκων ἐστί. τούτων οὖν τὸ ἕκτον εἰσὶν. η. χοίνικες. τὸ δὲ ἡμίεκτον τουτέστι τὸ δωδέκατον τῶν. μη. χοινίκων, τέσσαρα. τοῦ μεδίμνου ἔχοντος χοίνικας. μη. τὸ ἡμιμέδιμνον τὰς. κδ'. εἶχεν. ἡμίεκτον δὲ τὸ χωροῦν. δ'. χοίνικας. τὸ γὰρ ἕκτον χοίνικες ὀκτώ. *Id eſt, Semiſexta pars menſuræ, hæc uerò eſt quatuor chœnicum. Medimnus enim octo & quadraginta Chœnicum eſt. Horum igitur ſexta pars ſunt octo chœnices: ſemiſexta uerò, id eſt, duodecima octo & quadraginta Chœnicum, quatuor ſunt, medimno capiente octo et quadraginta chœnicas, dimidius medimnus ſcilicet quatuor & uiginti cepit. Semiſexta autem quatuor chœnicum capax eſt. Sextarius enim medimni chœnicas capit octo. Sic etiam interpres Nicandri,* ὁ μέδιμνος ἔχει χοίνικας. μη. τὸ ἡμιμέδιμνον ἔχει χοίνικας κδ'. *Id*

eſt,

est, Medimnus continet Chœnicas octo et quadraginta. Dimidius medimnus quatuor & uiginti. Quámuis ibidem corruptè, ut pleraq; alia, legatur λίτρας, *cũ* χοίνικας *debeat legi. Pollux prætérea libro quarto capite tertio et uigesimo,* ὁ δὲ μέδιμνος χοίνικες ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα, ὁ δὲ ἡμιμέδιμνος τέσσαρες καὶ εἴκοσι, ὁ δὲ τριτεὺς ἑκκαίδεκα, ὁ δὲ ἑκτεὺς ὀκτώ. τὸ δὲ ἡμίεκτον τέσσαρες. *Id est, Medimnus est octo & quadraginta chœnicum. Dimidius medimnus quatuor & uiginti. Tertiarius medimni sedecim. Sextarius eiusdem, octo. Dimidius sextarius medimni, quatuor. Demum Harpocration, qui* λεξικὸν *decem rhetorum scripsit, inquit,* τοῦ μεδίμνου ἔχοντος χοίνικας τεσσαράκοντα ὀκτώ, τὸ χωροῦν εἰκοσιτέσσαρας χοίνικας ἡμιμέδιμνον ἐστὶν, ἡμίεκτον δὲ τὸ χωροῦν τέσσαρας χοίνικας, τοῦ ἑκτοῦ, ὅπερ ἐστὶ χοίνικες ὀκτὼ, τὸ ἥμισυ. *Hoc est, Cum medimnus capiat octo et quadraginta chœnicas, dimidius medimnus quatuor & uiginti chœnicum capax est. Dimidius uerò sextarius medimni capit quatuor chœnicas, utpote qui dimidium sit sextæ partis, qui sunt chœnices octo. Fortasse nimius alicui uisus sum tot scriptores de una eadẽq; re testes citando. Is uerò sciat ideo à me factum, ut hi si non authoritate & præstantia, uincerent saltem concordia & turba. Ex his itaque omnibus clarum esse arbitror, quod probare uolui, nempe medimnum primo in duos semimedimnos diuidi, quem uerò Tertiarium medimni nuncupamus, ipsius tertiam esse partem, ut Se-*
xtarium

xtarium, sextam. Dimidium sextarium, siue semisextam, duodecimam. Dimidiũ duodecimæ, quartã et uigesimã. Deinde quia medimnum capit chœnicas octo & quadraginta, dimidium medimnum capere quatuor & uiginti. Tertiariũ medimni, sedecim. Sextariũ eiusdẽ, octo. Semisextam, quatuor: unde & Tetrametrum dicitur, quod Aristophanis ioci satis indicant in Nebulis,

πρόδιδου νῦν ἐμοί,

εἰ μὴ τετράμετρον ἐστιν ἡμιεκτέον. Id est,

Quin iam licet certare posito pignore,

An Hemiectum tetrametrum non fiet.

Nam Chœnica metri nomine significabant. Ea uerò tres capit cotylas, quod ante quoque in medicis probaui, & non minus Iulius Pollux confirmat sic scribens, κοτύλη δὲ τὸ τρίτον τῆς χοίνικος. Hoc est, Cotyle tertia Chœnicis pars est. Ab hac fit ἡμιχοίνικον, id est, dimidia Chœnix, quo utitur Dioscorides. διχοίνικον, quo Aristophanes. τριχοίνικον & πενταχοίνικον, ut habet Pollux, id est, mensura duorum, trium, quinqueúe chœnicum. ἄρτος etiam τριχοίνικος, id est, panis trium chœnicum apud Xenophontem libro septimo ἀναβάσεως κύρου. Est autem solũ mensura aridorũ, utitur uerò ea crebro Aristophanes in Vespis,

ἔλαβες τῶν χοίνικα κριθῶν. Id est,

Capiebas chœnice ordei,

medimna scilicet: & in Pace,

δοίην ἂν αὐτῶν ἰσχάδων τρεῖς χοίνικας. Id est,

Pro ipsis dedero caricarum tres Chœnicas.

In Concionatricibus,

ἡμῶν ἀποτίσειν κἀρεβίνθων χοίνικα. Id eſt, *Multam daturam nobis ciceris chœnicen.*

Hæc de Chœnice ſufficiunt. Cotylē quatuor capere oxybapha, ipſum uerò ſeſquicyathū, Cyathū quatuor myſtra, iam antè ſatis declaratum eſt in humidorum menſuris: nunc dicendum quoties maior unamquanq; ſe minorem capiat, Medimnum capit ſemimedimna II. *tertiarios* III *ſextarios* VI. *dimidios ſextarios* XII. *ſemiduodecimas* XXIIII. *chœnicas* XLVIII. *cotylas* CXLIIII. *oxybap.* DLXXVI. *cyathos* DCCCLXIIII. *myſtra* ĪIICCCCLVI. *Dimidium medimnum capit tertiarium cum dimidio, ſextarios* III. *dimidios ſextarios* VI. *ſemiduodecimas* XII. *chœnicas* XXIIII. *cotylas* LXXII. *oxybapha* CCLXXXVIII. *cyathos* CCCCXXXII. *myſtra* MDCCXXVIII. *Tertiarius medimni capit ſextarios* II. *dimidios ſextarios* IIII *ſemiduodecimas* VIII. *chœnicas* XVI. *cotylas* XLVIII. *oxybapha* CXCII *cyathos* CCLXXXVIII. *myſtra* MCLII. *Sextarius medimni capit dimidios ſextarios* II. *ſemiduodecimas* IIII. *chœnicas* VIII. *cotylas* XXIIII. *oxybapha* XCVI. *cyathos* CXLIIII. *myſtra* DLXXVI. *Dimidius ſextarius medimni capit ſemiduodecimas* II. *chœnicas* IIII. *cotylas* XII. *oxybapha* XLVIII. *cyathos* LXXII. *myſtra* CCLXXXVIII. *Semiduodecima medimni pars capit chœnicas* II. *cotylas* VI. *oxybapha* XXIIII. *cyathos* XXXVI. *myſtra* CXLIIII.

Chœnix capit cotylas III. *oxybapha* XII. *cyathos* XVIII. *myſtra* LXXII. *Cotyle capit oxybapha* IIII. *cyathos* VI. *myſtra* XXIIII. *Oxybaphon capit ſeſquicyathum, myſtra* VI. *Cyathus capit myſtra quatuor. Reſtat iam tertia conſuetæ tractationis pars, ut igitur & hanc abſoluamus reuertamur ad medimnũ. Hoc proportionem ſeſquialteram habet ad medimnũ iam antè in mediis menſuris declaratum, quã proportionem & reliquæ menſuræ aridorum inter ſe collatæ ſeruant. Verum eo pluribus teſtibus cõprobaui medimnum octo & quadraginta chœnicas capere: deinde Chœnica tres continere cotylas, quo magis appareat explicationem Medimni Cleopatræ nonnihil deprauatã, ubi legitur,* τ͂ δὲ μέδιμνον ξεςῶ ρβʹ. κοτυλῶ ρλϛ̄. *Rurſum intellige in Georgicis inueni, Medimnum uerò ſextariorum centum duorum, cotylarum centum triginta ſex. Primũ enim ſi hoc conceſſero chœnicem capere tres cotylas, ſubducemus rationem, erit medimnũ non niſi chœnicum quinque & quadraginta & unius tertiæ, quod omnium conſenſu, qui medimnum in chœnicas diſtribuerunt, fálſum comprobatur. Deinde ſi alterum dederimus illud, medimnum capere chœnicas octo & quadraginta, & tum ineamus rationem, non erit chœnix trium, ſed duarum cotylarum, & quinq; ſextarum cotyles, quod nihilo minus alienum à ueritate. Arbitror ergo locum corruptum iſto modo, Librarius legens* ξεςῶν. ρη̄. *ſimilitudine ſoni quæ eſt inter.* βʹ. & η̄. *deceptus.* βʹ. *pro* η̄. *ſcripſit, uel ſimilitudine figuræ:*

ſolent

ſolent enim non admodum diſsimiliter pingere utramq; literam, maxime celeriter ſcribentes, ut in μάρμαρος: *tum alius obſeruans in Georgicis tres ſextarios effi-cere quatuor cotylas, & ſecundam explicationis partem corrigere uolens, pro* κοτυλῶν. ρμδ'. *ſcripſit, quo res concordaret.* ρλϛ'. *quàmuis & hic error ob ſimiles quoſdam ductus literarũ contingere potuit. Eiuſmodi uerò permultos errores ob ſimilitudinem ſoni uel figuræ literarum, ſæpenumero accidiſſe in caſtigationibus, quas in Galenum & Hippocratem ſcribam, teſtimonio ueterũ codicum demõſtrabo. Sic igitur legendũ cenſeo,* τὸν δὲ μέδιμνον ξεστῶν. ρη'. κοτυλῶν ρμδ'. *Id eſt, Medimnum uerò ſextariorũ centũ & octo, cotylarũ centũ quadraginta quatuor. Sed alia difficultas ſe nobis offert in Herodoto, quam Budæus uir diligẽs ante me obſeruauit, nec quẽquam ſciens ſua debita laude priuẽ. Ait enim in Polymnia numerũ exercitus Xerxis colligens,* οὕτω πεντακοσίας τε μυριάδας καὶ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ, καὶ χιλιάδας τρεῖς, καὶ ἑκατοντάδας δύο, καὶ δεκάδας δύο ἀνδρῶν ἤγαγε Ξέρξης ὁ Δαρείου μέχρι Σηπιάδος καὶ Θερμοπυλέων. *Id eſt, Ita quingentas & uiginti octo Myriadas, & tria milia ducentos & uiginti uiros duxit Xerxes filius Darij ad Sepiadẽ uſq; & Thermopylas. Conſtat autem ex præcedentibus hunc numerũ deprauatũ non eſſe. Non multo poſt ſic inquit,* εὑρίσκω γὰρ συμβαλλεόμενος, εἰ χοίνικα πυρῶν ἕκαστος τῆς ἡμέρας ἐλάμβανε, καὶ μηδὲν πλέον, ἕνδεκα μυ-

ριάδας μεδίμνων τελεομένας ἐπ' ἡμέρῃ ἑκάστῃ, καὶ πρὸς, τριηκοσίους τε ἄλλους μεδίμνους καὶ τεσσαράκοντα. Hoc est, Inuenio enim subducta ratione, si singuli quotidie singulas chœnicas tritici acceperint, ac nihilo plus, undecim myriadas medimnûm singulis diebus absumptas, præterea trecenta & quadraginta. Si itaque superiorem numerum colligendo pro medimno chœnicas octo & quadraginta acceperis, prouenient quidem medimnûm undecim myriades, sed præterea non nisi septem & sexaginta medimna & quatuor chœnices. Si uerò ineas rationem, Medimnum nõ exacte capere octo et quadraginta chœnicas, re accurate examinata inuenies hunc Medimnum capere septem & quadraginta chœnicas, et septẽ octauas unius chœnicis, atq; uigesimã octauæ ac paulo plus, quod uix ut quilibet intelligat definiri potest, & minutius est quàm ut definiri debeat, nondum igitur deest integra una octaua quo minus medimnum capiat octo & quadraginta chœnicas. Quod uerò numerus exacte non respondeat, aut librariorũ uitio factum, quod tamen hic quia numerus non notis literarum, sed integra appellatione scriptus est, non contigisse uidetur: aut Herodoti ipsius quadam incuria chœnicum calculis non recte subductis, quod uerisimilius est. Qua de re nec locus hic, sententiam aliorum qui definierunt quot chœnicas capiat medimnũ, infirmare quicquam potest. Nunc erit explicandum quot modios Romanos medimnum comprehendat, tum etiam quòd Atticum & Siculum eiusdem

dem fuerint capacitatis. Est autē Modius omnino uox latina, qua si quando alij utuntur, & nomen & mensuram à Romanis mutuo sumunt: ut contra Medimnum Græca, quā nemo usurpat nisi de rebus Græcis loquens. Medimnum itaque capere modios sex à multis traditur. Atque ut à Suida incipiam, is scribit, μέδιμνον οὖν μοδίων. ϛʹ. Id est, Medimnū igitur modiorū sex. Hæc nāq; ꝓprie ad hoc pertinent medimnū. Eiusdem uerò sententiæ cuius Suidas, est ille qui sic ait in libello de mensuris & pōderibus, ὁ ἀττικὸς μέδιμνος ἔχει ἡμιέκτα. ιβʹ. τὸ δὲ ἡμιέκτον ἔχει χοίνικας δʹ. ὥστε τὸν μέδιμνον ἔχειν χοίνικας. μη̄. ξέστας. ϟϛ̄. Id est, Atticum medimnū habet semisextas duodecim. Semisexta uerò capit chœnicas quatuor: unde fit ut Medimnū capiat chœnicas octo et quadraginta, sextarios sex & nonaginta. Paulo ante ait idē, ὁ δὲ μόδιος ὁ ἰταλικὸς ἔχει χοίνικας. η̄. ὁ δὲ χοῖνιξ ξέστας β̄. Id est, Modius uerò Italicus capit chœnicas octo. Chœnix autem sextarios duos. Hæc ille. Quis uerò non intelligit si Medimnum Atticum capit octo & quadraginta chœnicas, Romanus uerò modius octo, medimnum capere sex modios? Idem dicit Fannius his uersibus de amphora loquens,

Huius dimidium fert urna, ut & ipsa medimni
Amphora, terq; capit modium: sextarius istum
Sexdecies haurit, quot soluitur in digitos pes.

Hæc igitur de Attico medimno scripta sunt, ut & Cornelij Nepotis, qui sic scribit in uita Pomponij

Attici, Auxit hoc officium alia quoque liberalitate: nam uniuersos frumento donauit, ita ut singulis sex modij tritici darētur, qui modus mensuræ Medimnus Athenis appellatur. Sex legēdum arbitror & sentit mecum Alciatus. Scriptū enim primo sic puto VI adiecto scilicet distinctionis pūcto pleniore: librarium uerò puncto annumerato legisse septem, atque sic hanc mendam, ut facile fieri potuit, accidisse. Eiusdē planè capacitatis fuit Siculum medimnum, quod qui Siciliam habitabant non minima ex parte Græci erant. Sed Siculum quoque cōprehendere sex modios ex Ausonio intelligimus qui in Grippo de ternario numero ait,

Hinc Bromij quadrantal, & hinc Sicana medimna.
Hoc tribus, hoc geminis tribus explicat usus agendi.

Quod è Ciceronis uerbis quoque obseruatur, qui sic scribit libro quinto in Verrem, Agri Leontini decumæ anno tertio uenerunt tritici medimna XXXVI. hoc est, tritici modij CCXVI. Ineas rationem & inuenies medimnum sex modios capere. Idem paulò pòst ait, Professio est agri Leontini ad iugera XXX. hæc sunt ad tritici medimna XC. id est, tritici modios DXL. millia. Si enim nonaginta millia medimnûm resolueris in modios, quemque uerò in sex, resultant modij DXL. Ex his igitur satis perspicuum est, Medimnum sex capere modios Romanos, eiusdem etiã capacitatis esse Atticum & Siculum, Iam declarandum est, qua ratione Medimnū capiat sex modios. Modiū cōtinere sedecim sextarios in Romanis mēsuris libro primo declaraui:

declaraui: in his uerò Georgicis Medimnum octo & quadraginta esse choenicum, quæ cotylas efficiunt centum quadraginta quatuor: quia uerò quatuor eiusmodi cotylæ efficiunt tres sextarios, erunt sextarij unius medimni centum & octo, hos si diuiseris in sex partes, quæq; sexta erit octodecim sextariorum. Atticus autē sextarius, ut probaui, minor est Romano duabus uncijs mensuralibus. Si igitur duos sextarios Atticos resolueris, prouenient unciæ sex & triginta, quarum duæ & triginta pro complendis sextarijs Romanis adijciendæ sunt, supersunt uerò quatuor. Medimnū igitur capiet modios sex, sed quia supersunt sexies quatuor unciæ, continebit plus quàm sex modios sextarium unū et uncias quatuor, quam rem tanquam paruā in tanta mensura, non uidentur curasse qui primo Medimnū sex esse modiorū literis cōmendarunt. Quòd si quis ob id quod supererat sextarius unus & unciæ quatuor, contendere uelit locum Cornelij Nepotis non esse deprauatum, sed ab ipso scriptum medimnum septem modiorū, uereor ne nimis leue sit. Ad Alciatum uenio, qui cū Medimnum Atticum capere octo & quadraginta cotylas probauerit, ac Cotylen constituerit nouem unciarū, nunquam potest explicare quo modo capiat modios sex, ut in Cornelio Nepote rectè credit debere legi. Non capiet enim nisi quatuor cum dimidio, si duas cotylas easdem cum Romano sextario esse acceperis, quod tamen ipsum non uelle ex scriptis eius intelligitur. Igitur si rem accurate examinaueris nō capiet ultra quatuor

tuor modios Romanos & sesquisextarium. In idem impegit is cuius uerba recitãtur à Suida. Sequitur enim ex ipsis, modium esse sextariorum duodecim, quod nullus unquam scripsit. Quare nisi uiderem Chœnica & sextarium & cotylam ut mẽsuras aridorũ medicis iuxta eam proportionem in usu fuisse, facile mihi quispiã persuaderet è falsa cotyles acceptione, nempe Medica pro Georgica, eiusmodi Medimnum esse constitutum. Verum de his quisque quod uelit, statuat. Certe medimnum capere modios sex non de eo quod è medica cotyle, sed quod è Georgica constituitur, intelligendum esse, nemo non ex ijs, quæ iam dixi, intelligit. Hæc igitur aduertens Budæus ut est uir prudens & diligens, Chœnica duorum sextariorum statuit, sed cotylam Georgicam ignorans, putat non recte scriptum à Polluce, Chœnica esse trium cotylarum. Idem Budæus & in Attica cotyle fallitur, eã eiusdẽ esse capacitatis, cuius est Hemina Romana arbitratus. Neuter itaque satis inuenit, sit uenia uerbo, qui ex istis se extricaret. Porrò modium Romanam uocem esse dixi: hanc igitur aut respuens Lucianus medimno utitur, ubi Romani scriptores habent modium: aut eandem mensuram censens, ut Alciatus sensisse putat, cum certe liceret ipsi loco eius ἑκτέα dicere, qui parum admodum à modio differt. In quo similiter Suidam, aut illũ unde sua sumpsit, peccasse uidemus cum scribit de Annibale, ὅτι τὸ μέγεθος περὶ τοῦ ἀννίβου νίκης τῆς πρὸς ῥωμαίους καὶ περὶ τῶν ἐναντίων συμφορᾶς ἐπ' ὄψιν ἀγαγεῖν

τοῖς

τοῖς καρχηδονίοις μηχανώμενος, τρεῖς μεδίμνους ἀττικοὺς πλήρεις χρυσῶν δακτυλίων εἰς τὴν λιβύην ἀπέπεμψεν, οὓς ἄρα τοὺς ἱππικοὺς καὶ βουλευτικοὺς ἄνδρας σκυλεύσας ἀνήρητο. Id est, Quoniam statuit Annibal uictoriæ suæ simul & hostium calamitatis magnitudinem Carthaginensibus ob oculos ponere, tria medimna Attica plena aureis annulis misit in Africam, quos scilicet dum spolia colligeret, equestris & senatorij ordinis uiris detraxerat In eodem errore uersatur Angelus Politianus scribēs, Duplex amphora modius est, aut si mauis Græcè medimnus: tum Guarinus Veronensis Strabonis interpres: inquit enim Strabo libro quinto, ἐπὶ δὲ ῥώμης κασίλινον ἵδρυται ἐπὶ τοῦ οὐλτούρνου ποταμοῦ. ἐν ᾗ πολιορκούμενοι πραινεστίνων ἄνδρες. μ. καὶ φ. πρὸς ἀκμάζοντα ἀννίβαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀντέσχον, ὥστε ὑπὸ λιμοῦ διακοσίων δραχμῶν πραθέντες μέδιμνον, ὁ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν, ἐσώθη δὲ ὁ πριάμενος. Hoc sic reddit, Romam uersus autem Casilinum est ad flumen Vulturnū, in quo Prænestini milites XL. & D. aduersus Annibalem uarijs instructum copijs, tamdiu obsidionē pertulere, ut inualescente fame, modius drachmis ducentis uenundaretur, & uenditor quidē mortē oppetierit, emptor autē incolumis euaserit. Vides ut μέδιμνον uerterit modiū: sic enim legit, Ego uerò legendum censeo μῦν, id est, murem, quod quispiam historiæ Romanæ ignarus, putans esse notam, μέδιμνον, scripsit, nō cō-

ſiderans etiam tum debuiſſe adeſſe uel πυρῶν *uel* κρι*θῶν,uel tale quidpiam:ne quis cenſeat id ipſius Strabonis ignorantia factum.Quod uerò debeat eſſe* μῦν, *ſatis oſtēdunt uerba Plinij libro octauo capite* LVII. *Væniſſe murem* CC.*nummis Caſilinum obſidentè Hannibale,eumq́; qui uendiderat fame interijſſe,emptorem uixiſſe annales tradunt,* & *Valerij Maximi qui libro ſeptimo capite ſexto ſcribit,In illa obſidione* & *fide cum trecenti Prænestini manerent,euenit ut ex his quidam murem captū ducentis potius denarijs uendere,q̄ ipſe leniendæ famis gratia conſumere mallet.Sed credo prouidentia deorū effectū,ut* & *uenditori* & *emptori quem uterque merebatur,exitum attribuerit.Auaro enim fame conſumpto manubijs ſordium ſuarū frui nō licuit.Aequi animi uir,ad ſalutarem impenſam faciendam,care quidem ,uerum neceſſarie comparato cibo uixit.Idem etiā indicat Liuius libro* XXIII. *ab urbe condita,Poſtremò ad id uenū inopiæ eſt,ut lora detractasq́; ſcutis pelles,ubi feruida molliſſent aqua,mandere conarentur,nec muribus aliòue animali abſtinerent.Budæus quidem aduertit locum Strabonis ab alijs diſsidere,ſed quo modo id contigerit nō declarat.Redeo ad mēſuras ne quis clamet* οὐδὲν πρὸς μέτρον. *Chœnica tres cotylas capere demonſtraui Georgicas, quæ efficiunt uncias menſurales quadraginta* & *dimidiam,duos ergo ſextarios Romanos, ſed remanet ſemuncia,quam non curantes quidam duorū ſextariorū eſſe dicunt, ut Græcus ille ignotus, cuius uerba paulò*

ante retuli. In quam sententiam uenit etiam Budæus *re-cte considerans, Medimnũ non posse sex modios cape-re, si* Chœnica *minorem duobus sextarijs* Romanis *acci-piamus. Sed idem ignorans, ut dixi, cotylen* Georgicam, *non quiuit intelligere quo modo* Chœnix *esse poßit tri um cotylarum, quod* Pollux *tradidit. Sententia itaque* Pollucis *ueluti reiecta, statuit eam duorum sextario-rum capacem. Verum* Chœnix *cibus erat diurnus: un-de* Suidas *scripsit,* ἡ γὰρ χοῖνιξ ἡμερήσιος τρο-φή. *Hoc est,* Chœnix *enim cibus diurnus. Idem sibi uult* Hesychius *cum ait,* χοίνικες αἱ ἀπὸ μέτρου τρο-φαί. *Quin etiam* Alexarchus, *ut refert* Athenæus *li-bro tertio ex historijs* Heraclidis, *in ciuitate* Vranopo li *à se condita nouam sermonis proprietatem indu-cens, inter cætera* Chœnicem ἡμεροτροφίδα, *quod es-set mensura cibi diurni uocabat. Idem etiam ex* Hero-doto *intelligi potest, qui tritici chœnica absumendam quotidie singulis uiris, qui erant in exercitu* Xerxis, *partitur. Et è* Pythagoræ *symbolo,* χοίνικι μὴ ἐ-πικάθισαι. *Id est,* Chœnici *ne insideas. Quo mo-nemur ne uictu unius diei quæsito, non curemus cra-stinum. Quod symbolum* Erasmus *doctißimè enarra-uit in* Adagijs, *quamobrem mihi silendum puto. Nec i-psum neglectum est à* Budæo. *Hinc* Homericus Telema-chus *ait in decimonono* Odyßeas,

οὐ γὰρ ἄεργον ἀνέξομαι ὅσκεν ἐμεῖό γε
χοίνικος ἅπτηται, καὶ τηλόθεν εἰληλουθώς. *Id est,*
Haud operis uacuum nostram contingere quemquam

Chœnica

Chœnica perpetiar, longis licet hoſpes ab oris
Venerit.

Vtitur uerò Homerus menſura pro demenſo diurno quod Chœnice olim diſtribuebant. Ex his itaque intelligitur, Chœnicen eſſe Græcis menſuram cibi diurni, ut Romanis ſextarium caſtrenſem, qui duos urbicos capiebat, quemadmodum libro primo declaraui. Vt appareat ex Herodoto & Hieronymo eandem uictus rationem Græcis & Romanis militiæ fuiſſe. Sed & domi fuit, quod ex demenſo percipitur, de quo ſic interpres quidam Terentij ſcribit ſuper hoc quod eſt in Phormione,
Quod ille unciatim uix de demenſo ſuo
Suum defraudans genium comparſit miſer,
Id illa uniuerſum abripiet.

Ait itaque interpres, Serui quaternos modios accipiebant frumenti in menſem, & id demenſum dicebatur, & utrum à menſe an à metiendo incertum. Hæc ille. Ad hanc conſuetudinem alluſit Iuuenalis ſatyra decimatertia,
Seruorum uentres modio caſtigat iniquo.

Faciunt autem quatuor modij ſextarios quatuor & ſexaginta: ſi igitur menſem ſtatuas eſſe triginta dierũ, cibus diurnus duo erunt ſextarij, ſed ſupererunt quatuor: quos partim in reliquos ſex dies, quos habent duodecim anni menſes, præterquam quòd quilibet ex ipſis habeat triginta dies, referes: partim in ſemunciam, quam quæque Chœnix plus habet duobus ſextarijs Romanis conſumes: ſi quid uerò præterea ſuperſit, corollarij uice

datum censeri potest. Respondet autem demenso Græcè σιτομέτριον, quod in triginta dies datum fuisse ex hoc Polybij loco, qui est in quarto, opinor, intelligi posse, ὁ δὲ Φίλιππος διαδοὺς, ὅτι μέλλει σιτομετρεῖν, ἐκήρυξεν, ὅσοι μὴ πλεῖον ἔχουσι τριάκοντα ἡμερῶν σῖτον ἀπογράφεσθαι πρὸς αὐτόν. Id est, Philippus autem distribuens, quod uolebat demetiri, proclamare iußit, qui amplius non haberent triginta dierū cibum sibi debere designari. Cæterum quod Terentij interpres scribit, demensum utrum à mense an à metiendo incertū, miror cum Plautus in Menæchmis hoc ioco satis indicet à demetiendo esse dictum,

Nunc argumentum uobis demensum dabo,
Non modio, neque trimodio, uerum ipso horreo,

Sed de Chœnice atque adeo Georgicis mensuris satis multa. Iam ad Hippoiatricas ueniam, quas Latini mensuras mulomedicinæ siue artis ueterinariæ dicerēt. Vt enim illi eos ab equis, ita hi à mulis curandis nominarunt. Sed ijdem medici pecorum κτηνιατροὶ, inquit Varro, adpellantur. Sic uerò habent, ἡ κοτύλη ἔχει ὀξύβαφα. ū. τὸ δὲ ὀξύβαφον κυάθους. γ̄. ὁ δὲ κύαθος μύστρα. δ΄. τὸ δὲ μύστρον κοχλιάρια. β΄. Quod est, Cotyle capit oxybapha duo. Oxybaphum cyathos tres. Cyathus mystra quatuor. Mystrum cochlearia duo. Sed quia Cotyle capit libram mensuralē, oxybaphum capit selibram. Cyathus uncias duas. Mystrum semunciam. Cochlearium drachmas duas. Maiores autem mensuras non addidi, quod nec Græcus, unde

hæc

hæc ſumpſi, addiderit: tum etiam quod quiſq; facile poſſit Cotyle conſtituta ad ipſam tanquàm ad regulã quandam eas dirigere. Sed ſubnectam uerba Græci illius, ἡ κοτύλη ἔχει οὐγγίας. ιβ΄. ὀξύβαφα. β΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κυάθους. γ΄. κύαθος ἔχει μύστρα. δ΄. κοχλιάριον δέ ἐστι μύστρου τὸ ἥμισυ. τὸ δὲ ὀξύβαφον ποιεῖ οὐγγίας. ς΄. ὁ δὲ κύαθος ποιεῖ οὐγγίας. β΄. Id eſt, Cotyle habet uncias duodecim, oxybapha duo. Oxybaphum uerò cyathos tres. Cyathus habet myſtra quatuor. Cochlearium autem myſtri dimidium eſt. Oxybaphum quidem facit uncias ſex. Cyathus uero uncias duas. E quibus uerbis intelligitur cuiuſque menſuræ capacitas quo ad minores & uncias. Verum quia ἔχει ambiguum eſt, nam & χωρεῖ & ἕλκει ſignificat, nos hic de menſurali uncia & libra intelligimus ob has cauſas, & quod nullus liquor ab ipſo exprimatur, quod æquum fuiſſet eum facere, ſi de ponderalibus ſentiret, & quod nullus ex loquendi quadam conſuetudine intelligi facile poßit. Videtur autem hinc orta hæc menſurarum conſtitutio, quod medici aliqui, ut ſupra in Atticis teſtimonio Galeni probaui, Cotylen pro libra Romana menſurali ſunt uſi, quos, puto, ueterinarij imitati tales menſuras ſibi proprias fecere. Quòd ſi quis de ponderalibus uncijs acceperit, oſtendat de quo liquore ſit dictum, quod quum facere non poßit, menſurales rationibus quibuſdam permoti intelligemus. De hoc cyatho ſcribit Suidas, κύαθος, ἀνθλητήριον μέτρον ὑγροῦ, οὐγγιῶν. β΄. Id eſt, Cyathus hauſtoria

ſtoria menſura liquidi, unciarum duarum. Et Heſychius. κύαθος δέχεται ὑγροῦ τινὸς οὐγγίας δύο. Hoc eſt, Cyathus capit liquoris alicuius uncias duas. Si liquoris alicuius, neceſſe eſt ut de menſuralibus intelligamus, aut ſi nolumus, diuerſæ capacitatis conſtituamus cyathos, quod ualde abſurdum eſt: tot enim tum erunt diuerſi cyathi quot liquores diuerſi, atq; cyathus mellis quanto capacior tum erit cyatho olei? Abſurdum dixi: nam certæ & definitæ capacitatis ſextarius Romanis fuit unicus, qui ſecundum quod modo hac modo illa re fuit impletus, ita rerum pondus diuerſum, manente eadem mole, emerſit, atque ſic etiam iuxta rerum quas metimur diuerſitatem, diuerſitas ſextarij tradita eſt ab authoribus. Ita Fannius uini ſextarium, id eſt, tantum uini, quantum ſextarius capit pendere uncias uiginti ſcripſit, olei ſelibram, mellis libras duas cum dimidia. Sed de his ſatis. Sin autem Heſychius pondus certi liquoris ſignificare uellet, aut eum nominaret, aut ex loquendi quadam conſuetudine, quæ hic nulla probari poteſt, iam antè notus eſſet, minime uerò diceret alicuius liquoris. Huius penè capacitatis Cotylen nobis cõſtituit ſine teſtibus Africanus unus è iunioribus Græcorum medicis cum ſcribit, Quam enim comparationem rationémue libræ pondus ad minam habet, libræ menſura eandem ad Cotulã habet ſextarij, ſcilicet Xeſtæue dimidium. Sic M. Fabius Caluus nobis illa ſuo more uertit. Sed ipſe Africanus paulò antè declarauit, quam rationem habeat libra ponderalis ad minam his uerbis, Mna Attica ergo ſtateras

quinq;

quinque & uiginti habet: libra uerò Italica stateras quatuor & uiginti. Hæc uera esse quisque è sequentibus libris intelliget. Nam Mina Attica drachmarum est centum. Libra Romana ponderalis sex & nonaginta. Vigesima itaque quinta parte maior est mina Attica libra Romana, id est, statere uno siue quatuor drachmis. Eadem igitur parte maior esse debet Cotyle libra mensurali. Quum autem duodecim habeat uncias, quas si in semuncias diuiseris, habebis semuncias quatuor & uiginti, una semuncia maior erit Cotyle. Fiet itaq; quinque & uiginti semunciarum, id est, libræ & semunciæ, nō libræ solum, ut Alciatus eum scripsisse ait. Sed tamen id, quod dixi, ab Africano forte inuentum, mihi pulchrum uisum est, libram mensuralem sic conferre Cotylæ, ut ponderalis rectè minæ Atticæ conferri potest. Hoc ex Africano colligitur: quomodo uero illud ipsum quod Hermolaus uoluit, iterum non uideo. Certe Africanus Choa liquoribus repletum asserit idem pendere quod Fannius, nempe uini libras decem, olei nouem, mellis quindecim. Vnde sequitur amphoram uini pendere libras octoginta, olei duas & septuaginta, mellis centum uiginti. Hermolai uerba superiori libro retuli. Sed relinquamus Africanum, qui sibi ipse non satis constat, quis enim non uidet, si Cotyle capax sit libræ mensuralis & semunciæ, Choa cuiusque liquoris nominati non multo plus pendere quàm ipse scripsit? Ad Isidorum uenio, qui cum superioribus sentit, dicens cotylen pendere libram. Hoc tamen Africano indoctior quod

appendit

appendit ſcribit, diſcrimen quod eſt inter libram pondus & menſuram ignorans. Qui Budæum etiam uirum ſummè doctum in ſuum errorem traxit, ut libro primo diximus. Porro uſum Hippoiatricarum menſurarum pluribus probare nequeo, quòd apud Græcos huius artis ſcriptor nullus, quòd ſciam, extet præter Abſyrtum, quem mihi uidere non contigit, etſi ſciam principi Mantuano eſſe. Hæ autem menſuræ ab alijs diſtinctæ, toti huic tractationi non parum lucis adferent. Sequitur nunc liber Tertius in quo pondera rerum, quas metimur, declarare decreui.

LIBER TERTIus, de Pondere rerum quas metimur.



TAMETSI magnus labor fuit Romanas mensuras inquirere, maior etiam Graecas non inuenire modo, sed et disponere inuentas, & sic tradere ut ipsarum inter se diuersitas intelligeretur: is tamen hoc fuit facilior quod simplex. Soli enim tum innitebamur authoritati, quae illi tractationi terminos praescripserat, quos transgredi minime liceret. Quem uerò laborem in hoc libro exhauriemus, is quia duplex difficilior futurus est. Etenim non agendum tantum erit quò sententia nostra confirmetur scriptorum testimonijs, sed experientia ipsa, si quid inciderit controuersum, magna ex parte discutiendum, in quo non exigua inest difficultas. Primò q res quas metimur multae admodum & uariae sint. Deinde quod non arida modo plurimum à liquidis in pondere differant, uerum etiam quae sub utroq; genere comprehenduntur, non minimum inter se. Nã ut experimento didicimus, à siccis permultis grauitate lõge uinci liquores, ita idem illud docuit,

eosdem

eosdem liquores pondere seminum quædam genera uincere. Quo etiam nobis constat, uinum oleo, & mel cōtrà uino multo esse grauius. Aquam autē proxime accedere ad pondus uini, sed pluuiam, quæ nihil adhuc de terra contraxit. Nam cæteræ quanto plus uel minus ea permixtæ fuerint, tanto grauiores inuenientur aut leuiores. Sed oleum quoque quod omnium minus uariat, si non diligenter fuerit ab amurca ac retrimento purgatum, ut de facticio nihil dicam, puro grauius est. Et uinum quod nigrum ob colorem rubeum obscurum uocant, ruffo aliquanto plus pendet, & mel despumatum eo quod è fauis destillarit. Quid? Nihil tam simile est quàm lac lacti, alterum tamen est altero grauius. Sic non minus in aridis ordeum grauius est auena, far ordeo, triticum farre. Denique & triticum tritico, & ordeum ordeo plus ponderat. Similiter de auena, farre, & alijs censendum. Cum itaque tanta sit rerum diuersitas in pōdere, quis non uideat, quæso, quàm lubricum sit hic quidpiam definire? aut quis ualde miretur eos, qui de hac re scripserunt, inter se nonnihil dissidere? Potest tamen in nonnullis penè certi quiddam statui, quod à ueteribus Græcis tantum abest ut sit neglectum, ut id diligenter exquisitum maximo consensu in usum traxerint. Veluti olei pondus, per quod mensuras Atticas, quas & medicas diximus, declararunt. Ego & authoritate ueterū, & experiētia fretus, pondera cuiusque mensuræ refertæ his liquoribus, qui potissimum in usu sunt medicinæ, diligenter

 expendam:

expendã, cũ quod medicis id ualde sit utile futurũ, tum maxime quòd Budæus & Alciatus & Portius sextariũ Romanũ exponere sunt conati, uncias ad pẽsum non ad mensurã referẽtes. Sed primo uideamus quãtũ quæque mẽsura oleo puro plena pẽdeat. Vt autẽ à Romanis incipiamus. Culeus capit, quẽadmodũ libro primo probauimus, mille & sexcẽtas libras mẽsurales, quæ nõ mutãtur, pẽdet uerò olei libras mille trecẽtas triginta tres et uncias quatuor. Amphora capit libras octoginta, pẽdet sexaginta sex & uncias octo. Vrna capit libras quadraginta, pẽdet triginta tres & uncias quatuor. Cõgius capit libras decẽ, pẽdet octo & uncias quatuor. Sextarius capit librã et bessem, id est, uncias uiginti, pẽdet uncias sedecim drachmas quinq; scriptulũ unũ. Hemina capit uncias decẽ, pẽdet uncias octo, drachmas duas, & scriptula duo. Quartarius capit uncias quinque, pendet quatuor, & drachmam unam & scriptulum unum. Acetabulum capit uncias duas & semunciam, pẽdet duas uncias & scriptula duo. Cyathus capit sescunciam drachmam & scriptulum, pendet unciam unam, drachmas tres & siliquas duas. Ligula capit drachmas tres & scriptulũ unũ, pendet drachmas duas & scriptula duo & siliquas duas. Hæc mea sententia est de pondere olei, si ad Romanas mensuras exigatur, cuius fides rursum ab authoribus est petenda. Cotylen Atticam nouem uncias cornu libralis, id est, mensurales capere supra in Atticis ex Galeno probaui, ut Romanam heminam decem in Romanis. Cæterum eodem authore nouẽ

eiusmodi

eiusmodi unciæ olei pendent uncias septem & semunciam. Ait enim, ἕλκουσι γὰρ αἱ θ΄. οὐγγίαι ἰταλικαί, αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασι ἑπτὰ καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας σταθμικάς. *Id est, Pendent enim unciæ nouem Italicæ, quæ sunt in cornibus intersectis uncias septem cum dimidia ponderales. Quod cum sit, decem unciæ mensurales, quas continet* Hemina Romana, *pendent octo uncias & drachmas duas & scriptula duo.* Hoc olei pondus ex alio Galeni loco non *minus intelligi potest, qui est libro sexto de compositione medicamentorum per genera,* ἐγὼ γοῦν ἐν τῇ ῥώμῃ τὴν τοῦ ἐλαίου καλουμένην λίτραν, ἣν διὰ τῶν κατατετμημένων κεράτων μετροῦσιν, ἐστησά ποτε βουλόμενος μαθεῖν, ὁπόσον ἔχει σταθμὸν τοῦ βάρους, εὗρον δὲ ταῖς σταθμικαῖς δέκα οὐγγίαις ἴσας τὰς μετρικὰς τοῦ ἐλαίου ιβ΄. *Id est,* Ego *sanè olei libram* Romæ *nuncupatam, quā per intersecta cornua metiuntur, appendi aliquando cupiens scire, quantū ponderis haberet, inueni uerò duodecim uncias mensurales, decē ponderalibus æquales. Vnde apparet librā & unciā mensuralem non è ponderalibus, ut una alteri respondeat, constitutas, quēadmodū hodie à pharmacopolis ignorantia quadā constituuntur. Sed de his aliàs: nunc ad id ueniā, quod superiori libro promisi me declaraturū, nempe quid hi medici sibi uoluerint, qui* Co*tylen tradiderūt unciarū esse sedecim, et duarū tertiarum unciæ. Quàmuis autem Galenus, quod sciā, nusquàm illud declararit, uidētur tamen mihi, ut tū aixi,*

primo sextarij uocem respuisse, ac suam potius quàm latinam usurpasse. Deinde ut ipsis consuetum erat Co*tylen* Atticam *dicere drachmarum sexaginta, hoc est, unciarum septem cum dimidia, non exprimentes oleum quod alioqui satis intelligeretur è consuetudine illa loquendi: sic etiam* Cotylen *, qua loco* Romani *Sextarij uteremur, arbitror eos dixisse drachmarum esse centum trigintaquatuor & scriptuli unius, quæ efficiunt uncias sedecim & duas tertias.* Quod *de oleo dictum puto: tametsi* Galenus *eos de uncijs mensuralibus locutos accepisse uidetur, quod sine ulla ratione ab ipsis dictum apparet meo iudicio.* Nisi *itaque sic sentiamus, soli illi nihil rationis habuerunt, cur tantam cotylen cõstituerint, qui enim* Cotylen *aiunt nouem unciarum esse mensuraliũ,* Atticam *dicunt: qui decem,* Romanã *heminam: qui duodecim, librã* Romanã. Qui *uerò tradunt eam unciarũ esse septem cum dimidia de pondere sentientes, iterũ* Atticam *intelligunt: sic arbitror qui sedecim & duarũ tertiarum unciæ,* Romanũ *sextariũ. Sed hic forte quispiam dubitabit, amphora olei fuerit mensura nec ne.* Equidem *fuisse in* Varrone *aduerto, qui sic ait,* Quidam *ipsum triticum conspergunt, cum addunt circiter in* M. *modiũm quadrantal amurcæ.* Nam *si amurcæ, quid ni et olei?* Quod *igitur mensuras magnas quasi cuiusq; liquoris fuerint, exposui, non sine exemplo feci, sed secutus sum in hoc* Græcos, *qui idem in* Romanis *mensuris explicandis fecere.* Iam *ad* Atticas, *quas medicas appellaui, trãseundũ.* Metretes *capit centum*

tum et octo libras, pendet oleo plenus nonaginta. Chus capit nouem, pēdet septē cum dimidia. Sextarius, siue ut ipsi ξέςης, capit sesquilibrā, pēdet libram & quadrantem, siue uncias quindecim. Cotyle capit uncias nouem, pendet septem & semunciam. Semicotylium, quod Romani quartarium appellarent, capit uncias quatuor & semunciam, pendet uncias tres, semunciā & drachmas duas. Oxybaphum capit uncias duas et drachmas duas, pendet sescunciam & drachmas tres. Cyathus capit sescunciam, pendet unciam & drachmas duas. Tantum pendent mensuræ Atticæ oleo refertæ, quod ut clarum fiat, non inutile erit iterum uerba Galeni integra asscribere quæ sunt περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *libro quinto,* ὁ μὲν γὰρ ἥρας. ρπ̄. δραχμὰς ἔγραψεν εἰς σταθμὸν ἀνάγων, οὐκ εἰς μέτρον τὸ ἔλαιον, ὡς. ξ΄ δραχμὰς ἑλκούσης τῆς κοτύλης. καὶ γὰρ ἕλκει ἥγε ἀττικὴ. θ̄. οὐγγιῶν οὖσα τῶν ἰταλικῶν. ἕλκουσι γὰρ αἱ. θ̄. οὐγγίαι ἰταλικαὶ, αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν, ἑπτὰ καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας σταθμικὰς, αἵτινες. ξ΄. δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς οὐγγίας η̄. δραχμὰς δεχομένης. *Id est, Heras quidē centū octoginta drachmas scripsit ad pondus oleum reducens, non ad mensuram, tanquam Cotyle pendeat drachmas sexaginta: pendet enim eas Attica, quæ nouem unciarum Italicarum existit. Etenim nouem unciæ Italicæ, in cornibus intersectis discretæ, pendent uncias ponderales septem cum dimidia, quæ sexaginta drachmæ fiunt, si uncia una*

 octo

octo drachmas ceperit Sic Galenus. E cuius uerbis clarum est tantum olei, quantum capit Cotyle Attica, pēdere uncias septem & semunciam, atque ita Sextarium quindecim uncias. Iuxta hanc rationem scripsit Plinius libro primo & uigesimo capite ultimo de Atticis mensuris. Cyathus pendet per se drachmas decem. Cū acetabuli mensura dicitur, significat heminæ quartam partem, id est, drachmas quindecim. Hæc enim planè cum superiori computatione conueniunt. Medici autem in medicamentis, præsertim emplastris, oleo præ cæteris liquoribus utuntur, quam ob rem huius pondus etiam potißimū eis curæ fuit, quod ipsum ex alijs multis Galeni locis obseruare licet. Hinc consuetudo illa explicandi mensuras per olei pondus nata, nenūne non intelligente tunc, etsi non exprimeretur, de oleo dici. Concordat etiam cum his Fannius sic scribens,

At cotyle cyathos bis ternos una receptat,
Sed de abaco nobis id pondus sæpe notatur,
Bis quinq; hunc faciūt drachmæ si appendere tentes,
Oxybaphus fiet si quinq; addantur ad illas.

Fannij hæc uocabula etiam omnia Attica sunt, nec possunt aliter intelligi quàm de pondere olei. Hac eadem ratione quæ scripsit Alciatus uera essent, si de oleo, quo Atticæ mensuræ plenæ fuerint, intelligerētur: sed ipse hoc noluit, uerum de tritico leuißimo intelligens et Romano sextario, putat in commune statuisse ueteres, sextarium Romanum esse unciarū quindecim, de quibus infrà dicam. Porrò hoc modo loquendi mensurarū pon
dera

dera dubio procul exponit Cleopatra cum ait, κοχλιάριον ἔχει < . ᾱ. ὁ κύαθος ἔχει < . ῑ. ἢ γο. ᾱ. καὶ τέταρτον, γράμματα. λ̄. ὀβολοὺς. ξ́. θέρμους. ϙ̄. κεράτια. ρπ̄. χαλκοῦς. υϖ̄. ἔστι δὲ ὁ κύαθος κοτύλης τὸ ἕκτον. ἡ κοτύλη μέτρῳ μὲν ἔχει κυάθους. ς̄. σταθμῷ δὲ < . ξ́. γο. ξς́. γράμματα. ρϖ̄. ὀβολοὺς. τξ̄. θέρμους. φμ̄. κεράτια αϖ̄. χαλκοῦς αωπ̄. τὸ τρύβλιον τὸ αὐτὸ μέτρον χωρεῖ τῇ κοτύλῃ. ἔχει γὰρ μέτρῳ μὲν κυάθους. ς̄. σταθμῷ δὲ < . ξ́. ὁ ξέστης μέτρῳ μὲν ἔχει κοτύλας. β̄. σταθμῷ δὲ δραχμὰς. ρκ̄. καλεῖται δὲ παρὰ αἰγυπτίοις ὁ ξέστης ἴνιον. τὸ ὀξύβαφον ἔχει κοτύλης τέταρτον. κύαθον α ς́. σταθμῷ δὲ < . ιε̄. ἡ κόγχη ἡ μεγάλη τὸ αὐτὸ μέτρον σώζει τῷ ὀξυβάφῳ. ἔχει γὰρ μέτρῳ μὲν κύαθον α ς́. σταθμῷ δὲ < . ιε̄. ἡ δὲ ἐλάττων κόγχη ἔχει μέτρῳ μὲν ἡμικύαθον, σταθμῷ δὲ < . ε̄. μύστρον τὸ μέγα ἔχει κοτύλης τὸ ἑκκαιδέκατον. ὃ γίνεται < . γ ς́. τέταρτον. τὸ δὲ μικρότερον κοτύλης τὸ κβ́. ὃ γίνεται < . β̄. γράμματα. β̄. κεράτιον. ᾱ. καὶ τὸ ἑνδέκατον. ὁ χοῦς ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας ἀττικὰς δώδεκα. ξέστας δὲ. ς̄. χοίνικας δὲ δ́. σταθμῷ δὲ ἔχει ὁ χοῦς < . ψκ̄. *Id est, Cochlearium pendet drachmam unam. Cyathus pendet drachmas* X. *siue unciam unam & quartam eius partem, scriptula* XXX. *obolos* LX. *lupinos* XC. *siliquas* CLXXX. *æreolos* CCCCLXXX. *Est uero Cyathus cotyles pars sexta. Cotyle mensura quidem continet cyathos sex, pon-*

dere uerò drachmas LX. *uncias septem cum dimidia, scriptula* CLXXX. *obolos* CCCLX. *lupinos* DCCXL. *siliquas* MLXXX. *æreolos* MMDCCCLXXX. *Tryblium eandem mensuram capit, quam Cotyle: mensura enim continet cyathos sex, pondere uerò drachmas* LX. *Sextarius mensura quidem continet cotylas binas, pondere uerò drachmas* CXX. *Sextarius autem apud Aegyptios Inium appellatur. Oxybaphum continet cotyles quartam, et mensura quidem continet sesquicyathum, pondere uerò drachmas* XV. *Concha maior eandem mensuram seruat, quam oxybaphum: continet enim mensura sesquicyathũ, pondere uerò drachmas quinque. Mystrum maius continet cotyles decimamsextam, quæ fiunt drachmæ duæ cũ dimidiá & quarta. Minus uerò cotyles uigesimamsecundam, quæ fiunt drachmæ duæ, scriptula duo, siliquauna & undecima. Chus continet mensura quidem cotylas Atticas duodecim, sextarios autem sex, chœnicas quatuor, pondere uerò pendet drachmas* DCCXX. *Hæc Cleopatra: quæ si de olei pondere intelligas, ut debent intelligi, uera sunt, atque cum Galeno concordant: sin de alijs liquoribus, nostra probatione non persuasus, minime. Eadem uerò ratione plærique alij apud Græcos intelligendi sunt, quorum uerba asscribere supersedeo, ne nimium excrescat liber. Sequitur ut similiter explicem, quantum Georgicæ mensuræ oleo repleæ pendeant. Verum in his quia Cotylen sesquialteram proportionem habere ad Atticam medicam probauimus,*

mus, hæc consequuntur. Metretes capit centum & octo libras, pendet nonaginta. Amphoreus capit quatuor & quinquaginta, pendet quadraginta quinque. Chus capit tredecim cum dimidia, pendet undecim & uncias tres. Cotyle capit libram & sescunciam, pendet uncias undecim & drachmas duas. Oxybaphum capit tres uncias et drachmas tres, pendet uncias duas & drachmas sex cum dimidia. Cyathus capit uncias duas & drachmas duas, pendet unciam unam & drachmas septem. Mystrum capit semunciam & drachmam dimidiam, pendet drachmas tres cum dimidia & quartã drachmæ partem. Ita se habent Georgicæ. Hippoiatricæ uerò, in quibus Cotyle proportionem sesquitertiam habet ad Atticam medicam, hoc modo, Cotyle capit libram unam, pendet uncias decem. Oxybaphum capit dimidiam libram, pendet uncias quinq;. Cyathus capit uncias duas, pendet unciam unam, drachmas quinque, & scriptulũ. Mystrum capit unciam dimidiam, pendet drachmas tres & scriptulum unum. Cochlearium capit drachmas duas, pendet drachmam unam, & scriptula duo. Sic declaratæ sunt & Hippoiatricæ. Hæc autem omnia sunt intelligenda de oleo simplici ab amurca, qui est humor, ait Varro, aquatilis, ac retrimento bene defæcato, nisi enim tale sit grauius est, quemadmodum etiam factitij genera omnia natiuo sunt grauiora, multamq; inter se habent differentiam, quam exquirere curiosum uidetur, & non magnæ utilitatis. Nunc tempus est ut minores mensuras conchyliorũ nominibus adpellatas explicem,

quod

quod me facturum primo libro recepi. De quibus cum diuersa admodum tradita sint ab authoribus, equidem malo Cleopatram sequi, quòd eius scripta sint doctißima. Sunt uerò hæ mensuræ minores, Concha, Mystrum, Cheme, Cochlearium. Concha itaque duplex est maior et minor, quod è Cleopatra intelligi potuit, de maiori quoq; scribit Nicandri interpres idem cum Cleopatra, ἡ μεγάλη κόγχη ἴση τῷ ὀξυβάφῳ. Id est, Concha maior æqualis est oxybapho. Quæ uerba in exemplari excuso leguntur corruptißima. Maior igitur eiusdem est capacitatis cum oxybapho. Minor dimidium cyathum capit. Hæc autem, ut ex eiusdem Cleopatræ uerbis liquet, pendet drachmas quinque: illa uerò quindecim, nempe triplo maior. Nec uideo aliter ferè authores minores mensuras explicasse, quàm per pondera olei, quod ipsum suprà declaraui. Vsi sunt & Latini concha pro mensura. Cato capite CLVI. Si amplius ibit sumito farinæ minutæ conchas duas, infriet in aquam, paulum bibat, consistet. Hæc ille. Qui quoniam utitur acetabuli uoce non uidetur pro eodem accepisse. Idem Cato usus est concha pro uasis genere capite LXVI. Cortinam plumbeam in lacum ponito, quò oleum fluat, ubi factores uectibus premerint, continuo capulator concha oleum, quàm diligentißime poterit, tollat, nec cesset. Sequitur mystrum quod duplex esse item Cleopatra tradit. Maius itaque ex eius sententia est decimasexta pars cotyles, pendet uerò drachmas tres cum dimidia, & quartam drachmæ partem. Minus autem uigesimasecunda pendens

dens drachmas duas, scriptula duo, siliquam unam & grani quatuor undecimas. Porrò maius Georgicum dicere possumus: ibi enim fiut in usu, ut uidere licet è ponderum collatione. Minus autem medicum. Quod etiam explicat Fannius, Atticas siue medicas mensuras declarans hoc hemistichio,

At mystrum cyathi quarta est.

Paulo tamen leuius pondus definit quàm Cleopatra, ut proportio sesquialtera & hic maneat inter medicum et Georgicum mystrum. Pendet enim cyathus ipsi drachmas decem, quarum quarta pars sunt drachmæ duæ cum dimidia: idem dicit Nicandri interpres, ὁ κύαθος ἔχει μικρὰ μῦστρα τέσσαρα. Id est, Cyathus capit minora mystra quatuor. Hi itaque duo pulchrè inter se concordant. Et ab ipsis nihil discordat Græcus quidam, quisquis ille est, nec enim nomen exprimitur, qui sic scribit in libello de mensuris & ponderibus, τὸ μέγα μῦστρον κοτύλης ἐστὶν ὀκτωκαιδέκατον, ἄγει δραχμὰς γ̄. γράμμα ᾱ. τὸ δὲ μικρὸν κοτύλης εἰκοσοτέταρτον, ἄγει δραχμὰς β ς΄. Id est, Maius mystrum Cotyles est octauadecima pars, pendet autem drachmas tres & scriptulũ unum. Minus uerò Cotyles quarta & uigesima, pendens drachmas duas cum dimidia. Sic ille, maius his uerbis cõstituens capacitatis minoris q̃ Cleopatra: minus uerò eiusdem planè cuius Fannius et Nicandri interpres. Ipsius itaq; duo mystra proportionẽ sesquitertiã inter se habẽt. Deinde tamẽ additur, τὸ δὲ δικαιότατον μῦστρον γράμματα

ἔχει

est. Maior est uigesima pars cotyles, pendens drachmas tres. Minor trigesima, pendens duas. De quibus audiamus rursum hæc Cleopatræ uerba, χήμη ἡ μεγάλη ἔχει δραχμὰς γ΄. καὶ ἡ μικρὰ δραχμὰς. β΄. Hoc est, Cheme maior pendet drachmas tres, minor duas. Cũ ergo cotyle pendeat drachmas sexaginta, ut iam probaui, perspicuum est Chemen maiorem partem cotyles esse uigesimam, minorem trigesimam. Habet itaq; maior cheme proportionem sesquialteram ad minorem: ex quo & hanc recte Medicam, illam Georgicam, opinor, dixerimus. De Cheme Suidas scribit χήμη εἶδος ὀστρέου. Id est, Cheme species ostrei. Rectius tamen conchylij scripsisset. Chemen maiorem intelligit Crito apud Galenum περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους libro quinto, cum ait, λυθαργύρου χήμη. Quidam, ut ego sentio, docere uolens de qua Cheme sentiat, adiecit ἤτοι δραχμὰς. γ΄. non per hoc spumæ argenti pondus explicans, sed olei si eo cheme impleatur. Habet Fannius quoque chemen cum inquit,

At tertia mystri,
Quam uocitant chemen, capit hæc cochlearia bina.

Quæ de Cleopatræ minori cheme intelligi non possunt, multo uero minus de maiori, neutra enim neque maioris mystri, neque minoris tertia est. Dioscorides autem in libello de mensuris & ponderibus Chemen pro quarta cyathi parte accipit: quod igitur Fannius mystrum, Cleopatra mystrũ minus, ipse Chemen appellat. Fortassis hinc motus ille, cuius uerba suprà retuli, Mystrum mi-

nus & Chemen minorem idem esse statuit. Ex quo sa-
tis apparet alios diligentius, alios negligentius minores
mensuras considerasse. Nonnullos *quia hæc omnia sunt*
conchyliorum genera aliud pro alio dixisse. Quosdam
etiam pro uasculis magis, quàm pro mensuris, ipsis usos.
Vno tamen excepto omnes qui cochlearij mentionem
fecere non uariant, sed summo consensu chemen duo ex
pere scribunt, licet diuersæ capacitatis cochlearia pro
diuersa chemes acceptione hinc proueniant. Equidē *hic*
Cleopatræ scriptis magnam fidem habeo, quod cum his
quæ ex alijs uere sciri possunt uel maxime consentiāt.
Colligamus igitur diuersa cochlearia. Primum *est* Ro-
manum, quod Columella nobis uidetur constituere, nisi
quis uelit potius ipsum Georgicum, transferentem eum
locum è Græcis significare, & Romano *more non locu*
tum: quum uerò reliquas mensuras in ipso intelligimus
Romanas*, & hanc sic accipere uisum est: in illius lo-*
co Græci *habent mystrum: idem nuncupatur ligula, ut*
ibidem dixi. Deinde *est Atticum Cleopatræ, quod pen-*
det drachmam unam. Est *enim decima cyathi pars, che*
mes minoris altera. Qui *autem Chemen quartam cyathi*
esse tradit, is ipsam duo cochlearia cum dimidio cape-
re scribit: unde iterum pendet drachmam, & decima
est cyathi. Tum Fannij est cochlearium altera chemes
pars, quarta & uigesima cyathi. Capit *enim ex eius sen*
tentia Cyathus mystra quatuor. Mystrum chemas tres.
Cheme cochlearia duo, ex quo fit ut quatuor & uiginti
contineat cyathus. Porrò Scribonius Largus *hoc munus*
habet

habet cochlearium: cyatho enim uidetur tribuere triginta. Siquidem heminæ centum & octoginta. Verba ipsius sunt Cōpositione XVI. Postea oportebit scobis eboreæ heminā per duos menses cōsumere uitio correptū, accipientē ex eo terna cochlearia in die, ex aquæ cyathis tribus. Idem tamen Compositione CXXII. maius illo cochlearium significat cum ait, Atque ita postero die sumuntur ex cornibus cochlearia tria cumulata, satis ampla. Ex his itaque apparet magnam cochlearij diuersitatē fuisse. Sed de minoribus mensuris satis. Cæterum omnia quæ de mensurarum pondere oleo refertarum suprà scripsi, si Galeno uiro magnæ eruditionis & multæ experientiæ accedimus, necesse est consequi. Accedimus uerò illi potius quàm alijs quorum nec eruditio, nec in hisce diligentia nobis perspecta esse potest. Sed de his postea. Nunc mensuras uino repletas declarabo, & primum Romanas. Culeus oleo plenus pendet, ut dixi, libras MCCCXXXIII. & uncias IIII. Vino MCCCCLXXXI. cū dimidia et drachmas prætereа II. & duo scriptula. Amphora olei pendet libras LXVI. & uncias VIII. Vini LXXIIII. & drachmas VII. atq; scriptulū unū. Vrna olei pendet libras XXXIII. uncias IIII. Vini libras XXXVII. drachmas tres & scriptula duo. Congius olei libras VIII. & uncias IIII. Vini IX. libras & uncias tres, scriptula duo, siliquas quatuor & grana duo. Sextarius olei pendet uncias XVI. & drachmas quinq; & scriptulum unum. Vini uncias XVIII. cum dimidiá, siliquas

duas

duas & grana duo atque duas tertias grani. Hemina olei pēdet uncias VIII.*drachmas duas, scriptula duo: uini uncias* IX. *drachmas duas, siliquam unam, granum unum & tertiam. Quartarius olei pendet uncias quatuor, drachmam unam, scriptulum unum: uini uncias quatuor, drachmas quinque, grana duo et duas tertias. Acetabulum olei pendet uncias duas & scriptula duo: uini uncias duas, drachmas duas cum dimidia, granum unum & tertiam. Cyathus olei pendet unciam unam, drachmas tres, siliquas duas: uini unciam unam cum dimidia, scriptulum unum & octo nonas grani. Ligula olei pendet drachmas duas, scriptula duo, siliquas duas: uini drachmas tres, siliquam unam, grana duo & duas nonas grani. Sic habent* Romanæ. *Hanc autem proportionem esse inter oleum & uinum, tum qui de pondere liquorum scripsere tradunt, tum experimento discere licet.* Dicunt enim illi *uno quasi ore uinum nona parte grauius esse oleo, quam rem, periculum faciens, sic esse comperi. Sed præstat uerba cuiusdam ex ignotis Græcis asscribere, is ait,* ὁ δὲ οἶνος τοῦ ἐλαίου ἔννατον μέρος ὑπερέχει. ὅλον γὰρ αὐτὸν ἔχει καὶ τὸ ἔννατον αὐτοῦ. Hoc est, *Vinum autem nona parte excedit oleum, tantundem enim pendet, & nonam præterea eius partem. Idem ex alterius ignoti Græci uerbis intelligitur, nec minus ex his, quæ sub Dioscoridis nomine referuntur.* Nam uterque *Cotylen asserit olei nouem uncias, uini decem pendere, quod est, nona parte esse grauius. Quibus cum* Fannius *planè consentit, olei sexta-*

rium

rium decem & octo uncias: uini uerò uiginti pendere uersibus explicans. Solus interpres Nicandri siue ipse non satis diligenter expenderit, siue locus, ut alij pleri-que, sit deprauatus, nonnihil dissentit. Verum cum his à quorum parte stat experientia potius est sentiendũ. Cum igitur sextarium olei probauerim testimonio Galeni pendere uncias sedecim & drachmas quinque & scriptulum unum, pendebit seruata illa regula, quã iam ostendi, uini uncias decem & octo cũ dimidia, duas siliquas, grana duo, & duas tertias. Quo constituto, reliqua necessitate quadã, ut à me sunt exposita, cõsequuntur. Porrò uinũ debet esse fuluũ, κιῤῥὸν Græci uocãt, à quo tamen alia non adeo multum differunt, præter nigrum, quod crassum ualde est. Nunc Atticæ mẽsuræ, eodem liquore impletæ, pari ratione sunt explicandæ. Metretes olei pendet libras nonaginta: uini centũ. Chus olei pendet libras septem cum dimidia: uini libras octo & uncias quatuor. Sextarius olei pendet libram & quadrãtem, id est, uncias quindecim: uini libram unã, uncias quatuor, drachmas quinque, scriptulum unum. Cotyle olei pendet uncias septem cum dimidia: uini uncias octo, drachmas duas, scriptula duo. Semicotylium olei pendet uncias tres & drachmas sex: uini uncias quatuor, et drachmam unã, & scriptulum. Oxybaphum olei pendet unciam unam & drachmas septem: uini uncias duas & scriptula duo. Cyathus olei pendet unciam & drachmas duas: uini unciam unam, drachmas tres, siliquas quatuor. Hoc modo se res habet in Atticis. Ge-

orgicorum uerò Metretes , qui idem est cum Attico olei pendet libras XC. *uini* C. *Amphoreus olei pendet libras* XLV. *uini* L. *Chus olei pendet libras* XI. *&* *uncias* III. *uini uerò* XII. *cum dimidia . Cotyle olei pendet uncias* XI. *& drachmas duas : uini libram, & drachmas quatuor. Oxybaphum olei pendet duas uncias, & drachmas sex cum dimidia: uini uncias tres, & drachmam unam. Cyathus olei pendet unciam unam, & drachmas septẽ: uini uncias duas, & scriptula duo. Georgicas & iam notas fecimus, supersunt Hippoiatricæ. Cotyle itaq; olei pendet ũncias decẽ: uini uncias undecim, scriptula duo, obolum unum, siliquã unam . Oxybaphum olei pendet uncias quinque : uini uncias quinque cum dimidia, scriptulum unum, siliquas duas . Cyathus olei pendet unciam unam, drachmas quinque, & scriptulum unum: uini unciam unam, drachmas sex, scriptula duo, siliquas duas, grana duo, duas tertias grani. Mystrum olei pẽdet drachmas tres & scriptulum unum: uini drachmas tres, scriptula duo, grana duo, duas tertias grani. Cochleariũ olei pendet drachmã unã, & scriptula duo: uini drachmã unam, scriptula duo, obolum unum, granum unum , unam tertiã grani. Ita se habent mensuræ seruata Galeni sententia, & hoc dicto uinum nona parte plus pẽdere quàm oleum. Vino in põdere æqualis est aqua pluuia, uel alioqui pura: nam quæ uel metallicam materiam, uel limum attraxerit multum uariat pondere. Vnde Fannius uerè scripsit, postquàm expreßisset pondera liquorum sua ratione,*

Hæc

Hæc tamen aſſenſu facili ſunt credita nobis:
Namque nec errantes undis labentibus amnes,
Nec merſi puteis latices, aut fonte perenni
Manantes par pondus habent, non denique uina
Quæ campi aut colles nupérue aut anté tulere.

Vnum hoc adijciendum puto, Oleum inter liquores natiuos omnium conſenſu, & experientia ipſa comprobante leuiſſimum eſt. Sed uinum quod é fecibus uini liquidis in ampulla excoctis, atque in altum ui ignis ſublatis, deſtillarit, leuius eſt oleo. Licet uerò ex eo etiam nonnihil cognoſcere, quòd oleum ſi in id infuderis, fundum petat, cum reliquo uino uel aquæ affuſum ſupernatet. Quāquam, quod dixi, magis propter ſubtilem penetrandi uim, quam habet uinum illud, eſſe uidetur. Deinde ut oleum facile inflammatur, ita uinum hoc humana ſolertia præparatum, ſi incenderis ardere non deſinet quouſque totum conſumitur. Sed neceſſe eſt, ut aliquot uicibus ſit excoctum, alioqui quò plus aquei habet, eò grauius exiſtit, uidelicet eiuſdem ferè ponderis cum oleo & igne conſumitur minus. Perinde uerò ut uinum hoc factitium omni natiuo eſt leuius, ſic aquæ ferè omnes, quæ ignis calore rebus quibuſcunque excoctis deſtillarint, quas ob id deſtillatas appellant, cæteris aquis ſunt leuiores. Reliquum nunc eſt, ut mellis pondus quoque iuxta diuerſas menſuras indicemus, ac primum Romanas. Culeus uini pendet libras MCCCCLXXXI. *cum dimidia, drachmas duas & ſcriptula duo: mellis libras* MMCCXXII. *uncias duas,*

L ij *drachmas*

drachmas quinque, scriptulum unum. Amphora uini pendet libras LXXIIII.*drachmas septem, scriptulũ unum: mellis libras* CXI. *unciam unam, drachmas duas, scriptula duo. Vrna uini pendet libras* XXXVII. *drachmas tres, scriptula duo: mellis libras* LV. *cum dimidia, drachmas quinq;, scriptulum unum. Congius uini pendet libras* IX. *uncias tres, scriptula duo cum dimidio, siliquam unam, grana duo: mellis libras* XIII. *cum dimidia, uncias quatuor, drachmas quinq;, scriptulum unum. Sextarius uini pendet uncias* XVIII. *cum dimidia, siliquas duas, grana duo, duas tertias: mellis libras duas, uncias tres, drachmas sex, siliquas quatuor. Hemina uini pendet uncias nouem, drachmas duas, siliquam unam, granum unum & tertiam: mellis libram unam, unciam unam, drachmas septem, duas siliquas. Quartarius uini pendet uncias quatuor, drachmas quinque, grana duo, duas tertias: mellis uncias sex, drachmas septem cum dimidia, siliquam unam. Acetabulum uini pendet uncias duas, drachmas duas cum dimidia, granum unum & tertiam: mellis uncias tres, drachmas tres, scriptula duo, siliquas duas. Cyathus uini pendet unciam unam cum dimidia, scriptulum unum, & octo nonas grani: mellis uncias duas, drachmas duas cum dimidia, granum unum & tertiã. Ligula uini pendet drachmas tres, siliquam unam, grana duo, & duas nonas grani: mellis drachmas quatuor cum dimidia, siliquas duas, granum unum, & tertiam. Tantum pendent Romanæ mensuræ melle plenæ. Quod rursus probandum.*

Fannius & Dioſcorides ſic tradunt pondera liquorum, ut ex ipſis intelligi poßit, mel tertia parte uino eſſe grauius, quorum uerba paulò pòſt afferam. Cum igitur uini ſextarius pendeat uncias decem, & octo cum dimidia, ſiliquas duas, grana duo, & duas tertias: pendebit mellis libras duas, uncias tres, drachmas ſex, ſiliquas quatuor. Hinc uerò reliqua, ut expoſuimus, ſequuntur. Porrò cum Fannio & Dioſcoride experientia conſentit, modo ſumatur mel bene mundum, & id quod è fauis deſtillarit, deſpumatũ enim grauius eſt. Sed ab ipſis nõnihil diſcordat Græcus ignotus, q ſic ſcribit, εἰ δὲ βούλοιο καὶ τὸν σταθμὸν τῶν ὑγρῶν εἰδέναι μέτρων, πάμπολλαι μὲν αἱ τῶν ὑγρῶν οὐσιῶν εἰσὶν κατὰ τὴν ῥοπὴν διαφοραί. ὡς ἐπὶ παραδείγματος ἐλαίου τε καὶ οἴνου καὶ μέλιτος λέξομεν. τὸ μὲν οὖν μέλι τοῦ οἴνου βαρύτερόν ἐστι τέταρτον μέρος καὶ προσέτι δεκάτῳ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὅλον σύνεγγυς τρίτῳ. ἔχει γὰρ τὸ αὐτὸ μέτρον οἴνῳ τοῦ μέλιτος πόσον, ὅλον τε τοῦ οἴνου σταθμὸν, καὶ προσέτι τὸ τρίτον αὐτοῦ. Id eſt, Si autem uis & pondus menſurarum liquorum ſcire, uariæ ſunt humentium rerum differentiæ iuxta grauitatem, ut uerbi gratia olei, uini, & mellis dicamus. Mel quidem uino grauius eſt quarta parte, & præterea decima, quod in uniuerſum proximum eſt tertiæ. Habet enim mellis eadem cum uino quantitas ſiue moles, totum uini pondus, & præterea ipſius tertiam partem. Vides quod ille, quicunq; tandem fuerit, mel uino grauius eſſe dicit,

 primo

primo quarta parte, deinde decima, sic ut desit aliquid ne exactè tertiam compleat. Quarta uerò pars sextarij sunt unciæ quatuor, drachmæ quinque, grana duo, & duæ tertiæ. Decima autē, uncia una, drachmæ sex, scriptula duo, siliquæ duæ, grana duo, & duæ tertiæ. Tum quarta et decima coniunctæ efficiunt uncias sex, drachmas tres, scriptula duo cū dimidio, granum unū & tertiam: quæ si adiunxeris ponderi uini fient libræ duæ, & uncia una. Sed & hic tandem redit in uiam.
Iam Atticas quoque mensuras exponam. Metretes uini pendet libras C. mellis CL. Chus uini pendet libras VIII. uncias IIII. mellis libras XII. cum dimidia. Sextarius uini pendet libram unā, uncias quatuor, drachmas quinq;, scriptulū unū: mellis libras duas, & unciam unā. Cotyle uini pendet uncias octo, drachmas duas, scriptula duo: mellis libram unā & semunciam. Semicotyliū uini pendet uncias quatuor, drachmā unam, scriptulum unū: mellis selibrā & drachmas duas. Oxybaphum uini pendet uncias duas, et scriptula duo: mellis uncias tres, & drachmam unā. Cyathus uini pendet unciam unam, drachmas tres, siliquas duas: mellis uncias duas, & scriptula duo. Tantū pendent Atticæ melle completæ. Georgicorum autem Metretes qui idem est, uini pendet libras C. mellis CL. Amphoreus uini pendet libras L. mellis LXXV. Chus uini pēdet libras XII. cum dimidia: mellis XVIII. & uncias IX. Cotyle uini pendet libram & semunciam: mellis sesquilibram, & drachmas sex. Oxybaphum uini pēdet uncias tres,

tres, & drachmā unam: mellis uncias quatuor, & drachmas sex cū dimidia. Cyathus uini pendet uncias duas, & scriptula duo: mellis uncias tres, drachmā unam, & scriptula duo. Tantum Georgicæ pendent. Sequūtur postremò Hippoiatricæ, ne hæ quidē negligendæ quando huc à nobis peruentū est. Cotyle uini pendet uncias undecim, scriptula duo, obolū unum, siliquā unam: mellis libram unam, uncias quatuor, drachmas quinq;, scriptulum unum. Oxybaphū uini pendet uncias quinq; cū dimidia, scriptulum unū, siliquas duas: mellis uncias octo, drachmas duas, scriptula duo. Cyathus uini pendet unciam unam, drachmas sex, scriptula duo, siliquas duas, grana duo, duas tertias grani: mellis uncias duas, drachmas sex, obolum unum, grana tria & tertiam. Mystrum uini pendet drachmas tres, scriptula duo, grana duo, duas tertias grani: mellis drachmas quinque cum dimidia, grana tria, quinque sextas. Cochlearium uini pendet drachmam unam, scriptula duo, obolum unum, granum unum, & unam tertiam grani: mellis drachmas duas, scriptula duo, grana septē, et undecim duodecimas. Hactenus Hippoiatricas. Sic planè se habent pondera liquorum, si fidem habuerimus Galeno, id ipsum de olei pondere referenti, & communi experientiæ, qua constat uinum oleo grauius esse nona parte, & mel rursum uino grauius tertia. Sed ab istis discordant tam Græci quàm Fannius, qui diuersa tradens partim cum Galeno concordat, partim discordat. Concordat quidem in exprimendo Atticarum

mensurarum pondere, cum oleo repletæ fuerint, ut supra declaraui. Nisi forte quispiam ipsum in commune constituisse putet mensurarum pondera, quod quo modo uerum possit esse nemo ratione consequi potest. Di*scordat uero in* Romanarum *mensurarum pondere: nam ex eius sententia sextarius* Romanus *olei pendet sesquilibram, atque sic unciam plus & drachmas duas ac scriptula duo, quàm nos definiuimus.* Tum *uini uiginti, & quidem rectè nona parte facit grauius oleo, sed plus ipsi quàm nobis pendet sextarius unciam unã, drachmas tres, scriptula duo cum dimidio, granũ unũ, & tertiam grani.* Demum *mellis libras duas cum dimidia, quod rursum tertia parte uino rectè tradit grauius, sed ipsi sextarius mellis plus quàm nobis pendet, uncias duas, drachmam unã, scriptula duo, duas siliquas.* Quod *fit quia in olei pondere dissentiat à* Galeno. Iam *uersus ipsius sunt subnectendi,*

Illud *præterea tecum cohibere memento,*
Finitum *pondus uarios seruare liquores,*
Nam *libræ (ut memorant) bessem sextarius addet,*
Seu *puros pendas latices, seu dona* Lyæi,
Addunt *semissem libræ liuentis oliui,*
Selibramq́; *ferunt mellis superesse bilibri.*

Cum Fannio *prorsus consentit* Dioscorides *& alius quidam, quorum explicatio mensurarum* Romanarum *est in libello de mensuris & ponderibus.* Videntur *autem hi olei pondus tam diligenter quàm* Galenus *non expendisse: uel si rectè expenderunt, aut oleum tam purum,*

rum, quàm ille, non appendisse, aut purum quidem, sed paruæ mensuræ, ut cyathi examinasse: ubi quia parum ipsis deesse uideretur, quo minus sescunciam pẽderet, id non curantes sescunciam pendere dixerunt: deinde iuxta proportionem, quam habent inter se mensuræ, reliquarũ põdera sunt consecuta. Sed quo tandẽ modo acciderit, ut certo sciri non potest, ita ego malo Galeno uiro doctißimo et experientißimo, quàm istis credere: alius rationibus rem exquirens cui uelit assentiatur. Cæterum & horum sententiam paucis exponam non disiunctim ut antè, sed coniunctim, quod quidam ex ipsis quoque fecit. Quod autem Græci illi Romanarum mensurarum pondera explicent, uel ex eo clarũ est, quod dicunt, ἰταλικὸν κεράμιον, id est, Amphora Italica: οὖρνα, id est, Vrna: κόγγιον, id est, Congius: τέταρτον, hoc est, Quartarius. Habent uerò sic, Amphora Italica olei pendet libras LXXII. uini LXXX. mellis CXX. Vrna olei pendet libras XXXVI. uini XL. mellis LX. Congius olei pendet libras IX. uini X. mellis XV. Sextarius olei pẽdet uncias XVIII. uini XX. mellis XXX. Hemina olei pendet uncias IX. uini X. mellis XV. Quartarius olei pendet uncias IIII. cum dimidia, uini V. mellis VII. cum dimidia. Acetabulum olei pendet uncias duas, & drachmas duas: uini uncias duas cum dimidia: mellis uncias tres, & drachmas sex. Cyathus olei pendet sescunciam: uini sescunciam, drachmam unam, scriptulum unum: mellis uncias duas cum dimidia. Mystriũ olei pendet drachmas tres: uini drachmas tres & scriptulum:

ptulum: mellis drachmas quinque. Si hæc uera essent, quilibet dictas rationes secutus facile constituere posset, quantum quæque mensura uel Attica, uel Georgica, uel Hippoiatrica, oleo, uino, melle plena pendeat. Reliquum nunc est ut et de aridorum pondere aliquid dicam. Arida quæ metimur sunt frumenta, semina, legumina, sal: reliqua tametsi nonnunquàm metimur, frequentius tamen pendi solent, ut aromata. Metallica uerò solum appenduntur. E frumentis triticum est præcipuum bonitate simul & pondere: non autem unius est ponderis, siquidem leuissimi modius pendet uiginti libras, atque ita sextarius uncias quindecim, hemina septem cum dimidia. Grauissimi uerò modius pendet libras septem & uiginti atque dodrantem, & sic sextarius uncias uiginti, & drachmas sex cum dimidia. Hæc ex sententia Plinij cuius uerba sunt libro decimooctauo capite septimo. Tritici genera plura quæ fecere gentes. Italico nullũ equidem comparauerim candore ac pondere quo maxime decernitur. Verum huius pondus non declarat, deinde paulò pòst scribit, Nunc ex ijs generibus quæ Romam inuehuntur leuissimum est Gallicum, atque è Cheroneso aduectum: quippe non excedunt in modium uicenas libras, si quis granum ipsum ponderet. Adijcit Sardium sex libras. Alexandrinum & trientes. Hoc est, & Siculi pondus. Beticum totam libram addit. Africum & dodrantes. Cæterum quod aliqui legunt adijcit Sardium selibras, deprauatum est: sic enim far longè grauius esset grauissimo etiam tritico, quod est contra Plinij sen-

tentiam

tentiam, qui sic scribit, Ponderosius far, magisq; etiamnũ triticum. Idem farris pondus explicat ibidem, In transpadana Italia scio uicenas quinas libras farris modios pendere, circa Clusium & senas. Igitur omnino legendum est sex libras. Verum hoc loco iterum mihi agendum est cum Budæo & Alciato, quod ni faciam, uereor ne mea perinfirma uideantur, nemo tamen id eleuandæ authoritatis ipsorum causa, quam excellentissima eruditione merito consecuti sunt, à me factum interpretetur uelim, sed ueritatis asserendæ, quæ non sine multorum incommodo medicis nostris est hactenus ignota, ut in alio opere eiusdem cum hoc argumenti rationibus euidentibus ostendi. Sed primum Alciati uerba paulo diligentius expendamus, quibus suam de sextario Romano opinionem, post Isidori refutatam, declarat. Sunt uero hæc, Quid ergo censendum? ipse mensuras siue humidorum siue arentium eiusdem ponderis non esse & apud Nicandri interpretem, & apud Palæmonem legi. Sic ille. Quid apud Rhemnium Fannium Palæmonem legerit, paulo antè exposuimus: quid uerò apud Nicandri interpretem in alio opere, tum etiam mox nonnihil explicabimus. In utroque certe liquores inter se differre legit. Arida uero in Plinio deprehendit distare, quod etiam si Plinius tacuisset, facile Alciatus conijcere potuit. Deinde pergit, Quapropter si uasculũ quod sextarium tritici capiat, pondusq; unciarum sedecim habeat, quis aqua uel uino impleuerit, uiginti ferè uncias efficiet: grauius enim est uinum seu aqua non solum

tritico

tritico sed etiam oleo. Ita Alciatus. Hoc autem, id est, sesquiquartam proportionem habere uinum uel aquam ad triticum, neque ex Fannio, neque Nicandri interprete didicit: nam hi nullam mentionem fecerunt ponderis aridorum, nedum tritici: igitur experimento, quod si est, non fuit scribendum grauius est uinum uel aqua tritico, sed tritico quod ego appendi: nam tum Beticum, tum Africum grauius est aqua uel uino, etiã si ex Fannij sententia concedamus, sextariũ uini uel aquæ pendere uncias uiginti, sedecim enim sextarij aquæ uel uini tunc pendebunt solum uigintisex libras & uncias octo, cum sedecim tritici Betici pendeant libras uigintiseptem. Africi uigintiseptem & dodrantem. Igitur Beticum triente, Africum libra & uncia grauius est. Oleo tamen & uinum & aqua ponderosius. Sequitur in Alciato, Mel quoque, utpote grauißimum, pondere à cæteris differt, ita ut in duabus quibusque libris selibra supersit, si conferatur oliuo. Sic ille. Hanc autem sententiam siue putauit è Fannio posse elici, siue Nicandri interprete, ueram non esse constat. Fannius quidem ait,

Selibramq; ferunt mellis superesse bilibri.

Non uolens id, quod Alciatus dicit, sed sextarium mellis pendere duas libras cum dimidia, cum olei pendeat, ut declarat carmen superius, sesquilibram, igitur mel plus pendet oleo libram. E Nicandri uerò interprete colligitur libram mellis uiginti unum stagium cum dimidio plus pendere, quàm olei libram: duæ ergo libræ mellis plus pendent q̃ olei, stagia tria & quadraginta: quia

uerò

uerò stagium, ut ipse explanat, est drachmæ unius et dimidiæ, fient drachmæ, sexagintaquatuor cum dimidia, quæ efficiunt octo uncias & drachmam dimidiam. Igitur neque ex huius sententia potest Alciatus *ita conferre mel oleo. Qualis uerò ea sit, alibi disserui. Subnectit his, Cum ergo in põdere mensuræ huiusmodi differant, arbitror ueteres in commune constituisse, ut unciarum quindecim esset sextarius, ut quod uas leuißimi tritici uncias quindecim contineret, sextarius esset. Hæc ille. Leuißimi quidem tritici sextarius* Romanus *quindecim uncias pendet* Plinio, *qui scribit modium uicenas libras pendere. Verum ex hoc loco non tam sua probat* Alciatus, *ut nec potest cum tanta sit tritici diuersitas in pondere, quàm ex alio ubi de* Atticis *loquitur, quemadmodum suprà ostendi, qui locus de oleo est intelligendus, ut certe de nullo alio neque liquido, necque arido intelligi potest. Præterea cum è* Galeni *scriptis necessitate quadam consequatur, sextarium* Romanum *oleo plenũ pendere uncias sedecim, drachmas quinque, scriptulum unum: E* Plinij *leuißimi tritici uncias quindecim, si iuxta proportionem quàm inter se habent ipsi conferas* Atticum, *qui oleo repletus pendet quindecim uncias, tritico refertus leuißimo pendebit tantum tredecim uncias cũ dimidia. Qui ergo ueteres in cõmune constituerunt, quindecim uncias leuißimi tritici appensi sextarium complere?* Attici *ne? quorum mensuras declarat* Plinius? *Minime, nam apud eos sextarius leuißimi tritici, ut iam dixi, penderet tantum tredecim uncias cum dimidia. Tametsi*

etsi non credimus Græcos, quantumlibet fuerunt curiosi, tantam habuisse curam leuißimi tritici, quod Romam inferebatur, quodq; Plinius alibi expreßit, ut per id suas mensuras explicarint. Romani ergo. Sed quis hoc scribit? Plinius dicet, at ille in commune non dicit ueteres sic sextarium constituisse, sed ex eo intelligi potest, calculis subductis, sextarium leuißimi quidem tritici pendere uncias quindecim, non minus uerò grauißimi uncias uiginti, drachmas sex cum dimidia, & alterius cuiuspiam tritici sextarium aliud pendere. Vides igitur quòd non sat ponderis habeant dicta Alciati. Sed obscura sunt quæ subijcit, Sic de aqua, oleo, melle, cæterisq; siue aridis, siue humentibus. Quid ergo uas quod leuissimæ aquæ, quæ est pluuia, leuißimi olei, leuißimiq; mellis, atque aliorum liquorum tum etiam aridorum, continet uncias XV. sextarius erit? Tunc tot erunt sextarij quot sunt liquores et arida. Idem sequitur si leuißimum intelligendũ non est. Interrogabimus igitur an Romani tot sextarios diuersos habuerint, an unum aliquẽ certæ & iustæ capacitatis. Certe cum id quod è scriptis eius sequi indicaui, nõ uideatur uelle, dicet ipsos sextariũ habuiße definitæ quidem capacitatis, sed diuersi ponderis, prout res quas eo metiebantur diuersæ pondere extitere. Non ergo potest ullo modo dicere ueteres in commune constituisse, sextariũ unciarum eße quindecim ponderaliũ. Alciati opinione iã satis refutata et hac parte, ueniam ad Budæũ, qui nititur è tritico appenso, et aqua, quasi experimento quodã, sextarium Romanum dupondium

dium asserere. Audianus uerò ipsum. Satis autem habui hoc dicere, experimento me cognouisse sextarium Romanum dupondium pendere. Id quod rursus mihi credi nolo nisi argumentis optimis probauero. Quibus autem id probat? Primo adducit uerba Plinij de tritici põdere, deinde subnectit, His uerbis Plinius docet qđ deterrimum sit triticum, id pendere in modios uicenas libras. Quod autem longe optimum, ut Africum, septem & uiginti libras & dodrantem. Hæc è Plinij sententia. Pergit, Hoc cum ego probare uellem, tritici sex semisextariolos nostros, id est, sesquipintam pro captu bilancis admensus, in altera lance depleui, & ponderibus identidem examinatis ad parem tandem libram perueni. Sic ille. Quantum uerò ex eius sententia sex semisextarioli efficiũt, mox ipse declarabit. Ait deinde, Hoc cũ in lectißimo tritico fecissem, põderáq; adnotassem, ad aliud triticum transij. Erant enim mihi puluini duo Frãcicani tritici sulcatim, ut aßolet, in horreo dispositi, ut eodem ex agro, sic non eadem segete: cum igitur ex eo similiter eandẽ mensuram pensitarẽ, hoc discriminis adnotaui, ut quod in eis puluinis eximiũ esset, et exacte excussum uẽtilatúmque, eius mẽsura iam dicta leuiter agitata, & radiolo stricta, dupondium nostrũ & quadrantem penderet, lance etiam pessum eunte. Quod autem negligentius uentilatũ, & nonnulla ex parte lolio et melanthio mixtum, aut alia seminum inanitate, id duas libras & quadrantẽ siciliquo minus in æquilibrio teneret. Hoc credimus, ut est uir diligẽs & doctus, factũ

à Budæo,

à Budæo, ac melioris tritici Francici sex semisextariolos pendere duas libras Parrhisias & quadrantem, uilioris duas libras & quadrantem siciliquo minus. Sed quid pòst scribit? Hæc mensura, id est, sex semisextarioli, quos sextarios duos Romanos iudicatũ iri omnibus fortunis meis cauere non dubitarim, si quis diligenter animaduertere uelit, et ueritatem modulis & ponderibus explorare. Vides ex hac obligatione, ut pro certiß.mo habeat, senos semisextariolos tantum capere, quantũ duo sextarij Romani, quod tritici quidem appensione, de qua hic agit, probare non potest: nam pro bonitate & uilitate diuersi admodum ponderis est, unde hæreret ipsius experimentum, sed alias rationes quibus uidetur posse, in alio opere excußi; nunc quæ sequuntur expendamus, Seni inquam semisextarioli octauam partem modij efficiunt, quorum pondus triticeum si octonario multiplicetur, fiet in summa duodeuiginti libræ nostræ lectißimi quidem tritici: deterioris autem, id est, quisquilijs seminum mixti, duabus uncijs minus, id est, siciliquis octo. Si uerũ eßet sex semisextariolos eiusdẽ eße capacitatis, cuius duo sextarij Romani, necessario cõsequeretur, quòd octonario multiplicati, efficerent duodeuiginti libras lectißimi tritici: quia sex, ut asserit, faciunt libras duas et quadrantem. Tum explicat diuersitatem libræ Parrhisijs usitatæ à Romana his uerbis, Porro cum libra nostra, ut sæpe dixi, zygostatica, qua merces appensiles negociatores admetiuntur, quadrante maior sit libra Romana, fit ut duodeuiginti libræ nostræ quatuor & uiginti

libras

libras Romanas *æquent. An ea differētia sit libræ mercatoriæ ad* Romanam *similiter alibi perpendimus.* Pergit Budæus, *Ita fit ut triticum nostrum in agro, qui* Francia *dicitur, natum, duabus libris Siculo leuius sit, cuius tamen supremam notam existimo semissem aut quadrantem uiginti quatuor libris addere posse.* Primū *hæc cum* Plinio *non concordant, qui minus multo pendere* Gallicum *scribit. Deinde nec ipse* Budæus *exacte ponderauit: nam si semisse plus pendet, nihil ne hoc putat esse* Budæus? *poterant sex unciæ resolui atq; exacte dici, quantum sextarius* Romanus *tritico optimo impletus pendeat, quod si ibi parum uideretur, in modio tamen, ubi sedecies excrescit, non erat negligendum.* Sequitur, *Hoc genus experimenti cum cuiuis obuiū sit & expositum, non est cur alia* Plinij *authoritate uel uera, uel mendosa, impugnare ueritatem quispiam citra pertinaciæ reprehensionem possit.* Si Budæus *uera esse sua firmis argumentis probasset, atque his ipsis quispiam non assentiret, iure pertinax dici posset, aut saltem tardus, si ea quæ dixisset uera, ingenio consequi non potuisset, nunc cum id nondum factum & adhuc sub iudice lis sit, nullus iure pertinax dicetur opinor, sed interea temporis nobis cum* Budæo *æquo iure disceptare licebit usque dum ueritate bene cognita doctissimi & optimi quique sententiam tulerint.* Et *profectò hæ atque aliæ eiusmodi asseuerationes, cum alioqui apud me ob insignem eruditionē grauis esset* Budæi *authoritas, me non parum commouerunt, adeò ut penè eò deduxerint,*

rint, ut opus cœptū intermitterē: uerebar enim ne forte mihi perpetuæ contētiones cum uiris illis doctiſsimis futuræ eſſent. Deinde *ueni in hanc ſententiam, ut mea ſimpliciter probarem abſq; diuerſarum ſententiarum refutatione.* Quod *ut doctis ſat fuiſſet, ita rudibus atq; etiam quibuſdam mediocribus facilè potuiſſet imponere tantorum uirorum authoritas, quam iam aliquot annis, libris non indoctis æditis, ſibi compararunt.* Periculū *itaque erat mea condemnari poſſe antequàm intelligerentur, quod etſi me non perinde mouiſſet, multis tamen obfuiſſet ueritatem in incerto relinquere.* His ego *motus argumentis ago cum* Budæo, *qui ut iuris eſt peritiſsimus, ita amantiſsimus credo ueritatis. Si itaque ſua cognoſcet non uera, de ſententia deſiſtet: ſin uera, ſolidis argumentis mea refellet, quod ſi fecerit equidem non modo non indignabor, ſed etiam gratias habebo pro ueritate cōmonſtrata. Verum difficile hoc futurum arbitror: quod ego optimorū authoritatem ſequutus in hanc ſententiā, quam tueor, uenerim: ipſe ſuis quibuſdam conie-cturis & experimentis uiderit ꝙ certis nitatur: quanquam ne hic quidē præiudicare uolo, ſed licebit his exiſtimare, qui utriuſq; noſtrū ſcripta diligēter legerint. Cæterū quæ in* Plinio Budæi *ſententiæ aduerſa ſunt, minime ſunt mendoſa, ſed uera, quæ de* Atticis *recte intelligi, quod etiā ipſe* Plinius *uult, ſuprà declaraui. Si igitur* Budæus *ſextariū* Romanū *tantū modo dupondiū eſſe tradit, nihil ipſi repugnāt, ut nec mihi ꝙ uiginti unciarū eſſe mēſuraliū aio. Si uerò ſextariū ꝙ*

duplus est cotyles Atticæ similiter dupondium statuit, quod facit easdē Atticas & Romanas mensuras esse scribens, hæc Plinij multū ipsi aduersantur, & rectè. Igitur quod ad Atticū attinet sextariū, Plinij authoritate citra pertinaciæ reprehēsionē, spero me impugnaturum Budæi sententiā: quod ad Romanū, aliorum, & non infirmis argumentis. Pergit deinde, Hic si quis selibras legat, ut habent quædā exemplaria antiqua, ut sit, adijcit Sardiū selibras: hoc etiam amplius id quod agimus confirmabit: cum Plinius dicat grauissimū frumentum libras unam & uiginti & dodrantem pendere, et nos experimento didicerimus quod optimum apud nos sit frumentum, id in modios Romanos quaternas & uicenas libras pendere. Quare si Plinius in pondere non deceptus est, uel nostrum triticum etiam Africæ præstantius est, uel libra Romana maior aliquanto fuit, quàm nos eam esse statuerimus, & tamen periculum nullum est, ut arbitror, ne minorē fecerimus libram, cū mensuras auxisse uideamur, quæ pōdere deprehenduntur. In hanc enim tantum partem errare potuimus, utpote cum Plinius sextarium centū et uiginti drachmarum faciat, quem nos bilibrem fuisse cōtendimus, id est, drachmarum centum & nonaginta duarū: qua ratione hemina libralis fuit, quam Plinius sexaginta drachmarū fuisse dicit, id est, tertia parte minorē, atq; eo amplius. Hæc ille. Hanc lectionē, quam profert Budæus, non amplector, quòd pugnet cum ipso Plinio, ut suprà ostēdi. Sed utramcūque tandem Plinij lectionem probaueris,

nihil ex ea iuuatur Budæus,*quo duarum librarũ sextariũ* Romanũ *astruere possit. Quod uerò ait tum* Francicum *triticũ* Africæ *præstantius esse, quippe quod grauius,id ut in laudem Galliarum cedit, ita gratulor Germanis quod tam cultã terrã occuparũt. Si qd enim laudi dari potest non modo* Francis *&* Burgundis *et* Nortemannis *qui* Gallias *occuparunt,sed etiam* Anglis *&* Pictis *atque* Scotis *qui* Britannias, Sueuis *&* Gotthis *qui* Hispanias,Vandalis *qui* Africam,Gothis *&* Longobardis *qui* Italiam,*hoc communi* Germanorum *gloriæ debetur,nam hi omnes* Germani *fuerunt.Sed quod scribit, & nos experimento didicerimus,quod optimum apud nos sit frumentum, id in modios* Romanos *quaternas & uicenas libras pendere. Si uerum esset,sextarius* Romanus *eo tritico impletus pẽderet sesquilibram.Mensuras autem capaciores ipsum fecisse ex libro primo intelligi potest, unde in eam partẽ peccauit.*Plinius *uerò,ut iam sæpe dixi,* Atticas *mensuras exposuit,atque hinc sequitur* Atticum *non* Romanũ *sextarium tot pendere drachmas.Sequitur mox,Carmina autem quæ apud* Priscianum *leguntur,sextarium uiginti unciarum esse statuunt,quo fit,ut noster superquintus sit eius,id est,quinta parte superans.* Fannius *annexus est* Prisciano *apud quem non legitur sextarium uiginti unciarum esse,sed sextarium aquæ,uel uini pendere uiginti uncias,ut olei sesquilibram , mellis libras duas cum dimidia, Verum intelligimus ex eo* Budæum *cum* Romanum *sextarium dupondium esse asserit,de*

aqua pleno sentire, quem ego aliquanto minus, quàm Fannius ait, pendere probaui, quis igitur non uidet Budæum multo capaciorem quàm uerè fuit statuisse? Dein de disputat de loco Plinij, quæ, quoniam ipsius opinionem non confirmant, relinquamus. Postea admonet quo modo triticum recens sit metiendum, atque hactenus nihil aliud egit, quàm quod Francici tritici pondus suo modo constituerit. Postremò sic, quod uult, colligit. Verum qui hoc quod diximus tritico expendendo fecerit, tum demum aquæ pondus exploret: futurum enim recipio ut quæ mensura tritici duas libras nostras & quadrantem pependerit, id est, sex & triginta uncias, eadē tres libras nostras, id est, quatuor Romanas pondere aquæ efficiat, ut sit inter triticeū aqueumq; pōdus proportio sesquitertia: qua ratione bilibrē fuisse sextarium antiquum necesse est, id quod Isidorus ex quopiā authore antiquo scripsit, etiamsi Plinius heminam sexaginta drachmarū esse dicit, quod perinde ualet atq; si sextariū libræ unius & quadrantis esse dixisset. Quid ex his, quæso, inferri potest? aliud nihil nisi Francicum triticum sesquitertiam proportionem habere ad aquam, quam Budæus appendit, si æqualis mensuræ appenduntur. Hoc ergo experimento nihil agit, probandum est ternos semisextariolos Fracicos tantum capere quantum capit sextarius Romanus. Audiamus uerò quomodo id probet: sed de modio citanda sunt exempla. Cato, Vbi sementem parraueris, glandem parari legiq; conuenit, & in aquam conijci. Inde semodios sin-

gulis bubus dare oportet, si laborabũt. Columella de bubus aratorijs loquens libro septimo, Bubus pro temporibus anni pabula dispẽsantur. Ianuario mense fresi & aqua macerati erui quaternos sextarios mixtos paleis dare conuenit, uel lupini macerati modios, uel cicerculæ maceratæ semodios. Idem si grano abstinemus, & regionis copia permittat, cum fronde laurea et ilignea glans adijcitur, quæ, nisi ad satietatem detur, scabiem parit. Potest etiam si prouentus uilitatem facit, semodius fabæ fresæ præberi Nouembri mense ac Decembri: per sementem quantum appetit bos tantum præbendum est: plerũq; tamen sufficiunt singulis modij glandis & paleæ ad satietatẽ datæ, uel lupini macerati modij, uel erui aqua cõspersi sextarij septeni permixti paleis, uel cicerculæ similiter maceratæ sextarij duodeni, uel singuli modij uinaceorũ. His exẽplis conijcere possumus modiũ Romanũ non disparẽ fuisse ei mẽsuræ, quẽ Bœotiũ nostrates uocant, cum sit diurnus cibus bouis aratoris modius aut semodius ꝑ uarietate pabuli. Apud nos equis uiatorijs per diuersoria cibus status est in dies cistellæ ternæ auenæ, ut in Italia ordei. Sic enim semper tulit stabulariorum formula. Sed strigosis equis cũ longis itineribus fatiscunt auctariũ noctu dari solet, id est, quarta cistella. Hæ quaternæ mẽsuræ bœotiũ uel bossellũ nostrũ triticarium implent, qui modus est omnibus iã sarcinarijs equis per stabula uiatoria statutus. Hæc Budæus. Cuius conectura nulla, meo iudicio, est, quòd rei rusticæ scriptores his uerbis mensurã pabuli

buli bubus dandi præscribant: ipse hodiernam pabuli equini rationẽ explicet: cum diuersa ipsis sint pabula: boum enim ferè est glans et legumẽ: equorũ, auena, & seminis genus, quam Speltã Itali uocant: ac permutatio non fiat, nisi summa necessitas cogat. Quare nisi ad bubuli pabuli hodiernam rationẽ quadret, nihil aget hæc coniectura. Et uerisimile est non pauca hac parte non modo in Gallijs & Hispanijs, sed etiã Italia ipsa mutata: quòd à diuersis nostris gentibus uastatæ hæ regiones & occupatæ sint. Pergit paulò pòst, Post hæc antiquitatis monumẽta cũ mensurarũ modos deprehendere magnopere cuperẽ, ad pondus examinare rẽ instituti, quo facto cum nec ex carminibus illis, nec ex Plinio respõderent, nihil potius tandẽ inueni, q̃ id quod apud Isidorum non optimũ ipsum authorẽ, ne harũ quidem rerũ legitur: usqueadeo, quod Plinius aiebat, nullus liber tã malus est, ut nõ aliqua ex parte prosit. Hemina, inquit ille, appendit librã unam, quæ geminata sextarium facit. Sextarius enim duarũ librarũ est. Plinij de Atticis, Fannij uerò partim de ijsdẽ, partim de Romanis intelligenda esse ostendi, quæ magis conueniunt cũ ueritate, quàm Isidori, quæ probat Budæus. Sed de hac Isidori opinione primo libro copiose dixi, quare nunc eadem repetenda non sunt. Subiungit, Hoc cum legissem ilico tres libras nummularias, id est, sesquilibram negociatoriam in lance grandiuscula statui, cuiusmodi sunt lances quibus ad argentum expendendum utuntur, in opposita lance aquam fundere famulum qui mihi

astabat iussi, quoad rem deducerem ad exactum æquilibrium, id quod assecutus sum adijciendo uicissim adimendóque aquulam argentea ligula: tum uascula stannea implendo, non usualia illa quidem & ex suppellectili sumpta, sed iustæ omnino mensuræ, quibus uendi tando uino cauponantes uti solent: tandem cõperi duas libras Romanas, id est, duodenarias, quæ tribus octonarijs, id est, nummularijs respondent, eam omnino esse mensuram, quam ternos semisextariolos lingua uernacula huius urbis appellat, qui dodrãs est eius mensuræ, quam Pintam eadem lingua uocat. Hæc Budæus. Isidorus quidem scribit heminam pẽdere libram unam, & sextarium duas, sed cuius rei, nusquam exprimit toto isto capite, quam ob rem apparet ipsum harum rerum ignarum fuisse. Sed unde hoc in mentem uenit Budæo Isidorum de aquæ pondere loqui? Cur non potius sequitur Fannium, qui expressis uerbis ait Sextarium aquæ pendere uiginti uncias? Sed quia authoritati dubiæ, ut non dicam falsæ, innititur, nihil probat. De libra Romana proximo libro dicam. Pergit denum, Hoc cõperto, cum uasculum illud dodrantale tritico primæ bonitatis implerem, identidemq́; in modium, id est, bossellum transfunderem, non ante æquatum ad summa labra reddidi, quàm sedecies impletum itidem uasculum in modium transfudi. Id cum ad pintam exigerẽ, duodecies exhausi exacta obseruatione trãsuasando. Hac ratione cũ cotula geminata sextariũ faciat, qui bilibris est, oportet eam libralem esse, id est, sex & nonaginta

drachmas

drachmas pẽdere:ita oxybaphus qui cotulæ quarta pars, quatuor & uiginti drachmarum erit, hoc est, quadrantale: & cyathus qui sextarij duodecima pars est, sedecim drachmas pendebit, id est, sextantem libræ Romanæ: No*stra uerò pinta duodecima pars est modij, id est, amphoræ sexta & tricesima.* Ha*ctenus* Budæus. *Si fundamentum cui innititur, nempe sextarium* Romanum *aquæ libras duas pendere, uerum esset, quædam necessario essent uera, quæ scilicet de hemina, acetabulo, & cyatho ab ipso dicuntur, quædam non dicerem falsa, sed crederem, ut quæ de* Francicis *mensuris scribit, iam nec ipsum fundamentum uerum esse hactenus probauit, nec probare opinor poterit, qua de re omnia rursum incerta sunt.*Pergit *postea rem adaptare ad* Francicas *mensuras, quod nihil ad sextarij probationem facit, quocirca id omittam, nam quiuis legere poterit.*De *tritici itaq; pondere nihil certi scribere possum: nam non parum pro regionum diuersitate, atque item in his ipsis agrorum situ & terræ generibus uariat, præterquàm quod* Plinius *scripsit, cui facile credimus, ea quæ* Romæ *erant propemodum decantata, notissima fuisse. Si itaque iuxta* Fannium *acceperis, sextarium* Romanum *aquæ pendere uiginti uncias,* Gallici *uerò tritici, quod è* Plinio *sequitur, quindecim, erit sesquitertia proportio, quam* Budæus *asserit, inter aquam & triticum* Francicum, *atque tum* Gallicum *triticum nihilo hodie grauius est, quàm fuit olim.* Non *ergo dicendum, sextarium aquæ pendere duas libras, quod etiã* Isidorus *non scripsit, ne-*

dum

dum è bonis authoribus quispiam, sed cum Galeno potius sentiendum est: quia uerò tunc ea proportio non remanet, fit aut quod grauius triticum Budæus appenderit, quàm Romam inferebatur, aut quod aliam quàm pluuiam & non satis puram aquam sumpserit. Quod uerò de restitutione libræ Romanæ & amphoræ, unde sua procedunt, scripsit, in alio opere expendimus. Iam ad ordeum ueniam, cuius pondus his uerbis explicat Plinius eodem capite, Leuißimum ex his ordeum, rarò excedit quindecim libras. Pendet itaque sextarius undecim uncias & drachmas duas. De rerum pondere satis. Nunc notas tam Græcarum quàm Romanarum mensurarum exponam, quò finiam hunc librum. Mensuræ Romanæ suas notas habent, quas præter Volusium Metianum in libello de Asse, scio explicasse neminem. Forte in hac re aliquid egregij præstabit Ioannes Auentinus Boious, qui se de Mensuris & Ponderibus scripturum promisit, nihil enim dubito quin multa in antiquis monumentis, quæ sunt in Norico & Rhetia secunda obseruauerit, tum etiã in ueteribus codicibus, qui extãt Augustæ Tiberij apud diuũ Hemeranum, & in cœnobijs ad Danubiũ sitis, quæ superius et ĩferius Altachũ dicũtur.

Culei autem nullam notam hactenus inueni. Quadrantalis, quæ amphora uocatur, talis erat. q. Vrnæ uerò q s. qua significatur dimidium quadrantal esse. Congij Σ. Sextarij Ɔ. Heminæ Ɔ S, iterum adiecta dimidij nota declaratur heminam dimidium esse sextarium. Quartarij Q. Cyathi CV. In aridis uerò, Modij

M°.

M̊. Semodij M S. Acetabulum autem & ligulam notis ueteres scripsisse quoque non inueni. Sic se habent Romanarum mensurarum notæ, si quis notarius his uti uelit. Porro Græcarum maxime in usu sunt apud medicos. Si κ & ϛ supraponitur μ, significat κεράμιον, hoc modo κϛ̊ (μ supra). χ habens ο supra additum, notat χόα, hac figura χ̊. ξ habens suprascriptum ε, indicat ξέσην sic ξ^ε: sed frequentius ita notatur, ut recta linea ξ inferiorem partem secet hoc modo ξ. κ suprascriptum habens ο, atque lineam obliquam quæ inferius eius cornu dissecet, significat κοτύλην, hac figura κ°. ξ si habuerit supra additum ο, indicat ὀξύβαφον, hac pictura ξ°. κ habens superne scriptum υ, atque lineã obliquam, quæ inferius eius cornu secet, significat κύαθον, hoc modo κ^υ. μ habens superne scriptum υ, indicat μύστρον, hac figura μ^υ. χ habens superne positũ η, significat χήμην, isto modo χ^η. Sed & τρύβλιον, quod idem est cum cotyle sic notatur, ut τ ipsi ρ & υ subiungantur, hac forma τρυ. In aridis quoque si μ habuerit superne positum ε, significat μέδιμνον, hoc modo μ^ε. Si χ habuerit superne scriptum υ, notat χοίνικα, hac figura χ^υ. Tantum de notis, sequuntur pondera.

LIBER QVARtus, de Ponderibus Romanis.



MENSVRAS & rerum quarundam, quæ metiri solent, pondera tribus superioribus libris conatus sum diligenter explicare, & pro uiribus defendere, ne uel propter obscuritatem facile rursus possent corrumpi, uel propter diuersas opiniones dubij multum, fidei haberent parum. Duobus uerò sequentibus libris ipsa pondera, quibus easdem res graues aut leues cense mus, sunt declaranda. Hæc autem instituti operis pars, quia tam obscura inuolutaq; quàm mensurarum nõ est, nec illi qui nuper de his scripsere tantopere inter se dissidẽt, nec mihi opus erit multis rem exponere. Vbi autẽ ab ipsis dissentio, nõ sæpe fit ut cum uno aliquo tantum discordẽ, sed plerunq; cũ omnibus. Si igitur unius sententiam refutauero, omniũ refutauero: unde sic quoq; aliquanto breuior esse possum. Cũ uerò Romani perinde ut mensuras, ita sua habuerint põdera, et item Græci sua, Romana etiã hic primo tradere decreui, q. ea ipsa cognita et perspecta nonnihil lucis Græcis pon

deribus

deribus afferre poßint, præsertim his, quæ unà cum im perio Romano illi receperunt, quod genus sunt, libra et uncia, quibus licet è Græcis alij scriptores rarißime, me dici tamen frequentißime utuntur. Romana itaque pon dera sic se habent. Libra quæ & pondo diuiditur in duodecim uncias. Hinc partes eius sunt, Vncia, per se: sextans, duæ unciæ: quadrans, tres: triens, quatuor: quin cunx, quinque: semis, sex, quæ etiam Selibra dicitur: se ptunx, septem. bes, octo: dodrans, nouem: dextrans, de cem: deunx, undecim. Sescuncia autem est uncia una cũ dimidia. Vncia uerò ipsa rursus diuiditur in duas se muncias, in tres binas sextulas, in quatuor sicilicos, in sex sextulas, in septem denarios, in uiginti quatuor scri ptula. Denarius autem diuiditur in duos uictoriatos, in sex sextantes. Sic ipse sentio de ponderibus Romanis, quod ut confirmem ex utriusq; linguæ scriptoribus, te stes adhibebo. Libra itaque inter minora pondera maxi mum, inter maiora minimum est. Maiorum enim nomi ne censentur, quæ libram grauitate uincunt: minorum quæ contrà ab ea uincuntur, ut sit ipsa medium quoddã quod ad utraq; pertineat. Maiora pondera suprà omi si, quod ex libra omnia constent, nec nomina apud Ro manos habeant, præter centum pondium, quod centum est librarum. Libra nanque pondo etiam dicitur. Hinc Festus ait, centena pondo dicebant antiqui referentes ad libram. Maiora autem pondera partim discreta, partim indiscreta fuisse ex Catone aduertimus, qui sic scribit capite XIII. Centumpondium incertum unum & pon

dera

de maiorum ponderum distinctione satis. Pro centumpondio dicitur et centena pondo, ut ex Festo, cuius uerba iam retuli, liquet: & centum pondo, ut ex Plauto in Asinaria, qui ait,

Nudus uinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.

Sed idem Plaut. centumpondio ibidem utitur, cũ inquit, Ad pedes quando alligatus es æquum centumpondium. Solent itaque Romani scriptores rerum pondera per pondo uel libras significare. Varro de uita populi Romani, ut citat Nonius Marcellus. Delphos Apollini munera missa, corona aurea pondo ducentûm. Idem libro quarto eiusdem operis, Itaque retulit auro pondo mille octingentum septuagintaquinque, Liuius libro quinto ab urbe condita, Et mille pondo auri precium populi gentibus mox imperaturi factum. Plinius libro trigesimotertio capite sexto, Mirũ adhuc per Hispanias ab Annibale olim inchoatos puteos durare, sua ab inuentoribus nomina habentes, ex quis Bebelo adpellatur, hodieq; qui CCC. pondo Annibali suminiſtrauit in dies. Sic Romano more ferè loquuntur authores. Græci uerò minas suas in talenta colligunt. Redeo ad libram à qua fit Libralis. Plinius lib. 33. ca. 3. Libralis unde etiã nunc Libella dicitur, et dupõdius appendebatur aßis. Et Columella libro sexto capite secundo, Libralesq; offas in præsulsæ adipis liquamine tinctas ligula dimittito. Hinc quoque fit Bilibris, id est, duarum librarum. Martialis quinto Epigrammatum,

Nolo mihi ponas rhombum, mulúmue bilibrem.
Et Trilibris, trium librarum. Horat. in secundo serm.
laudas insane trilibrem Mulum.
Et quadrilibris. Plautus in Aulularia,
Quadrilibrem aulam auro onustam habeo, quis me est diuitior?

A pondo quoque fit dupondius, quo usus est Plinius *loco suprà citato. De quo sic* Varro *scribit*, Dupondius *à duobus ponderibus, quod unum pondus aßipondium dicebatur, id ideo quod as erat libræ pondus.* A pondo *quoque fit duapondo & trepondo.* Hinc Fabius *inquit libro primo de institutione oratoria*, Quid? *quod quædam quæ singula procul dubio uitiosa sunt, iuncta sine reprehensione dicuntur.* Nam *dua & tre & pondo diuersorum generum sunt barbarismi, at duapondo et tre pondo usque ad nostram ætatem ab omnibus dictū est, & recte dici* Messala *confirmat.* Sed *Scribonius* Largus *pondo dua & pondo tria dicere consueuit: quemadmodum pondo quinq; uel sex, ut* Cōpositione XLV. *Spumæ argenteæ pondo dua: &* Compositione LXXXII. *Resinæ terebinthinæ pondo dua, ceræ pondo semissem: &* Compositione CCLXVI. *Ceræ pondo dua, resinæ frictæ pondo dua, picis* Hispanæ *pondo tria, ammoniaci pondo libram.* Hæc illc. *Pondo itaque si solum ponitur idem quod libra significat: sin alteri uocabulo ponderis adijcitur, id quod* Græcis σαθμῷ *uel* ὁλκῇ, *id est, pondere. Sic scribitur pondo libra, pondo uncia, pondo semuncia, ad differentiam libræ, unciæ, & semunciæ,*

ciæ mensuralis, quas ut ab alijs ponderalibus distinguant, Græci addunt μέτρῳ, quod est mensura. Is itaque usus in pondo Romanis adeo inualuit, ut etiam ijs ipsis, quæ ambigua non essent, adijceretur: sic sæpe scribitur pondo denarij duo, tres, quatuor. Verum de hac re plura libro primo dixi: nunc probandum est libram duodecim esse unciarum. Cuius rei testis est primo Galenus, eius uerò uerba non est cur iterum referam: deinde Volusius Metianus in libello de Asse, cum ait, Ponderis eadem diuisio est quæ æris, nam in quas partes as diuiditur, in has & libra dispenditur. As autem diuiditur in duodecim uncias, ut idem atq; etiã Balbus ad Celsum de agrimensoria scribit, igitur & libra in duodecim uncias dissecatur. Medicamentarij indocti qui librã sedecim unciarũ, quot sane negociatoria est, in medicamentis cõficiendis accipiunt, non minus hic aberrant ac in libra mensurali. Proportio nanque medicinarum, quas recipiunt mixturæ, mutatis ponderibus non respondet, qua de re alibi uberius disserui. Huius itaque erroris uitandi gratia quot unciarum sit libra necesse fuit probari. Sed audiamus Volusium quomodo as diuidatur, cum omnino par sit ratio libræ, notas autem nunc omittam. Prima diuisio solidi, id est, libræ, quod as uocatur, in duas partes dimidias diducitur, pars dimidia Semis uocatur. Sequens diuisio fit in tres tertias partes, pars tertia Triens uocatur. Sequitur diuisio in quatuor quartas, quarta pars Quadrans uocatur. Deinceps fit diuisio in sex sextas

partes, sextæ partis nomen est sextans. Deinde diuiditur in octo octauas, quæ Sescunciæ uocantur. Item nouē nonas, nona pars uocatur uncia duæ sextulæ. Diuiditur item as in duodecim partes duodecimas, uocantur singulæ unciæ. Hæc uelut elementa primæ de asse distributionis æqualitatem seruant, si quid quibusdā parum detrahas uel conferas fient dispares: quare si quadranti sextantem, uel trienti unciā applices, facies quincuncē, qui constat ex quinq; uncijs, hoc est, quinq; duodecimis. Si semissi applices duodecimam, uel quincunci sextantem, uel trienti quadrantē, efficies septuncem, hoc est, septem duodecimas. Si septunci applicueris unciam, uel semissi sextantem, uel quincunci quadrantem, uel trienti tantūdem, facies bessem, id est, duodecimas octo. Si bessi applicueris unciā, uel septunci sextantem, uel semissi quadrantē, uel quincunci trientem, dodrantē efficies, hoc est, nouem duodecimas. Si dodranti applicueris unciā, uel bessi sextantem, uel septunci quadrantem, uel semissi trientē, uel quincunci tantundē, facies dextantē, hoc est, decē partes duodecimas. Si dextanti applicueris unciam, uel dodranti sextantem, uel bessi quadrantem, uel septunci trientem, facies deuncem, hoc est, undecim duodecimas. Ex his apparet in quas partes æqualiter, in quas dispares as diuidatur. Hæc ille. Eadē planè tradit Balbus ad Celsum. Sed horum nominum etymologiam Varro explicat libro quarto de lingua latina his uerbis, *Vncia ab uno. Sextans ab eo q; sexta pars aßis, ut quadrans quòd quarta, & triens tertia pars, semis quòd*

quod semis, id est, dimidium assis, ut suprà dictum est. Septunx à septem & uncia conclusum, reliqua obscura, quòd à diminutione, & ea quæ diminuuntur ita sunt, ut extremas syllabas habeant, ut à decẽ una dempta uncia deunx, dextans dempto sextante, dodrans dempto quadrante, bes ut olim dempto triente. Hactenus Varro. Hæc libræ diuisio est, cuius usus pro pondere adeo frequens est in medicina, ut exemplis ueterum rem cõfirmare nihil opus sit. Selibræ uerò uocabulo utitur Liuius libro quinto ab urbe cõdita, Cui uniuersi selibras farris et quartarios uini ad ædes eius, quæ in arce erãt, contulerunt, et Celsus libro quinto capite decimooctauo, Cerati eloti, quod ϖιπλυμϑύον Græci uocant, selibram. Semis quoque pro eodem pondere usurpant, idẽ Celsus capite XIX. in emplastro quod exest corpus, Ceræ, resinæ terebinthinæ, thuris, olei ueteris, atramenti sutorij, salis ammoniaci pondo semis. Scribonius Largus cõpositione CCLXVI. Ammoniaci pondo libram, thuris pollinis pondo semis, galbani pondo semis. Dextans sic quoque in usu est, idem compositione CCIII. Cum olei ueteris pondo dextante liquefacta ab igne, mortario super infundũtur. Et Dodrans. Columella libro sexto capite sexto, Si nec hæc profuit res, caprifici aridæ conteruntur, & cum dodrante aquæ calidæ dantur. Et bes. Celsus in emplastro, cuius iam memionẽ feci, Aeruginis rasæ pondo bessem. Atque quincunx. Columella libro duodecimo capite uigesimooctauo, Item odoramenta trita, id est, trim cribratam, quæ sit

 instar

instar pondo quincuncem et trientem, fœni græci pondo quincuncem et trientem, schœni pondo quincuncem in unum permisceto. Triens præterea. Largus ibidem, Aeruginis rasæ pondo trientẽ. Quadrans etiam. Celsus in descriptione catapotij ad thoracis dolores finiẽdos, Resinæ terebinthinæ quadrans. Quin & sextans. Largus compositione CCVI. *Myrrhæ, galbani, aloës pondo sextantem. Sic cæteris uti possumus. Hæc autem idcirco adieci ut à nostris medicis in mixturis describendis reuocentur in usum, alioqui sunt satis obuia. Sequitur uncia, quæ in medicinæ usu crebrior est, quàm ut ullo testimonio egeat. Iuuenalis etiam usurpat pro pondere satyra sexta,*

adeo nulla uncia nobis
Est eboris.

Sescuncia, quæ octaua pars est libræ, siue quarta semißis utitur Celsus in malagmate Euticlei, *Galbani sine surculis sescunciam.* Et *Largus compositione* CCX. *Olei cyprij pondo sescuncia.* Huius *sescunciæ dimidia nomine caret, sed ut illa quarta semißis, ita hæc est octaua.* De *usu partium libræ satis.* I*psius uerò unciæ prima diuisio est in duas semuncias, quod uocabuli compositio indicat: &* Varro *libro quarto scribit, Semuncia quod dimidia pars unciæ. Volusius etiam ait, Vnciæ prima diuisio fit in duas partes dimidias, quæ uocantur semunciæ. Vtitur uerò ea Columella capite ultimo libri duodecimi, Quòd si etiam cũ laser non habueris, pro sylphio mellis adijcies pondo semunciã. Altera diuisio*

unciæ

unciæ est in tres binas sextulas, unde scribit Volusius, Item diuiditur uncia in tres partes, quæ uocantur binæ sextulæ, sunt autem scriptula octo. Cæterum binæ sextulæ dicūtur et Duella, quod Fannius hoc uersu explicat,
Sextula cum dupla est, ueteres dixere Duellam.
Sed quod duella uel binæ sextulæ autoribus medicinæ in usu sint, hactenus non inueni: quod uerò pondera fuerint ex Fannio clarum esse potest. Tertia unciæ diuisio est in quatuor sicilicos, de quo sic Volusius scribit, Item diuiditur uncia in quatuor siciliquos, id est, quatuor quartas. Sicilicus itaq; duarum est drachmarum. Festus in neutro protulit, cum ait, Sicilicum dictum quod semunciam secet. Huius usum in pondere fuisse indicat hoc Fannij carmen, quo simul & pondus ipsius explicatur,
Drachmam si gemines, aderit quem dicier audis
Sicilicus.
Vtitur quoq; Scribonius Largus Cōpositione CXLV. Croci pondo sicilici quinq;, apij seminis pondo sicilici sex: licet ibidem notis scriptum sit, quas infra explicabo. Quarta unciæ diuisio est in sex sextulas, quod Volusius declarat hisce uerbis, Item in sextulas sex, id est, sex partes. Sunt uerò quatuor scriptula. Quin etiā Fannius id confirmat scribens,
Drachmæ scrupuli si adiectio fiet
Sextula quæ fertur: nam sex bis uncia constat.
Neque huius usum in medicina reperi, pondus uerò esse uel ex Fannio liquet, Est quinta unciæ diuisio in
 septem

septem denarios Romanis medicis in primis usitata, quod maxime testibus est probandum, sed prima ueniat in medium Celsi authoritas, quæ medicis nota est, aut certe, ob præcipuos artis scriptores, esse debet. Is *ait libro quinto capite decimoseptimo, Sed & antea sciri uolo in uncia pondus denariorū septē esse, deinde Scribonij Largi, ex quo idem intelligitur, cū inquit in præfatione,* Erit *autem nota denarij unius pro Græca drachma, æque enim in libra denarij octogintaquatuor apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrūt.* Hæc *ille. Si octoginta quatuor denarij constituunt libram, libra uerò diuiditur in duodecim uncias, ut probauimus, quis non intelligit unciam denariorum esse septem? Accedat his Plinij testimonium scribentis libro trigesimotertio capite nono, Miscuit denario triumuir Antonius ferrum, miscuit æri. Alij è pondere subtrahunt, cum sit iustum octogintaquatuor è libris signari. His testibus satis probatum arbitror librā* Ro*manis esse denariorum octogintaquatuor, unciam uerò septem. Sexta & ultima unciæ ponderalis diuisio est in uigintiquatuor scriptula, de qua sic ait Volusius, Item in scriptula uigintiquatuor. Idem pòst inquit, Præterea dimidium scripulum audio quosdam ratiocinatores Simplium uocare, quod erit totius aßis quingentesima septuagesimasexta. Scriptulo autem medici ueteres raro utuntur, iuniores frequenter, alij scriptores interdū. Plinius libro trigesimotertio capite tertio, Aureus nūmus post annū sexagesimum secundū percussus*

cussus est, quàm argenteus, ita ut scrupulũ ualeret sestertijs uicenis, quod efficit in libras, ratione sestertij qui tunc erat, sestertios nongentos. Et Columella *libro duodecimo capite uigesimotertio,* At *si ex eadẽ pice totam uindemiam condire uolueris, ita ne gustus picati uini posit intelligi, sat erit eidem sex scrupula in sextarios quinque & quadraginta.* Idem *capite uigesimooctauo,* Tum *in serias singulas, quæ sint amphorarũ septenũm addito medicaminis pondo unciam, & scrupula octo gypsi.* Hactenus *de diuisione unciæ. Sequitur denarij.* Is *itaque pro pondere secatur primo in duos uictoriatos.* Pro *uictoriato autem olim dicebatur quinarius.* Hinc Volusius *scribit,* Victoriatus *enim nunc tantũdem ualet, quantum quinarius olim.* Et *paulò pòst,* Denarius *primo asses decem ualebat, unde & nomen traxit.* Quinarius *dimidiũ eius, id est, quinque asses, unde & ipse uocatur.* Victoriatus *uerò cur sit dictus, explicat* Plinius *libro trigesimotertio capite tertio his uerbis,* Qui *nunc uictoriatus appellatur lege* Clodia *percussus est.* Antea *enim hic nũmus ex* Illyrico *aduectus mercis loco habebatur.* Est *autem signatus* Victoria, *et inde nomen.* Hæc *ille.* Victoriato *frequentißime pro pondere utitur* Scribonius Largus, *at* Celsus *maluit sextãs denarij loco eius scribere, ut libro qnto capite* XVIII. *in malagmate* Medi, Panacis *p.* ✕ *semis.* Iterum, Plumbi *combusti. p.* I. ✕ *& semis.* Deinde *diuiditur denarius in sex sextantes, quod præter* Celsum *nemo explicauit.* Hanc *autem diuisionem fecit, quòd* Græcis *uti nol-*

let, ijs enim drachma in tot obolos diuiditur, in quorum locum substituit sextantes. Vt enim Greci habent drachmam nummum argenteum, ita Romani denarium: cum autem altero pro altero uellet uti, & denarius relatus ad pondera Romana grauior esset tribus scripulis, sextantes excogitauit. Nos igitur cogitemus denariũ in XII. partes, ut assem in XII. uncias diuidi, ex illis duæ partes dicũtur sextans, perinde ut duæ unciæ aßis. Erunt itaq; sex sextantes in denario, quot in libra inueniuntur. Sed audiendus est Celsus, cuius uerba sunt libro quinto capite decimoseptimo, Vnius deinde denarij pondus diuidi à me in sex partes, id est, sex sextantes, ut idem in sextante denarij habeam, quod Græci habent in eo, quem ὀβολὸν adpellant, id ad nostra pondera relatũ paulò plus dimidio scriptulo facit. Sic Celsus. Hæc itaq; diuisio nemini alij in usu est. Sic utitur sextante libro quinto in priori emplastro exedẽte, Resinæ terebinthinæ, fuliginis thuris, singulorum pondo ✱ Z, id est, pondo denarij sextans. Sed idẽ signum etiam est apud eum sextantis libræ, quare diligenter aduertendum ne similitudine uel uocis uel notæ decipiamur: possumus uerò ab errore nobis cauere cõpositionum naturã considerantes. Sic quoq; utitur quadrante libro quarto capite quarto, Aut sulphuris ignẽ non experti pondo ✱ & quadrans, abrotani pondo ✱ in uini cyatho teruntur. Sic deniq; triente libro quinto in malagmate ad strumã & tubera & carcinodas, Salis ammoniaci. p. ℥. id est, põdo triens. Accipio uerò quadrantem

quadrantem tres partes duodecimas: trientem, quatuor, ut sextantem duas. Sed de his satis. Ita se habent pondera Romana. Si itaque maiora in minora resoluero, ad tertiam propositi partem ueniam. Libra diuiditur in has partes æquas, in semisses II. trientes III. quadrantes IIII. sextantes VI. sescuncias VIII. uncias XII. In has uerò dispares, in deuncem & unciam, in dextantem & sextantem, in dodrantem & quadrantem, in bessem & trientem, in septuncem & quincuncem. Rursus libra, quod attinet ad alia minora pondera, secatur in has æquales partes, in semuncias XXIIII. duellas XXXVI. sicilicos XLVIII. sextulas LXXII. denarios LXXXIIII. uictoriatos CLXVIII. scriptula CCLXXXVIII. Selibra siue semis diuiditur in quadrantes II. sextantes III. sescuncias IIII. uncias VI. semuncias XII. duellas XVIII. sicilicos XXIIII. sextulas XXXVI. denarios XLII. uictoriatos LXXXIIII. scriptula CXLIIII. Aliæ partes libræ ex unciæ diuisione facile poterint colligi, quam subijciam. Vncia secatur in semuncias II. duellas III. sicilicos IIII. sextulas VI. denarios VII. uictoriatos XIIII. scriptula XXIIII. Semuncia dissecatur in duellam cum dimidia, sicilicos duos, sextulas tres, denarios tres cum dimidio, uictoriatos septem, scriptula duodecim. Duella diuiditur in sicilicum unum & eius tertiam partem, sextulas duas, denarios duos et eius tertiam, uictoriatos quatuor cum dimidio & tertiam dimidij, scriptula octo. Sicilicus secatur in denarium unum cũ

dimidio & eius quartam, uictoriatos tres cum dimidio, scriptula sex. Sextula dissecatur in denarium & sextã eius partem, uictoriatos duos, & tertiam eius scriptula quatuor. Denarius diuiditur in duos uictoriatos, scriptula tria et tres septimas scripuli, sextantes Celsi sex. Victoriatus diuiditur in scriptulum unum cum dimidio & tres decimasquartas scriptuli. Scriptulum autem diuidere nunc omittam, quia melius Græcis ponderibus declaratis intelligetur eius diuisio: respondet enim planè Romano scriptulo Græcorum γϱάμμα. *Nec reliqua pondera præter denarium in sextantes Celsi diuidere uolui, quòd ipsi soli sint in usu. Nunc ad tertiam propositi partem ueniam serie consueta. Romanos magnarũ rerum pondera per libras uel pondo, quod idem est, explicare solitos, quia dixi, obijciet mihi quispiam Vitruuium uti talento pro pondere, cum scribit libro decimo capite trigesimoprimo , Erigebatur autem machina in altitudinem ad disijciendum murum circiter pedes centum. Item à latere dextra ac sinistra procurrendo perstringebat non minus pedes centum. Gubernabant eam homines centum, habentem pondus talentûm quatuor millium, quod fit quadringẽta* LXXX *.millia pondo. Sic ille. Atque utitur quidem talenti uoce, & recte de rebus Græcis loquens: multo uerò etiam rectius explicãdo quot pondo efficerent tot talenta, ad Romanam loquendi consuetudinem redijt: explicauit autem & idcirco q. Græcis talenta sint admodum diuersa: hoc uerò quod ipse declarat habet centum uiginti pondo. Sed idem di-*

cet Liuium usum talenti nomine de rebus Græcis minime loquentem, cum ait libro ab urbe condita primo, Suessamq; Pometiam ex his ui cepit, ubi cum diuendita præda quadraginta talenta argenti auriq; recepisset. De re quidem nummaria loquens Liuius, utitur nonnunquàm talenti uoce, meo iudicio Atticum intelligens, nisi aliud nominatim exprimat, qua de re in Græcis plura dicam. Alioqui cum pondus indicare uult, ferè seruat Romanum loquendi morem, ut libro septimo, Neque ita rei gestæ fama se Italiæ finibus tenuit, sed Carthaginenses quoque legatos gratulatum Romam misere cum coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio in Iouis cella poneretur, fuit pondo uiginti quinque. Idem lib. decimo, Argenti quod captum ex urbibus erat, pondo mille C C C X X X. Sic Liuius. Latini igitur si utuntur talenti nomine, maxime pro pondere, quasi semper aut aliqua transferunt è Græcis, aut alioqui de rebus Græcorum loquuntur. Romanum enim pondus minime fuit. Sequitur iam libra siue pondo, quæ idem significare probauimus, quamobrem errauit Perottus uir non indoctus, scribens pondo proprie significare X I I. libras his uerbis, Et pondo, quod licet aliquando pro libra inueniatur, propriè tamen significat pondus duodecim librarum, & indeclinabile est. Liuius, Argenti pondo bina & sex libras in militem præstaret. Nec caret singulari, ut nonnulli existimant: sed sic pondo pro duodecim libris dicimus, ut assem pro X I I. uncijs. Hæc Perottus, qui cum id non probauerit, uidetur

conieciſſe

conieciſſe ex Liuij loco quem adducit, ubi poſt pondo bina ſcriptum erat et ſex libras, ex quo maius quiddam eſſe pondo coniecit. Verum codices Liuiani emendati, habent ſelibras, & ſic debere legi uerbis Plutarchi in Fabio de eadem re ſcriptis eruditè probat Budæus, quem ante me hunc errorem in ſecundo de Aſſe detexiſſe ingenuè fateor, ne gloriam alieno labore partam, in me transferre uoluiſſe iure dicar. Sed idem Budæus teſtimonijs in ſpeciem claris & euidentibus contendit libram, pondo, minam idem eſſe. Cum autem mina Attica ſit centum drachmarum, ut libro ſequenti probabimus, Romana uerò libra octoginta quatuor denariorum, ut ex Plinio & Celſo & Largo oſtendimus, primo intelligitur denarium & drachmam Atticam eiuſdem ponderis non fuiſſe: quod tamen, authoritate ſcriptorum fretus, aſſerit: deinde ut fuerint maxime, nemo certe è bonis authoribus dixit, unciam plurium drachmarum quàm octo fuiſſe. Igitur libra erat tantum nonaginta ſex drachmarum, quia ſolum duodecim unciarum, cum mina Attica fuerit ſine controuerſia centum. Vt autem Budæus ſententiam quæ illi ſemel placuit retineat, ſine ullius teſtimonio ait, libram duodecim eſſe unciarum & ſemunciæ. Scribit enim ſic in ſecundo de Aſſe, Hæc eſt exacta libræ ratio, tamen ſemunciam addere nos oportet, cum libra in ratione nummaria cum Græca exæquata ſit, et plane ſit centenaria. Erit ergo libra Latina nõ modo ſeſquialtera noſtræ libræ, id eſt, ſeſquilibra noſtra, ſed etiam præterea quatuor drachmas habuiſſe

intelligitur

intelligitur. Idem in principio libri tertij inquit, Etenim cum duodenæ sint unciæ in libra Romana & in uncia quaterna & uicena scrupula, fiunt in asse scrupula du cenia octoginta octo: est enim scrupulum ducentesima octogesimaoctaua pars aßis, ut inquit Columella. Hæc recte, & præter Columellam idem clare dicit Volusius Metianus & Balbus ad Celsum. Pergit Budæus, Si ergo scrupulum auri uicenos sestertios ualet, & uicenario numerum illum multiplicemus, fiet summa quinque millia septingenti sexaginta sestertij, quibus si semunciam addamus, ut sit libra centenaria quam ante instituimus, fient sex millia sestertiûm. Sic ille. Ex quibus intelligis eum libram, quam eandem putauit cum mina primo centum drachmarũ constituiße, tum necesitate quadam duodecim unciarum & semunciæ. Quòd uerò denarium & drachmam idem arbitretur esse, liquet ex his uerbis quæ sunt in primo de Asse, Drachma igitur non modo pondus denarij Romani, sed etiam nummum significat eodem pondere percussum ab Atheniensibus. Et libro secundo, At denarium & drachmam eundem fuisse nummum, aut eiusdem certè ponderis & æstimationis, authore Plinio, demonstratum est. Hæc Budæus. Cætera quisq; per otiũ legat. Sed libram & minã idem pondus non fuisse satis indicat Dioscorides, qui nunc libræ, nunc minæ uocabulo tanquam diuersis ponderibus utitur, & Galenus apertè dicit differre, ut libro sequenti explanabo. Erat enim mina Attica quatuor drachmis grauior libra Romana. Budæus autem non sine caussa

in

in hanc sententiam uenit, sed quia uisus est sibi satis probasse denarium et drachmam Atticam idem pondus habere: quòd Plinius scribat libro uigesimoprimo capite ultimo, Drachma Attica, ferè enim Attica obseruatione medici utuntur, denarij argentei habet pondus. Et Graeci sic transferant Romana, ut in locum denarij, aut quatuor sestertiũ n semper substituant drachmam, ut Plutarchus, ac medici. Contrà Latini, pro drachma Attica denarium, ut Aulus Gellius & Festus Pompeius, ipse etiam Liuius libro XLIIII. ab urbe condita, Polybij locum recensens. Tum quia Plinius minam uertit librã. Quum tot igitur & tantis testibus etiam in quauis re non indecore errauerit quispiam. Hæc autem omnia iisdem authorum uerbis repetere nimis longum esset, neq; necessarium, cum quisq; in Budæo ea legere poßit, & nos consentiamus sic ab ipsis fuisse scripta. Quid igitur dicet quis? nónne istis conceßis quod uult efficit Budæus? Minime, nam concedo quidẽ authores sic solitos transferre, non tamen do eadẽ prorsus pondera fuisse. Verũ Græcos arbitror, quia nullũ haberẽt pondus siue numisma, quod exactè responderet denario, per id quod proximũ esset, ac non multo leuius, nẽpe septima tantũ parte, drachmã reddidiße. Quod quid mirũ Plutarchum fecisse? cum idẽ pro quartario sextarij, quartam cotyles uerterit? inter quas mensuras longe maius discrimẽ est, q̃ inter drachmæ et denarij pondus. Contrà Latini ipsi, quia octaua unciæ pars apud eos nomen nõ habet, nisi cum Balbo ad Celsum drachmã appellare uelis, uerterũt

denarium. Sic Plinius dicit drachmam Atticam denarij argentei pondus habere, ubi, ferè, erat dicendum. Sic etiam minam libram reddit. Quòd enim exactè neq; drachma Attica denarij habeat pondus, neque libra Romana Atticæ minæ, ex eiusdem uerbis non obscure intelligitur, ait nanq; capite suprà citato, Mna quam nostri Minā uocant pendet drachmas Atticas centum. Hæc uere scripta nemo negabit. Idem lib. 12. capite XIIII. de thure scribit, Micas concussu elisas Mannā uocamus, etiānum tamen inueniuntur guttæ, quæ tertiā partē minæ, hoc est, uigintinouē denariorum pondus æquent. Sic legitur in exemplaribus correctis, et Budæus se duo manu scripta uidiße ait, in quibus ita legatur, et uera lectio est. Nā Plinius quia hic medica nō transfert, ubi nō nisi multo resoluendi negocio drachmam aliter q̄ denariū, et minam q̄ librā uertere poßet, rectè declarat, Minæ tertiam partē esse denarios nouē & uiginti. Tertia enim est drachmarum trium & triginta atq; scrlptuli. Iam unciam esse septem denariorum Celsi, Plinij, Largi testimonio probaui, drachmarum uerò octo esse mox ostendam. Igitur si rationē ineas, septem denarios pro octo drachmis colligens, duæ et triginta drachmæ fient octo & uiginti denarij: reliqua uerò est drachma et scriptulū: ea itaq; drachma & tres septimæ scriptuli efficient iterum denarium, remanent autem quatuor septimæ scriptuli: ex quibus cum nec denarium, nec dimidium Plinius conficere posset, sed sextā tantum denarij partē, rationem earum nullam habuit. Plinij ergo locus ille consentiens

ſentiens cum altero, ubi libram ſcribit quatuor & octoginta denariorum eſſe, ſatis declarat ita ſe rem habere, præſertim cum accedant etiam aliorum teſtimonia. Solet itaque tum ſolum denarium pro drachma ponere cum medica transfert, quod & cæteri fecere. Quin etiã Appianus idem Græce referens quod Suetonius Tranquillus de Cæſare ſcribit, differentiam hanc inter drachmam & denarium mihi uidetur agnouiſſe. Tranquillus inquit, Populo hortos circa Tyberim publicè, & uiritim tricenos ſeſtertios legauit. Sic ille. Quum igitur quatuor ſeſtertij efficiant denariũ, erunt denarij quinq; & ſeptuaginta. Appianus in ſecundo bellorum ciuilium interprete P. Candido ait, Populo horti trans Tyberim prębiti, ſingulis Romanorum ciuibus qui in urbe aderant quinq; & octoginta drachmæ Atticæ collatæ. Ita ille. Septuaginta nãq; denarij ſunt octoginta drachmæ: quod uerò ad quinque reliquas drachmas adiectum oportuit, quia drachma fieri non poterat, omiſit. Locus itaque non eſt, ut Budæo uidetur, deprauatus, ſed magna quidem diligentia ſcriptus ab Appiano, licet idem alias drachmam leuiorem adhuc, ut mox oſtendam, fecerit. Plutarchus autem idem Tranquilli more ſuo reddit. Præterea ex Liuij uerbis clare intelligitur denarium Attica drachma eſſe grauiorem, is ſic ſcribit libro quadrageſimo quarto ab urbe condita, Signati argenti octogintaquatuor milia fuere Atticorum, tetradrachma uocant, trium fere denariorum in ſingulis argenti eſt pondus. Vides ut uir ille ſummus in hiſtoria

Romana aduertit non idem pondus esse Atticæ drachmæ et denarij. In tetradrachmo ergo, id est, quatuor drachmis ferè esse dicit triũ denariorum pondus. Tres enim denarij faciunt tres drachmas Atticas, & remanent superfluæ tres septimæ unius denarij, qua de re Liuius rectè addit, fere, nam quatuor drachmas integras non efficiunt. Hoc satis sit etiam ex Liuio perspicuum esse, denariũ & drachmam idem pondus non habere. Tum etiam Appianum apparet alio loco probasse hanc sententiam, tres denarios ualere pondere tetradrachmum. Suetonius enim scribit in Cæsare, Trecenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat uiritim diuisit, de eodem Appianus sic, interprete Candido, Singulis ex populo minam unam Atticã dedit. Sic ille. Treceenti namque nummi efficient quinque & septuaginta denarios, pro quibus dixit minam Atticam centum drachmarum, ut semper tres denarij tantum ponderent & ualeant, quantum quatuor drachmæ. Nam hæc de ueteri mina Attica, quæ in usu esse desijt, intelligi, ut uult Budæus, non possunt. Sed & Cleopatra nõ minus ostendit denariũ drachma Attica esse grauiorẽ, quæ, quemadmodũ ex semioboli interpretatione intelligitur, duas drachmas, ut taceam de Alexandrina, cõstituit: alteram, quã eandem esse asserit cum denario Italico, sic Romanum uocat: alterã Atticã, ut ex eius uerbis intelligi potest. Prioris obolum dicit æreola habere octo, semiobolum quatuor, cũ quo deinde Atticæ drachmæ semiobolum conferẽs, ait ipsum quatuor quintas alterius semio-

O boli

boli continere. Denarius igitur ipsi quinta parte grauior est drachma Attica, cum utrūq; in duodecim semiobolos diuidat. Sed audiamus uerba Cleopatræ, ἡ δραχμὴ ἔχει γράμματα. γ̄. ὀβολοὺς. ς̄. θέρμοις. θ̄. κεράτια. ιη̄. χαλκοῦς. μη̄. τὸ ἰταλικὸν δηνάριον ἔχει δραχμὴν. ᾱ. *Id est, Drachma habet scriptula tria, obolos sex, lupinos nouem, siliquas decem & octo, æreola quatuor & quadraginta, italicus denarius habet drachmam unam. Paulò pòst ait,* τὸ ἡμιώβολον ἔχει κεράτιον. αʹ ςʹ. χαλκοῦς. δʹ. *Id est, Semiobolus habet siliquam unam cum dimidia, æreola quatuor. Hæc de semiobolo drachmæ, quam dicit idem ualere cū denario. Mox addit,* ἀττικὸν δὲ ἡμιώβολον τοῦ ἡμιωβόλου τέταρτα πέμπτα. *Id est, Atticus autem semiobolus alterius semioboli habet quatuor quintas. Perspicuum igitur est etiam ex Cleopatra denarium Romanum Attica drachma esse grauiorem. Drachmas autem octo Atticas cōprehendi in uncia Romana, tametsi Plinius satis propemodum explicet, cum minæ tertiam partem dicit denarios esse nouem & uiginti, & cum è libra octogintaquatuor denarios signari ait, tamen quò res magis confirmetur afferamus uersus Fannij, quibus asserit unciam drachmarum Atticarum esse octo. Sunt uerò hi,*

In scrupulis ternis drachmam, qua pondere doctis
Argenti facilis signatur pondus Athenis.

His declarat drachmam Atticam, mox uerò id quod uolumus addit,

Vncia

Vncia fit drachmis bis quatuor.

Cum Fannio concordat maxima pars Graecorũ medicorum. Qui uerò dissentiunt, dicunt unciam esse drachmarum septem, per drachmam sine dubio denariũ intelligentes: unde uerbis magis q̃ re discordant, ut libro sequenti declarabo. Balbus *quoq; de agrimensoria ad Celsum idem asserit inquiens, Semuncia quidem est medietas unciae, duella tertia pars, sicilicus quarta, sextula sexta, drachma octaua.* Ego *cũ plurimis consentiẽs, drachmas octo idem põdus habere censeo, quod habent septem denarij, atque sic denarium drachmam esse unam & praeterea septimam ipsius partem: licet Cleopatra grauiorem faciat, nempe ut septem denarij efficiant octo drachmas* Atticas *& tres quartas drachmae, cum qua* Liuius *consentire uidetur, nisi quod ex talenti magni explicatione, de qua sequenti libro dicam, paulò minorem fecisse aduerti potest. Cleopatra tamen ubi minam* Atticam *explicat aeque ac caeteri unciã octo drachmas* Atticas *capere ostendit. Quamobrẽ drachma* Attica *unciae* Romanae *pars octaua fuit, aut si paulò leuior, qua de re non cõtendo, minime authores curarũt.* Vt *prorsus appareat ipsam quoque differentiam quae est inter denarium & drachmã alium alio diligentius expendisse, imo unum & eundem authorem nunc pro eisdem, nunc pro diuersis posuisse. Ex dictis tamen si quis aduertere uelit, non obscure intelliget primo drachmam & denariũ eiusdem ponderis non fuisse, deinde septem denarios efficere unciam, postremò eandem*

drachmarum esse octo. Quamobrem non admodũ nos mouere debent, ut aliud sentiamus, tam Græci quàm Latini interpretes uertẽtes alterum pro altero, quasi prorsus eadem sint: quoniam alias etiam, persæpe cum rerum uel maior est diuersitas, ob uocabulorum inopiam ipsos idem egisse constat, de quo, ne longius quã æquũ sit à proposito euagemur, hic plura dicere nõ libet. Sed obijciet mihi quispiam denarios diuersi ponderis à Romanis fuisse percussos, atque de leuioribus intelligendum cum dicitur, drachmam & denarium idem pondus habere. Cui respondeo, qui leuiores percusserunt, fraude & dolo id fecere non minus quàm Antonius, qui uilius metallum miscuit argento. Fuerunt itaque eiusmodi denarij aut non iusti aut adulterini. Sed iusti ponderis denarios è libra signari quatuor & octoginta asserit Plinius, & Græci scribentes minam esse centũ drachmarũ Atticarũ dubio procul drachmas iusti ponderis intelligunt: quocirca ista obiectione mea sententia non infringitur. Porrò Scribonius Largus tametsi recte scripsit, libram esse Romanis octogintaquatuor denariorũ, tot tamen Græcis drachmarum esse inquiens, à uero aberrauit, ut sequenti libro declarabo: nisi quis more eorum, quod uerisimile est, locutum credat, qui quia transcripserunt Romana medicamenta in Græcam linguam, unciam dixerunt esse septem drachmarum, per drachmam denarium intelligentes, quod ibidem uberius explicabo. Id ipsum tamen Budæi sententiam, quæ est libram Romanam & Atticam minam idem esse, minime

nime confirmaret. Ad Aliatum uento qui mecũ nonni hil sentit: scribit enim, Quapropter Plinius cum apud scriptorem Atticũ minam reperit, uertit simpliciter libram: minimum enim libra nostra & Attica mina differunt, nimirum quatuor solis drachmis. Hæc rectè. Sed idem fallitur in eo quòd unciam putat denariorum esse octo apud Romanos, quia Græcis sit drachmarum octo, idem pondus arbitratus denarij et drachmæ. Verba eius sunt, Merito ergo Cornelius Celsus libro quinto capite decimo septimo, in uncia Græca pondus septẽ denariorum esse tradit, cum alioqui Latina & Attica uncia denarios habeat octo. Sic ille. De Græcis hic nõ differam. Cornelium Celsum Romano more locutum, satis clarum est ex Plinio & Largo, tum ex ipso: adeo enim Græcis ponderum nominibus noluit uti, ut ne obolo uti cogeretur denarium in sextantes diuiserit, ait enim, Sed & antea sciri uolo in uncia pondus denariorum septem esse. Vnius deinde denarij pondus diuidi à me in sex partes, id est, sextantes, ut idem in sextante denarij habeam, quod Græci habent in eo quem ὀβολὸν appellant. Id ad nostra pondera relatum paulo plus dimidio scriptulo facit. Ita Celsus. Et rectissime postremum adiecit, nam sexta pars denarij grauior est dimidio scriptulo, siquidem tria scriptula sunt octaua pars unciæ, denarius uerò septima, sexta itaq; pars denarij dimidio scriptulo grauior est septima ipsius dimidij scriptuli parte. Cũ ergo uellet denarium diuidere in sex partes, ut Græci diuidũt in sex obolos drachmã,

ac denariũ sciret grauiorẽ esse tribus scriptulis, nouam diuisionẽ uidetur cõfinxisse. Non tamen obolus ille Græcus et sextans denarij eiusdẽ sunt ponderis, ut nec drachma, sed diuisionis similis gratia magis hæc scripta accipio. Nisi quòd Celsus potuerit hoc tradere medicos Græcos imitatus, qui cũ Romæ libros scriberẽt de medicamentis, drachmam pro denario usurparunt, tantũmodo septem, ut erant, in uncia numerantes. Quòd autẽ dicit ad nostra põdera relatũ, uidetur indicare Romanis massas paruas fuisse, quibus ponderarent, quæ aßi atque eius partibus grauitate responderent. Denarius uerò argenteus, quo pro pondere utebãtur medici, quia septima unciæ pars, eius sextans grauior extitit dimidio scriptulo. Sin autem Celsus sic non sensisset, sed omnino putasset drachmã & denariũ idem pondus habere, non minus fuisset deceptus ac alij. Cæterum quòd una tantum uncia fuerit eiusdẽ ponderis tam Græcis q̃ Romanis, utrisque tamen in sua minora pondera diuisa, mox in Græcis fusius exponam, nunc ad Portium ueniam, qui & ipse putat drachmam & denariũ eiusdem ponderis fuisse, inquit enim, Et denarios pondere drachmæ in frequẽtiori usu fuisse, quos ut asses uariante tempore mores, uario pondere signatos, & tandem ad imitationem Atticorũ in drachma resedisse opinor. Sic Portius. Hoc opinatur quod appendens denarios antiquos drachmæ pondere inuenerit, sed non æstimat id quod diuturnitate & usu de ipsis fuit detritũ: deinde non satis probat nostrã drachmam cum ueteri paris

esse

esse ponderis. Idem tamen quia diuersos denarios fuisse signatos ait, habere uidetur quo loca inter se pugnantia dissoluat. Sic ex Liuij loco unà cum Prisciano Cæsariensi denarium efficit quatuor scriptulorũ, cum id ex eo colligi non poßit: addit enim, ferè, ne quis planè tres denarios idem pondus habere quod tetradrachmũ Atticum credat. Sẽtio itaq;, ut iam dixi, authores non nisi de iusti ponderis denarijs locutos, & quidẽ argenteis. Sed de his plus, satis. Perotti nanque ineptias omittam consulto. Verum denarium diuidi in duos Victoriatos ait Volusius, quem sum secutus. A nobis autem dissentit is, qui ponderum explicationem quandam adiecit Scribonio Largo quisquis fuit, inquit uerò, Victoriatus argẽteus erat nũmus uictoriæ nota signatus, pro quo, in compositionibus à Scribonio relatis, Galenus duos obolos ponit, hoc est, scriptulum. Sic ille. Et certe uidetur ita in quibusdam locis, sed sunt alij loci in quibus recte per τριώβολον reddit. Vt Scribonius Largus Comp. CLXX. scribit thlaspis ⚹ pondo VI. & uictoriati, opobalsami ⚹ pondo VI. & uictoriati. Galenus uerò in secundo περὶ ἀντιδότων libro ὀποβαλσάμου, θλάσπεως ἀνὰ δραχμὰς. ς΄. καὶ τριώβολον. Id est, Opobalsami, thlaspeos singulorũ drachmas sex & triobolũ. Sic etiam in parte cõpositionis, quæ deest, ubi Galenus habet, τριώβολον, Ruellius medicus insignis et doctus eã cõpiẽs uertit recte uictoriatum. Quin etiam hoc argumẽto est, quòd Galenus ferè semper τριωβόλου pondere medicinas exhibet, quæ

conferunt tußi in tribus cyathis aquæ uel aquæ mulsæ. Largus autē easdem uictoriati itidē in tribus cyathis. Quare loca dißidentia nihil probant, aut enim corrupte in alterutro scriptore leguntur: aut, quod uerisimilius mihi uidetur, nō ex hac prima æditione Largi, quæ nobis est in manibus, sed secunda quā se promisit æditurum, sunt à Galeno uel ab alijs, quos ipse citat, transcripta. Cuius rei indiciū maximū esse puto, quòd non paucæ sunt cōpositiones nomine Scribonij Largi apud Galenū, quæ in hac æditione desiderātur: deinde quòd ibidem pondera persæpe quadrupla inueniamus: inde conijcio libellum secundo fuisse ab eo æditū. Est igitur uictoriatus, dimidius denarius. Vltima autem unciæ diuisio est in scriptula. De scriptuli itaq; uoce pauca quædam dicenda arbitror antequàm librum finiam. Volusius legit scriptulum, ut sit è Græco, quod est γϱάμμα, sic etiam in Celsi peruetusto exemplari inueni scripulum, & t librariorum incuria fortè erat omissum, ut facile fieri potest dum festinant. In Plinio & Columella legitur scrupulum, quod nescio qua ratione dictum sit, nam à scrupus scrupulus deducitur. In Fannij uersibus reperitur prima correpta, ut in hoc,

Gramma uocant, scrupulum nostri dixere priores.

Ego tamen malo per concisionem legere scruplū, quia Martialis primā producit libro quarto Epigrāmatum,

Ergo nec argenti sex scrupula Septitiane
Missa.

Idem in decimo Epigrammatum,

Pensauit

Pensauit digitis diuq; mensa est,
Libras, scrupula, sextulasq; dicit.

Siue igitur ipse scriptulum quoque scripserit, siue deductum fuerit à scrupus, genere mutato primam recte produxit. Siquidem & scrupeum inde quoque deriuatum primam habet longam, quod indicat Vergilius in sexto Aeneidos,

Spelunca alta fuit, uastoq; immanis hiatu
Scrupea.

Terentius etiam diminutiui primam produxit hoc senario, qui est in Adelphis,

Inieci scrupulum homini. Sa. ô scelera, illuc uide.

De ponderibus Romanis satis, quorum notæ sunt apud Volusium, Probum, Celsum, Largum. Libræ quidem Ƥ. Dupondij ƤƤ. Semißis S. Septuncis V. Beßis –S–. Dodrantis S = –. Dextantis S = =. Deuncis S = – =. Trientis = =. Quadrantis = –. Sextantis =. Vnciæ –. Sescunciæ ɛ̀. Semunciæ ƐƷ. Binarum sextularum \Ɔ. Sicilici Ɔ. Sextulæ ⌐. Scriptuli ℈. Denarij ✳ uel ⊁. Victoriati siue quinarij ∀. Celsus denarij sextantem, ut & libræ hac nota signat Z. qua de re diligenter aduertendum, ne nos notarum partes breuiores factæ, ut distinctiones uideantur, fallant, uel duæ in unam contractæ: nam & sextantis, ut iam dixi, talis est Z. & binarum sextularum huiusmodi 6. alij eandem bis scribunt, sine ulla, ut mihi uidetur, ratione. Inuenitur præterea quartæ partis semißis, quæ eadem est sescuncia, hæc

hæc nota ∸. *Octauæ uerò, quæ sunt drachmæ sex, ista* ∸. *quibus usus est Scribonius Largus. Postremo octauæ partis unciæ signum, hoc* ʒ. *quod nostrates drachmam significare uolentes hodie habent in usu*. *Tantum de notis.*

GEORGII

AGRICOLAE LIBER QVINtus, de Ponderibus Graecis.



OMANIS & pondera unius generis fuerunt, quia una respublica florētißima quidem illa, Graecis diuersa, partim q; ipsis multae respublicae nobiles & potentes fuerint, partim q; media nōnulla à Romanis quasi mutuo sumentes ac miscentes, cum Graecis propria constituerint. Hinc sunt quae Medica & quae Hippoiatrica nuncupamus: illinc Attica, Corinthia, Laconica, Aeginaea, Euboica, ac alia multa. Nos hic tractabimus primo Attica, deinde Medica, postremo Hippoiatrica. His enim potißimum medici utuntur. Siquidem alij Atticis, quorum è numero uetustißimi quique sunt. Alij Medicis, inter quos omnes ferè numerandi, qui uel Romae medicinam exercuere, uel Romano imperio in Graeciam prolato medicamenta composuere. Alij Hippoiatricis, ut mulomedicinae scriptores, quos Veterinarios quoque Latini nominant. Tametsi non negarim medicos nonnullis alijs etiam ponderibus usos, ut mina Alexandrina

drina. Quamobrem eos, qui ueterum compositiones legunt, diligenter considerare oportet, tum ipsius mixturæ uires, an inde conijci possit, quæ pondera intelligant, tum medicorum patriam, tum denique quo tempore, quibúsue in locis extra patriam scripserint. Si uerò quispiam magna quadam securitate medicamenta illorum composuerit, ac promissis non responderit effectus, non est cur conqueratur, cum ipse in culpa esse possit. Sed de his aliàs copiosius disserui. Nunc pōdera sunt expendenda, atque primo Attica, τὸ τάλαντον μνῶν ἐστὶ ἑξήκοντα. ἡ δὲ μνᾶ ἔχει δύο μὲν ἡμιμναῖα, ἑκατὸν δὲ δραχμάς. ἡ δὲ δραχμὴ ὀβολοὺς δύο. ὁ δὲ ὀβολὸς ἡμιωβόλια μὲν δύο, ἓξ δὲ χαλκοῦς. ὁ δὲ χαλκοῦς λεπτὰ ἑπτά. τὸ δὲ λεπτὸν ἀδιαίρετόν ἐστι. *Quod est, Talentū est minarū sexaginta. Mina uerò duas quidem habet semminas, centū autem drachmas. Drachma obolos sex. Obolus duos quidem dimidios obolos, æreola uerò sex. Aereolum septem minutias. Minutia indiuisa manet. Ita se habent Attica pondera. Rursus igitur mihi onus probandi incumbit. Quòd talentum Atticum sit sexaginta minarum, asserit Iulius Pollux lib. nono,* τοῦτό γε μὴν οὐκ ἄκαιρον, ὅτι τὸ μὲν ἀττικὸν τάλαντον ἑξακισχιλίας ἐδύνατο δραχμὰς ἀττικάς. τὸ δὲ βαβυλώνιον, ἑπτακισχιλίας. τὸ δὲ αἰγιναῖον, μυρίας. τῶν δὲ συρων πεντακοσίας καὶ χιλίας, ὡς πρὸς τὸν ἀττικῆς δραχμῆς λογισμόν. ὥσπερ οὖν καὶ τὰς μνᾶς τὰς ἀττικὰς τὸ μὲν ἀττικὸν ἑξήκοντα εἶχε. τὸ δὲ βαβυλώνιον ἑβδομήκοντα.

ἑβδομήκοντα. τὸ δὲ αἰγιναῖον, ἑκατὸν κατὰ ἀνάλογον. ἡ μνᾶ δὲ ὡς παρ' ἀθηναίοις ἑκατὸν εἶχεν δραχμὰς ἀττικὰς, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις τὰς ἐπιχωρίους, δυναμένας πρὸς λόγον τοῦ καθ' ἕκαστον ταλάντου κατά τε προσθήκην καὶ ἀφαίρεσιν, Id est, Hoc utiq; dicere non intempestiuum erit, quòd Atticum talentum sex millia drachmarum ualebat Atticarum. Babylonium uerò septem millia. Aeginæum, decem millia. Syrium mille & quingentas, iuxta Atticæ drachmæ rationem. Quemadmodum sane & Atticas minas Atticum talentum habuit sexaginta. Babylonium septuaginta. Aeginæum, centum iuxta proportionem. Sed mina ipsa ut apud Athenienses centum habuit drachmas Atticas, sic apud alios quoque ipsis consuetas, quæ pro ratione cuiusque talenti secundum augmentū uel decrementum ualerent. Quibus uerbis aperte dicit, Atticum talentum sexaginta esse minarum. Sed idem nō obscure intelligi potest è Xenophontis libro, qui πόροι, ἢ περὶ προσόδων inscribitur: unde etiam colligitur minam obolorum sexcentorum esse, qui constituunt centum drachmas, ut mox declarabo. Scribit itaque Xenophon, ἤν γε μέντοι τὸ πρῶτον συστῇ διακόσια καὶ χίλια ἀνδράποδα, εἰκὸς ἤδη ἀπ' αὐτῆς τῆς προσόδου ἐν ἔτεσι πέντε ἢ ἓξ μὴ μεῖον αὐτῆς ἑξακισχιλίων γενέσθαι. ἀπό γε μὴν τούτου τοῦ ἀριθμοῦ ἢν ὀβολὸν ἕκαστος ἀτελῆ τῆς ἡμέρας φέρῃ, ἡ μὲν πρόσοδος ἑξήκοντα τάλαντα ἐνιαυτοῦ. Hoc est, Siquidem constituta fuerint primo mancipia numero mille

mille et ducenta, uerisimile ab ipso uectigali annis quin que aut sex non minus sex millibus mancipiorum ciuitati parari. Huius autem numeri si singuli singulis diebus integrum obolum ferant, anni uectigal erit sexaginta talenta. Cum enim annus habeat trecentos sexaginta quatuor dies, si singulis diebus sex millia mancipiorum ferant sex millia obolorum, ferunt anno uno mille centum octogintaquatuor millia obolorum, quos si redegeris in minas, quarum quæque sexcentos habet obolos, prouenient tria millia minarum, sexcentæ & quadraginta, quæ sexagenario numero collectæ sexaginta talenta constituunt: uerum reliquæ sunt quadraginta minæ, quas Xenophon quia integrum talentum efficere non possunt, non uidetur curasse, uel tantum trecentos sexaginta dies anni in subducenda ratione sumpsisse, ut quatuor tanquam ferias mancipijs futuros, aut malæ ualetudinis caussa, quæ ipsis accidere posset, omiserit. Loquitur autem de Atticis, siquidem Athenienſibus consulit. Sed dicet quis, hæc de talento nummario scripta sunt, quot minarum erat ponderale? totidem, quod Diodorus apud Suidam declarat his uerbis, τάλαντον, ὥς φησι Διόδωρος ἐν τῷ περὶ σταθμῶν, μνῶν ἐστι ξ. ἡ δὲ μνᾶ, δραχμῶν ρ. ἡ δὲ δραχμή, ὀβολῶν ἕξ. ὁ δὲ ὀβολός, χαλκῶν ς. ὁ δὲ χαλκοῦς λεπτῶν ζ. Id est, Talentum, ut ait Diodorus in libro de Ponderibus, minarum est sexaginta. Mina uero drachmarum centum. Drachma obolorum sex. Obolus, æreolorum sex. Aereolum minutiarum septem. Sed dicit idem Diodorum

non

non expressisse quòd de Attico loquatur talento, quod etsi uerum est, omnia tamen quæ ibidem scripta sunt, nullis alijs ponderibus conuenire possunt, ut quilibet qui nostra diligenter legerit, intelliget. Sed & ipse Priscianus loquens de ponderali talento in libello de Ponderibus, clare quod uolo dicit his uerbis, Talentum Atheniense paruum minæ sexaginta. Præterea Fannius ait,

Cecropium superest post hæc docuisse talentum
Sexaginta minas, seu uis sex millia drachmas:
Quod summum doctis perhibetur pondus Athenis,
Nam nihil his obolóue minus, maiúsue talento.

Ex his itaque satis perspicuum est Atticum talentũ ponderale tot fuisse minarum, quot fuerit nummarium. Sic usus est talento pro pondere Xenophon libro κύρου παιδείας sexto, σκευῶν μὲν γὰρ βάρος ἀμφὶ τὰ εἴκοσι καὶ πέντε τάλαντα ἦν. Id est, Vasorum enim pondus erat circiter quinque & uiginti talenta. Idem libro ἀπομνημονευμάτων tertio, ὥσπερ εἴ τις ἓν τάλαντον μὴ δύναιτο φέρειν, πῶς οὐ φανερὸν, ὅτι πλείω γε φέρειν οὐδὲ ἐπιχειρητέον αὐτῷ; Hoc est, Quemadmodum si quis unum talentum ferre non possit, qui manifestum non est, quòd plura ferre ne conari quidem debeat? Sequitur μνᾶ, quam centum drachmarum esse diximus, id rursum probandum. Diodorus quidem, cuius uerba iam retuli, clare dicit, sed magis etiam Cleopatra cum ait, ἡ ἀττικὴ μνᾶ ἔχει οὐγγίας ιβ´. < ϛ. ϡ τ̄. ὀβολοὺς ,χ̄. λέπτους θ. κεράτια ,αω̄. χαλκοῦς ,γχ̄. Id est

Attica

Attica mina uncias habet duodecim cum dimidia, drachmas centum, scripula CCC. *obolos* DC. *lupinos* DCCCC. *siliquas* MDCCC. *æreola* IIIDC. *Quod ipsum ex* Xenophontis *eodem libro colligitur*, ὅτι νικίας ποτὲ ὁ νικηράτου ἐκτήσατο ἐν τοῖς ἀργυρείοις χιλίους ἀνθρώπους, οὓς ἐκεῖνος σωσίᾳ τῷ θρᾳκὶ ἐξεμίσθωσεν, ἐφ' ᾧ ὀβολὸν μὲν ἀτελῆ ἑκάστου τῆς ἡμέρας ἀποδιδόναι, τὸν δ' ἀριθμὸν ἴσους ἀεὶ παρέχειν. ἐγένετο δὲ καὶ ἱππονίκῳ ἑξακόσια ἀνδράποδα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦτον ἐκδεδομένα ἃ προσέφερε μνᾶν ἀτελῆ τῆς ἡμέρας. φιλημονίδῃ δὲ τριακόσια, ἡμιμναῖα. Hoc est, Quòd Nicias *Nicerati filius possederit aliquando in metallis argentarijs homines mille, quos ipse Sosiæ* Thracensi *elocauerat, ita ut singulis, diebus singulis obolum integrum daret, atque eum numerum forte semper exhibuit. Fuerũt & Hipponico sexcenta mancipia ad eundem hunc modum elocata, quæ integram minam afferebant in diẽ: Phylemonidæ uerò trecenta, quæ semiminam.* Hæc ille. *Quum itaque sex oboli constituant drachmam, ut* Diodorus *& Cleopatra tradunt, liquet minã Atticam centũ drachmis perfici. Suidas quoque scribit*, ἑκατὸν δραχμαὶ ποιοῦσι μνᾶν μίαν. Id est, *Centum drachmæ faciunt minam unam. Postremo Plinius ex professo de Atticis ponderibus scribens, libro uigesimoprimo capite ultimo ait, Mna, quã nostri Minam uocant, pendet drachmas Atticas centum.* Quin etiam Fannius *inquit, Mnam uocitant, nostriq; minam dixere priores.*

Centum

Centum hæ sunt drachmæ.

Satis probatum arbitror minam Atticam centum esse drachmarum, & eandem ponderalem & nummariam. Porrò ἀπὸ τῆς μνᾶς *fit* μναιαῖος, *minæ pondus habens. Sic* Xenophon λίθους μναιαίους *dicit,* ἐν ἱππάρχῳ καὶ ἐν τῷ περὶ ἱππικῆς. *Vnde pro pondere in usu fuisse intelligitur.* Diuiditur *autem mina in duo* ἡμιμναῖα, *id est, duas semiminas, quod ex* Xenophōtis *uerbis clarum est.* Nunc *sequitur* δραχμὴ, *quæ habet sex obolos,* Diodoro, Xenophōti, Plinio, *& alijs omnibus. Ait uerò* Plinius *loco cuius iam sæpe mentionem feci,* Drachma Attica, *ferè enim* Attica *obseruatione medici utuntur, denarij argentei habet pondus.* Eadémque *sex obolos pondere efficit. Suidas quoque scribit,* δραχμὴ ἓξ ὀβολῶν Id *est, Drachma sex obolorum. Superest ut* ὀβολὸν *explicemus. Is diuiditur in duos semiobolos. Semiobolum autem ipsi* ἡμιώβολον *appellant. Diuiditur & in sex æreola, quos* χαλκοῦς *nominant, quod* Diodorus *dicit, & præterea Suidas alio loco,* ὀβολὸς παρὰ ἀθηναίοις ἓξ ἐστι χαλκῶν. Id *est, Obolus apud Athenienses sex est æreolorum. Cleopatra quid sentiat, in* Romanis *declarauimus,* χαλκοῦς *uerò secatur in septem minutias,* λεπτὰ *uocant* Græci, *quod ex* Diodori *uerbis dilucidum est, & Suidæ qui scribit alibi,* ὀβολὸς δὲ παρὰ ἀθηναίοις ἓξ ἐστι χαλκῶν. ὁ δὲ χαλκοῦς, λεπτῶν ἑπτά. Id *est,* Obolus *quidem apud* Athenienses *sex est æreolorum.* Aereolum *uerò septem minutiarum.* λεπτὸν *autem, id*

est, minutia, indiuisum manet. Sed Cleopatra diuidit etiã drachmam in tria scriptula, quæ ut forte fuerint Athe niensibus pro ponderibus in usu, non uidentur fuisse in re nummaria. Scribit enim loco scriptuli Demosthenes δυοῖν ὀβολοῖν, cuius uerba sunt, ἀλλ' ἐν τοῖν δυοῖν ὀβολοῖν ἐξεώρουν ἂν, εἰ μὴ τούτων ἐγγραφῇ. Eadem Cleopatra secat obolum in sesquilupinum & tres siliquas, de quibus alibi dicturus sum. Hæc autem quæ recensui Attica pondera fuere, quæ singula in minora diuidamus. τάλαντον diuiditur in minas LX. drachmas $\overline{\text{VI}}$. obolos $\overline{\text{XXXVI}}$. semiobolos $\overline{\text{LXXII}}$. æreola $\overline{\text{CCXVI}}$. minutias $\overline{\text{MDXII}}$. μνᾶ diuiditur in drachmas C. obolos DC. semiobolos MCC. æreola $\overline{\text{III}}$DC. minutias $\overline{\text{XXV}}$CC. δραχμὴ diuiditur in obolos VI. semiobolos XII. æreola XXXVI. minutias CCLII. ὀβολὸς diuiditur in semiobolos II. æreola VI. minutias XLII. ἡμιώβολον diuiditur in æreola III. minutias XXI. χαλκοῦς diuiditur in minutias VII. quæ λεπτὰ dicuntur, & indiuisæ manent. Sequitur tertia huius sermonis pars, in qua obscura elucidare consueui: antequàm ergo ad talentum redeam hoc unum dicere uolo, Nullum ferè est ponderis genus tam Græcis quàm Latinis, quo non & numisma uel summa quædã rei nummariæ significetur. Id ipsum in Latinis Volusium & Balbum legentibus, clarius conspicietur, quàm ut ulla præterea probatione indigeat. In Græcis uerò ita esse ea quæ diximus nonnihil declararunt, magis autẽ quæ dicturi sumus poterunt indicare. Talentum

lentũ itaq; Atticum suprà probaui sexaginta esse minarũ,quod de minori intelligendũ est,duplex enim ipsis fuit, maius & minus, de maiori nunc est dicendum, quod fuisse in usu Terentius ostendit in Phormione, apud quem Geta inquit,

Si quis daret talentum magnum,

Et Vergilius in quinto Aeneidos,

Vináque & argenti magnum dat ferre talentum.

Plautus uerò in Mostellaria declarat quot minarũ fuerit,apud quem Tranio seruus de minis quæ debebantur Danistæ loquens ait,

Quater quadraginta illi debentur minæ.

Deinde Simo senex de eadem re uerba faciens inquit,

Talentis à magnis totidem quot ego & tu sumus,

Tum iterum idem seruus infit,

Heus iã appetit meridies absolue hũc quæso uomitum, Ne hic nos enecet,quater quadraginta illi debentur minæ, Et sors,& fœnus tantum est.

Hinc intelligitur talentum magnũ octoginta fuisse minarũ.Sed hoc quoq; obseruauit Seruius scribens super Vergilij uersu,qui est in libro quinto Aeneidos,

Perfusæ uestes,argenti auriq; talenta.

Ait enim, Talentum secundum uarias gentes uarium est pondus , sed apud Romanos talentum est octoginta libræ,sicut Plautus ostendit in Mostellaria, qui ait,duo talenta esse centum sexaginta libras.Idem Seruius super eiusdem Vergilij hoc carmine, quod est in nono Aeneidos,

Et tripodas geminos, auri duo magna talenta.
Inquit, Bene addidit, magna: nam uarium apud diuersas gentes est talenti pondus, nam talentum potest & breue aliquid & magnum significare. Nam, ut suprà diximus, secundum Plautum talentum octoginta librarũ est, qui cum dixisset debere CLX. libras, paulò pòst intulit duo talenta, per iocum dicens, debentur talenta tot quot ego & tu sumus. Hæc ille. Fallitur autẽ Seruius duobus modis, primo iudicio, q Romanis LXXX. librarum talentum esse dicit, cum nullum habuerint. Comici nanque, qui talenti uoce solent uti, ferè Attico more loquuntur. Vnde Terentius non modo habet talentum, sed etiam minam & drachmam & obolum, nec Plautus multũ dißimilia. Sunt enim Græcos in hoc imitati Apollodorum, Diphilum, Menandrum, è quibus suas comœdias uerterunt. Deinde memoria fallitur, quòd pro minis libras inquit, nam nec Plautus libras eo loco habet, nec ponderis eiusdem & ualoris sunt libra & mina. Sed quomodo Comici loquuntur, eo & Vergiliũ locutum facile credimus. Quin etiam Liuius declarat idem talentum Atticum appellans libro quadragesimo octauo ab urbe condita. Argenti probi duodecim millia Attica talenta dato intra duodecim annos pensionibus æquis, talentum ne minus pondo octoginta Romanis ponderibus pendeat. Priscianus Cæsariensis in libello de Ponderibus hunc locum citans scribit, Sic decreuit senatus, ut non plus quàm ternæ libræ & quaternæ unciæ singulis desint talentis. Quæ quidem

ex medicorũ sententia dicuntur. Nam octoginta minæ Atticæ efficiunt ipsis octoginta tres libras Romanas & quatuor uncias: est enim mina quatuor drachmis grauior libra. Sed minime Liuij est sententia, qui denarios grauiores statuit, quàm ut septem octo tantum drachmas Atticas ponderent, ut libro præcedenti dixi: quare reliquæ drachmæ, quarum in unaquaque mina quatuor supersunt, in denarios dispartiuntur. Idem Priscianus scribit duo talenta Atticis fuisse his uerbis, Talentum Athemense paruum, minæ sexaginta: magnum, minæ octoginta tres & unciæ quatuor. Ego legerem, libræ octoginta tres & unciæ quatuor, ut cum his, quæ paulò antè ex eodem retuli, concordēt. Nisi quis uelit dicere, minas hic ab eo pro libris scriptas, tanquam idem essent, quod ut hominis esset parum memoris, ita non multum mirum, quia postea scribit, Et sciendum quòd secundum Liuij computationem centum minæ Atticæ, quarum singulæ LXXV. drachmas habēt, faciunt talentum magnum, nam minus habet LX. secundum Dardanum: isto enim modo talentum magnũ non nisi septē millia et quingētas drachmas habuisset. Tres itaque diuersæ sententiæ à Prisciano proferuntur, siue librariorum siue ipsius magis culpa, qui diuersa ex diuersis non satis intelligens collegerit. Sed non ualde miror & Seruium & Priscianum in his falli, ut qui Grammatici fuerint, nisi quis omnium rerum exactam scientiam illis esse debere uelit, quod nescio an ulli cō tigerit, aut unquam continget. Relinquamus itaque

Priscianum: nam Budæus quoque aduertit ipsum non satis consona tradere, eáque cum multis excussérit, tandem inquit, Quare potius adducor, ut talentum apud Liuium sit octogenarium & proportionẽ epitriton habeat, id est, sesquitertiam, uel ut alij loquuntur tertiariam, ad talentum Atticum minus, quod sexagenarium est. Hæc rectè. Siquidem ex Plauto ostendi maius talentum esse octoginta minarum, minus uerò ex alijs multis sexaginta esse intelligitur. Pergit, Sic enim ratio quadrabit, ut quam proportionem denarius ad drachmam habuisse dicitur, eandem Liuianum talentum ad uulgare, id est, ad Atticum habeat. Priscianus quidem dixit denarium hanc proportionẽ habere ad drachmã, sed Liuius non omnino qui addit, ferè. Budæus autem id non uult, nam denarium et drachmam Atticam idem pondus habere & idem ualere putat. Sequitur, Libras nunc centenarias intelligi uolo, nam quod apud Priscianum legitur, ut talentum minus sexagenarium sit, & libræ eius septuagintaquinque drachmarum, nullo authore confirmari potest. Hactenus ille. Ex incuria librarij arbitror hic scriptum libræ, cum minæ esset scribendũ, & uerè dicuntur hæc à Budæo. Tametsi enim duplex mina fuerit Atticis, uetus LXXV. drachmarum, noua centum: nusquam tamen legitur talentũ minus fuisse centum ueterum minarum, sed de his mox plura. Ait deinde Budæus, Cum enim Suidas, Pollux, Festus, Græci & Latini talentum Atticum sex millium drachmarum esse dicant & sexaginta minarũ, necesse

est

est, ut LX. minas nõ Atticas sed Græcas intelligamus & centenarias, quæ Atticas octoginta faciunt. Hæc Budæus. Cum quo minime consentio, nam Suidas & Pollux, ac cæteri cũ dicunt talentum sex millium drachmarum esse, Atticas intelligunt: quemadmodum etiam Latini dum sex millium denariũm dicunt, intelligunt per denarios drachmas Atticas, ut ex dictis perspicuum est. Atque sic etiam non Græcas minas sed Atticas intelligunt. Sed quorsum tandem hæc? pergit declarando, Non omittendum id quod Pollux inquit, Talentum Atticum apud Athenienses Atticas drachmas capere numero sex millia, apud alios eundem numerum, sed suarum cuiusque loci drachmarum. Hactenus Budæus. Suprà uerba Pollucis retuli, qbus minas dicit alijs quoque centum esse drachmarum ipsis consuetarum. Tandem Budæus infert, Id quod eò pertinere potest, quod de talento Liuiano dictum est, siue Euboicum, siue aliud fuerit, ut quomodo Athenis & alibi talentum sex millia drachmarum habuit uernacularum cuiusque loci sic Romæ sex millia denariorum habuerit, quæ tamen æquauerint pondere octo millia drachmarũ. Hæc Budæus. Liuius cum habeat duplex talentum Atticum, maius quod ipse clare dicit Atticum; minus, quod non obscurè ex his quæ suprà scripsi intelligitur quoque Atticũ fuisse, quorum neutrũ idem est cũ Euboico, cuius ipse aliàs nominatim mentionẽ fecit, neq; cum alio quopiã cuius meminisse authores scimus. Romanis autẽ nullũ fuit talentum, cum enim sex milliũ denariũm ta-

lentum esse aiunt, de Attico se loqui manifestè dicunt Festus & Gellius. Liuius uerò sua quæ habet de eodem Attico minore ex Polybio transtulit. Quamobrem hæc Budæi, pace tanti uiri dixerim, planè incerta sunt, ne igitur dubios magis quàm certos redderent lectores penè necessarium fuit ea asscribere. Cæterum hoc loco non ab re erit ueterum loquendi consuetudinem indicare, præsertim quod libri sint hic non parum deprauati. Suidas sic scribit, ἀρχαία δὲ ἡ χρῆσις καὶ τὸ τρίτον ἡμιτάλαντον, καὶ πέμπτον ἡμιτάλαντον· ἔστι δὲ τὸ μὲν τρίτον ἡμιτάλαντον, δύο ἥμισυ τάλαντα, καὶ τὸ ἕβδομον ἡμιτάλαντον, ἓξ ἥμισυ. καὶ ὅλως οὗτινος ἀριθμοῦ παρωνύμως μέρει ἐπονομάσει τὶς τὸ ἡμιτάλαντον, τούτου ὁ προηγούμενος ἀριθμὸς ἐφαρμόσει τοῖς ταλάντοις· οἷον ἂν μὲν ὄγδοον ζ'. ἂν δὲ ἔνατον, η'. συναριθμουμένου δηλονότι καὶ τοῦ ἥμισυ. φίλον δὲ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τὸ ἓν ἥμισυ τάλαντον, τρία ἡμιτάλαντα λέγειν, ὡς καὶ τρία ἡμιμναῖα, τὴν μίαν ἡμίσειαν μνᾶς. i. Antiqua consuetudo est huius locutionis tertiũ semitalentũ et quintũ semitalentũ. Est uerò tertiũ semitalentũ, duo talenta & dimidiũ. Quintum uerò semitalentũ, quatuor & dimidiũ. Et septimum semitalentum, sex & dimidium. Et omnino cuius tandē numeri parti addiderit quispiã simul ratione semitalentũ, eius numerus antecedens conueniet talentis, ut si octauum, septem, si nouem, octo, connumerato uidelicet dimidio. Solent autem antiqui unum cum

dimidio

dimidio talentum, tria semitalenta dicere, ut & tres seminunas, unam cum dimidia minam. Idem Suidas etiam alibi scribit, τρίτον ἡμίδραχμον τὰς δύο καὶ ἡμίσειαν δραχμὰς, οὕτως εἰώθασι λέγειν οἱ παλαιοί. Hoc est, Tertiam semidrachmam duas drachmas cum dimidia, isto modo antiqui consueuerunt dicere, qđ sane cum locutionibus superioribus conuenit. Hinc Priscianus quoque inquit in libello de Ponderibus, Sestertius dicitur semis tertius, de quo Aruntius hæc ait, Sestertius olim dupondius & semis, quasi semistertius, quo tempore denarius decussis ualebat, hoc est, post duos sequens tertio loco est semis. Hoc quoque secundum Atticos et Ionas, qui τρίτον ἡμίδραχμον dicebant, pro δύο καὶ ἡμίσειαν δραχμάς. Teste etiam Didymo, qui hoc ponit ostendens in omni parte orationis & constructionis analogiam Græcorum secutos esse Romanos: unde & Herodotus in primo historiarum, ἕβδομον ἡμιτάλαντον. Id est, septimum semitalentum dixit, pro sex & semitalentum. Hæc Priscianus. Eiusdē sententiæ est Volusius Metianus quum scribit, Sestertius duos asses & semissem, quasi semis tertius, Græca figura ἕβδομον ἡμιτάλαντον. Nam sex talenta & semitalentum eo uerbo significantur. Lex etiam XII. tabularum argumento est, in qua duo pedes & semissis sestertius pes uocatur. Ex his itaque intelligimus si dixerint, τρία ἡμιτάλαντα, tria semitalenta indicāt, id est, sesquitalentum. Sin τρίτον ἡμιτάλαντον, duo integra talenta & dimidium. Sed de his satis: quoniam

&

& Budæus ea nonnihil attigit. Dicunt præterea διτάλαντον, id est, duo talenta, & τριτάλαντον tria. Inde quoque fit ταλαντιαῖον, id est, pondere talẽti. Sic ταλαντιαῖοι λίθοι apud Suidã. Et ταλαντέω quod pondero, siue ad libram appendo significat, quo utitur Plato in Timæo, τὴν δὲ γῆν ταλαντουμένην ἀνωμάλως σείεσθαι μὲν ὑπ' ἐκείνων· κινουμένην δὲ αὖ πάλιν ἐκεῖνα σείειν. Id est, Terram uerò inæqualiter appensam ab illis concuti, rursumq́; commotam illa concutere. Sed idem uerbum etiam dicitur ταλαντάω & ταλαντεύω. Postremo inde πολυτάλαντος dicitur diues, ut qui multa habeat talenta. Sed in his nimius fui, quæ ad Grammaticos magis pertinent. Veniam nunc ad minam, quemadmodum uerò duplex talentum, magnũ & paruum Atticis fuisse testimonio authorum probaui, ita duplex quoque mina fuit, maior, quam Solonis appellare possumus: minor, quam Veterem: fuit hæc quinque & septuaginta drachmarum, illa centum. Habet itaque Solonis planè proportionem sesquitertiam ad ueterem, quam & talentum magnum ad paruum, ut prorsus uerum sit quod Plutarchus & Andocides asserunt, Solonem mensuras & pondera auxisse. Cæterũ ut utrunq; talentũ in usu mansit, sic non pari modo utraq; mina, sed uetus abolita uidetur. Erat uerò Solonis Xenophonte, Diodoro, Cleopatra, Plinio testibus centum drachmarum: uetus autem quinq; & septuaginta, quod dicunt Fannius & Priscianus. Fannius quidem quum Graiam minam, quam uult centum esse drachmarum, declararit;

declararit, adijciens,

Attica quæ fiet, si quartam dempseris hinc, mna.

Priscianus uerò sic scribens, Mina Attica drachmæ septuagintaquinque. Malo autem istis hic quàm Plutarcho accedere, quòd hac ratione prorsus seruetur proportio sesquitertia, quæ & inter talentum magnum et paruum est. Credo itaque uel negligenter à Plutarcho scriptum trium & septuaginta minarum, uel quod magis placet, librariorum incuria qui notas ob uetustatem non rectè legentes, numerum mutarunt. Verum Fannius & Priscianus nonnihil etiā hac parte aberrarunt à uero, quò fit ut alios reddiderint dubios, alios secum errare fecerint: nam minam centum drachmarū, quam Atticam esse ex optimis authoribus probaui, Græcā appellat Fannius, nesciens Atticis duas fuisse minas. Ait enim,

Accipe præterea paruo quam nomine Graij
Mnan uocitant, nostriq; Minam dixere priores.
Centum hæ sunt drachmæ, quòd si dempseris illis
Quattuor, efficies hanc nostram denique libram,
Attica quæ fiet, si quartam dempseris hinc, mna.

Ex quibus carminibus primo clarum est, quòd Graiam minam centum esse drachmarum uelit, quasi Græci perinde ut communem habuerint loquēdi proprietatem, quam διάλεκτον adpellant, sic etiam minam habuerint cōmunē. Deinde librā Romanā esse drachmarū nonaginta quatuor, qđ rectißimè ab eo scriptū est. Tū deniq; Atticam minā esse drachmarum septuagintaquinq;, quod uerum est de ueteri Attica. Si itaq; quam Graiā uocat, nominaßet

minasset quoque Atticam, bene sensisset, sed forte non credidit unam eandemq; ciuitatem duas habuisse minas diuersas: unde in istam opinionem uenit. Sed Priscianus magis errat scribens, Mina Attica drachmae septuagintaquinque. Libra uel mina Graia drachmae nonaginta sex. Primum recte scribit de Attica mina ueteri, ac plane concordat cum Fannio: alterum non recte, nam nec libra uere Graia dicitur, quae Romana est, qua tametsi Graeci utuntur, seruant tamen idem pondus quod Romani, nec mina ulla nonaginta sex drachmarum fuit. Sic fallimur ubi, re non satis diligenter considerata, leues ad scribendum sumus. Videtur itaque Priscianus legisse Fannij carmina, sed non satis memoria tenuisse. Porrò Alciatus facit nobis duas libras Atticas, quarum neutra est Attica: altera tantum impropriè sic dicitur, & quidem à nemine nisi Fannio. Sed ne tempus frustra teratur eius uerba perpendamus, Nunc de libra uideamus, quam illi λίτραν dicunt, & minimum fuit, ponderis uidelicet stagiorum, id est, sextularum, trium, ut interpres Nicandri scribit. Sic ille. Nicandri interpres hoc non scripsit de libra, sed mina Attica, ait enim, ἡ ἰταλικὴ μνᾶ λίτραν μίαν ἡμίσειαν. ἡ δὲ ἀττικὴ στάγια τρία. Id est, Mina Italica sesquilibram habet: Attica uero tria stagia. Sed locus hic sine dubio deprauatus est, ut & alij multi. Quis enim unquam scripsit minã Atticam sex drachmarum esse? Ego arbitror sic legendum, ἡ δὲ ἀττικὴ λίτραν μίαν καὶ στάγια. β̄. id est, Attica uerò libram unam & stagia duo: tum enim ue-

rè

rè ab interprete iſta ſcribuntur. Illud fortaßis non prætermittendum, quòd Alciatus ex ſententia interpretis Nicandri, nõ interpretetur tria ſtagia, tres ſextulas: quòd is ſtagium dicat eſſe pondus ſeſquidrachmæ, ac idem cum denario, & ſextulam tantum quatuor ſcriptulorum eſſe conſtet. Libram tamen unciarum eſſe duodecim interpres ille rectè ſcribit, ἡ ὁλκὴ οὐγγίας δύο, ἡ λίτρα ὁλκὰς ἕξ. Hoc eſt, Holce uncias duas habet, libra holcas ſex. Quid uerò Holce fuerit in medicis declarabo. Præterea Alciatus librã pro mina dicit, quem nec ſatis defendit Plinius qui more interpretum ſibi aliquid permittens, uertere ſolet libram, nec Fannius qui impropriè ſic nominauit. Pergit deinde, De qua multa quoque Iulius Pollux ſcripſit, cui opinioni aſtipulatur etiam Heſychius qui λίτραν interpretatur Siclũ, qui idem eſt cum ſtagijs tribus, & tamen libra communis, ipſa quoque eſt unciarum duodecim. Hactenus Alciatus. Adſcribenda ſunt uerba utriuſque, primo Heſychij qui inquit, λίτρα, ὀβολός. οἱ δὲ νόμισμα παρὰ σικελοῖς. οἱ δὲ ἐπὶ σταθμῶν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι διὰ τοῦ β. λίβρα. Id eſt, Litra, obolus. Alij uerò dicunt Nomiſma apud Siculos. Alij pondus. Romani autem per b proferunt libram. Ne uerò quempiã perturbent uerba Heſychij, ea declarare operæprecium duxi. Principio dicit, Libra, obolus, id eſt, libra ualet obolũ. Id autem de graui ære quo multam indicere ſolebant dictum accipi poteſt. Siquidem denarius decem ualebat aſſes ſiue libras: obolus uerò erat decima pars drachmæ Aeginææ,

ut in alio opere declaraui. Hinc traditum ab authoribus libram obolum ualere. Vnde Pollux libro nono inquit, καὶ μὴν ἐν ἀκραγαντίνων πολιτείᾳ, φησὶν ἀριστοτέλης, ζημιοῦσθαί τινα τριάκοντα λίτρας. δύνασθαι δὲ τὴν λίτραν ὀβολὸν αἰγιναῖον. Hoc est, Atqui in Agragantinorum rep. dicit Aristoteles, quendam multatũ esse triginta libris: ualere uerò librã obolũ Aeginæũ. Ex qbus dilucidũ esse arbitror librã et obolum non idem esse, sed idem ualere. Quòd si quis putat λίτραν pro libella, quod diminutiuum non recipit Græca lingua dictum, non aberrat. Siquidem libella erat moneta argentea atque decima pars denarij, ut alia libella decima pars sestertij, quemadmodum est apud Volusiũ Metianum. Deinde ait Hesychius, Nomisma apud Siculos, ex quo apparet Siculos etiam Romana moneta usos: quare mirum non est, Epicharmum Siculum scripsisse heminam Latino uocabulo. Addit Hesychius, Alij pondus: quod ita esse nemo non intelligit. Postremo inquit, Romani autem per b proferunt uel scribunt libram: cognoscitur itaque uel inde Græcos Romanam uocem nõnihil corrupisse. Igitur quæ sit sententia tum Hesychij tum Pollucis quemlibet iam tenere arbitror. Sed Alciatus uidetur legisse Siclum, quum omnia exemplaria Hesychij & Pollucis, quæ mihi uidere contigit, habeant obolum. Quamobrem minus etiam istorum uerbis, quàm Nicandri interpretis confirmare potest, Atticam libram trium sextularum fuisse. Sequitur in Alciato, Est & alia Attica, cuius meminit Rhemnius Palæmon,

ponderis

ponderis drachmarum LXXV. *quarta uidelicet parte minor nostra libra, cuius supra mentionem fecimus, sed impropriè hanc* Libram *uocitari dixi.* Hæc ille. Fannius eam nunc libram Atticam, nunc Minam nominat: Minam quidem rectè, Libram uerò impropriè, ut bene sentit Alciatus. His itaq; uersibus Libram adpellat,

Vnciaq; in libra pars est, quæ mensis in anno,
Hæc maior Latio *libra est, gentiq; togatæ:*
Attica nam minor est, ter quinq; hanc deniq; drachmis
Et ter uigenis tradunt explerier unam.

Quibus uerò minam rectè uocat supra retuli. Deinde errat Alciatus, quòd quarta parte Romana libra minorem dicit, id enim non est: nã tum septuagintaduarum drachmarum tantum esset, quod nec ipse uult, nec est uerum: quod autẽ supra se dixisse ait, est. Metron enim, ut eius poëtæ interpres attestatur, præcipue Chœnica appellabant, ex eo quòd illa principium sit omnis ferè mensuræ: quapropter & à quibusdam libra dicta est, sed impropriè. Videtur Rhemnius Palæmon non ipsam Chœnicem, sed eius dimidium libram adpellasse, dum Atticam libram commemorat põderis drachmarũ LXXV. Sic Alciatus. Rectè quidem scribit Metron Chœnica dictam, id enim dixit Aristophanes, ut eius interpres declarat: ubi uero Rhemnius dimidium chœnicis appellauerit Librã nescio, certe si ita appellasset, quod ab eo factum non est, magis etiam impropriè quàm minam librã nominasset. Sed de his plus satis. Libra igitur nulla est Attica, sed duplex est mina Attica, uetus et Solonis.

Iam

Iam ad drachmam est transeundum, quæ nummus erat argenteus, sicut apud Romanos *denarius*. Hinc Suidas *scribit*, δραχμὴ δὲ ὁλκὴ νομίσματος ἀργυρίου. Id *est*, Drachma *autem pondus argentei nummi*.

Et Fannius,

In scripulis ternis drachmam, quo pondere doctis
Argenti facilis signatur pondus Athenis.

Præterea Alexarchus *apud* Athenæum *mutato more loquendi* τὴν δραχμὴν, ἀργυρίδα *nuncupauit*. Fuit *& aurea drachma, quã* δραχμὴν χρυσίου Hesychius *&* Suidas *nominant*. *Cæterum drachma dicta est, ut* Iulius Pollux *scribit, quòd sit quasi manipulus obolorum, quem* δραγμὴν *uocant*. *A drachma quoque fit* τετράδραχμον, *id est, quatuor drachmæ, in cuius loco* Latinu *habent semunciam, eo usus est* Liuius: *fit &* τρίδραχμον *atque* δίδραχμον, *id est, tres & duæ drachmæ*. *Quoniam uerò de drachma* Attica *multa in* Latinis *ponderibus dixi, nunc ad obolum ueniam: obolos autem drachma* Attica *sine controuersia habet sex, quæ posset etiam diuidi in tria* γράμματα, *quæ* Latini *scriptula nominant, quemadmodum eam diuidit tum* Cleopatra, *tum* Fannius: *sed quia* γράμματος *& in hac significatione usus* Atticis *nullus aut rarus est, id ad medica pondera reijciam. Ab obolo autem fit* διώβολον *&* τριώβολον *&* τετρώβολον, *id est, duo, tres, quatuor oboli*. Pendet *uerò obolus sex æreola* Diodoro *& alijs: quare* Plinij *locus aut deprauatus est, aut ipse decem æreola paris ponderis fecit cum aliorum sex.*

Sunt

Sunt uerò uerba Plinij de drachma Attica. Eadémque *sex obolos pondere efficit, obolus decem chalcos. Postremò æreolum diuiditur in septem minutias, quæ, ut dixi, indiuisæ permanent.* Tantum de Atticis ponderibus, *sequuntur medica quæ sic habent,* ἡ μνᾶ ἰατρικὴ ἔχει οὐγγίας. ις΄. ἡ δὲ λίτρα οὐγγίας ιβ΄. ἡ δὲ οὐγγία δραχμὰς. η΄. ἡ δὲ δραχμὴ γράμματα. γ΄. τὸ δὲ γράμμα ὀβολοὺς δύο. ὁ δὲ ὀβολὸς ἡμιώβολα δύο. τὸ δὲ ἡμιώβολον κεράτιον. αϛ΄. τὸ δὲ κεράτιον σιτάρια. δ΄. Hoc est, *Mina medica habet uncias sedecim.* Libra *uerò uncias duodecim. Vncia drachmas octo.* Drachma *scriptula tria. Scriptulum obolos duos.* Obolus *semiobolos duos. Semiobolus siliquam unam cum dimidia. Siliqua grana quatuor. Sic se habent pondera quæ Græcorum medicis sunt in usu: quod autem tot unciarum fuerit medica mina, clare dicit* Dioscorides *quisquis fuit, cuius uerba sunt hæc in libello de mensuris & ponderibus,* ἡ μνᾶ κατὰ μὲν τὴν ἰατρικὴν χρῆσιν ἄγει οὐγγίας. ις΄. τουτέστιν ὁλκὰς. ρκη΄. Id est, *Mina secundum medicorum usum habet uncias sedecim, drachmas centum uigintiocto.* Hinc *Galenus libro secundo* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *recitat emplastrum* Heræ *nobilis medici qui sic scribit,* πίσσης ξηρᾶς μνᾶ. α΄. λιθαργύρου μνᾶ. α΄. *& cætera minæ pondere: tandem uerò etiam* κυπρίου χαλκοῦ μνᾶς ἑκκαιδέκατον. V*bi* Galenus *addit,* ἐν τούτῳ τῷ φαρμάκῳ ὁ ἥρας δῆλός ἐστι τὴν μνᾶν. ις΄. οὐγγιῶν βουλόμενος εἶναι.

εἶναι. οὐ γὰρ ἂν ἑκκαιδέκατον ἐγεγράφει μνᾶς, εἰ μὴ τοῦτ᾽ ἐβούλετο. Id est, In hoc medicamēto Heras manifeste uidetur uelle minam esse sedecim unciarum, non enim scripsisset sextamdecimam minæ partem, nisi hoc noluisset. Idem Galenus in eodem libro paulò antè, recensens emplastra quædam uiridia Andromachi, quartum his uerbis ab eo scriptum affert, Ἰοῦ ξυστοῦ δραχμὰς. θ. χρυσοκόλλης δραχμὰς. θ. τερμινθίνης μνᾶν. μίαν. κηροῦ μνᾶς ἥμισυ. ὄξους ὀλίγον. i. Aeruginis rasilis drachmas nouem. Chrysocollæ drachmas nouem. Resinæ terebinthinæ minam unam. Ceræ minam dimidiam. Aceti parum. Galenus minæ, quam Andromachus intelligat, declarandæ gratia, inquit, τὴν μνᾶν δὲ οὐγγιῶν δεκαὲξ ἐμβάλλειν. ἡ γὰρ τῶν εἴκοσι, ὡς πρὸς τὴν τῆς χρυσοκόλλης καὶ τοῦ ἰοῦ ἰσομετρίαν, μεγάλη. Hoc est, Minam autem sedecim unciarum mijcere oportet. Quæ enim uiginti unciarū maior est, quàm ut proportione Chrysocollæ & Aerugini conueniat. Satis declaratum arbitror medicis in usu fuisse minam sedecim unciarum, quare ad Librā uenio, quæ ipsis more Romano in duodecim uncias secatur. Medici enim nobiles Græci, qui hoc uocabulo utuntur, rerum Romanarum non fuerunt imperiti, unde & nomen et pondus mutuo sumpserūt. Sed libram explanat idem Dioscorides scribens, ἡ δὲ λίτρα ἔχει οὐγγίας. ιβ΄. δραχμὰς δὲ. ϟϛ. Quod est, Libra autem habet uncias duodecim, drachmas uerò sex & nonaginta. Idem asserit Galenus περὶ συνθέ-

σεως

σεως φαρμάκων κατὰ γένη *libro primo,* ἡ μὲν γὰρ λίτρα δραχμὰς ἓξ ἔχει πρὸς ταῖς ἐννενήκοντα. τὸ δὲ ἡμίλιτρον ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα δηλονότι. καθάπερ καὶ τούτου πάλιν τὸ ἥμισυ τέτταρας καὶ εἴκοσι. *Id eſt,* Libra *enim drachmas ſex & nonaginta habet. Selibra octo & quadraginta: quemadmodum & huius rurſum dimidia pars quatuor & uiginti. Sic Galenus. Cum itaque octo drachmæ unciam efficiant, ut mox declarabo, neceſſario ſequitur libram eſſe duodecim unciarum. Quin etiam Galenus eiuſdem operis libro primo ait,* εἰ μὲν τοῦ χαλκίτεως ἐμβάλοις οὐγγίας. ς̄. ὅπερ ἐστὶν ἥμισυ λίτρας, ἔσται σοι μεγάλων τραυμάτων κολλητικώτερον τὸ φάρμακον. *Hoc eſt, Si chalcitis uncias inieceris ſex, quæ eſt ſelibra, magna uulnera conglutinandi uim maiorem habebit hoc medicamentum. Sed idem libro tertio eiuſdem operis libram tam ponderalem quàm menſuralem in duodecim uncias diuidi clariſsime dicit, quæ uerba libro primo retuli. Sequitur* οὐγγία *uox* Romana, *literis paululum, ut ſcribit Galenus, immutatis, nec minus pondus* Romanum*, quam drachmarum octo eſſe ait his uerbis Dioſcorides,* ἡ δὲ οὐγγία δραχμὰς. η̄. γράμματα. κδ̄. *i. Vncia uerò drachmas habet octo, ſcripula uigintiquatuor. Galenus quoq; ſcribit* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *lib. 6.* διὰ τὸ τὴν σταθμικὴν οὐγγίαν ὀκτὼ δραχμὰς ἕλκειν. *i. Idcirco quod ponderalis uncia octo drachmas pendeat. Idẽ eiuſdẽ operis libro quinto,*

ἕλκουσι γὰρ αἱ. θ̄. οὐγγίαι ἰταλικαὶ, αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν, ἑπτὰ καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας σταθμικὰς, αἵ τινες. ξ̄ δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς οὐγγίας. η̄. δραχμὰς δεχομένης. Id est, Pendent enim nouem unciæ Italicæ, quæ in cornibus intersectis sunt, septem uncias ponderales cũ dimidia, quæ quidem sexaginta drachmæ fiunt, cum unaquæque uncia capiat octo drachmas. Idem in emplastro, quod ipse composuit, declarat, ῥητίνης τερμινθίνης οὐγγίας. β̄. τουτέστιν δραχμὰς. ις̄. Id est, Resinæ terebinthinæ uncias duas, hoc est, drachmas sedecim. Hinc quoq; fecerunt ἡμιούγγιον quod est Semuncia. Galenus libro secũdo, βουληθεὶς δὲ εὐώδες αὐτὸ ποιῆσαι, μίξεις ὀποπάνακος ἡμιούγγιον, ὅπερ ἐστὶ δραχμὰς. δ̄. Id est, Si uolueris id ipsum odoratum facere, miscebis opopanacis semunciam, quod est, drachmis quatuor. Hesychius quoque scribit, δραχμὴ τὸ ὄγδοον τῆς οὐγγίας. Id est, Drachma octaua pars unciæ. Vncia igitur drachmarum est octo. Drachma autem pendet tria scripula: inquit itaque Dioscorides, cuius iam sæpe mentionem feci, ἡ δὲ δραχμὴ, ἡ καὶ ὁλκὴ, ἄγει γράμματα τρία, τουτέστιν ὀβολοὺς. ς̄. Id est, Drachma, quæ & Holce, pẽdet scripula tria, quod est obolos sex. Idem etiam alij tradunt. Ab ea fit ἡμίδραχμον, quod medicis quoq; in usu est. Galenus operis commemorati libro quarto, τῆς δὲ τοῦ χαλκοῦ λεπίδος ἡμίδραχμον. Hoc est, Squamæ uerò æris semidrachmam. Proximum est γράμμα, quod La

tini

tini scriptulum dicunt, ueteribus Græcorum medicis nõ adeo in usu, ut nec Latinis. Iuniores uero è quorum numero est Aetius, Alexander, Aretius, Moschio non raro utuntur, sed ex his nihil iam probare uolo. Veteres autem eius loco habent, δυόβολον, uel ὀβολοὶ δύο. Vt Soranus apud Galenũ περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους libro primo, κισσήρεως ὀβολοὶ δύο Id est, Pumicis oboli duo. Quem obolum etiam Plinius non mutauit cum haberet scriptulum, quo alias utitur, & dimidium scriptulum dicere posset. Verba eius sunt libro XXXII. capite XI. Lapis qui inuenitur in scorpionis marini cauda pondere oboli potus. Duos uerò obolos dicunt & διώβολον, ex quo fit Διωβολιαῖος. Galenus eiusdem operis libro septimo ὕδατι ἀνάπλαττε τροχίσκους διωβολιαίους. Id est, Aqua formato pastillos pondere duorum obolorum. Tres autem obolos iidem dicunt τριώβολον. Idem Soranus loco suprà citato ἁλὸς ἀμμωνιακοῦ τριώβολον. Hoc est, Salis Ammoniaci tres obolos. Sic etiam quatuor obolos appellant τετρώβολον. Zoilus apud Galenum libro tertio eiusdẽ operis, κρόκου τετρώβολον, κϊναμώμου τετρώβολον, quod est, Croci quatuor obolos, cinamomi quatuor obolos. Inde etiã ἡμιώβολον, quod & ἡμιωβόλιον legitur. Andromachus apud eundẽ libro septimo, ἐλατηρίου ἡμιωβόλιον, id est, Elaterij semiobolum. Idẽ, κρόκου ὀβολὸν καὶ ἡμιώβολον, hoc est, Croci obolum & semiobolũ. Demũ χαλκοῦς, quod Plinius non

uertit, in usu est medicorum. Dioscorides *libro quarto de syluestri cucumere*, ἡ δὲ τελεία πόσις ὀβολός. ἡ δὲ ἐλαχίστη ἡμιωβόλιον, παιδίοις δὲ δίχαλκον, πλεῖον δὲ ποθὲν κίνδυνον ἐπιφέρει. Id est, *Integra potio oboli pondere est, minima uerò semioboli, pueris dentur duo æreoli, plus potũ periculum affert.* De *siliqua et grano in alio opere plura scripsi. Sic habẽt pondera medica, quæ difficilia reddit, tũ magnus dissensus eorũ qui de his scripsere, tum quod nemo satis diuersitatis causas tradidit, ne ipse quidẽ* Galenus *uir summè diligẽs. Sed ãtequã redeã ad minã, rursus maiora in minora quæq; pondera resoluã.* Mina *diuiditur in uncias* XVI. *drachmas* CXXVIII. *scriptula* CCCLXXXIII. *obolos* DCCLXVIII. *semiobolos* MDXXXVI. *siliquas* $\overline{II}$CCCIIII. *grana* $\overline{IX}$CCXVI. Libra *diuiditur in uncias* XII. *drachmas* XCVI. *scriptula* CCLXXXVIII. *obolos* DLXXVI. *semiobolos* MCLII. *siliquas* MDCCXXVIII. *grana* $\overline{VI}$DCCCXCII. Vncia *diuiditur in drachmas* VIII. *scriptula* XXIIII. *obolos* XLVIII. *semiobolos* XCVI. *siliquas* CXLIIII. *grana* DLXXVI. Drachma *diuiditur in scriptula* III. *obolos* VI. *semiobolos* XII. *siliquas* XVIII. *grana* LXXII. *Scriptulũ diuiditur in obolos* II. *semiobolos quatuor, siliquas sex, grana* XXIIII. Obolus *diuiditur in semiobolos* II. *siliquas* III. *grana* XII. Semiobolus *diuiditur in siliquam unam cum dimidia, grana* VI. Siliqua *diuiditur in grana quatuor.* Nũc *rursus ad minam ueniendum, quæ uaria admodum est,*

ſed nos de alijs in alio opere eiuſdem cum hoc argumenti ſcripſimus copioſius, iam de his ſolũ dicam, quæ in medicinæ uſu fuerunt. Medicã in uſu fuiſſe iam ſatis probatum arbitror. Plinius uerò qui Dioſcoridis latina faciens, μνᾶν libram uertere ſolet dubio procul Atticam intelligit, quæ quatuor tantũ drachmis Romana libra maior eſt. Dioſcorides itaq; libro quinto ſcribit, ὀξύμελι σκευάζεται οὕτω, λαβὼν ὄξους κοτύλας. ε. καὶ ἁλὸς θαλασσίου μνᾶν μίαν. μέλιτος μνᾶς. ι. ὕδατος κοτύλας. ι. μίξας ἕψησον ἄχρις οὗ δεκάκις ἀναβράσῃ καὶ ψύξας κατάγγισον. *Plinius ſic reddit libro quartodecimo capite decimoſeptimo, Oxymel hoc uocarunt, mellis decẽ libris, aceti ueteris heminis quinque, ſalis marini libra, aquæ pluuiæ ſextarijs quinque ſufferuefactis decies, mox eliquatis atque inueteratis. Dioſcorides ibidem,* ὁ δὲ οἰνάνθινος σκευάζεται οὕτω. λαβὼν τῆς ἀγρίας ἀμπέλου τὸ ἄνθος βρυούσης ξηρὸν μνᾶς. β. εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας. λ. εἶτα διυλίσας ἀπόθου. *Plinius in eodem libro capite decimoſexto, Fit è labruſca, id eſt, uite ſylueſtri, quod uocatur Oenanthinon: flores eius libris duabus in muſti cado macerati poſt triginta dies mutantur. Hæc ille. Ex quibus clarum quod Plinius apud Dioſcoridem minam acceperit Atticam. Hinc etiam ait cum medica iam uellet è Græcis, potiſsimum ipſo Dioſcoride transferre. Ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur. Et paulò poſt, Mna, quam noſtri minam*

 uocant,

uocant, pendet Atticas drachmas centũ. Sic quoq; uidetur usus mina Philoxenus medicus, cuius emplastrũ est apud Asclepiadẽ, ut scribit Galenus περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *libro quarto,* κηροῦ δραχμὰς. ρ. ὃ μνᾶν ἐπιγράφει, στέατος ταυρείου δραχμὰς. ρ. ῥητίνης τερμινθίνης δραχμὰς. οε. ὃ τρία τέταρτα ἐπιγράφει. *Id est, Ceræ drachmas centũ, quod minam scribit, seui taurini drachmas centũ, resinæ terebinthinæ drachmas septuagintaquinque, quod tres quartas scribit. Videtur autem Asclepiades hanc interpretationem per drachmas posuisse cũ Philoxenus scripserit minam, ne quis eum de Alexãdrina aut alia sensisse putaret. Galenus uerò cum Crito minam scripsisset dubitat quam nam intelligat, locus est libro quinto, cum inquit,* φαίνεται δὲ καὶ ἐν ἄλλοις. ρ. δραχμῶν βουλόμενος εἶναι τὴν μνᾶν. *Id est, Videtur autẽ in alijs quoq; uelle centum drachmarũ esse minã. Quoniã uerò Romæ egisse Critonẽ constat, ut qui Cæsareus medicus fuerit, dubiũ est an per drachmas, ut alij, denarios intelligens, uoluerit minã esse centũ denariorũ, tunc enim ab Attica mina multũ, à medica parum, quod mox declarabo, differret. Sed audiamus Galenum quã diuersa tradiderint qui de põderibus scripsere,* διαπεφώνηται δὲ τοῖς περὶ τῶν σταθμῶν καὶ μέτρων γράψασιν, ὁπόσος ἐστὶν ὁ τῆς μνᾶς σταθμός. ἐνίων μὲν ἑκκαίδεκα λεγόντων οὐγγιῶν εἶναι τὴν μνᾶν. ἐνίων δὲ εἴκοσι. ἐνίων δὲ καὶ διοριζομένων, καὶ τὴν μὲν ἀλεξανδρειωτικὴν εἴκοσι φασκόντων εἶναι οὐγγιῶν.

ὢν. τὴν δὲ ἄλλην ἑκκαίδεκα. Id est, Dissensere autem inter se qui de Ponderibus & Mensuris scripserunt, quantum minæ pondus sit. Alij quidem ipsam sedecim unciarum esse dicunt. Alij uero uiginti. Nonnulli autem distinguunt, atq; Alexandrinam uiginti esse unciarum aiunt, alterã uero sedecim. Idem dicit lib. primo, τινὲς μὲν οὖν εἴκοσι οὐγγίας ἔχειν φασὶ τὴν μνᾶν. ἔνιοι δὲ ἑκκαίδεκα, hoc est, Quidã igitur uiginti uncias habere dicunt minã: alij autem sedecim. Sed quod Alexandrina medicis in usu fuerit; Galenus indicat recensens ex Asclepiade emplastrum Moschionis ueteris medici, sic scribentis, λιθαργύρου μνᾶ α΄. ἡ δὲ μνᾶ ἐπὶ τούτου τοῦ φαρμάκου ἔχει ὁλκὰς ρξ΄. Id est, Lithargyri mina una. Mina uero in hoc medicamento habet drachmas centum sexaginta. Sic Asclepiades hoc in loco Moschionem minam accepisse dicit. Galenus itaque addit. καὶ κατὰ τοῦτο τὸ φάρμακον καὶ κατὰ τὸ ἐφεξῆς αὐτοῦ γεγραμμένον ρξ΄. δραχμὰς φησὶν ἔχειν τὴν μνᾶν. εὔδηλον οὖν ὅτι τὴν ἀλεξανδρεωτικὴν λέγει μνᾶν, οὐγγίας κ΄. ἔχουσαν. ὅπως ἑκάστη τῶν οὐγγιῶν ἔχῃ δραχμὰς η΄. οὕτω γὰρ συμβήσεται τὰς ρξ΄. δραχμὰς ἔχειν τὴν μνᾶν. Quod est, Et in hoc medicamento & in eo quod deinceps scriptum est, centum sexaginta drachmas ait habere minam. Perspicuum autem est, quòd Alexandrinam dicit, quæ habet uiginti uncias, ita ut quælibet uncia habeat drachmas octo: sic enim fiet, ut mina habeat drachmas centum sexaginta. Hæc Galenus.

mus. Hinc uidemus medicis alijs in usu fuisse Atticam minam, alijs quam nominant Medicam, alijs Alexandrinam. Atticam potißimum his, qui uel antequàm res Romanæ essent in flore scripserunt, uel in Græcia agentes Romana pondera ignorarunt. Alexandrinam uerò in primis, his qui Alexandriæ medicinam exercuere. Medicam autem, quibus uel res Romanæ non fuerunt ignotæ, quum in Græcia uitam degerent, uel Romæ agentibus fuerunt notißimæ. Sed quum à Galeno nulla ratio sit indicata, cur hæc mina constituta, nec id ipsum temerè factum putare debeamus, liceat mihi quod sentio in medium proferre. Hi Medici qui Romæ egerunt, quia uterentur Romanis ponderibus, utpote libra, & uncia, & denario, quem Drachmam appellare solent, & scirent Atticis minam esse centum drachmarum, scripsere minam quoque esse centum drachmarum, per drachmas denarios intelligentes. Sic Crito, meo iudicio, accepit minam. Alij referentes ad drachmam Atticam, qua denarius quinta parte grauior est ex sententia Cleopatræ, ac etiam ferè Liuij, drachmas inuenerunt Atticas centum uigintiquinque tot denarios efficere, quæ drachmæ in uncias collectæ constituunt sedecim, minus tribus drachmis, quas non curarunt. Sic natam arbitror medicam minam, quæ eadem & centum sit denariorum, & drachmarum Atticarum centum uiginti octo. Quam meam coniecturam si quis contempserit, probabiliorem uelim afferat, & libenter cedam, fieri enim potest ut hic errem, sine causa tamen hanc minam à Medicis institutam, nunquàm

nunquàm crediderim. Porrò Alexandrinæ ratio eſt, aut quòd drachmas grauiores habuerint, ſi Polluci credimus minas omnibus fuiſſe centum drachmarum, ipſas uerò drachmas pro earum grauitate uel leuitate uariaſſe: aut quòd mina, ſi Pollucis ſententiam non probamus, plures apud eos quàm centum drachmas habuerit. Si itaque grauiorem drachmam fuiſſe putauerimus, tum ſemper quinque drachmæ Alexandrinæ efficient octo Atticas. Habebit enim una drachma Alexandrina ſeſquidrachmam Atticam & decimam ipſius partem. Sin mina plurium fuit drachmarum quàm centum, nemo quot fuerit, niſi drachmæ grauitate prius cognita, ſcire poteſt. Illud nobis ſat ſit, Alexandrinam minam drachmas Atticas pendere centum ſexaginta. Nunc ad Libram, quam Græcis duodecim unciarum eſſe quemadmodum Romanis ſuprà probaui. Perinde uero ut hi librã ſiue aſſem diuidunt in uncias, ac duas nominant ſextantem: tres, quadrantem: quatuor, trientem: ſic Græcæ medicamenta eorum tranſferentes ipſos imitamur, atq; ἕκτον λίτρας dicunt ſextantem, τέταρτον quadrantem, τρίτον trientem. Galenus περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη libro quinto, καὶ ἴρεως ἰλλυρικῆς, καὶ ἀριστολοχίας στρογγύλης, καὶ χαλκάνθου, τούτων ἑκάστου τὸ τρίτον τῆς λίτρας, τουτέστιν οὐγγίας δ΄. ἀριστολοχίας δὲ μακρᾶς καὶ χαλκοῦ κεκαυμένου τὸ ἕκτον ἑκατέρου τῆς λίτρας, τουτέστιν ἀνὰ οὐγγίας β΄. Hoc eſt, Iridis Illyricæ, ariſtolochiæ rotundæ, atramenti, ſingulorum libræ trientem, id eſt, uncias

quatuor

quatuor. Aristolochiæ longæ & æris usti, utriusq; libræ sextantem, quæ sunt singulorum unciæ duæ. Ne hoc quidem negligendum arbitror, Græcos quosdam diuersum egisse quàm Plinius. Vt enim hic pro mina uertit libram, quæ tamen quatuor uncijs est minor: ita illi contra, nonnunquàm per centum drachmas libram non minam exprimunt, ubi quatuor redundant. Vnde Galenus scribit eiusdem operis libro sexto, ποτὲ μὲν γὰρ ἀντὶ τῆς λίτρας ρ̄ δραχμὰς γράφουσιν αὐτοί, ποτὲ δὲ ἀντὶ τῆς μνᾶς. Id est, Aliquando enim ipsi scribunt pro libra centum drachmas, aliquando pro mina. Idem eiusdē operis libro primo de eadem re loquens inquit, ὥσθ' ἡ αὐτὴ ἀναλογία σώζεται μηδὲν μέγα διαφέροντος εἴτε ταῖς ρ̄. δραχμαῖς τῶν μεταλλικῶν, εἴτε ταῖς ἐννενήκοντα ἓξ, αἱ δύο κοτύλαι τοῦ ἐλαίου μιγνύοιντο. Id est, Itaq; eadem proportio seruatur, ut non multum differat siue centum drachmis metallicorum, siue sex & nonaginta, duæ cotylæ olei misceantur. Hæc ille. Et sane non multum refert in id genus emplastris quatuor drachmas adijcere, sed in nonnullis medicamentis, quæ bibimus aut deuoramus, plurimum: quod dico ne quis istis uerbis Galeni fretus, rem parui momenti esse putet. Sed quid dicemus ad Scribonium Largum? qui scribit, Aeque enim in libra denarij octoginta quatuor apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrunt. Largus plæraque medicamenta uertit è Græcis, qui libræ uocabulo usi sunt in eorum compositionibus, diuidentes eam more Romano

in

in duodecim uncias: unciam uerò in septem drachmas, per drachmas denarios intelligentes: quòd autem nonnulli dixerint unciam drachmarum septem, mox Galeni uerbis confirmabo. More itaq; illorum locutus est Largus, alioqui libra drachmarum est sex & nonaginta, ut suprà probaui. Sequitur uncia, in qua nihilo minor dissensio est, quàm in mina: uocabulum & pondus Romanum est, apud quos diuiditur in septem septimas, quos denarios appellant, & in octo octauas, quarum quælibet est trium scriptulorum: quòd ipsum scriptulum sit quarta & uigesima pars unciæ. Octauæ, aliqui nomen non dederunt, ut ille cuius quædam de notis ponderum ex uetusto codice sunt Largo asscripta: multi eam Drachmæ nomine adpellant, ut Balbus ad Celsum de Agrimensoria, Galenus, ac plærique alij medici, præsertim Græci. Fannius etiam drachmam Atticam nominat, cum quo sentit Cleopatra, ubi Minæ Atticæ drachmas centum, in duodecim uncias & semunciam colligit. Sed quorsum attinet hæc repetere, quæ in Romanis ponderibus satis dicta sunt? Vt Græcos in diuisione unciæ in drachmas dissidẽtes eò melius intelligamus. Ex his itaq; alij tradunt unciam drachmarum esse septem: alij septẽ cum dimidia: alij octo, de qua re sic scribit Galenus lib. quinto eius operis, ex quo proxime multa attuli, ἐπεὶ δὴ καὶ τὴν οὐγγίαν οἱ πλεῖστοι μὲν ἑπτὰ καὶ ἡμισέως δραχμῶν εἶναί φασιν. ἔνιοι δὲ .ζ. μόνον. ἕτεροι δὲ η̄. Hoc est, Quoniam plurimi unciam drachmarum septem cum dimidia dicunt, alij septem solum,

lum, alij octo. Qui septem drachmarum unciam constituunt dubio procul per drachmam intelligunt denariũ, atque hi nomine mutato parũ cautos fallunt, cum ipsi rem ignorasse uideri non debeant. De quibus Galenus ait περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους *libro octauo*, πρόδηλον δὲ ὅτι δραχμὴν λέγομεν νῦν ἐν τοῖς τοιούτοις ἅπασιν, ὅπερ ῥωμαῖοι δηνάριον ὀνομάζουσιν. Id est, Manifestum *autem est, quód drachmã dicimus nunc in eiusmodi omnibus, quod* Romani Denariũ *nominant. Qui uero dixere septẽ drachmarũ cum dimidia unciã esse, uidentur quidem aduertisse drachmã leuiorem esse denario, non tamen exacte, quantum interesset, examinasse: quorum sententiam, tanquam uerã, artis* Veterinariæ *medici, ut infrà dicã, receperunt. Postremi rẽ sunt aßecuti, diuidentes unciã in octo drachmas, de quo multa iam dixi. Quòd si præterea fuerint, qui unciam diuiserint in octo quidem drachmas, intelligentes denarios, isti re & nomine à uero aberrasse sunt existimãdi. Sed de his satis: nunc* Alciati *quædam sunt expendenda, qui postq̃ dixit* Atticas *mensuras à cæterorum* Græcorũ & Latinorum *mensuris differre, sic inquit,* Et Primo *de uncia loquamur: scribit* Plin. *lib. uigesimoprimo, in drachma* Attica *sex eße obolos, in obolo chalcos, id est, æreolos, decem: In obolo uerò* Græcorũ *communi, octo tantummodo chalcos esse* Iulius Pollux *lib.* 9. *Paulus Aegineta, & cæteri tradunt: quò fit ut uncia* Attica, *quæ eadem cum* Romana *est, chalcos habeat* CCCCLXXX. *cũ uncia* Græca *solos*

habeat

habeat CCCLXXXIIII. Hæc Alciatus. Probauimus suprà ex Diodoro & alijs, obolũ Atticum habere tantum sex æreola, quibus potius q̃ Plinio credimus, q. quæ scribunt, consona magis sint ueritati. Deinde cum denarius et drachma Attica eiusdẽ ponderis, ut clare ostendi, non fuerint, si utriusq; totidem drachmas nempe octo, quod uult Alciatus, numeraueris in uncia, non erit, quod asserit, uncia Attica eadem cum Romana, sed Romana non paulò grauior Attica. Cæterum qui obolum diuidunt in æreola octo, intelligunt drachmæ loco denarij acceptæ obolum, quod Cleopatra manifeste ostendit, quæ drachma grauior est Attica. Alciatus non intelligens, bona pace dicã, cuius drachmæ obolũ tradunt habere chalcos octo, contra nobis Atticã drachmam grauiorẽ facit drachma, qua loco denarij sunt usi, ac constituit diuersas uncias. Pergit, Merito ergo Cornelius Celsus lib.5. capite decimoseptimo in uncia Græca pondus septem denariorum esse tradit, cum alioqui Latina & Attica uncia denarios habeat octo. Sic ille. Celsus non dicit se explicare unciam Græcam, sed in uncia pondus denariorũ esse septem. Nec plures fuerunt iusti ponderis in Romana, sicut suprà probauimus. Quòd uero Latina uncia habeat denarios octo, non, opinor, unq̃ probabit Alciatus. Breuiter, ego non inuenio apud scriptores nisi unam unciam, quæ est septem denariũm, uel octo drachmarũ, quas drachmas aliqui nominãt Atticas. Addit Alciatus, Tametsi nec eius ratio omnino quadret quandoquidem id septem denariorum pondus aliquanto

grauius

grauius est uncia Græca, sed maluit Celsus paulo ampli-orem modum dicere, quàm leuiorem, quod fecisset si sex denarios in uncia solos constituisset: cõtineret enim chalcos præterea quatuor & uiginti. Ita Alciatus. *Quæ omnia ex non concessis colligit, quamobrem plura de ipsis non dicam. Sequitur, Eadem ratione factum est, ut cum sextarius Romanus quindecim unciarum sit, ut suprà dixi, Græci suo sextario uncias octo & decem attribuant, quòd uidelicet uncia communis ipsorum nostra, itemq; Attica leuior sit, in pondereq; decem & octo unciæ ipsorum & quindecim nostræ nihil differãt.* Tantum Alciatus. *Sic certe error alius ex alio nascitur. De Attico sextario quod utrunque sit scriptum libro secundo firmis authorum testimonijs probaui.* Habet enim *is decem & octo uncias mensurales, pendet oleo refertus* XV. *Si Alciatus unciam mensuralem a ponderali, quod necessarium fuit, recte distinxisset, non Græcam à* Romana *&* Attica, *tum sine dubio rem potuisset intelligere.* Nihil *tamen mirũ uiros alioqui doctos, sed ignaros medicinæ, à recta regione deflexisse.* Iam *ad drachmam pergendum, quæ etiam* ὁλκὴ *uocatur, quod ex* Dioscoridis *illius suprà citatis uerbis clarum esse potuit.* Galenus *etiam hoc modo interpretatur, quædam referens* Asclepiadis, *qui* Themisonis *antidotum sacram cum retulißet sic scribit,* ἡ χρῆσις πρὸς μὲν τὰς βραδυπεψίας ὁλκὴ μία μετὰ ψυχροῦ ὕδατος κυάθων δ΄. Id est, *Modus eius potãdi est ad tardã concoctionem holce una cum aquæ frigidæ cyathis* IIII.

Galenus

Galenus itaque ait. κελεύει δίδοσθαι μίαν ὁλκὴν μεθ' ὕδατος ψυχροῦ κυάθων δ'. ἡγοῦμαι δὲ λέγειν αὐτὸν δραχμὴν ἀργυρᾶν. καὶ γὰρ οὕτω σχεδὸν ἅπασι τοῖς νεωτέροις ἰατροῖς ἔθος ὀνομάζειν. Hoc est, *iubet dari holcen unam cum aquæ frigidæ cyathis quatuor.* Arbitror *autem ipsum dicere drachmã argenteã. Sic enim nominare omnibus ferè iunioribus medicis consuetudo est.* Est *uerò locus ille in eodem libro cuius proxime mentionem feci .* Cæterum Holce propriè id *significat, quod alioqui* σταθμός. Hinc Dioscorides *libro primo de materia medica sic scribit in* Iride, καθαίρουσι δὲ χολὰς ποτιζόμεναι μεθ' ὑδρομέλιτος ὁλκῆς δραχμῶν. ζ'. Id est, Purgant *uerò bilem pondere drachmarum septem cum aqua mulsa potæ.* Errat *in holce multum* Nicandri *interpres,ut iam in* Hippciatricis *dicã.* De *reliquis numoribus ponderibus hic plura scribere nolui, quòd partim suprà satis sint explicata,partim in alio opere,ut quæ hic omisimus,cuiusmodi sunt* ἀσσάριον, τετράσσαρον, στατὴρ, ξάγιον, διξάγιον, σίκλος, θερμὸς, κεράτιον, ὄροβος, φακὴ, σιτάριον, *ac alia nõ pauca,quæ medicis sunt in usu,ut cum scribunt fabæ* Aegyptiacæ *magnitudine aut nostræ,aut ciceris,uel denique manipulus,& similia.* Nunc *antequàm extremam manũ huic labori imponam, declarabo paucis &* Hippoiatrica. Mulomedici *enim* Græcorum *ut suas habuere mensuras,sic quoque pondera in hunc modum.* ἡ μνᾶ ἔχει οὐγγίας. ιε'. ἡ δὲ λίτρα δραχμὰς. η̄. ἡ δὲ οὐγγία,

δραχμὰς.ζς'.ἡ δὲ δραχμὴ γράμματα.γ'.τὸ δ' διωάριον γράμματα.δ.τὸ δὲ γράμμα ὀβολοὺς δύο. Quod est, Mina habet uncias quindecim, libra drachmas nonaginta, uncia drachmas septem cũ dimidia, drachma scriptula tria, denarius scriptula quatuor, scriptulum obolos duos. Sic tradũtur Hippoiatrica pondera in libello de Mensuris & Ponderibus, à quodã ignoto Græco, cuius uerbis res est probãda, scribit itaque sic, ἡ μνᾶ ἔχει οὐγγίας.ιε'.ὁλκὰς.ριβς'.ἡ λίτρα ἔχει ὁλκὰς.ϙ'.τὸ διωάριον ἔχει γράμματα δ.ι. Mina habet uncias XV. holcas CXIIS. libra habet holcas XC. denarius habet scriptula IIII. Idem paulò pòst, ἡ οὐγγία ἔχει δραχμὰς.ζς'.ἡ δραχμὴ ἔχει γράμματα.γ.ὀβολοὺς ς'. Hoc est, Vncia habet drachmas septem cũ dimidia, drachma habet scriptula tria, obolos sex. Sic ille sentit. Videamus primo quonam modo fiat mina unciarum quindecim. Vt illi qui medicam minam statuerunt unciarum sedecim, resoluerunt denarios in drachmas Atticas, ita hi quia unciam asserunt drachmarum septem esse cum dimidia, detrahunt de sedecim uncijs unam, unde hæc opinio, siue persuasio, siue quo alio nomine appellare libet, uidetur nata, minam esse unciarum quindecim. Sequitur libra quæ non dißimiliter istis unciarũ est duodecim, nam quod scribitur in exemplari excuso, ἡ λίτρα ἔχει ὁλκὰς.ς'. Id est, Libra habet holcas sex, deprauatum est. Nam librarius notarum affinitate, quæ est inter .ϙ'. nonaginta significantem, & .ς'. sex, decce-

ptus,

ptus, unam notam pro altera scripsit. Errorem uerò suum ex minæ explicatione, ubi holce omnino drachmã significat, facile deprehendere potuisset. Nam ridiculus author ille fuisset, si holcen modo pro drachma, modo pro uncia sumpsisset in uno quasi contextu uerborum. Quinetiam exemplar, quod paulò correctius uidi, sic ut lego habet. Videtur autem librarius iste indoctus secũ in errorem traxisse eum, qui quædam de Mensuris & Ponderibus Nicandro adiecit, siue fuerit illius interpres, siue alius quispiam. Is enim scribit, λίτρα ἔχει ὁλκὰς. ς̄ Hoc est, Libra habet holcas sex. *Quoniam uerò iste intelligebat libram esse unciarum* XII. *in eam opinionem necessitate quadam uenit, ut holcen interpretetur uncias duas, præcedunt enim hæc uerba,* ἡ ὁλκὴ οὐγγίας δύο. Id est, Holce uncias duas. *Quod nemo alius tradidit. Sed ita solet error ex errore plærumque oriri per inscitiam, aut per negligentiam.* Nam *holcen pro pondere drachmáque legimus, pro duabus uncijs minime.* Porrò *nec in* Græco *ignoto qui Hippoiatrica tradit sine menda legitur,* ἡ οὐγγία ἔχει δραχμὰς. η̄. Id *est*, Vncia *habet drachmas octo, quod corruptum esse quisquis minam in drachmas ibidem redactam considerauerit, facile obseruabit, etiamsi nullo emendatiore codice iuuetur.* Postremò *denarium iste dicit esse scriptulorum quatuor, idem sentiens quod Priscianus Cæsariensis, quem secutus est Portius, diuersitatem denariorum afferens: quod tametsi uerum non est, minus tamen ipse aberrat à uero, quàm* Nican-

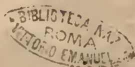
dri interpres, qui scribit, Δηνάριον δραχμὴν μίαν ἡμίσειαν. Hoc est, Denarius sesquidrachmam habet. Isto modo feliciter crescerent denarij in arca. Alij igitur de denarij Romani pondere detrahunt, alij nummum ad pondus ipsius addunt. Sed dimittamus bonum istum interpretem, qui plæraque in mensuris & ponderibus corrumpit, ut aliàs ostendimus. Diuidamus itaque pondera Hippoiatrica maiora in minora, quod idcirco facere consueuimus, ne res iterum tam facilè deprauari posßit. Mina secatur in libram & quadrãtem, id est, uncias. XV. drachmas CXIIS. scriptula CCCXXXVIIS. obolos DCLXXV. Libra secatur in uncias XII. drachmas XC. scriptula CCLXX. obolos DXL. Vncia secatur in drachmas septem cum dimidia, scriptula XXIIS. obolos XLV. Drachma in scriptula III. obolos VI. Scriptulum in obolos II. Tantum de Hippoiatricis ponderibus: restant demum notæ. μνᾶς est litera μ, superne positum habens ν, hoc modo, μ̈. λίτρα est λ, habens suprà scriptum ι, sic λ'. quidam uerò lineæ obliquæ secantes dextrum ipsius cornu idem significant, isto modo λ. alij inter cornua eius ponunt ι, hac figura λ. οὐγγίας est γ, habens appositum siue impositum in angulis ipsius o, hoc modo γο. δραχμῆς obliquum λ, in dextrum cornu inclinans sit <. ὁλκῆς uerò, quæ eadẽ est cũ drachma, λ, in cuius medio est inscriptum o, hac figura λ. γράμματος autem γ, adiunctum habens ς, quod secet recta linea, isto modo ᴦϛ. ὀβολοῦ linea in obliquum flexa, habens

ex utraq; parte punctum ſic. ⌣ . Δυοῖν ὀβολοῖν duæ eiuſdem figuræ lineæ. ≃ . κεϛατίου κ, cuius inferius cornu accentui acuto ſimilis recta linea ſecet, addito ε, hac figura κε χαλκοῦ χ, ſuperne ſcriptum habens α, iſto modo χ̃ ἡμιώβολον nota eſt, cuiuſcunq; ponderis fuerit, ſimilis ferè ei, qua nonagenarius numerus ſignificatur: ut igitur alteram ab altera diſtinguāt, Græci ſupra notam nonagenarij numeri, unam uirgulam in modum accentus acuti formatam ſcribunt: ſupra notam autem ἡμιώβολον duas eiuſdem figuræ uirgulas hoc modo ϛ″, quæ in antiquis codicibus quibuſdā emendatè ſcriptis obſeruare licet. Hæc mea ſententia eſt de menſuris & ponderibus, non pauló diuerſa ab alijs, pro qua confirmanda contra tot uiros & tantos diſputare ueritus fuiſſem, niſi mihi iamdudū perſuaſum eſſet, nullam authoritatem tantam eſſe, ut ei ueritas iure cedere debeat, cuius, ut ſæpe dixi, aſſerendæ cauſa magis, quàm quòd ullum ex ijs (nec enim merentur hoc illorū ſtudia) reprehenſum uelim, liberius diſſerui. Ipſi, ut uiros bonos & doctos decet, uel contra mea refellent teſtimonijs ueterum: uel, ſi id non poterunt facere, ueritati acquieſcent.

FINIS.

FINIS.

Pagina 48. uersu 3. lege, sic enim ipsum appellant.




VNICVM AR
BVSTVNO
ALIT
DVOS·ERY
THA